

ΜΙΧ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ - ΧΡ. ΓΚΟΤΣΗ
Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ - Κ. ΛΥΚΑΚΗ

Ο ΛΑΟΣ ΤΥ ΘΕΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1980

ΜΙΧ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ – ΧΡ. ΓΚΟΤΣΗ
Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ – Κ. ΛΟΥΚΑΚΗ

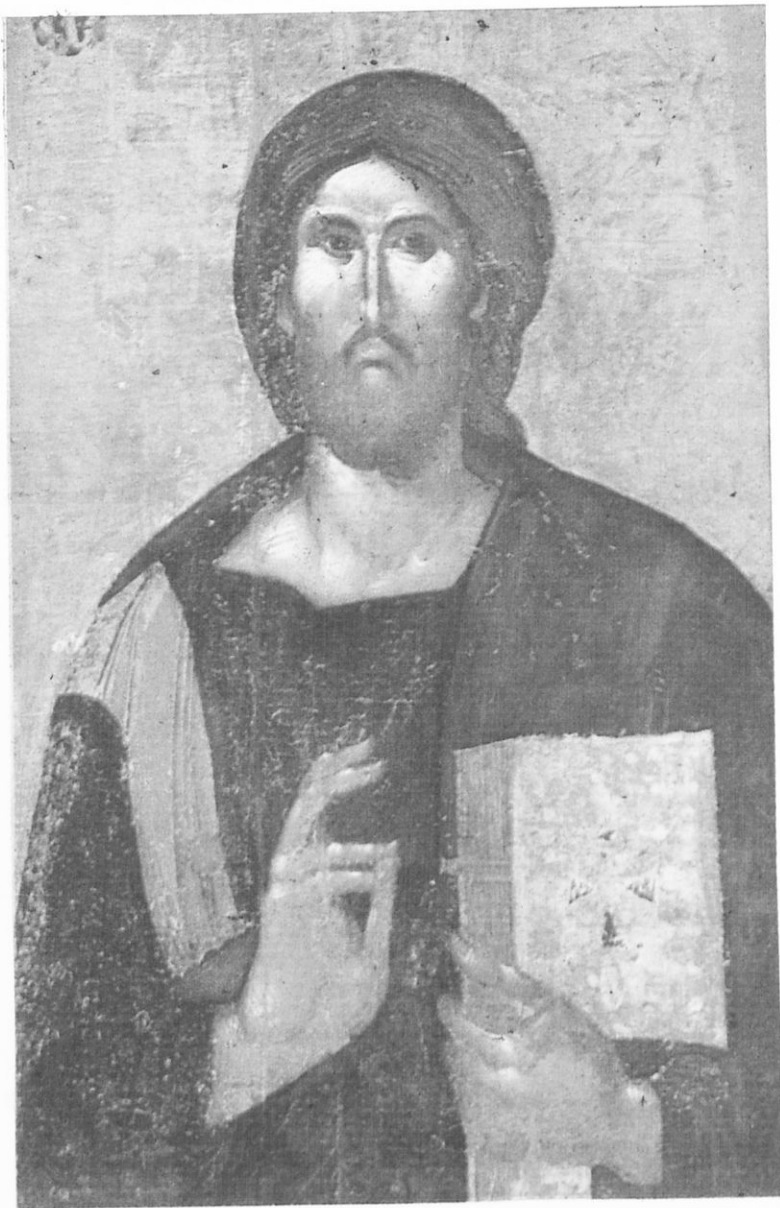
Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ – ΑΘΗΝΑ 1980

Χριστός Παντοκράτορας
Εικόνα στον άγιο Θεράποντα Μυτιλήνης (14ος αι.).

Είσαγωγή

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Δημιουργία, σωτηρία και Ἐκκλησία

Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας βρίσκεται στό θαῦμα τῆς δημιουργίας. Μέ τό θαῦμα αὐτό ὁ Θεός καλεῖ τά «ἐκ τοῦ μηδενός» δημιουργήματά Του σέ κοινωνία ζωῆς μαζί Του. Ἐκκλησία, πολύ γενικά, εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ μέ τό λαό πού δημιούργησε.

Ἄλλά ἡ ιστορική ἐποχή τῆς Ἐκκλησίας ἀρχίζει μέ τό γεγονός τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή μέ τό θαῦμα τῆς σωτηρίας. Ἡ σωτήρια χάρη τῆς ἐνσαρκώσεως ἀνακαινίζει καί κάνει δυνατή, μετά τήν ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου, τήν κοινωνία του μέ τό Θεό. Ὁ Θεάνθρωπος Χριστός καλεῖ καί συνάγει τό χωρισμένο καί διασκορπισμένο ἀπό τό διάβολο καί τήν ἁμαρτία λαό τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία παίρνει τελικά αὐτό τό ὄνομα, γιατί *προσκαλεῖ καί συγκεντρώνει ὅλους ἐκείνους πού πιστεύουν στό Χριστό.*

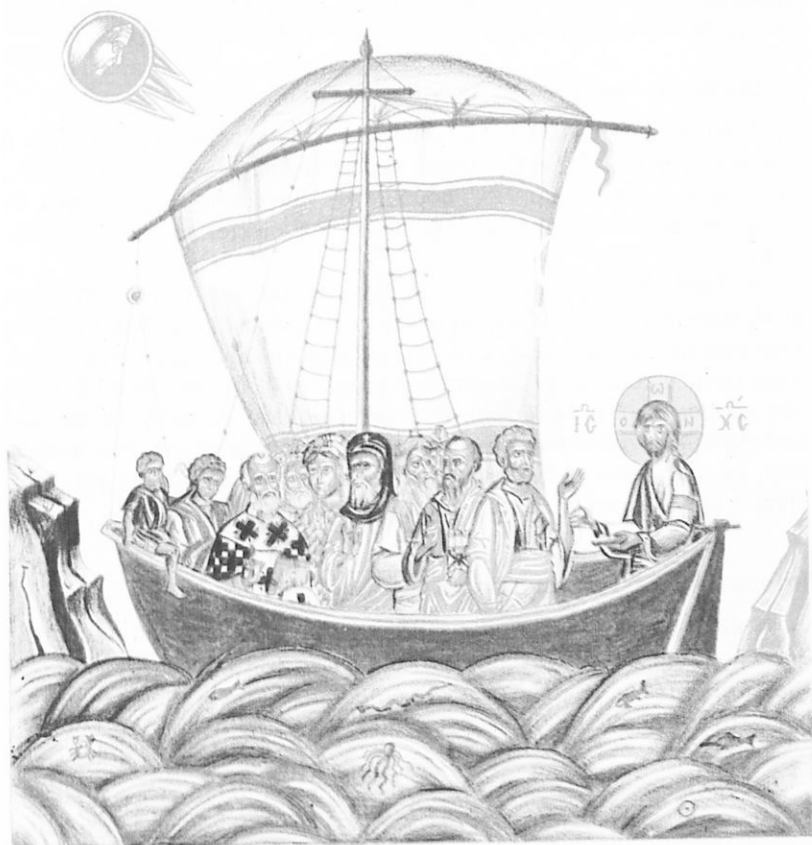
Παλιός καί νέος Ἰσραήλ

Ὁ Χριστός εἶναι ἡ «κεφαλὴ» τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς νέας ἀνθρωπότητας. Στό πρόσωπό Του καί στή νέα ἀνθρωπότητα ἐκπληρώνονται ὅλες οἱ ἐπαγγελίες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Στήν Καινὴ Διαθήκη ἡ Ἐκκλησία παρουσιάζεται ὡς ἡ συνέχιση ἢ καλύτερα ἡ ἀνακαινιση «ἐν Χριστῷ» τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἶναι ὁ «νέος Ἰσραήλ», ὁ «Ἰσραήλ τοῦ Θεοῦ», πού δέ στηρίζεται πιά στή γενεαλογικὴ καταγωγή του ἀπό τόν Ἀβραάμ, ἀλλὰ πάνω στή χάρη τοῦ Χριστοῦ, πού δημιουργεῖ νέες σχέσεις ἀνάμεσα στό Θεό

‘Η διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσης. Ἡ διάβαση, σημαντικό γεγονός στήν ἰσραηλιτική ἱστορία, συμβολίζει τό χριστιανικό βάπτισμα, πού εἶναι κατακλυσμός τῆς ἀμαρτίας καί ὄχημα πού μᾶς φέρνει στό Θεό (Μικρογραφία ἀπό Ψαλτήρι τῆς Παρισίνης Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, 10ος αἰ.).

Τό πλοίο τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πιστοί εἶναι ἐπιβάτες τοῦ πλοίου τῆς Ἐκκλησίας, πού πλέει μέσα στήν πολυκύμαντη θάλασσα τοῦ κόσμου. Ὁ πηδαλιούχος Χριστός καλεῖ στό πλοίο Του Ἐκκλησία ὄλους τούς ἀνθρώπους γιά νά τούς μεταφέρει, ὅπως τούς Ἀποστόλους καί τούς ἀγίους, στήν ἀγνή χώρα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (Σχέδιο τοῦ μαθητῆ Σ. Μ. Καρδαμάκη).

καί τό λαό Του. Στό λαό αὐτό τῆ θέση τῶν δώδεκα φυλῶν παίρνει ἡ χριστιανική διασπορά (= χριστιανοί, διασπαρμένοι ἀνάμεσα σέ διάφορους λαούς), κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τῶν Ἀποστόλων. Ἡ διαθήκη τοῦ Σινᾶ ἀντικαταστάθηκε μέ τήν Καινή Διαθήκη «ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ».

Ἡ χριστιανική Ἐκκλησία εἶναι ἓνα «καινούργιο ἀνθρώπινο γένος»,

ή νέα και μοναδική οικογένεια του Θεού. Είναι ο νέος λαός του Θεού, με ήγουμένους και προφήτες τούς δώδεκα Μαθητές του Χριστού.

Ἡ Ἐκκλησία: θεανθρώπινη πραγματικότητα

Στό πρόσωπο του Χριστού ἐνώθηκε με τὴν ἐνσάρκωση ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση. Στὴν Ἐκκλησία, πού εἶναι τὸ «σῶμα τοῦ Χριστοῦ», ἐνώνεται Θεός καὶ ἄνθρωπος, οὐράνια καὶ ἐπίγεια πραγματικότητα. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι «συμπολίται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ» (Ἐφ. 2,19).

Ἡ Ἐκκλησία δηλαδή δέν εἶναι ἓνα ἴδρυμα, μιά ὀργάνωση, ἕνας σύνδεσμος ἀνθρώπων. Εἶναι θεανθρώπινος ὀργανισμός, ὅπου ὁ Θεός ἐνώνεται με τὰ δημιουργήματά Του καὶ ὅλα τὰ δημιουργήματα κοινώνουν μεταξύ τους. Στὴν Ἐκκλησία ἔχουμε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Εἶναι ἡ «κιβωτός» τῆς σωτηρίας μας. Σ' αὐτὴ, με τὰ ἱερά μυστήρια, πραγματοποιεῖται ἡ *συνεργασία* τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, με τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος κατορθώνει τὸν προορισμό του, πού εἶναι ἡ κοινωνία καὶ ἡ ἐνωση του με τὸ Θεό (ἡ *θέωση*).

Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας: ἡ πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ

Ἡ εἰκόνα τῆς ζωντανῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ πού πορεύεται, ἰκετεύοντας καὶ ὑμνώντας τὸ δημιουργό καὶ σωτήρα Του. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ *νέα διάβαση* (Πάσχα), τὸ πέρασμα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς ἁμαρτίας στὴν ἐλευθερία τῶν παιδιῶν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ *ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας* εἶναι ἡ *πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴ σωτηρία*. Στὴν πορεία αὐτὴ δέν εἶναι ἄγνωστοι οἱ κίνδυνοι τῆς αἵρέσεως, τῆς ἀποστασίας καὶ τῶν σκανδάλων, γιατί εἶναι κίνδυνοι πού σχετίζονται με τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία. Δέν εἶναι ἐπίσης ἄγνωστα τὰ ἐμπόδια καὶ οἱ διωγμοί, τὸ μαρτύριο καὶ ὁ θάνατος. Αὐτὰ ὀφείλονται στὴν ἐχθρική στάση τοῦ «κόσμου» ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησία. Ὅλα αὐτὰ ἡ Ἐκκλησία τὰ ἀντιμετωπίζει με τὴν πίστη στό Χριστό καὶ στὴν τελικὴ νίκη Του.

Τὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι ὅπως ὅλα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι *ἱερὴ ἱστορία*. Εἶναι τὰ θαυμάσια καὶ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στό λαό Του. Δέν εἶναι τὰ πάθη καὶ τὰ λάθη τῶν χριστιανῶν, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, πού ντύνοντάς τα κανεῖς θρησκευτικά, τὰ παρουσιάζει ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Εἶναι ἡ πορεία τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κό-

σμο,πού φωτίζει τό νόημα τοῦ κόσμου καί σκοπεύει στήν τελική σωτηρία. Γι' αὐτή τήν πορεία μιλεῖ ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος τῆς Ἐκκλησίας μας:

«Ὡ Πάσχα τὸ μέγα
καί ιερῶτατον, Χριστέ,
ὦ σοφία καί Λόγε
τοῦ Θεοῦ καί δύναμις·
δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον
σοῦ μετασχεῖν
ἐν τῇ ἀνεσπέρω ἡμέρα
τῆς βασιλείας σου»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

1. Ἡ Πεντηκοστή

Τό γεγονός τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἀποφασιστικό γεγονός γιά τήν Ἐκκλησία. Ὁ Κύριος εἶχε ὑποσχεθεῖ στούς μαθητές Του τήν ἀποστολή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιά νά τούς διδάξει τήν ἀλήθεια πάνω στό ἔργο πού αὐτός ἐργάστηκε καί πού ἐκεῖνοι θά ἔπρεπε νά συνεχίσουν. Ἦταν μιά ἀποστολή δύσκολη, πού χρειαζόταν τή θεία συμπαράσταση.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μιλοῦν γιά τό γεγονός αὐτό μέ σαφήνεια καί παραστατικότητα:

“Ὅταν ἔφθασε ἡ μέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἦταν ὅλοι οἱ πιστοί μαζί στό ἴδιο μέρος. Καί ξαφνικά ἤρθε ἀπό τόν οὐρανό βοή, πού ἔμοιαζε σάν νά φυσᾷ δυνατός ἄνεμος, καί γέμισε τό σπίτι πού κάθονταν. Καί παρουσιάστηκαν γλώσσαι σάν φλόγες φωτιάς νά διαμοιράζονται σ' αὐτούς καί νά κάθεται ἀπό μιά στόν καθένα καί ὅλοι γέμισαν ἀπό Πνεῦμα Ἅγιο» (Πράξ. 2,1-4α).

Οἱ πληροφορίες τοῦ παραπάνω κειμένου εἶναι σημαντικές:

1. Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι γεγονός *ιστορικό*.

Ἡ Πεντηκοστή. Τό Ἅγιο Πνεῦμα χαρίζει τό φωτισμό Του σέ κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτό τονίζει ἡ εἰκόνα, πού ἔχει ἀνάμεσα στούς Ἀποστόλους καί ἄλλα πρόσωπα, ἔξω ἀπό τόν κύκλο τῶν δώδεκα Μαθητῶν, ὅπως τόν ἀπόστολο Παῦλο καί τούς εὐαγγελιστές Μάρκο καί Λουκά. Οἱ πιστοί, ἁγιασμένοι καί δυναμωμένοι ἀπό τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐργάζονται καί προσεύχονται γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, πού ἐκονίζεται στό κάτω μέρος τῆς εἰκόνας μέ μιᾶ γεροντική μορφή (ἅγιος Γεώργιος Βενετίας, Β' πενήνταετία 16ου αἰ.).

Ἐγινε στά Ἱεροσόλυμα, δέκα μέρες μετά τήν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου, τή μέρα τῆς γιορτῆς τῆς Ἰουδαϊκῆς Πεντηκοστῆς. Ἐκεῖ εἶχαν συγκεντρωθεῖ οἱ Ἀπόστολοι, περιμένοντας μέ λαχτάρα τόν «Παράκλητο».

2. Εἶναι χαρακτηριστικός ὁ *τρόπος ἐπιφοιτήσεως* τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Παρουσιάστηκε ξαφνικά μ' ἓνα ἤχο πού ἔμοιαζε μέ βῆαιο, δυνατό άνεμο. Τό Ἅγιο Πνεῦμα «πνέει ὅπου θέλει» μ' ἓνα τρόπο δυναμικό, πού δημιουργεῖ μιά καινούργια κατάσταση γι' αὐτούς πού δέχονται τήν ἐπίσκεψή Του.

3. Τό Ἅγιο Πνεῦμα διαμοιράστηκε σέ πύρινες γλῶσσες καί κάθισε σέ κάθε Ἀπόστολο ξεχωριστά. Στό γεγονός αὐτό βλέπουμε τή *θεία ἀποστολή τῶν Μαθητῶν*. Ἀλλά καί ἓνα εἶδος *βαπτίσματος* πού μετέβαλε τούς Ἀποστόλους καί τούς ἐνίσχυσε στό ἔργο τους.

4. Τό Ἅγιο Πνεῦμα «*ἐπλήρωσε*» μέ τήν παρουσία Του ὅλο τό σπίτι, ὅπου ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ Ἀπόστολοι. Ἀκόμη ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι ἔγιναν δοχεῖα τῆς χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Στό ἐξῆς τό Ἅγιο Πνεῦμα θά ἐργάζεται τά πάντα μέσα στήν Ἐκκλησία καί θά εἶναι ἡ δύναμη τῶν ἀπεσταλμένων της.

Ἄμεσες συνέπειες τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, στή συνέχειά τους, (2,4β-41), ἀναφέρουν μιά σειρά ἀπό γεγονότα ὡς ἄμεσες συνέπειες τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τά γεγονότα αὐτά εἶναι:

1. Ἡ *ἐναρξη τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου*. Οἱ Ἀπόστολοι ἄρχισαν νά μιλοῦν γνωστές τότε ξένες γλῶσσες καί νά γίνονται οἱ θαρραλεοὶ κήρυκες τῶν μεγαλειῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο σ' ἄλλους ἀκροατές προκάλεσε τό θαυμασμό γιά τούς Ἀποστόλους καί σ' ἄλλους τό χλευασμό ἐναντίον τους.

2. Τό *κήρυγμα* τοῦ Πέτρου γιά τόν *ἀναστημένο Κύριο*. Τόν Κύριο πού, παρά τά ὅσα θαυμαστά ἔκαμε στό λαό τοῦ Θεοῦ, οἱ Ἰουδαῖοι Τόν σταύρωσαν. Ὁ Θεός ὅμως Τόν ἀνέστησε ἀπό τούς νεκρούς καί αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἶναι μάρτυρες οἱ Ἀπόστολοι. Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εἶναι τό περιεχόμενο τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος καί τό θεμέλιο τῆς νέας ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

3. Τά *ἐρωτήματα* πού προκαλεῖ τό κήρυγμα τοῦ Πέτρου στούς ἀκροατές, σχετικά μέ τή σωτηρία τους. Στήν ἀπάντηση σ' αὐτά τονίζεται ἡ *μετάνοια* καί τό *βάπτισμα* στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι οἱ προϋποθέσεις γιά νά λάβουμε τό Ἅγιο Πνεῦμα καί νά γίνουμε μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

4. Ἡ *δημιουργία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας*, τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινό-

Ἡ Φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ. Είναι ἡ παράσταση τῆς Ἁγίας Τριάδας στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Συμμετρικὴ καὶ ἥρεμη εἰκόνα γεμάτη μυστήριο καὶ οἶγη (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 16ος αἰ.).

τητας τῶν Ἱεροσολύμων. Εἶναι τό σημαντικότερο γεγονός. Τρεῖς χιλιάδες ἀπό τοὺς ἀκροατές, Ἰουδαίους τῆς διασποράς, πού ἀποδέχθηκαν τό κήρυγμα καί τό βάπτισμα, ἀποτέλεσαν τὰ μέλη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Τό Ἅγιο Πνεῦμα δημιουργεῖ τήν Ἐκκλησία.

Τό Ἅγιο Πνεῦμα καί ἡ Ἐκκλησία

Ἡ χριστιανική Πεντηκοστή εἶναι τό γεγονός τῆς ἱστορικής γεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἢ, ὅπως συνήθως λέγεται, ἡ γενέθλια μέρα της. Εἶναι ἡ ἀφετηρία τοῦ ἔργου της. Μέ τήν Πεντηκοστή ἡ Ἐκκλησία κάνει τήν ἐμφανισή της στόν κόσμο καί ἀρχίζει νά προσφέρει τό εὐαγγέλιό της σ' αὐτόν. Ἔτσι δημιουργεῖ τήν ἱστορία της.

Ἡ ἱστορία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὅπως τή διηγούνται οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, δείχνει πόσο τό Ἅγιο Πνεῦμα συνδέεται μέ τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Μέ τήν Πεντηκοστή τό Ἅγιο Πνεῦμα μπαίνει στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καί τήν παρακολουθεῖ σ' ὅλη τήν πορεία της. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μιά *συνεχιζόμενη* Πεντηκοστή.

Τά μεγάλα γεγονότα τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς φανερώνουν ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὁ ὁδηγός τῆς Ἐκκλησίας στό ἔργο της. Εἶναι ἰδιαίτερα ὁ συμπαραστάτης, ὁ παρηγορητής καί ὁ ὑπερασπιστής (*παράκλητος*) στή δύσκολη πορεία της. Κύριο ἔργο Του παραμένει ἡ *αὔξησις* τῆς Ἐκκλησίας, ἡ συγκρότησις τῆς «μιάς, ἁγίας, καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας».

Κάθε πιστός παίρνει τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού μένει στήν Ἐκκλησία, μέ τὰ ἱερά μυστήρια. Ἰδιαίτερα τό μυστήριο τοῦ Χρίσματος μεταδίδει στό βαπτιζόμενο τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τόν κάνει ἀποστολο τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό λέγεται καί *προσωπική Πεντηκοστή* τοῦ ἀνθρώπου. Χωρίς τό Ἅγιο Πνεῦμα εἴμαστε φτωχοί καί ἀδύνατοι, μόνοι καί ἀπελπισμένοι, ἀκόμη καί ὅταν νομίζουμε ὅτι τὰ ξέρουμε καί τὰ μπορούμε ὅλα. Τό Ἅγιο Πνεῦμα ὀλοκληρώνει τήν *προσωπικότητα* τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔτσι καταλαβαίνουμε τήν καθημερινή ἐπίκλησή Του ἀπό τήν Ἐκκλησία:

«Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ ζωῆς χορηγός, ἔλθε καὶ σκῆνωσον ἐν ἡμῖν καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος καὶ σῶσον, Ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν»

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί η Πεντηκοστή λέγεται «γενέθλια» μέρα της Ἐκκλησίας;
2. Πώς χαρακτηρίζεται τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν προσευχή «Βασιλεῦ οὐράνιε...» καὶ γιατί;
3. Ποιές εἶναι οἱ προϋποθέσεις γιὰ νὰ λάβουμε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ νὰ γίνουμε μέλη τῆς Ἐκκλησίας;
4. Τί σοῦ κάνει ἐντύπωση τὴ μέρα τῆς Πεντηκοστῆς στὸν ἱερό ναό τῆς ἐνορίας σου;

2. Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων

Ἡ λατρευτικὴ ζωὴ τῆς κοινότητας

Τὸ ὄνομα Ἐκκλησία δόθηκε στὴ χριστιανικὴ κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων. Εἶναι αὐτὴ πού συγκροτήθηκε ἀμέσως μετὰ τὴν Πεντηκοστή καὶ ἔγινε ἡ «μητέρα» τῶν Ἐκκλησιῶν. Σύμφωνα μέ τὴ μαρτυρία τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων κέντρο τῆς ζωῆς τῆς πρώτης ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας τῶν Ἱεροσολύμων ἦταν ἡ λατρεία:

«Παρέμειναν προσηλωμένοι μέ ἀφοσίωση καὶ ζῆλο στὴ διδασκαλία τῶν ἀποστόλων, στὴν ἐπικοινωνία μεταξὺ τους, στὴ μετάληψη τῆς θείας κοινωνίας καὶ στίς προσευχές... Καθημερινά προσέρχονταν ὅλοι μέ μιά ψυχὴ στό ναό, ἔκοβαν τὸν ἄρτο στά σπίτια τους καὶ ἔτρωγαν μέ χαρὰ καὶ ἀπλότητα καρδιάς, δοξολογώντας τὸ Θεό καὶ ἔχοντας τὴν ἀγάπη ὅλου τοῦ λαοῦ» (Πράξ. 2,42.46.47)

Τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τῆς κοινότητας εἶναι:

- ἡ *σύναξη* τῶν πιστῶν,
- ἡ *διδαχὴ* – τὸ κήρυγμα – τῶν Ἀποστόλων,
- ἡ καθημερινὴ *κλῆση τοῦ ἄρτου* – θεία Εὐχαριστία,
- τὸ *κοινό τραπέζι* – οἱ Ἀγάπες,
- ἡ *προσευχὴ*.

Ἡ λατρεία εἶναι καρπὸς τῆς πίστεως τῆς κοινότητας στό Χριστό. Εἶναι ἀπλὴ μέ καθαρὰ εὐχαριστιακὸ χαρακτήρα. Συγκεφαλαιώνεται δηλαδὴ στὴν κλῆση τοῦ ἄρτου, πού εἶναι μιά σύντομη τελετὴ. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ εὐχαριστιακὴ τελετὴ εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ κλάση τοῦ ἄρτου. Σύγχρονο μωσαϊκό στή Ρώμη βασισιμένο σέ παράσταση ἀπό κατακόμβη.

γιατί ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό. Καί αὐτό τό γεγονός εἶναι ἡ καρδιά τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει ὅπου τελεῖται ἡ θεία Εὐχαριστία καί ὅπου οἱ πιστοί μετέχουν σ' αὐτή.

Εἶναι χαρακτηριστικό τό ὅτι ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τό κήρυγμα συνδέθηκε μέ τή λατρεία, μέ τήν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας. Τό κήρυγμα βοηθᾷ στή συγκρότηση τῆς Ἐκκλησίας, γιατί μ' αὐτό ἐξαγγέλλεται τό ἔργο τῆς σωτηρίας στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Μ' αὐτό οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται στό ἔργο τοῦ Θεοῦ.

Τόπος καθημερινῆς προσευχῆς καί ἀποστολικῆς διδαχῆς ἦταν ἀρχικά ὁ ναός τοῦ Σολομώντα. Γιά τήν τέλεση ὁμῶς τῆς Εὐχαριστίας ἀρχισαν ἀμέσως νά χρησιμοποιοῦνται ἐκτός ἀπό τό ὑπερῶο τῶν Ἱεροσολύμων καί σπίτια τῶν πιστῶν καί ἀργότερα εἰδικά κτίρια, πού πῆραν τά ὀνόματα «εὐκτήριοι οἴκοι», «Κυριακά» ἢ «Ἐκκλησίαι».

Κοινωνία αγάπης

Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων εἶχε τὰ χαρακτηριστικά μιᾶς πραγματικῆς *κοινωνίας αγάπης*:

«Ὅλοι οἱ πιστοὶ ἦταν συναγμένοι καὶ τὰ εἶχαν ὅλα κοινά· πουλοῦσαν τὰ κτήματα καὶ τίς περιουσίες τους καὶ τὰ μοίραζαν σ' ὅλους κατὰ τίς ἀνάγκες πού εἶχε ὁ καθένας... Ἔτρωγαν μέ χαρά καὶ ἀπλότητα καρδιάς... Ὅλοι οἱ πιστοὶ εἶχαν μιὰ καρδιά καὶ μιὰ ψυχὴ καὶ κανεὶς δέν ἔλεγε ὅτι κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του εἶναι δικό του, ἀλλὰ ἦταν σ' αὐτοὺς ὅλα κοινά... Οὔτε ὑπῆρχε κανεὶς φτωχὸς ἀνάμεσά τους» (Πράξ. 2,44-47.4, 32-34).

Πρόκειται γιὰ ἓνα νέο τρόπο ζωῆς, πού θεμελιώνεται στὴν κοινὴ πίστη στὸν ἀναστημένο Κύριο, καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν κοινὴ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν στὸ μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἡ πίστη ἀναπτύσσει τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀδελφότητα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι καὶ κοινωνία ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ νέου τρόπου ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι:

1. Ἡ *χαρά* καὶ ἡ *καθαρότητα τῆς καρδιάς* τῶν πιστῶν.

2. Ἡ δημιουργία *κοινῶν τραπεζιῶν-συσσιτίων* γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Πρόκειται γιὰ τίς καλούμενες «*ἀγάπες*» («κοινὰ δεῖπνα»). Οἱ «ἀγάπες» συνδέονταν μέ τὴ θεία Εὐχαριστία καὶ καταργοῦσαν στὴν πράξη τίς *διακρίσεις* ἀνάμεσα στοὺς πιστοὺς.

3. Ἡ ἐθελοντικὴ *κοινοκτημοσύνη*. Οἱ χριστιανοὶ δηλαδὴ πρόσφεραν τὸ ἀντίτιμο τῆς περιουσίας τους γιὰ τίς ἄμεσες κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἀνάγκες τῆς κοινότητας. Ἡ περίπτωση τοῦ Ἀνανία καὶ τῆς Σαπφείρας (Πράξ. 5, 1-11) μαρτυρεῖ ὅτι κάθε προσφορά πού δέν προέρχεται ἀπὸ καθαρὴ καρδιά, δέν εἶναι δεκτὴ στὴ χριστιανικὴ κοινότητα. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πού ἐμπνέει καὶ καθοδηγεῖ τὴν Ἐκκλησία, δέν ἔχει καμιὰ σχέση μέ τὰ ψέματα τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ κοινοκτημοσύνη

Ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας τῶν Ἱεροσολύμων ἦταν ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφосύνης τῶν πρώτων χριστιανῶν. Ἄν καὶ περιοριζόταν στὰ κοινὰ τραπέζια, ἦταν κάτι τὸ μοναδικό. Οἱ πιστοὶ μέ μεγάλη προθυμία πρόσφεραν τὰ ἀγαθὰ τους σ' ἓνα κοινὸ ταμεῖο γιὰ κοινὴ χρῆση.

Ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων δέν ἦταν ἓνας ἀπλὸς ἐνθουσιασμός. Γεννήθηκε ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἀγάπη, στὴν ὁποία παρακινοῦσε τοὺς πιστοὺς ἡ θεία Εὐχαριστία, τὸ μυστήριο πού

ένώνει τούς πιστούς σέ μιά πραγματική κοινωνία ζωής καί αγάπης. Καί γεννήθηκε γιά νά αντιμετώπισει τίς πραγματικές ανάγκες τῆς νεοσύστατης αὐτῆς Ἐκκλησίας.

Δυό εἶναι οἱ λόγοι πού παρακίνησαν στήν κοινοκτημοσύνη:

1. Τό *ἱεραποστολικό ἔργο* τῆς «μητέρας» Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ ἀνάγκες τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀντιμετωπίστηκαν μέ τή δημιουργία κοινοῦ ταμείου καί συσσιτίου. Αὐτό τό νόημα εἶχαν οἱ ἔρανοι («λογίες») τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν γιά τήν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων.

2. *Οἱ ἄθλιες κοινωνικές καί οἰκονομικές συνθήκες* τῆς ἐποχῆς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ σημασία τῆς θείας Εὐχαριστίας γιά τήν Ἐκκλησία;
2. Ἐχει ἡ σημερινή Ἑνορία κοινά γνωρίσματα μέ τήν πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων; Ποιά εἶναι αὐτά;
3. Τί ἦταν ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας;
4. Σκέφτηκες ὅτι γιά νά ζήσει ὁ κόσμος χρειάζεται ἀγάπη; Τί θά μπορούσες νά κάμεις γι' αὐτό;

3. Οἱ πρῶτες ἀντιδράσεις κατά τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ Ἰουδαϊκή ἀντίδραση στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων

Τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, μέ κέντρο τό σταυρωμένο καί ἀναστημένο Κύριο, ἐγκαινιάζει μιά νέα περίοδο στή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Ἦταν λοιπόν φυσικό νά ῥθει σέ ἀντίθεση μέ τίς θρησκευτικές ἀντιλήψεις, πού ἐπικρατοῦσαν τότε. Νά συγκρουστεῖ μέ τίς τάξεις τῶν *θρησκευτικῶν ἀρχόντων*, πού ἀντιπροσώπευαν καί ὑπερασπίζονταν τίς ἀντιλήψεις αὐτές.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφοροῦν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι στά πρῶτα κιόλας βήματά τους, συναντοῦν τή σκληρή ἀντίδραση καί ἀπειλή τῶν Ἰουδαίων, γιατί σ' αὐτούς ἀπευθύνεται ἀρχικά τό Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Πέτρος καί ὁ Ἰωάννης συλλαμβάνονται καί φυλακίζονται. Τό συνέδριο ὅμως τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων θά τούς ἀπελευθερώσει, ἀφοῦ θά τούς ἀπειλήσει νά πάψουν νά κηρύττουν γιά τόν Ἰησοῦ.

Ἄλλά ἡ αὔξησις τῆς Ἐκκλησίας μέ τό ἀποστολικό κήρυγμα θά αὔξησις καί τήν ἰουδαϊκή ἀντίδρασις. Οἱ ἄρχοντες τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ συλλαμβάνουν καί φυλακίζουσιν τοὺς Ἀποστόλους, πού ἀπελευθερώνονται μέ τή θαυμαστή ἐπέμβασις τοῦ Θεοῦ. Ξανασυλλαμβάνονται καί ὁδηγοῦνται μπροστά στό συνέδριο. Οἱ ἄρχοντες θά ἀναγκαστοῦν νά τοὺς ἀπολύσουσιν, ἀφοῦ τοὺς μαστιγώσουσιν καί τοὺς ἀπειλήσουσιν νά ἐγκαταλείψουσιν τό κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἄν οἱ Ἰουδαῖοι δέν ἐπιβάλλαν τήν ἔσχατη ποινή, τό θάνατο, στοὺς Ἀποστόλους, τοῦτο ὀφείλεται:

1. Στή στάσις πού πῆρε ἀπέναντί τοῦς στό συνέδριο ὁ συνετός Φαρισαῖος νομοδιδάσκαλος *Γαμαλιήλ*, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἂν τό ἀποστολικό ἔργο εἶναι ἀπό τό Θεό, τότε δέν μπορεῖ νά ἀνατραπεῖ (Πράξ. 5, 38.39).

2. Στό φόβο τῶν ἰουδαϊκῶν ἀρχῶν γιά *λαϊκές ἐξεγέρσεις*. Γιατί τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καί τά θαύματα πού τό συνόδευαν, εἶχαν μεγάλη ἐπίδρασις στό λαό (Πράξ. 4, 21.5, 26).

Ἐκεῖνο πού ἰδιαίτερα μᾶς συγκινεῖ εἶναι ἡ *παρρησία* τῶν Ἀποστόλων στή διακονία τοῦ κηρύγματος τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ *ἀποφασιστικότητά* τοῦς μπροστά στίς ἰουδαϊκές ἀντιδράσεις καί ἀπειλές. Καί τοῦτο, γιατί ἔχουν τή βεβαιότητα ὅτι ὑπηρετοῦν τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ λαοῦ Του. Αυτό ὁμολογοῦν μπροστά στό συνέδριο:

«Ἐμεῖς δέν μπορούμε νά μή μιλοῦμε γιά κείνα πού εἶδαμε καί ἀκούσαμε. Πρέπει νά πειθαρχοῦμε μάλλον στό Θεό παρά στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Θεός τῶν πατέρων μας ἀνέστησε τόν Ἰησοῦ, πού ἐσεῖς σκοτώσατε, ἀφοῦ τόν κρεμάσατε στό σταυρό. Αὐτόν ὁ Θεός ἀνύψωσε μέ τή δύναμή Του σέ ἀρχηγό καί σωτήρα, γιά νά δώσει στόν Ἰσραήλ μετάνοια καί ἄφεσις ἁμαρτιῶν. Ἐμεῖς εἴμαστε μάρτυρες αὐτῶν τῶν γεγονότων. Ἄλλά μαζί σας μαρτυρεῖ καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιο, πού ὁ Θεός ἔδωσε σέ κείνους πού πειθαρχοῦν σ' αὐτόν» (Πράξ. 4,20.5,29-32).

Ἔτσι οἱ Ἀπόστολοι ἀναχωροῦν ἀπό τό συνέδριο *χαρούμενοι*, γιατί:

«ἀξιώθηκαν νά ἀτιμαστοῦν γιά τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Καί κάθε μέρα, στό ναό καί στά σπίτια, δέ σταματοῦσαν νά διδάσκουν καί νά κηρύττουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Μεσσίας» (Πράξ. 5, 41-42).

Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καί Σαδδουκαῖοι

Ἡ μεγαλύτερη ἀντίδρασις στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων προερχόταν ἀπό τοὺς θρησκευτικούς ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων.

Οἱ *Ἱερεῖς* καί *ἀρχιερεῖς* ἀντιδρῶν ἀπό φόβο μήπως ἡ νέα πραγμα-

τικότητα, πού δημιουργείται μέ τό άποστολικό έργο καί μέ τήν ταυτόχρονη αύξηση τής Έκκλησίας, κλονίσει τή θέση τους. Μέ άλλα λόγια, στην αντίδρασή τους πρέπει νά δούμε τή νοοτροπία μιάς τάξεως πού υπερασπίζεται έκείνο, πού νομίζει ότι κατέχει κληρονομικά ή τής άνήκει δικαιωματικά.

Οί *Σαδδουκαίοι*, πού άποτελοῦσαν τήν ιερατική άριστοκρατία τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ, αντιδρῶν, γιατί τούς σκανδαλίζει τό κήρυγμα γιά τήν άνάσταση τῶν νεκρῶν, στην όποία δέν πίστευαν. Δίδασκαν ότι ή ψυχή χάνεται μαζί μέ τό σῶμα. Γι' αυτό τούς συναντοῦμε στό Εὐαγγέλια νά κάνουν έρωτήσεις στό Χριστό γιά τήν άνάσταση καί τώρα νά πρωτοστατοῦν στή σύλληψη τῶν 'Αποστόλων Του.

Βαθύτερες αἰτίες τῶν Ιουδαϊκῶν ἀντιδράσεων καί διωγμῶν

Ἡ ἀντίδραση τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ στό κήρυγμα τῶν 'Αποστόλων καί οἱ πρῶτοι διωγμοί τής Έκκλησίας ἔχουν βαθύτερες αἰτίες:

1. Τήν *ἄρνηση τῆς οἰκουμενικότητας* πού εἶχε τό χριστιανικό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας. Οἱ 'Ιουδαῖοι, δεμένοι μέ τόν ἔθνικισμό, υπερασπίζονταν τήν ἔθνική τους θρησκεία καί τά προνόμιά τους, γιατί πίστευαν ὅτι εἶναι ὁ μόνος ἐκλεκτός λαός τοῦ Θεοῦ.

2. Τήν *ἄρνηση τοῦ Μεσσία πού πάσχει καί σταυρώνεται*. Οἱ 'Ιουδαῖοι προσδοκοῦσαν ἕνα Μεσσία, ἕνα Θεό ἐξουσίας καί δυνάμεως, πού θά ἀποκαθιστοῦσε κοσμικά τή βασιλεία τοῦ 'Ισραήλ. "Ἐτσι τό μεγάλο σκάνδαλο γι' αὐτούς εἶναι ὁ σταυρωμένος Χριστός, ὁ «πάσχων δοῦλος» τοῦ Θεοῦ. Δέν κατανόησαν ὅτι ὁ σταυρός εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἡ παντοδυναμία τῆς ἀγάπης Του γιά τόν κόσμο.

3. Τήν *ἄρνηση τῆς ἐλευθερίας* ἀπό τή νομική θρησκεία. Οἱ 'Ιουδαῖοι ἦταν αἰχμάλωτοι τῆς θρησκευτικῆς τυπικότητας καί πολυπραγμοσύνης, προσκολλημένοι στό γράμμα τοῦ νόμου καί στην τήρηση τῶν νομικῶν διατάξεων. Πίστευαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος σώζεται ὅταν τηρεῖ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Τό κήρυγμα τῶν 'Αποστόλων ἐγκαινιάζει μιᾶ καινούργια θέση: Ἡ σωτηρία εἶναι ἔργο τῆς χάρις τοῦ Θεοῦ καί αὐτό πού ἀπαιτεῖται ἀπό τόν ἄνθρωπο εἶναι νά δεχτεῖ ἐλεύθερα τή χάρι τοῦ Θεοῦ, πιστεύοντας στό Χριστό καί ἐφαρμόζοντας τή διδασκαλία Του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἀντιδρῶν ἰδιαίτερα οἱ ιερατικές τάξεις τῶν 'Ιουδαίων στό ἀποστολικό κήρυγμα;

2. Τι σὰς συγκινεῖ ἀπὸ τῆ στάση τῶν Ἀποστόλων στὶς ἰουδαϊκὲς ἀντιδράσεις;
3. Σὲ συγκινεῖ ἡ εἰκόνα τοῦ σταυρωμένου Χριστοῦ καὶ γιατί;

4. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος

Ἡ ἐκλογή τῶν ἑπτὰ διακόνων – Ὁ διάκονος Στέφανος

Ἡ διακονία τῶν κοινῶν τραπεζιῶν παρουσιάζει κάθε μέρα καὶ νέα προβλήματα. Οἱ Ἀπόστολοι πού ἐκτός ἀπὸ τὴν προσευχή καὶ τὸ κήρυγμα, εἶχαν καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ τραπέζια αὐτά, δὲν ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τίς κοινωνικὲς ἀνάγκες τῆς αὐξανόμενης Ἐκκλησίας. Ἔτσι παρατηροῦνται παραλείψεις στό φιλανθρωπικὸ ἔργο καὶ διατυπώνονται διαμαρτυρίες ἀπὸ μέρος τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων. Ἡ Ἐκκλησία γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἐκλέγει μαζί μέ τούς Ἀποστόλους τούς *ἑπτὰ διακόνους*: Τό Στέφανο, Φίλιππο, Πρόχορο, Νικάνορα, Τίμωνα, Παρμενᾶ καὶ Νικόλαο.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μιλοῦν ἰδιαίτερα γιὰ τὸ διάκονο Στέφανο. Τόν χαρακτηρίζουν «ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου καὶ δυνάμεως», πού «ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα (= θαύματα) μεγάλα ἐν τῷ λαῷ» (Πράξ. 6,5.8). Ὁ Στέφανος δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνας ὑπῆρέτης τῶν κοινῶν τραπεζιῶν ἢ, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, ἓνας κοινωνικός λειτουργός. Εἶναι ἓνας ἀπόστολος μέ βαθιὰ τὴν αἴσθησι τῆς κλήσεως, μέ δυνατὴ τὴν πίστη στό σταυρωμένο καὶ ἀναστημένο Κύριο, μέ ἀπόλυτὴ τὴ βεβαιότητα τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα του. Αὐτὸς πρῶτος θὰ βοηθήσει τὴν Ἐκκλησία στὴ *χριστιανικὴ τῆς συνείδησι* καὶ στὴν *οἰκουμενικὴ τῆς ἀποστολῆς*.

Ὁ Στέφανος μπροστὰ στό συνέδριο – Ἡ ἀπολογία του

Ὁ ρόλος τοῦ Στεφάνου ἦταν πραγματικὰ ἀποφασιστικὸς στό νὰ συνειδητοποιήσει ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία τὴ διαφοροποίησή της ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμό καὶ τὴν παγκοσμιότητά της. Αὐτὸ εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νὰ δεχτεῖ ὁ Στέφανος τίς ἀντιδράσεις καὶ τὰ ἀγτίποινα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων διασώζουν τὴ συζήτησι τοῦ Στεφάνου μέ μέλη τῆς συναγωγῆς. Μᾶς δίνουν ἐπίσης τὸ περιεχόμενο τῆς ἀπολογίας του στό συνέδριο τῶν Ἰουδαίων. Τὰ λόγια τοῦ Στεφάνου στὴ

συναγωγή, πού τά θεωροῦσαν προσβολή γιά τήν ιουδαϊκή θρησκεία, δίνουν ἀφορμή στό φανατισμένο ὄχλο καί στούς πρεσβυτέρους καί γραμματεῖς νά ἀρπάξουν κυριολεκτικά τό Στέφανο καί νά τόν φέρουν στό συνέδριο γιά νά ἀπολογηθεῖ.

Στήν ἀπολογία του διαπιστώνουμε τή ριζική ἀντίθεση τοῦ Στεφάνου στίς σχολαστικές λεπτομέρειες τοῦ νόμου καί τό θάρρος του νά χτυπήσει τό ιουδαϊκό σύστημα τῆς τυπικῆς ἐρμηνείας του. Ὁ νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί ὁ ναός τοῦ Σολομώντα ἀποτελοῦν μιά πρόσκαιρη βαθμίδα στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου. Γιά τό Στέφανο ὅλα ὀδηγοῦν στήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό ἀναφέρθηκε στούς προφῆτες, γιά νά ἀποδείξει ὅτι ὁ Μεσσίας ἐπρεπε νά πεθάνει. Ὁ σταυρωμένος Χριστός εἶναι αὐτός πού φανερώνει τή θεία ἀγάπη, μέσα στήν ὁποία τοποθετεῖται ἡ πορεία τῶν ἀνθρώπων. Μιά τέτοια στάση καί ἐρμηνεία ἦταν βέβαια βλαστήμια γιά τούς Ἰουδαίους.

Ὁ ἅγιος Στέφανος. Μιά ἀπό τίς σπάνιες παραστάσεις τοῦ πρωτομάρτυρα, ὅπου ὁ ἅγιος ἀντί γιά τά διακονικά του ἄμφια φορεῖ χιτῶνα καί ἱμάτιο (Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερράν, 14ος αἰ.).

«Ίσχυρογνώμονες, πού δέν ἔχετε περικόψει τή σκληρότητα καί ἀναισθησία τῆς καρδιάς καί δέν ἀπαλλαγῆκατε ἀπό τήν πνευματική κουφάμαρά, ἐσεῖς πάντοτε ἀντιδράτε στό Ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως καί οἱ πρόγονοί σας. Ποιόν ἀπό τούς προφῆτες δέν καταδίωξαν οἱ πρόγονοί σας; Σκότωσαν ἐκείνους πού προφήτευσαν τόν ἐρχομό τοῦ Δικαίου, καί τώρα γινηκατε καί σεῖς προδότες καί φονιάδες του· ἐσεῖς πήρατε τό νόμο σέ ἐντολές, πού δόθηκαν μέ ἀγγέλους καί ὁμως δέν τόν φυλάξατε» (Πράξ. 7, 51-53).

Τά λόγια αὐτά εἶναι συγκλονιστικά καί ἀποκαλυπτικά. Οἱ Ἰουδαῖοι, πού εἶναι ὁ περιούσιος λαός τοῦ Θεοῦ, δέν κατανόησαν τό σχέδιό Του γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, γι' αὐτό φέρνουν συνεχῶς ἐμπόδια στό ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τό ὄραμα καί τό μαρτύριο – Ὁ Στέφανος καί ἡ Ἐκκλησία

Ἡ ἀπολογία τοῦ Στεφάνου καί ἡ κατηγορία του κατά τῶν Ἰουδαίων προκάλεσαν τήν ἀντίδραση καί τό μίσος τους. Ὁ Στέφανος βρίσκεται πιά στά πρῶτα βήματα τοῦ δρόμου πρὸς τό μαρτύριο. Στέκεται ἀκίνητος, πλημμυρισμένος ἀπό τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁραματίζεται τό θρίαμβο τοῦ Χριστοῦ, θρίαμβο τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν μαρτύρων της.

«Προσήλωσε τό βλέμμα του στόν οὐρανό καί εἶδε τή δόξα τοῦ Θεοῦ καί τόν Ἰησοῦ νά στέκεται στά δεξιά τοῦ Θεοῦ· καί εἶπε: βλέπω τούς οὐρανούς ἀνοιχτούς καί τόν υἱό τοῦ ἀνθρώπου νά στέκεται στά δεξιά τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 7, 55.56).

Ἰουδαῖοι ἀπό ὅλες τίς συναγωγές σέρνουν τό Στέφανο στόν τόπο τοῦ λιθοβολισμοῦ. Ὁ Σαῦλος ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἐπόπτες στό μαρτύριο τοῦ Στεφάνου. Ἕνας ἐπόπτης σπρώχνει τό Στέφανο καί τόν ξαπλώνει στή γῆ. Ἕνας ἄλλος παίρνει μιά πέτρα καί τήν πετᾷ μέ δύναμη πάνω του. Τώρα ἐρχεται ἡ σειρά τοῦ ὄχλου. Οἱ θρησκευτικά φανατισμένοι ἄντρες ἀφήνουν τά ἱμάτιά τους στά πόδια τοῦ Σαύλου καί ρίχνουν βροχή τίς πέτρες στό Στέφανο. Νά ἡ ἀπάντησή του:

«Κύριε Ἰησοῦ, δέξου τό πνεῦμα μου. Κύριε, μή λογαριάσεις σ' αὐτοῦς αὕτη τήν ἁμαρτία» (Πράξ. 7,60).

Τό μαρτύριο ὁλοκληρώθηκε. Ὁ Στέφανος κοιμήθηκε. Ἐδωσε ὁμως ἕνα δυνατό μάθημα στόν Ἰουδαϊκό ὄχλο καί στούς ἄρχοντές του. Ἄφησε μιά μεγάλη κληρονομιά γιά τό χριστιανικό λαό καί τούς ποιμένες του.

Ὁ Στέφανος εἶναι ὁ πρῶτος χριστιανὸς μάρτυρας. Τό μαρτύριό του ἀκολούθησε ἕνας σκληρὸς διωγμὸς τῶν ἐλληνοιστῶν χριστιανῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ διωγμένοι πῆραν μαζί τους τὸ Στέφανο. Μιά ἀληθινὴ Ἐκκλησία διώκεται καὶ γεννᾷ μάρτυρες. Ὁ Στέφανος εἶναι ὁ πρωτοπόρος τῆς Ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων.

Ὁ μαρτυρικός θάνατος τοῦ Στεφάνου ἦταν τὸ τίμημα, πού ἔπρεπε νὰ πληρώσει ἡ Ἐκκλησία στὰ πρῶτα βήματά της, γιὰ νὰ ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὸν ἰουδαϊκὸ ἐθνικισμό καὶ νὰ γίνεῖ ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία. Εἶναι ἐπίσης σημαντικό ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Στεφάνου ἦταν γεγονός ἀποφασιστικό γιὰ τὸ Σαῦλο. Ὁ Παῦλος – εἶναι τὸ ἄλλο του ὄνομα – θὰ ὀλοκληρώσει ἀργότερα τὸ ἔργο τοῦ Στεφάνου, πού ἡ Ἐκκλησία μας ὀνόμασε πρωτομάρτυρα καὶ τὸν τιμᾷ στίς 27 Δεκεμβρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ Στεφάνου στὴ θεμελίωση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας;
2. Τί σοῦ κάνει ἐντύπωση ἀπὸ τὴν ἀπολογία τοῦ Στεφάνου;
3. Γιατί ἡ Ἐκκλησία σχετίζεται μέ τούς διωγμούς καὶ τὸ μαρτύριο;
4. Μέ ποῖο τρόπο θὰ μπορούσες καὶ σύ νὰ ὑπερασπίσεις τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, τιμώντας ἔτσι τὸ Στέφανο;

5. Τὸ ἔργο τῶν Ἀποστόλων γιὰ τὴ θεμελίωση τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι

Ἡ Καινὴ Διαθήκη μιλεῖ μέ ἰδιαίτερη ἔμφαση γιὰ τούς δώδεκα Μαθητές, τούς στενοὺς συνεργάτες τοῦ Ἰησοῦ. Ὅπως στὴν Παλαιὰ Διαθήκη οἱ δώδεκα γιοῖ τοῦ Ἰακώβ εἶναι ἀρχηγοὶ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, δηλαδὴ ὀλόκληρου τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἔτσι καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη οἱ δώδεκα Μαθητές ἐκλέγονται γιὰ νὰ γίνουν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ νέου Ἰσραήλ, τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἀπόστολοι εἶναι ἀρχηγοὶ μέ τὴν ἔννοια τῶν διακόνων καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Ἀπόστολοι ἀποστέλλονται στό κήρυγμα. Στὴ μέση ἐπιβλητικὴ ἢ παράσταση τοῦ Χριστοῦ. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά Του οἱ Ἀπόστολοι. Ἡ στάση τους δείχνει τὴν ὑποταγὴ στὴ θεϊκὴ ἐντολὴ καὶ τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τὴ θεϊκὴ δύναμη (Ἐλεφαντοστό στο Μουσεῖο τοῦ Λούβρου, Παρίσι, Β' πενηνταετία 10ου αἰ.).

Ἡ ἐκλογή καί ἀποστολή τους, πού γίνεται ἀπό τό Χριστό καί βεβαιώνεται μέ τήν Πεντηκοστή, δέ γίνεται κατανοητή ἔξω ἀπό τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου καί χωρίς τήν Ἐκκλησία. Ἡ παρουσία τους στή ζωὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἔχει μεγάλη σημασία γιά τό ἔργο τῆς σωτηρίας καί γιά τή συνέχισή του μέ τήν Ἐκκλησία. Οἱ Δώδεκα ἐκφράζουν τή νέα πραγματικότητα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Μ' αὐτούς ἡ Ἐκκλησία παίρνει τήν ἀρχική ἱστορική της μορφή καί πάνω σ' αὐτοὺς θεμελιώνεται.

Ἡ ομάδα τῶν Δώδεκα ἀποτελεῖται ἀπό τούς:

Πέτρο καί Ἀνδρέα, γιούς τοῦ Ἰωνᾶ

Ἰάκωβο καί Ἰωάννη, γιούς τοῦ Ζεβεδαίου

Φίλιππο καί Βαρθολομαῖο

Θωμᾶ καί Ματθαῖο

Ἰάκωβο (Ἀλφαίου) καί *Θαδδαῖο* (ἢ Λεββαῖο)

Σίμωνα (Κανανίτη) καί *Ἰούδα* Ἰσκαριώτη.

Τόν Ἰούδα, ἐξαιτίας τῆς ἀποστασίας του, ἀντικατέστησε ὁ *Μαθθαῖος*, γιά νά συμπληρωθεῖ ἡ ομάδα τῶν Δώδεκα.

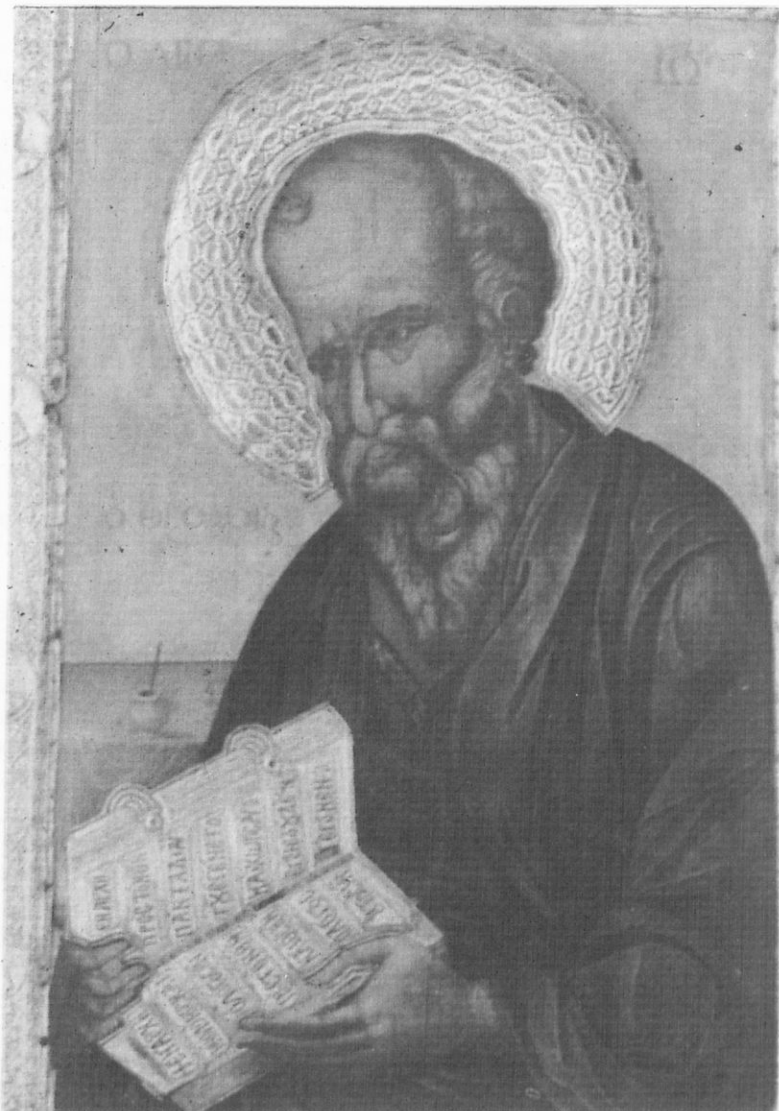
Στοιχεῖα γιά τή ζωὴ καί τή δράση τους

Ἡ Καινὴ Διαθήκη δέ μᾶς δίνει βέβαια λεπτομερῆ στοιχεῖα γιά τή ζωὴ καί τή δράση ὅλης τῆς ομάδας τῶν Δώδεκα. Οἱ συγγραφεῖς τῆς δέ σκόπευαν νά γράψουν ἱστορία, τήν ἀτομικὴ ἱστορία κάθε Μαθητῆ καί Ἀποστόλου. Ἀναγκασμένοι ἀπό τίς περιστάσεις, παρέδωσαν στήν Ἐκκλησία τό ἔργο τοῦ Χριστοῦ καί διέσωσαν τή σημασία του γιά τόν κόσμο. Οἱ Δώδεκα εἶναι μάρτυρες καί ὑπηρέτες αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Γιά τό ἱεραποστολικό ἔργο ὅλων σχεδόν τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφορεῖ περισσότερο ἢ παράδοση.

Σύμφωνα μέ τίς πληροφορίες τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ *Ἀνδρέας* καταγόταν ἀπό τή Βηθσαϊδά, ἦταν ἀδερφός τοῦ Πέτρου καί ψαράς τό ἐπάγγελμα. Ὁ *Φίλιππος* καταγόταν ἀπό τή ἴδια πόλη καί ἦταν στένός καί προσωπικός φίλος τοῦ Ἀνδρέα. Ὁ *Θωμᾶς* διακρινόταν γιά τό θάρρος καί τήν ἰδιομορφία στήν πίστη του, ὁ *Ματθαῖος* ἦταν πρὶν ἀπό τήν κλήση του τελώνης καί ἔγραψε τό ὁμώνυμο Εὐαγγέλιο, καί ὁ *Ἰούδας* ὁ Ἰσκαριώτης, διαχειριστὴς στήν ομάδα τῶν Δώδεκα, εἶναι γνωστός ἀπό τήν προδοσία τοῦ Χριστοῦ. Γιά τό *Βαρθολομαῖο*, τόν *Ἰάκωβο* τοῦ Ἀλφαίου, τό *Θαδδαῖο* καί τό *Σίμωνα* τόν Κανανίτη, δέ γνωρίζουμε παρά τό ὄνομά τους.

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης καὶ ὁ Πρόχορος. Στὸ σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, σὴν Πάτμο, ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὑπαγορεύει σὸ μαθητὴ του τὸν Πρόχορο. Τὰ λόγια πού θά γραφτοῦν εἶναι θεϊκά. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀκούει προσεκτικὰ τὴν οὐράνια φωνή (τὸ δείχνει ἡ κλίση τοῦ κεφαλοῦ του) καὶ ὁ ἅγιος Πρόχορος στοχάζεται τὸ βαθὺ νόημα αὐτῶν πού θά γράψει (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 17ος-18ος αἰ.).

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος
(Εἰκόνα στή μονή τοῦ Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου, Πάτμος).

Πέτρος, Ίάκωβος και Ίωάννης

Περισσότερα στοιχεία έχουμε για τους Μαθητές Πέτρο, Ίάκωβο και Ίωάννη. Καί οι τρεις συνδέονταν επαγγελματικά – ήταν ψαράδες – και είχαν κοινά πνευματικά – θρησκευτικά ενδιαφέροντα. Αποτελούσαν τό στενότερο κύκλο ανάμεσα στους Δώδεκα. Ο Παύλος τους χαρακτηρίζει «σύλους τής Εκκλησίας».

Ο Πέτρος ήταν έγγαμος και δέν είχε φοιτήσει σέ λόγιες ραββινικές σχολές. "Αν χαρακτηρίζεται «πρώτος» (όπως και ό αδερφός του Άνδρέας), τούτο έξηγεΐται από τή χρονική σειρά τής κλήσεώς του. Άνηκε, μαζί μέ τόν Άνδρέα, στό κίνημα του Ίωάννη του Βαπτιστή και στή θρησκευτικο-πολιτική παράταξη τών Ζηλωτών (= παράταξη, πού συμφωνούσε μέ τούς Φαρισαίους, αλλά διακρινόταν για τήν αγάπη τής στήν έλευθερία). Ο Πέτρος συγκέντρωνε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: Ήταν ζηλωτής και άποφασιστικός, καμιά φορά άμφίρροπος, αλλά βασικά άπόλυτος και σταθερός. Η έκλογή του Ματθία, τό κήρυγμα μετά τήν Πεντηκοστή, τά πρώτα βήματα τής Εκκλησίας τών Ίεροσολύμων, συνδέονται μέ τό θάρρος και τή δραστηριότητα του Πέτρου. Ο Πέτρος δέ σχετίζεται μόνο μέ τήν ίδρυση τοπικών Εκκλησιών, άλλ' έχει και τήν εύθύνη τής Ιεραποστολής ανάμεσα στους Ίουδαίους, μέ κέντρο τά Ίεροσόλυμα. Τόν συνέλαβαν και τόν φυλάκισαν τό 42 ή 44, μ.Χ., άλλ' άπελευθερώθηκε μέ θαυμαστό τρόπο. Στήν Άποστολική Σύνοδο έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο.

Η παράδοση άναφέρει ότι ό Πέτρος κήρυξε στους Ίουδαίους τής διασποράς (Πόντο, Καππαδοκία, Άσία και Βιθυνία) και ότι πήγε στή Ρώμη, άγνωστο πότε, όπου μαρτύρησε μαζί μέ τόν Παύλο κατά τό διωγμό του Νέρωνα τό 67. Ο Πέτρος είναι συγγραφέας δυό καθολικών έπιστολών (= έπιστολές, πού άπευθύνονται σέ εύρύτερο κύκλο άναγνωστών και πού έγιναν δεκτές από όλη τήν Εκκλησία). Τή μνήμη του τιμούμε, μαζί μέ τή μνήμη του Παύλου, στις 29 Ιουνίου.

Οι αδερφοί Ίάκωβος και Ίωάννης ήταν παιδιά του Ζεβεδαίου, Γαλιλαίοι ψαράδες. Ήταν χαρακτηρες δυναμικοί και ίσως βίαιοι, πραγματικά «υίοί βροντής», σέ συνδυασμό μέ τήν τρυφερότητα και έλκυστικότητα. Ο Ίάκωβος βρήκε μαρτυρικό θάνατο «διά μαχαίρας» (Πράξ. 12, 1-2). Ο Ίωάννης πήρε μέρος στήν Άποστολική Σύνοδο τών Ίεροσολύμων. Σύμφωνα μέ άξιόπιστη παράδοση, μετά τήν άλωση τών Ίεροσολύμων πού έγινε τό 70, βρέθηκε στήν Έφεσο. Κηρύττει στή Μ. Άσία και έχει τήν έποπτεία τών Εκκλησιών πού ιδρύθηκαν εκεί. Από τήν Έφεσο εξορίστηκε στήν Πάτμο, όπου έγγραψε τό βιβλίο τής Άποκαλύψεως. Επιστρέφει και πάλι στήν Έφεσο, όπου γράφει τό Ευάγγε-

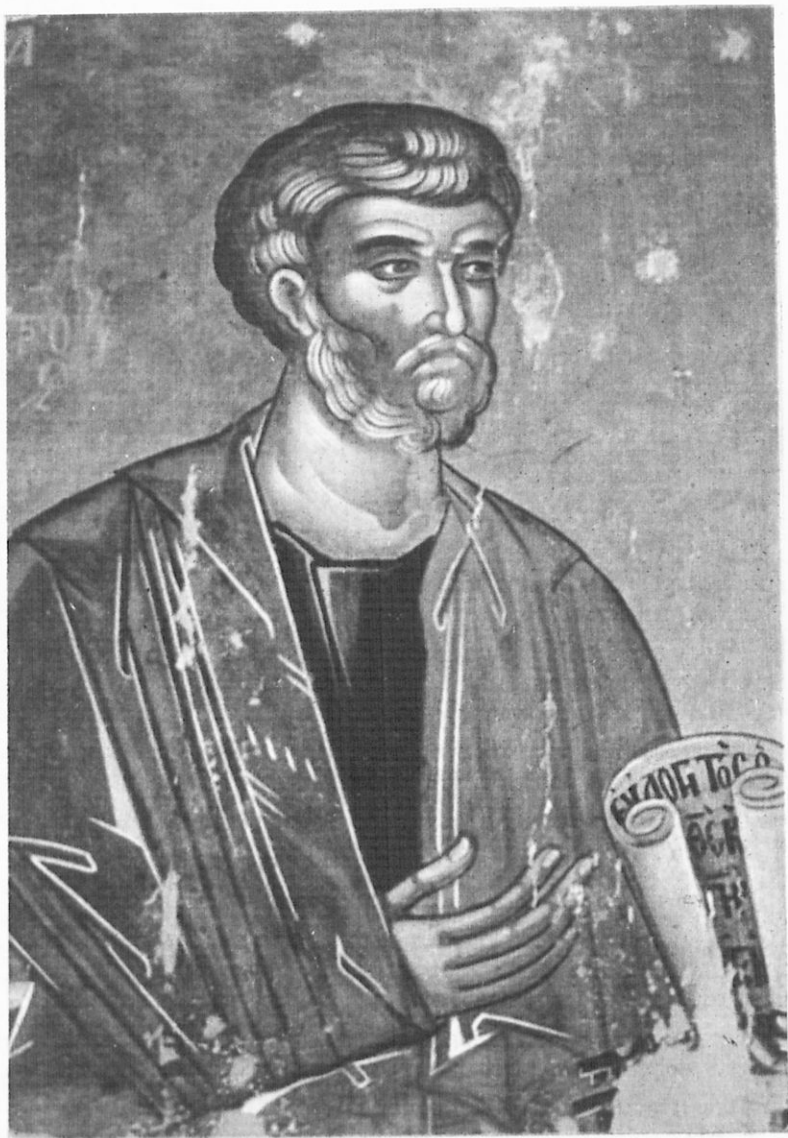
Οι απόστολοι Πέτρος και Παῦλος καί ὁ θρόνος (Ραβέννα, 6ος αἰ.).

λιό του. Ἐδῶ ἀποβίωσε γύρω στό 100. Ὁ Ἰωάννης ἔγραψε καί τρεῖς καθολικές ἐπιστολές. Εἶναι ὁ πρῶτος θεολόγος καί ὁ εὐαγγελιστής τῆς ἀγάπης. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στήν Ἐκκλησία μας στίς 8 Μαΐου.

Ἡ σημασία τοῦ ἔργου τῶν Ἀποστόλων

Ἡ ἐκλογή τῶν Δώδεκα σχετίζεται μέ τήν ἱστορική ἐμφάνιση τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ δράση τους συνδέεται μέ ὅλη τήν ἱστορική της πορεία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀποστολική. Οἱ Ἀπόστολοι κήρυξαν σ' ὅλο τόν κόσμο τήν ἱστορία τοῦ Χριστοῦ καί ἐρμήνευσαν τά γεγονότα τῆς ζωῆς Του. Ἔργο τους ἦταν ἡ μύηση στήν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, μέ τό βάπτισμα, ἡ διδασκαλία γιά τή θεμελίωση, τήν οἰκοδομή, τήν αὐξηση καί τή στήριξη τῆς Ἐκκλησίας. Τό ἔργο αὐτό σφράγισαν μέ τό μαρτύριό τους.

Ἡ ἀποστολή τῶν Δώδεκα ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ νά κηρύξει τό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας μεταβιβάζεται στους Δώδεκα, πού ἀποστέλλονται γιά τόν ἴδιο

Ὁ ἀπόστολος Πέτρος. Ὁ τεχνίτης, πού ἀνήκει στήν «Κρητική Σχολή», κατόρθωσε νά ἀποτυπώσει στήν ἔκφραση τοῦ προσώπου τό δυναμισμό καί τήν αὐθορμησία τοῦ Πέτρου (Ἅγιο Ὅρος, πινακοθήκη Πρωτάτου, 16ος αἰ.).

Ἡ ἀνάσταση τῆς Ταβιθά. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος μέ μιὰ δυναμικὴ κίνηση ἀνασταίνει τὴ φιλόνηρωπὴ μαθήτρια τοῦ Χριστοῦ. Τρεῖς χήρες ἀπὸ κείνες πού εἶχε εὐεργετήσει ἡ Ταβιθά, παρακολουθοῦν μέ δέος τὴ σκηνή. Πίσω ἀπὸ τὸν Πέτρο ἕνας πιστὸς ἐκφράζει τὴν ἐκπληξή του ἀνοίγοντας τὴν παλάμη του (Μωσαικὸ στοῦ Παλιέρμο τῆς Σικελίας, 12ος αἰ.).

σκοπὸ στὸν κόσμο. Ἡ μεταβίβαση αὐτὴ χαρακτηρίζει τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς ἐκλογῆς τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ὡς τοὺς σημερινούς χρόνους. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας, πού ἔχει δύο βασικὰ στοιχεῖα:

1. Τὴν ἀποστολικὴ διδασκαλία. Καθετὶ πού διδάσκει ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά ἔχει τὴν ἀρχὴ του ἢ νά στηρίζεται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα στὴν ἀποστολικὴ διδασκαλία καὶ παράδοση.

2. Τὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ. Ἡ ἐξουσία πού κατέχει ἡ Ἐκκλησία νά ποιμαίνει, νά διδάσκει καὶ νά ἱεραουργεῖ, ἔχει τὴν ἀρχὴ της στοὺς Ἀποστόλους. Ἡ ἐξουσία αὐτὴ μεταδίδεται συνεχῶς καὶ ἀκατάπαυστα ὡς

σήμερα στους επίσκοπους και μέ τους επισκόπους, πού είναι διάδοχοι των Ἀποστόλων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά είναι ἡ σημασία τοῦ ἔργου τῶν Ἀποστόλων γιά τή χριστιανική Ἐκκλησία;
2. Τί είναι ἡ ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας;
3. Γιατί ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης ὀνομάζεται εὐαγγελιστής τῆς ἀγάπης; Διάβασε τήν περικοπή Α΄ Ἰωάν. 4, 7-21.
4. Σκέφτηκες ὅτι κάθε χριστιανός εἶναι καί ἓνας ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο; Πῶς μπορείς νά ἐννοήσεις τή δική σου ἀποστολή;

6. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος

Σαοὺλ ὁ διώκτης

Ὁ Σαοὺλ ἢ Σαῦλος, ὅπως ὀνομαζόταν ἐβραϊκά ὁ Παῦλος, γεννήθηκε μεταξύ τοῦ 5 καί 15 μ.Χ. στήν Ταρσό τῆς Κιλικίας. Οἱ γονεῖς του ἦταν Ἰουδαῖοι ἀπό τή φυλή Βενιαμίν. Ὁ πατέρας του εἶχε τή ρωμαϊκή ὑπηκοότητα. Τοῦτο δηλώνει καί τήν ἐπίσημη κοινωνική καταγωγή του. Ὡς πρός τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις ἀνήκε στους Φαρισαίους.

Στήν Ταρσό, πόλη σπουδαία τήν ἐποχή ἐκείνη στά γράμματα, διδάχτηκε τήν ἑλληνική γλώσσα καί ἤρθε σ' ἐπαφή μέ τήν ἑλληνιστική σκέψη καί ἰδιαίτερα μέ τή στωϊκή φιλοσοφία. Στή συναγωγή τῆς ἰουδαϊκῆς συνοικίας τῆς πόλεως ἔμαθε τήν ἱερή ἱστορία τῶν πατέρων του. Σ' αὐτή γνώρισε τή φαρισαϊκή εὐσέβεια καί τό ζήλο γιά τήν τήρηση τοῦ νόμου. Σ' αὐτή συνάντησε τήν ἐλπίδα τοῦ Ἰσραήλ γιά τήν ἀπελευθέρωσή του ἀπό τοὺς Ρωμαίους καί τήν προσδοκία τοῦ Μεσσία γιά τήν ἐπάνοδό του στή μητέρα γῆ.

Στά Ἱεροσόλυμα ἔρχεται γιά νά σπουδάσει τό νόμο κοντά στό νομοδιδάσκαλο Γαμαλιήλ. Τοῦτο δείχνει τή συντηρητικότητα τοῦ θρησκευτικοῦ περιβάλλοντός του καί τό ζήλο του γιά τίς πατρικές παραδόσεις. Στήν Παλαιστίνη πρέπει νά ἤρθε μετά τό 30 μ.Χ. Γνωρίζουμε ὅτι ἦταν παρών στό μαρτύριο τοῦ Στεφάνου, γεγονός πού εἶχε μεγάλη ἐπίδραση στή ζωή του.

Ὁ Σαοὺλ πρωτοστατοῦσε στους διωγμούς τῶν χριστιανῶν. Στό ἄχαρο αὐτό ἔργο εἶχε τήν ἐξουσιοδότηση τοῦ συνεδρίου καί ὅλα τά μέσα στή διάθεσή του. Οἱ νυχτερινές συλλήψεις, οἱ ἔρευνες στά σπι-

τια, οί καταπιέσεις μέ βασανιστήρια, γιά νά όμολογήσουν οί πιστοί τήν ένοχή τους καί νά βλαστημήσουν τό Χριστό, ήταν στήν ήμερήσια διάταξη. 'Ο Σαῦλος:

«ρήμαζε τήν 'Εκκλησία· έμπαινέ στά σπίτια καί άφου έσερνε μέ τή βία άντρες καί γυναίκες τούς έστελνε στή φυλακή... 'Εξακολουθοῦσε νά έχει αισθήματα άπειλής καί φόνου κατά τών μαθητών του Κυρίου» (Πράξ. 8, 3.9.1).

Φαίνεται όμως ότι όλα αυτά τόν βασάνιζαν ψυχικά. Γιατί ήταν ένας βαθύς καί εύγενικός άνθρωπος, προικισμένος μέ εύφυΐα, σωστή καί αντικειμενική κρίση. Ένας άνθρωπος πού αντιμετώπιζε τή θρησκεία, παρά τό ζήλο καί τό φανατισμό του, μέ πολύ σοβαρότητα καί άπόλυτη ειλικρίνεια.

Η κλήση του Παύλου στό άποστολικό αξίωμα

'Ο Παῦλος κλήθηκε στό άποστολικό αξίωμα σέ μία παράδοση στιγμή τής ζωής του· όταν καταδίωκε τήν 'Εκκλησία του Χριστού καί μέ έξουσιοδότηση τών άρχιερέων πήγαινε στή Δαμασκό μέ τό σκοπό άν βρεϊ άνθρώπους, πού άκολουθοῦσαν τό δρόμο αυτό, άντρες καί γυναίκες, νά τούς φέρει δεμένους στήν 'Ιερουσαλήμ (Πράξ. 9, 2). Τήν ώρα πού τόν κυρίεψε ό Χριστός, εκείνος δέν πορευόταν τήν οδό Του, γι' αυτό καί ή φανέρωση του Χριστού στό Σαῦλο ήταν γιά όλους ένα γεγονός άναπάντεχο.

Η κλήση του άπ. Παύλου είναι μία ενέργεια του Θεού, πού μπαίνει βία στή ζωή του. 'Ο Χριστός τόν συναντά διώκτη καί μέ τή χάρη Του τόν μεταμορφώνει σέ 'Απόστολο. Τόν κάνει νέο άνθρωπο μέ νέες θρησκευτικές εκτιμήσεις καί προοπτικές. 'Ο Παῦλος δέν έγινε χριστιανός καί άπόστολος μέ τήν επίδραση κάποιου άλλου άποστόλου ή κήρυκα τής νέας πίστεως ή μέ κάποια δική του προετοιμασία. Αυτό πού έγινε τό όφείλει στό θέλημα καί στό έλεος του Θεού.

Γιά τήν κλήση ή επιστροφή του άπ. Παύλου μάς πληροφοροῦν οί Πράξεις τών 'Αποστόλων (9, 3-18.22, 3-16. 26, 9-18). 'Ο άπ. Παῦλος θυμάται συχνά τό γεγονός αυτό σίς επιστολές του, γι'ατί πρόκειται γιά τό μυστήριο τής συναντήσεώς του μέ τόν άναστημένο Κύριο. 'Η συνάντηση αυτή έγκαινιάζει γι αυτόν *μιά καινούργια κατάσταση πραγμάτων*. "Όλα τά συντρίμμια τής προηγούμενης ζωής του θά συντεθούν σέ μία ένότητα μέ κέντρο τήν οικουμένη. 'Ο 'Ανανίας θά βαφτίσει καί θά κατηχήσει τόν άπ. Παῦλο. 'Ο Θεός έτοίμασε μ' ένα θαυμαστό τρόπο τό μεγάλο 'Απόστολό Του.

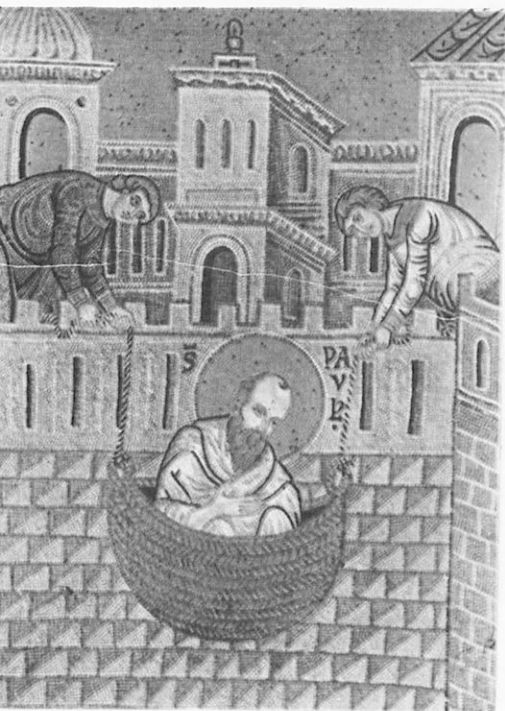
Ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Φαλακρός μέ μάτια χαρωπά, φρύδια πού γνέφουν πρὸς τὰ κάτω, ὁμορφο γένη, μύτη κυρτή, ὅπως τὸν θέλει ἡ παράδοση. Ἡ εἰκόνα, κρητικῆς τεχνιοτροπίας, ἀποπνέει σεμνότητα καί γλυκύτητα, ὅπως ἦταν σεμνές οἱ κινήσεις καί γλυκά τὰ λόγια τοῦ μεγάλου ἀποστόλου (Ἅγιο Ὅρος, πινακοθήκη Πρωτάτου, 16ος αἰ.).

Ἡ ἀνάληψη τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου

Ὁ ἀπ. Παῦλος, μετὰ τὰ γεγονότα τῆς κλήσεώς του, δέ γύρισε στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀπό τῆ Δαμασκó ἀναχωρεῖ στὴν Ἀραβία, στὸ βασιλεῖο τῶν Ναβαταίων, νότια τῆς Δαμασκοῦ. Ἐπιστρέφει καί πάλι στὴ Δαμασκó, ὅπου σύμφωνα μέ τὴν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ, θά ἀσκήσει τὸ ἀποστολικὸ ἔργο τρία χρόνια. Στὰ πρῶτα αὐτὰ χρόνια ἀναθεώρησε τὴ φαρισαϊκὴ ἐρμηνεῖα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί μελέτησε κάτω ἀπὸ ἐντελῶς νέο φῶς τὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας, ὅπως τὸ ἀποκάλυψε ἡ σταυρική θυσία τοῦ Χριστοῦ.

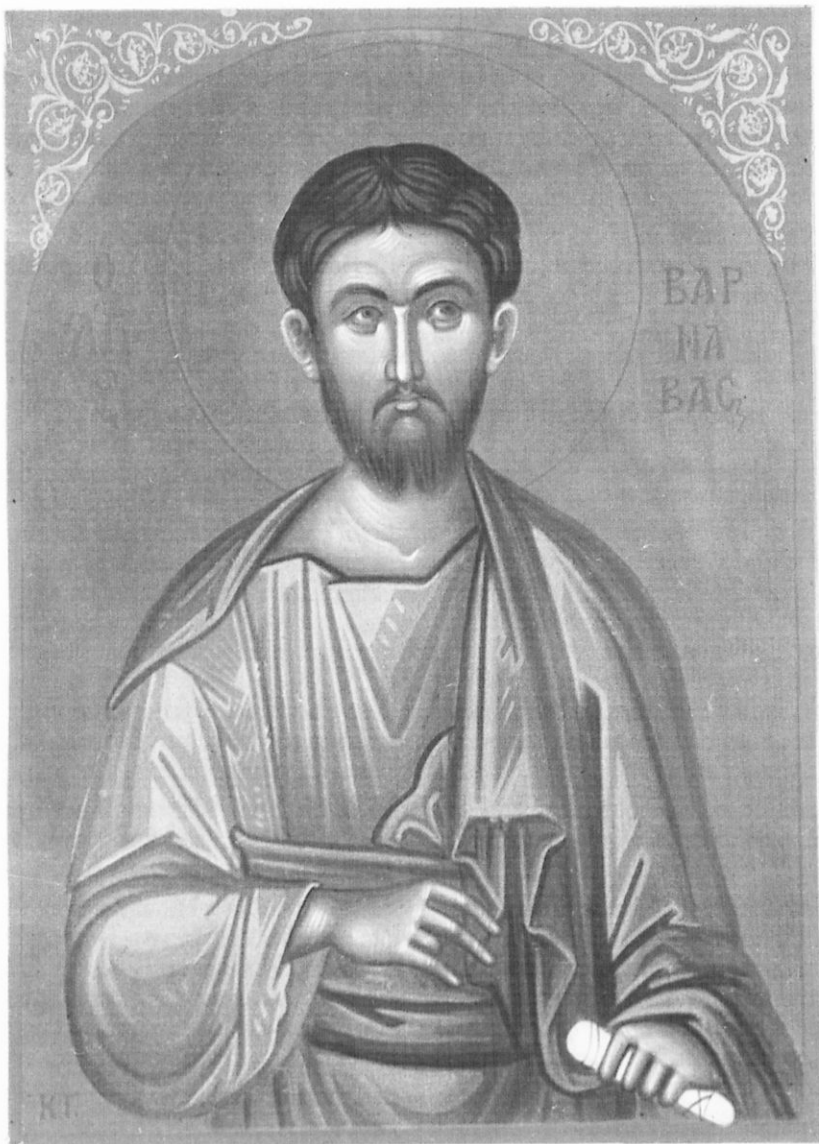
Ἦστερα ἀπὸ τρία χρόνια παραμονῆς καί διακονίας στὴν περιοχή τῆς Δαμασκοῦ, ὁ ἀπ. Παῦλος ἔρχεται στὰ Ἱεροσόλυμα, γιὰ νὰ γνωρίσει τὸν ἀπ. Πέτρο. Ἐκεῖ συναντᾷ τὸν Ἰάκωβο τὸν Ἀδελφόθεο¹, πού ἔχει τὴ

Ἡ φυγάδευση τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ τῆ Δαμασκó (Μωσαϊκό στό Μονρεάλε τῆς Σικελίας, 12ος αἰ.).

μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὁ Βαρνάβας βοηθᾷ τὸν ἀπ. Παῦλο νὰ γνωριστεῖ μέ τοὺς χριστιανικοὺς κύκλους τῆς Ἱερουσαλήμ, γιατί ὑπῆρχαν ἐπιφυλάξεις γιὰ τὸ νέο Ἀπόστολο. Ἔτσι ἀναγκάζεται νὰ επιστρέψει στὴν Ταρσό. Ἐκεῖ θά τὸν ἀναζητήσει ὁ Βαρνάβας καί θά τὸν φέρει στὴν Ἀντιόχεια, γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὸ ἔργο τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

1. «Ἀδελφόθεοι»: Ἡ Καινὴ Διαθήκη μιλεῖ γιὰ «ἀδελφοὺς» τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους πρῶτος ἀναφέρεται ὁ Ἰάκωβος (Ματθ. 13, 55). Ἡ συγγένεια τοῦ Ἰακώβου καί τῶν ἀδερφῶν του μέ τὸν Ἰησοῦ ἀποτελεῖ πρόβλημα. Ἡ ἐρμηνεῖα πού δέχεται ἡ Ἐκκλησία μας καί πού στηρίζεται σέ ἀρχαιότατες μαρτυρίες, εἶναι ὅτι ὁ Ἰάκωβος καί οἱ λοιποὶ ἀδερφοὶ ἢ ἀδερφές τοῦ Ἰησοῦ, ἦταν παιδιά πού γεννήθηκαν ἀπὸ ἄλλη μητέρα (ἕτεροθαλεῖς ἀδερφοί), πρὶν ὁ Ἰωσήφ μνηστευεῖ τὴ Μαρία καί πρὶν γεννηθεῖ ὁ Ἰησοῦς. Στὴν Κ.Δ. ἡ ἐννοία τοῦ ἀδερφοῦ ἔχει μιά εὐρύτερη, πνευματικὴ σημασία (Ματθ. 12, 50).

Ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας (Κ. Γεωργακόπουλου).

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας σέ μιά λατρευτική σύναξή της, σύμφωνα μέ τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ, ἐκλέγει καί στέλνει τό Βαρνάβα καί τόν ἀπ. Παῦλο στό μεγάλο καί δύσκολο ἱεραποστολικό ἔργο στά ἔθνη. Ἡ ἐκκλησιαστική κοινότητα τῆς Ἀντιόχειας, πού τά μέλη της ἦταν στήν πλειοψηφία τους χριστιανοί ἀπό τούς ἐθνικούς καί πού πρῶτοι πῆραν τό ὄνομα *χριστιανοί*, ἀνέλαβε μεγάλη ἱεραποστολική δραστηριότητα γιά τή διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στά ἔθνη. Ἡ Ἀντιόχεια ἦταν πολιτικά ἀνοιχτή σ' ὅλη τήν οἰκουμένη. Γι' αὐτό καί ἐγινε τό κέντρο τῆς ἱεραποστολικῆς ἐξορμήσεως τοῦ ἀπ. Παύλου, *τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν*.

Παραλληλισμός τοῦ ἀπ. Παύλου μέ τούς μεγάλους προφήτες

1. Ὅλοι σχεδόν οἱ προφῆτες κλήθηκαν μέ *ὄραμα* στό ἔργο τοῦ Θεοῦ γιά τό λαό Του.

2. Οἱ μεγάλοι προφῆτες ὁραματίστηκαν τό μεγαλειῶδες *σχέδιο* τοῦ Θεοῦ γιά τή *σωτηρία* τοῦ λαοῦ Του.

3. Οἱ μεγάλοι προφῆτες ὁραματίστηκαν τήν *ἐνότητα* τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

1. Ὁ ἀπ. Παῦλος κλήθηκε μέ *ὄραμα* στό ἀποστολικό ἀξίωμα. Εἶναι μιά ἰδιαίτερη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, πού μεταμορφώνει ὁλοκληρωτικά αὐτόν πού τή δέχεται.

2. Ὁ ἀπ. Παῦλος μόχθησε γιά τήν *πραγματοποίηση* αὐτοῦ τοῦ σχεδίου, πού βασιζέται στήν ἀπειρη εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ, ὅπως τή φανέρωσε «ἐν Χριστῷ». Στήν ὑπόθεση αὐτή ἔδωσε κυριολεκτικά τόν ἑαυτό του.

3. Ὁ ἀπ. Παῦλος κήρυξε μέ ἅγιο πάθος αὐτή τήν ἐνότητα, πού τήν ἐξέφρασε μέ τήν παγκοσμιότητα τοῦ χριστιανικοῦ Εὐαγγελίου καί τήν οἰκουμενικότητα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἱστορία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ περιλαμβάνεται στήν ἱστορία *ὁλόκληρου* τοῦ κόσμου, πού στό βάθος εἶναι *ἱστορία τῆς σωτηρίας*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ὁ Παῦλος θυμάται συχνά τό γεγονός τῆς κλήσεώς του; Διάβασε τήν περικοπή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων 9, 3-18.
2. Ἦταν ταπεινά τά ἐλατήρια τοῦ διωγμοῦ τῆς νέας πίστεως ἀπό τόν ἀπ. Παῦλο; Ἐξήγησε.
3. Πῶς μπορεῖ σήμερα νά γίνει κανεῖς «σκευός ἐκλογῆς» τοῦ Θεοῦ;
4. Γίνονται σήμερα καταπιέσεις γιά νά ἀρνηθοῦν οἱ ἄνθρωποι τή θρησκευτική τους πίστη; Ἀνάφερε λίγα παραδείγματα.

7. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἀπόστολος τῶν ἔθνῶν

Ἡ πορεία πρὸς τά ἔθνη

Ἡ πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου πρὸς τά ἔθνη μᾶς ξαφνιάζει καί μᾶς συγκλονίζει. Εἶναι αὐτή πού δείχνει τήν προσωπικότητά του καί χαρακτηρίζει ὁλόκληρο τό ἔργο του. Εἶναι μιά πορεία ἀπό τήν Ἀνατολή ὡς τό τέλος τῆς Δύσεως. Πορεία, γιά τήν ἐποχή ἐκείνη, οἰκουμενική. Ὁ ἀπ. Παῦλος γίνεται ὁ θεμελιωτής καί τό πρότυπο τῆς ἱεραποστολῆς τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνα γεγονός συγκλονίζει βαθιά τήν ὑπαρξή του καί τόν κινεῖ ἀποφασιστικά στήν πορεία αὐτή. Εἶναι ἡ πεποίθηση ὅτι τῆ χάρη τῆς ἀποστολῆς στά ἔθνη ἔλαβε ἀπό τόν ἴδιο τό Χριστό. Εἶχε μάλιστα τή βεβαιότητα ὅτι γιά τό ἔργο αὐτό ὁ Θεός τόν ξεχώρισε ἀπό τήν κοιλιά τῆς μητέρας του. Ὁ ἀπ. Παῦλος ὑπακούει ἀπόλυτα στήν κλήση καί στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου.

Ἡ ἱεραποστολική πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου ἐκφράζει ἐπίσης τή βαθιά πίστη του στήν *οἰκουμενικότητα* τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμός δέν εἶναι γιά τόν ἀπ. Παῦλο μιά βελτιωμένη ἰουδαϊκή αἵρεση. Εἶναι ἡ δημιουργία μέ τό Χριστό τῆς νέας ἀνθρωπότητας, τοῦ *νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ*, ὅπου δέν ὑπάρχει διάκριση ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους καί στούς ἐθνικούς. Ὁ ἀπ. Παῦλος πιστεύει ὅτι μέ τή στροφή του στά ἔθνη θά παρακινήσει τούς Ἰουδαίους σέ ἐπιστροφή γιά τή σωτηρία τους.

Ὁ ἴδιος ὁ ἀπ. Παῦλος δίνει τή σκηνή τῆς δραματικῆς πορείας του πρὸς τά ἔθνη:

«Ὑποβλήθηκα σέ κόπους περισσότερο ἀπ' ὅσο θά περίμενε κανεῖς, δέχτηκα κτυπήματα καί πληγές σέ μεγάλο βαθμό, ρίχτηκα στίς φυλακές

Τό βουνό Ταῦρος. Ὁδοιπορώντας ἀνάμεσα στίς χαράδρες του ὁ ἀπόστολος Παῦλος, συνάντησε πολλούς κινδύνους. Τοῦς μαντεύουμε ἀπό ὅσα γράφει στίς ἐπιστολές του, θαυμάζοντας τήν ὑπομονή καί τήν πίστη του.

περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο, ἀντιμετώπισα πολλές φορές τήν ἀπειλή τοῦ θανάτου. Ἀπό τοῦς Ἰουδαίους πέντε φορές μαστιγώθηκα μέ σαράντα παρά μία μαστιγώσεις, τρεῖς φορές ραβδίστηκα, μία φορά μέ λιθοβόλησαν, τρεῖς φορές ναυάγησα, ἔμεινα ἓνα μερόνυχτο στό πέλαγος· ἔκαμα πάρα πολλές ὁδοιπορίες μέ κινδύνους μέσα σέ πλημμυρισμένα ποτάμια, μέ κινδύνους ἀπό ληστές, μέ κινδύνους ἀπό ὁμοεθνεῖς, μέ κινδύνους ἀπό τοῦς ἔθνικούς, μέ κινδύνους μέσα σέ πόλεις, μέ κινδύνους μέσα σ' ἔρημους τόπους, μέ κινδύνους μέσα σέ θάλασσες, μέ κινδύνους ἀπό ψευτοαδερφούς· μέ κόπο καί μόχθο, μέ πολλές ἀγρύπνιες, μέ πείνα καί δίψα, μέ νηστείες πολλές φορές, μέσα στό κρύο καί στή γύμνια» (Β' Κορ. 11, 23-27).

Οἱ ἱεραποστολικές περιοδεῖες

Ἡ πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου πρὸς τὰ ἔθνη περιλαμβάνει τέσσερις μεγάλες ἱεραποστολικές ἐξορμήσεις ἢ περιοδεῖες:

Ἡ *Πρώτη περιοδεία* (47-49 μ.Χ.) ἐκτός ἀπό τόν ἀπ. Παῦλο ἔχει συναρχηγό τό Βαρνάβα καί συνεργάτη τόν Ἰωάννη-Μάρκο. Ἀφειτηρία τῆς εἶναι ἡ Ἀντιόχεια τῆς Συρίας καί στόχος τῆς οἱ μεγάλες ἰουδαϊκές κοινότητες τῆς Κύπρου. Ἡ ἀποστολή ἐπισκέφθηκε ἐπίσης τήν Παμφυλία, Πισιδία καί Λυκαονία. Ἀποτέλεσμα τῆς περιοδείας ἦταν ἡ ἴδρυση ἐκ-

κλησιαστικῶν κοινοτήτων, πού τίς αποτελοῦσαν κυρίως χριστιανοί ἀπό τούς ἔθνικούς.

Στή *δεύτερη περιοδεία* (49-52 μ.Χ.) ὁ ἀπ. Παῦλος εἶχε συνοδούς τὸ Σίλα καί τὸν Τιμόθεο. Ἀφετηρία τῆς εἶναι πάλι ἡ Ἀντιόχεια καί στόχος τῆς, ὕστερα ἀπό τὸ ὄραμα στήν Τρωάδα, γιά τὸ ὁποῖο θά μιλήσουμε στό ἐπόμενο μάθημα, ἡ Ἑλλάδα. Στήν Τρωάδα ἡ ἀποστολή συνάντησε τὸ Λουκά. Σ' αὐτὴν τὴν ἐξόρμηση ἰδρύονται οἱ πρῶτες χριστιανικές ἐκκλησιαστικές κοινότητες στὸν ἑλληνικό καί εὐρωπαϊκό χῶρο. Ἡ ἀποστολή ἔρχεται στήν Ἔφεσο καί ἀπὸ ἐκεῖ ἐπιστρέφει στήν Ἀντιόχεια.

Στήν *τρίτη περιοδεία* (52-56 μ.Χ.) ὁ ἀπ. Παῦλος ἔχει ἀφετηρία τὴν Ἀντιόχεια καί κέντρο τὴν Ἔφεσο. Ἡ Ἔφεσος γίνεται γιά μιά τριετία τὸ κέντρο τῶν ἱεραποστολικῶν ἐξορμήσεών του στή Μ. Ἀσία, στήν Ἑλλάδα κ.ἄ. Ἀπὸ ἐδῶ ἔκαμε τρεῖς ἐπισκέψεις στήν Κόρινθο. Στήν τελευταία ἐπίσκεψή του ἔγραψε τὴν ἐπιστολή πρὸς τούς Ρωμαίους, γιά νά προετοιμάσει τὴ μεγάλη ἐξόρμησή του στή Δύση.

Γιά τὴν *τέταρτη περιοδεία* (62-64 μ.Χ.) πληροφορίες βρίσκουμε στίς ποιμαντικές ἐπιστολές (λέγονται ἔτσι γιατί ἀπευθύνονται σέ δύο ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας) καί στοὺς ἐκκλησιαστικούς συγγραφείς. Ὁ ἀπ. Παῦλος καταστρώνοντας σχέδια γιά τὴν ἐπίσκεψή του στήν Ἰσπανία, βρίσκεται μ' ἓνα ταξίδι του στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ διατρέχει μεγάλο κίνδυνο ἀπὸ τούς Ἰουδαίους καί σώζεται ἀπὸ βέβαιο θάνατο. Στὴ φυλακὴ τῆς Καισάρειας μένει δυὸ χρόνια. Ὑστερα ζητᾶ νά ῥθει στὴ Ρώμη, ὅπου φτάνει μετὰ ἀπὸ ἓνα φοβερό ταξίδι, ἀφοῦ ναυάγησε καί ἀφοῦ παρέμεινε τρεῖς μῆνες στὴ Μάλτα, γιά νά δικαστεῖ τέλος μπροστά στὸν Καίσαρα, κάνοντας χρῆση τοῦ δικαιώματός του ὡς ρωμαίου πολίτη. Καί ἐδῶ θά μείνει δυὸ χρόνια κάτω ἀπὸ ἐπιτήρηση. Ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὸ αὐτοκρατορικό δικαστήριο, ταξίδεψε «μέχρις ἐσχάτων τῆς Δύσεως», τὴν Ἰσπανία. Στίς ποιμαντικές ἐπιστολές γίνεται λόγος γιά ἓνα ταξίδι στήν Ἀνατολή (Μ. Ἀσία, Κρήτη, Μακεδονία κ.ἄ.). Ὁ ἀπ. Παῦλος ἐπιστρέφει καί πάλι στὴ Ρώμη, ὅπου μαρτύρησε κατὰ τὸ διωγμὸ τοῦ Νέρωνα (64-68 μ.Χ.)

Τὸ μήνυμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Τὸ κήρυγμα τοῦ ἀπ. Παύλου ἀπευθύνεται στοὺς Ἰουδαίους καί στοὺς ἔθνικούς. Ξεπερνώντας τὸν ἰουδαϊκό φαρισαισμό καί τὴν ὑπεροψία τῶν ἔθνικῶν, εὐαγγελίζεται ὅτι ἡ σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου εἶναι ἔργο τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Μᾶς σώζει ἡ ἐγκατάλειψή μας στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅπως πλοῦσια μᾶς δόθηκε μέ τὸ σταυρωμένο Χριστό.

Τό κήρυγμα τοῦ ἁπ. Παύλου εἶναι ἰδιαίτερα *μήνυμα ἐλευθερίας* ἀπό τό μωσαϊκό νόμο. Ὁ νόμος εἶναι ἀνίσχυρος μπροστά στήν κατάσταση δουλείας καί αἰχμαλωσίας στό κακό, στήν ἁμαρτία καί στό θάνατο, χωρίς βέβαια νά εὐθύνεται γι' αὐτά. Ὁ νόμος εἶναι «παιδαγωγός εἰς Χριστόν» καί ὄχι σωτήρας τοῦ ἀνθρώπου.

Τή θέση τοῦ νόμου παίρνει ἡ *χάρη τοῦ πνεύματος*. Δέν εἴμαστε πιά κάτω ἀπό τό νόμο, ἀλλά ἀπό τή χάρη, πού ἐλευθερώνει ἀπό τό νόμο τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου. Δέ ζοῦμε σύμφωνα μέ τίς σαρκικές-ἀνθρώπινες ἀπαιτήσεις, ἀλλά σύμφωνα μέ τό Πνεῦμα, πού ἐργάζεται καί τελειώνει τή χριστιανική ζωή. Τά ἔργα τῆς σάρκας:

«μοιχεία, πορνεία, κάθε ἀκατανόμαστη πράξη πού κάνει τόν ἄνθρωπο ἀκάθαρτο, ἀκολασία, εἰδωλολατρία, ἐχθρότητες, φιλονικίες, ζηλοτυπίες, θυμοί, φατριασμοί, διχόνοιες, αἰρέσεις, φθόνοι, φόνοι, ἄσωτιες καί τά ὅμοια μέ αὐτά».

ἀντικαθιστοῦν οἱ καρποὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος:

«ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, ἀνοχή καί πλατιά καρδιά, ἀγαθή διάθεση καί καλοσύνη, εὐεργετική ἐκδήλωση, ἀξιοπιστία, πραότητα, ἐγκράτεια σέ κάθε πονηρό» (Γαλ. 5, 19-22).

Αὐτή βέβαια τή ζωή τῶν χριστιανῶν τήν καταλαβαίνουμε ὡς μιά καθημερινή πρόοδο μέσα στή χάρη, μιά ἀδιάκοπη προσπάθεια μέσα στήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπολυτικό τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Ἐθνῶν σε κήρυκα
καί φωστήρα τρισμέγιστον,
Ἀθηναίων διδάσκαλον,
οἰκουμένης ἀγλαΐσμα,
εὐφροσύνως γεραίρομεν.
Τοὺς ἀγῶνας τιμῶμεν
καί τὰς βασάνους διὰ Χριστόν,
τό σεπτόν σου μαρτύριον.
Ἄγιε Παῦλε ἀπόστολε,
πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

(Ποίημα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
Χρυσόστομου Παπαδοπούλου).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ σημασία τῆς πορείας τοῦ ἁπ. Παύλου πρὸς τὰ ἔθνη;
2. Ποιά ἱεραποστολική περιοδεία σχετίζεται μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου; Διάβασε τή σχετική περικοπή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καί σημείωσε τὰ σπουδαιότερα γεγονότα.
3. Ἐχει καί γιά μᾶς, σήμερα, ὁ ἁπ. Παῦλος ἓνα μήνυμα; Ποιό εἶναι αὐτό;
4. Ὁ ἁπ. Παῦλος παράλληλα μέ τήν ἱεραποστολή ἀσκούσε καί τήν τέχνη τοῦ σκηνοποιοῦ. Γιατί τό ἔκανε αὐτό; Ἐχει κάποια σημασία γιά μᾶς;

8. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος καί ἡ Ἑλλάδα

Τό Ἅγιο Πνεῦμα ὁδηγεῖ τόν ἀπ. Παῦλο στήν Ἑλλάδα

Ὁ ἀπ. Παῦλος ἔρχεται στήν Ἑλλάδα κατά τή διάρκεια τῆς δευτέρας ἱεραποστολικῆς ἐξορμησέως του μέ τήν καθοδήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐνῶ βρισκόταν στήν Τρωάδα, ἓνα ὄραμα τοῦ φανερώνει τή συνέχεια τῆς πορείας του:

«Κατά τή νύχτα παρουσιάστηκε ὄραμα στόν Παῦλο· κάποιος ἄντρας Μακεδόνας ἔστειλε καί παρακαλοῦσε καί ἔλεγε σ' αὐτόν: πέρασε στή Μακεδονία καί βοήθησέ μας. Ὅταν εἶδε τὸ ὄραμα, ζητήσαμε ἀμέσως νά φύγουμε γιά τή Μακεδονία γιατί συμπεράναμε ὅτι ὁ Κύριος μᾶς προσκάλεσε νά φέρουμε τὸ χαρμόσυνο ἀγγελμα σ' αὐτούς» (Πράξ. 16,9.10).

Αὐτή ἡ κλήση τοῦ ἀπ. Παύλου ἀπό τόν Κύριο νά κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας στήν Ἑλλάδα, σημαίνει μιά ἰδιαίτερη ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ στήν πορεία τῆς ἱεραποστολῆς. Στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ, πού ὁ ἀπ. Παῦλος ὑπηρετεῖ, περιλαμβάνεται καί ἡ σωτηρία τῶν ἐθνικῶν. Καί εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ ἐθνικός κόσμος, πού βρίσκεται σέ παρακμή καί ἀπελπισία, ἀπλώνει τὰ χέρια του καί ζητάει τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ἀρχίζει μιά καινούργια φάση στήν πορεία τῆς Ἐκκλησίας.

Τό ἱεραποστολικό ἔργο τοῦ ἀπ. Παύλου στήν Ἑλλάδα εἶχε πολλές δυσκολίες καί συνάντησε πολλά ἐμπόδια. Ἄλλά ἡ μεγάλη σημασία του βρίσκεται στή θεμελίωση τῶν πρώτων ἑλληνικῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ ἑλληνικές πόλεις ἀπό τίς ὁποῖες πέρασε ὁ Ἀπόστολος καί ἵδρυσε χριστιανικές Ἐκκλησίες εἶναι:

Φίλιπποι, Ἀμφίπολις, Ἀπολλωνία, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Ἀθῆναι, Κόρινθος, Καλοὶ Λιμένες, Νικόπολις.

Ὁ ἀπ. Παῦλος στήν Ἀθήνα – Ἡ ὁμιλία στόν Ἄρειο Πάγο

Ἡ Ἀθήνα ἐγίνε γιά τόν ἀπ. Παῦλο ἡ γέφυρα πού ἔνωσε τὸ Χριστιανισμό μέ τόν εἰδωλολατρικό κόσμο. Ἐδῶ γιά πρώτη φορά ἡ χριστιανική πίστη συναντιέται μέ τήν ἑλληνική φιλοσοφία. Τό χριστιανικό Εὐαγγέλιο ἀπό τήν Ἀσία ἔρχεται στήν Εὐρώπη, μπαίνει στήν οἰκουμένη του πορεία. Οἱ Ἀθηναῖοι φιλόσοφοι, Ἐπικούρειοι καί Στωϊκοί, ὁδήγησαν τόν ἀπ. Παῦλο στόν Ἄρειο Πάγο, γιά νά μάθουν περισσότερα ἀπό τήν καινούργια διδαχὴ του.

Τά κύρια σημεῖα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀποστόλου στόν Ἄρειο Πάγο (Πράξ. 17, 22-33) εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ εὐλάβεια καί ἡ θεοσεβεία τῶν Ἀθηναίων. Ἡ πόλη εἶναι σπαρ-

μένη από ναούς και αφιερώματα, ανάμεσα στα όποια είναι και ο βωμός στον «άγνωστο Θεό». Αύτα σημαίνουν αναζήτηση του αληθινού Θεού.

2. Η μαρτυρία του άπ. Παύλου για τον αληθινό Θεό, πού οι Έθναϊοι λατρεύουν χωρίς να γνωρίζουν. Είναι ο δημιουργός και ο ζωοδότης, πού δέν κατοικεί σέ χειροποίητους ναούς, ούτε έχει ανάγκη από ανθρώπινες προσφορές. Αντίθετα οι άνθρωποι έχουν ανάγκη από τίς δωρεές Του.

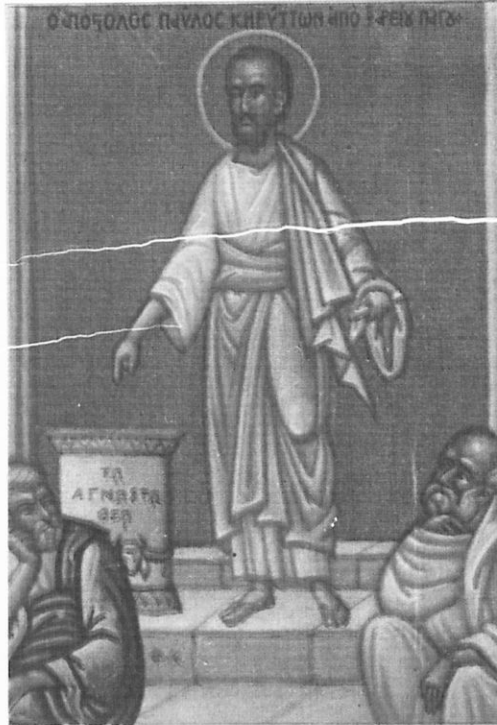
3. Ο Θεός είναι ο δημιουργός όλων των έθνών και ο Κύριος όλων των λαών, πού αποτελούν τή μία οικογένειά Του. Αύτός καθόρισε τή διάρκεια τής ζωής κάθε έθνους και τά σύνορα κάθε λαού. Αύτός κατευθύνει τή ζωή των ανθρώπων.

4. Ο Θεός έβαλε βαθιά στήν ύπαρξή μας τον πόθο τής αναζητήσεως Του, ώστε ή αληθινή γνώση του έαυτου μας νά είναι ο ασφαλές στερος δρόμος τής θεογνωσίας. Είμαστε οικείοι και κοινωνοί τής ζωής Του. Σχετιζόμαστε όπως ο πατέρας μέ τά παιδιά του.

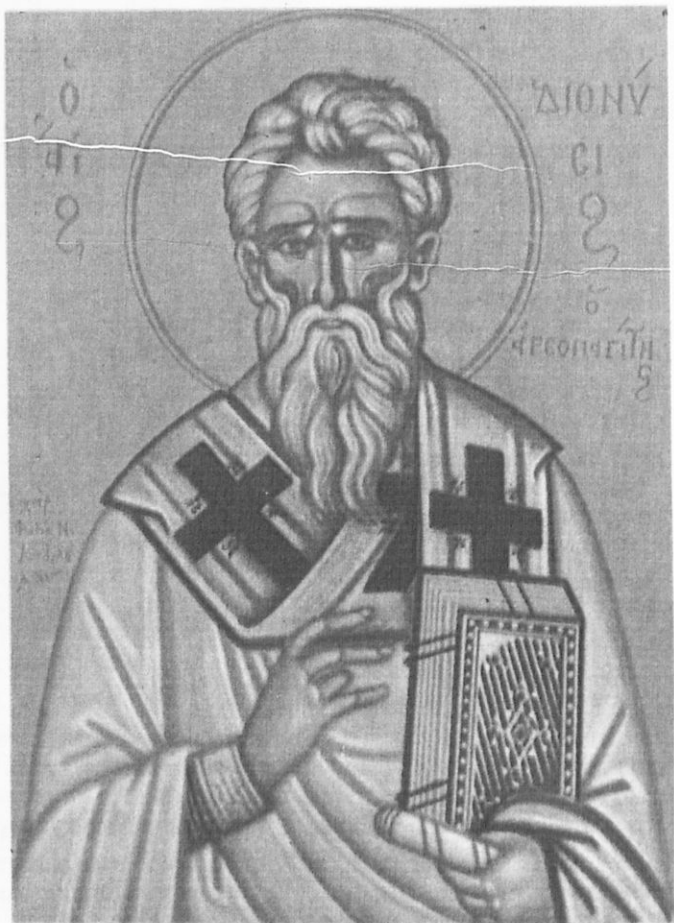
5. Η ειδωλολατρική παράσταση και έξομοίωση του Θεού είναι οπισθοδρόμηση και άγνοια. Γιά τούτο χρειάζεται ή μετάνοια. Πρέπει νά αναγνωρίσουμε τήν πραγματικότητα του Θεού και νά ποθήσουμε τή σωτηρία, πού μās δίνεται μέ τό Χριστό.

6. Ο Χριστός μπαίνει στήν πορεία τής ζωής και τής ιστορίας των ανθρώπων. Είναι ο σωτήρας και ο τελικός κριτής του κόσμου. Ο Ιουδαϊκός λαός θανάτωσε τό Χριστό, αλλά ο Θεός τον ανέστησε γιατί ήταν ο αγαπητός Γιός Του.

7. Ο άναστημένος Χριστός και ή ανάσταση των νεκρών είναι τά σημεία τής όμιλίας, πού προκαλούν θύελλα από αντιδράσεις. Οι Έλληνες πίστευαν στήν άθανασία τής ψυχής. Η ανάσταση του ανθρώπου, πού θεμελιώνεται στήν ανάσταση του Χριστού, είναι καθαρά χριστιανική διδασκαλία.

Ο άπόστολος Παύλος στον Άρειο Πάγο (Φ. Κόντογλου).

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἄρεοπαγίτης (Φ. Κόντογλου).

Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἡ ὁμιλία τοῦ ἀπ. Παύλου τελείωσε μέσα σέ ἔνταση καί δέν εἶχε πολλούς καρπούς, ἂν δοῦμε βέβαια τό πράγμα ἀπό τήν ἀριθμητική του πλευρά. Πίστεψαν πάντως ὁ Διονύσιος Ἄρεοπαγίτης, ἡ Δάμαρις καί μερικοί ἄλλοι.

Ἡ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Ὑστερα ἀπό τό Χριστό τήν πρώτη θέση στήν Ἐκκλησία κατέχει ὁ

ἀπ. Παῦλος. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος σέ δράση Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ. Καμιά ἄλλη προσωπικότητα δέν ἄσκησε καί δέν ἄσκει τόση βαθιά ἐπίδραση στή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καί γενικά τοῦ κόσμου, ὅση ὁ ἀπ. Παῦλος. Γιατί αὐτός, ξεπερνώντας τά σύνορα τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἐθνικισμοῦ, μᾶς ἀποκάλυψε τή χριστιανική Ἐκκλησία ὡς τή νέα καί μοναδική δυνατότητα ζωῆς ὅλου τοῦ κόσμου. Ἔτσι συναντιέται μέ τήν Ἑλλάδα καί γνωρίζεται ὡς ὁ Ἀπόστολος τῆς Ἑλλάδας καί τῆς οἰκουμένης.

Ὁ ἀπ. Παῦλος χρησιμοποιεῖ γιά τό Εὐαγγέλιό του τήν ἑλληνική γλῶσσα. Κάνει τόν Ἑλληνισμό γέφυρα γιά τήν πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τά ἔθνη, ὄργανο στά σχέδια τοῦ Θεοῦ γιά τό λαό Του. Μέ τό κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου ἡ Ἑλλάδα ἐγίνε ἡ πρώτη χρονικά χριστιανική χώρα τῆς Εὐρώπης. Ἡ ὀμιλία του στήν Ἀθήνα, οἱ ἱεραποστολικές του ἐξορμήσεις στόν ἐλλαδικό χώρο, οἱ ἐπιστολές του στίς ἑλληνικές χριστιανικές Ἐκκλησίες, ἀποτέλεσαν ἀποφασιστικά γεγονότα γιά τήν Ἑλλάδα καί τόν Ἑλληνισμό.

Ἡ σημασία ὅμως τοῦ ἔργου τοῦ ἀπ. Παύλου εἶναι παγκόσμια. Γιατί αὐτός, κήρυκας τῆς οἰκουμενικότητας τοῦ Εὐαγγελίου καί πρωτεργάτης τῆς παγκοσμιότητας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀποκάλυψε ἕνα νέο ὄραμα γιά τόν κόσμο. Καί τό ἀποκάλυψε ἀκριβῶς τή στιγμή τῆς ἀπογνώσεως τοῦ κόσμου, πού τώρα βρίσκει τήν ἐνότητα καί τό νόημά του στήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία ὡς ἔργο τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ καινούργια πραγματικότητα ζωῆς τοῦ κόσμου, ἡ δυνατότητα ἑνός νέου ἀνθρωπισμοῦ, ἡ ἐλπίδα καί τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας.

Πίνακας Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Τίτλος Ἐπιστολῆς	Τόπος-χρόνος συγγραφῆς	Τίτλος Ἐπιστολῆς	Τόπος-χρόνος συγγραφῆς
Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β' πρὸς Θεσσαλονικεῖς	Κόρινθος 50-51	Πρὸς Φιλήμονα Πρὸς Κολοσσαεῖς Πρὸς Ἐφεσίους Πρὸς Φιλιππησίους	Ρώμη 59-61
Πρὸς Γαλάτας Α' πρὸς Κορινθίους Β' πρὸς Κορινθίους	Ἐφεσος 52-55	Α' πρὸς Τιμόθεον Πρὸς Τίτον Β' πρὸς Τιμόθεον	Μακεδονία 62-64 Ρώμη 64-67
Πρὸς Ρωμαίους	Κόρινθος 56-57	Πρὸς Ἑβραίους	65-67

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μέ ποιό τρόπο ἔφερε ὁ Θεός τόν ἀπ. Παῦλο στήν Ἑλλάδα; Ἐχει αὐτό ιδιαίτερη σημασία καί ποιά;
2. Μελέτησε τήν περικοπή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων πού ἀναφέρεται στή δράση τοῦ ἀπ. Παύλου στήν Κόρινθο καί σημείωσε τά σχετικά γεγονότα.
3. Ποιά σημεῖα τῆς ὁμιλίας τοῦ ἀπ. Παύλου στήν Ἀθήνα σοῦ κάνουν ιδιαίτερη ἐντύπωση καί γιατί;
4. Σκέφτηκες ποτέ τή δική σου εὐθύνη ἀπέναντι στή μεγάλη προσφορά τοῦ ἀπ. Παύλου στήν Ἑλλάδα;

9. Προβλήματα ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας

Τά μέλη τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων

Τίς πρῶτες ἐκκλησιαστικές κοινότητες ἀποτελοῦσαν χριστιανοί, πού προέρχονταν ἀπό τοὺς Ἰουδαίους καί ἀπό τοὺς ἐθνικούς. Γιατί ἡ κλήση τῆς σωτηρίας ἦταν *καθολική*. Μόνο πού ἡ ἀποδοχή αὐτῆς τῆς κλήσεως σήμαινε γιά ὅλους ἀποδέσμευση ἀπό τίς προηγούμενες θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Ἡ χριστιανική ἐλευθερία εἶναι ἐλευθερία ὄχι μόνο ἀπό τά εἴδωλα ἀλλά καί ἀπό τό νόμο. Ὁ ἄνθρωπος σώζεται καί γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας μόνο μέ τή χάρη τοῦ Χριστοῦ καί τήν πίστη σ' Αὐτόν.

Ἐκεῖνο πού ἀπειλεῖ τήν ἐνότητα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἀπαίτηση τῶν χριστιανῶν πού προέρχονταν ἀπό τοὺς Ἰουδαίους νά τηρεῖται ἡ περιτομή καί ὁ μωσαϊκός νόμος ἀπό τοὺς χριστιανούς πού προέρχονταν ἀπό τοὺς ἐθνικούς. Ἔτσι στά Ἱεροσόλυμα ὁ Χριστιανισμός θά ἔπαιρνε τή μορφή τοῦ παλιοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καί στήν Ἀντιόχεια θά ξέσπαζε σοβαρή ἀντίθεση ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς ἀπό τοὺς Ἰουδαίους καί στοὺς χριστιανούς ἀπό τοὺς ἐθνικούς.

Ἡ Ἀποστολική Σύνοδος

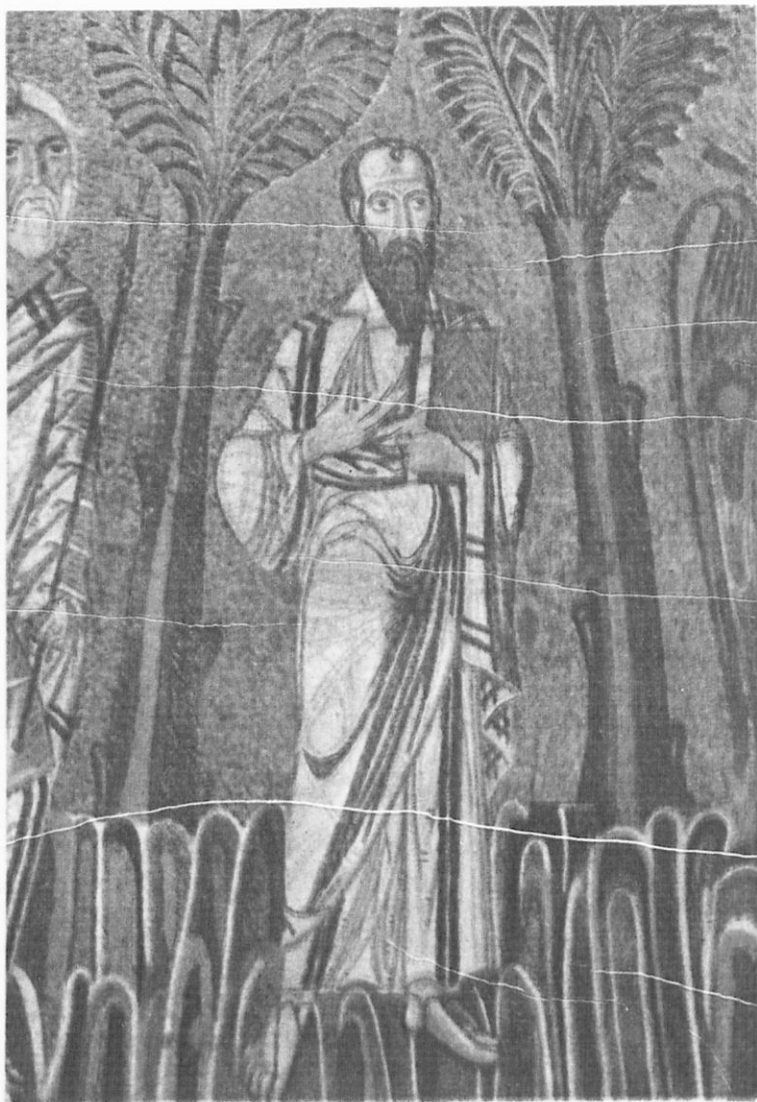
Οἱ Ἀπόστολοι πού εἶχαν τή μέριμνα ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ἀντιλαμβάνονται τό μέγεθος τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ κινδύνου καί τόν ἀντιμετωπίζουν μέ σοβαρότητα. Ἰδιαίτερα ὁ ἀπ. Παῦλος κατάλαβε ἀμέσως ποιές καταστρεπτικές συνέπειες θά εἶχε γιά τό Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ

Ἄρχαία Κόρινθος. Τό Βῆμα. Ἀπό ἐδῶ ἀπολογήθηκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν τὸν κατηγορήσαν ὅτι πείθει τοὺς ἀνθρώπους νά λατρεύουν τὸ Θεό ἀντίθετα πρὸς τὸ μωσαϊκὸ νόμο.

καί γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἢ παραπάνω ἀπαίτηση τῶν χριστιανῶν πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καί ἡ ἐξαιτίας τῆς ἔριδα ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς. Μαζί μὲ τὸ Βαρνάβα ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νά συζητήσει τὸ θέμα μὲ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους. Ἐκεῖ τὸ 49 μ.Χ συγκαλεῖται ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος, στὴν ὁποία πῆραν μέρος οἱ Ἀπόστολοι, οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας καί τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν.

Οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καί Βαρνάβας, γιὰ νά ὑποστηρίξουν μὲ πειστικότητα τὴν ἀπόφασή τους πᾶνω στὸ ζήτημα τῆς εἰσόδου τῶν ἐθνικῶν στὴν Ἐκκλησία, μιλοῦν γιὰ «σημεῖα καί τέρατα», πού ὁ Θεός ἐργάστηκε μ' αὐτούς στὰ ἔθνη. Ὁ ἀπ. Παῦλος, πού ἀναγνωρίστηκε ἐπίσημα ὡς ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, κατόρθωσε νά πείσει τοὺς χριστιανούς πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους νά ἐγκαταλείψουν τὴ σκληρὴ θέση τους. Ἐκαμε μάλιστα μιά βαθύτερη ἐξέταση τοῦ προβλήματος, θέτον-

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος

(Μωσαϊκό στήν Ἁγία Σοφία Θεσσαλονίκης, 9ος αἰ.).

Ὁ ἐναγκαλισμὸς τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου
(Εἰκόνα στή μονή τοῦ Θεολόγου Πάτρου, 16ος αἰ.).

τας τό ἐρώτημα ἂν ὁ ἄνθρωπος σώζεται μέ τή χάρη ἢ μέ τό νόμο.

Σημαντική εἶναι ἡ συμβολή τοῦ ἀπ. Πέτρου καί τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφόθεου. Ὁ πρῶτος ὑποστήριξε ὅτι ὁ Θεός κάλεσε καί τά ἔθνη στήν πίστη καί ὅτι σημεῖο τῆς κλήσεως αὐτῆς εἶναι ἡ δωρεά τοῦ Πνεύματός Του σ' αὐτά. Ἔτσι δέν μπορεῖ νά γίνεται διάκριση ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους καί στούς ἐθνικούς. Θά ἀποτελοῦσε προσβολή στά σχέδια τοῦ Θεοῦ τό νά ζητᾶμε νά ἐπιβάλουμε τό ζυγὸ τοῦ νόμου στούς ἐθνικούς, πού οὔτε οἱ πατέρες μας οὔτ' ἐμεῖς μπορέσαμε νά βαστάσουμε. Ὁ δεύτερος δέχτηκε ὅτι δέν πρέπει νά παρενοχλοῦμε τοὺς χριστιανούς ἀπό τά ἔθνη μέ τὴν ἀπαίτηση τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου. Ζήτησε ὅμως νά ἰσχύει καί γιὰ τοὺς ἐθνικούς ἡ ἀποχή ἀπὸ προηγούμενες εἰδωλολατρικές συνήθειες καί ἀκαθαρσίες. Ἡ ἀπόφαση πού πήρε ἡ

Σύνοδος συνδυάζει τις δυό θέσεις του Ἰακώβου: *τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸ νόμο καὶ ἀπὸ τὰ εἰδῶλα* (Πράξ. 15, 28.29).

Τὸ κυριότερο εἶναι ἡ *συμφωνία* τῶν Ἀποστόλων στό νά μὴν ὑποχρεώνονται στό ἐξῆς οἱ ἐθνικοὶ στήν τήρηση τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου γιά τὴν εἰσοδό τους στήν Ἐκκλησία. Ἔτσι οὐσιαστικά ἡ ἀπόφαση ἐκφράζει τις ἀπόψεις τοῦ ἀπ. Παύλου. Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου κοινοποιήθηκε μέ ἐπιστολές στίς Ἐκκλησίες τῆς Ἀντιόχειας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας, πού εἶχαν κυρίως χριστιανούς πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς.

Ἡ σημασία τῆς ἀποφάσεως

Ἡ Ἀποστολική Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι ἡ σημαντικότερη στήν ἱστορία τῶν Συνόδων. Κατά κάποιο τρόπο ἀπέτελεσε πρότυπο γιά τις μεταγενέστερες Συνόδους τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ *συμμετοχή* σ' αὐτὴν ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ σημαντικό γεγονός γιά τὴ λειτουργία τῶν Συνόδων καὶ τὸ κύρος τῶν ἀποφάσεών τους.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου, ὅπως καὶ ὅλη ἡ συζήτηση σ' αὐτὴν, μαρτυρεῖ τὸ αἶσθημα εὐθύνης τῶν Ἀποστόλων γιά τὴν Ἐκκλησία καὶ συγχρόνως ἀποτελεῖ σταθμὸ γιά τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῆς στά ἔθνη. Εἰδικότερα ἡ ἀπόφαση ἔχει μεγάλη σημασία γιά τὴν Ἐκκλησία γιατί:

1. Ἐπιβεβαιώνει τὸ γεγονός ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατευθύνει καὶ στηρίζει τὴν Ἐκκλησία στίς δύσκολες περιστάσεις ἢ στίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Τὴν ὁδηγεῖ στὴ διαφύλαξη καὶ διατύπωση τῆς ἀλήθειας.

2. Μαρτυρεῖ τὴν ἀποστολικότητα καὶ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία στηρίζεται στήν ἀποστολικὴ συμφωνία καὶ ἀγάπη: στήν ἐνότητα τῆς πίστεως. Εἶναι ἡ ἄρνηση τῶν διακρίσεων καὶ τῆς διαιρέσεως.

3. Ἀποτελεῖ θρίαμβο τῆς *χριστιανικῆς ἐλευθερίας* μέ τὴν ὀριστικὴ ἀποδέσμευση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμό καὶ τὴν εἰδωλολατρία. Τοῦτο εἶναι ἀποφασιστικὸ γιά τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας.

4. Διασώζει τὴν *οἰκουμενικότητα* τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ἀνήκει στίς μεγάλες ὑπηρεσίες τοῦ ἀπ. Παύλου γιά τὴν παγκοσμιότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔμεινε μιά αἵρεση καὶ ἄνοιξε ὁ δρόμος του πρὸς τὰ ἔθνη.

Οἱ πρῶτες παρερμηνεῖες τοῦ Χριστιανισμοῦ

Τὴν Ἐκκλησία ἀπειλῆσε ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά τῆς ὁ ἐσωτερικὸς κίνδυνος τῶν αἱρέσεων, δηλαδὴ τῆς παρερμηνείας καὶ νοθεύσεως τῆς πίστεώς τῆς. Τὴν ἐμφάνισή τους κάνουν δυὸ ὁμάδες αἱρέσεων: *οἱ Ἰουδαῖζουσες* καὶ *οἱ γνωστικὲς*.

Χριστιανοί από τούς Ἰουδαίους, πού ἀγνόησαν τήν ἀπόφαση τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου, ἵδρυσαν διάφορες αἰρετικές ὁμάδες (Ναζωραῖοι, Ἐβωνίτες κ.ἄ.) μέ βάση τήν ἀποκαλυπτική γραμματεία¹ καί τόν ἐθνικισμό τῶν Ἰουδαίων σέ συνδυασμό μέ τό Χριστιανισμό. Ἡ σημαντικότερη ἰουδαίζουσα αἵρεση ἦταν ὁ *Χιλιαισμός*.

Οἱ γνωστικές αἵρέσεις ἢ ὁ Γνωστικισμός εἶναι σύστημα συγκρητιστικό, δηλαδή ἀνάμικτο μέ ἑλληνικά, ἰουδαϊκά, ἀνατολικά καί χριστιανικά στοιχεῖα, πού ἀπειλεῖ τήν ἴδια τήν ὑπόσταση τῆς Ἐκκλησίας. Προσπαθοῦσε μέ τή «γνώση» νά μπεῖ στά μυστήρια τοῦ Θεοῦ καί τοῦ κόσμου καί νά γεφυρώσει τό χάσμα ἀνάμεσα στό Θεό καί στόν ἄνθρωπο. Τά κύρια γνωρίσματα τοῦ Γνωστικισμοῦ εἶναι:

1. Ὁ δυαλισμός: Δέχεται δυό ἀρχές ἢ δυό θεούς· τόν ἀγαθό θεό καί τόν κακό θεό ἢ τό θεό τῆς ὕλης.
2. Ὁ δοκητισμός: Δέχεται φαινομενική καί ὄχι πραγματική ἐνανθρώπηση καί σταύρωση τοῦ Θεοῦ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.
3. Ὁ ἀντιϊουδαϊσμός: Ἀπορρίπτει τήν Π. Διαθήκη καί τό Θεό της, γιατί δημιούργησε τόν ἀτελή κόσμο καί τόν ἁμαρτωλό ἄνθρωπο.
4. Ὁ ἀσκητισμός: Διακρίνεται γιά τήν αὐστηρή ἄσκηση, πού ἔφτανε κάποτε στήν ἀκολασία, ἐξαιτίας τῆς ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τῶν Γνωστικῶν γιά τήν ὕλη καί τό σῶμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ συμμετοχή ὅλης τῆς Ἐκκλησίας στήν Ἀποστολική Σύνοδο ἀποτελεῖ σημαντικό γεγονός;
2. Γιατί εἶναι σημαντική ἡ ἀπόφασή της;
3. Σκέφτηκες ὅτι τήν Ἐκκλησία ἀπειλοῦν καθημερινά αἵρέσεις; Τί μπορείς νά πράξεις ἀπέναντι στό γεγονός αὐτό;
4. Διάβασε ἀπό τήν ἐπιστολή τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφόθεου τήν περικοπή γιά τήν ἀληθινή σοφία (Κεφ. 3, 13-18).

1. Ἀποκαλυπτική γραμματεία: Εἶναι ψευδώνυμα ἰουδαϊκά καί χριστιανικά κείμενα, ἀνάμεσα στό 2ο π.Χ. καί 2ο μ.Χ. αἰῶνα, πού περιέχουν θεῖες ἀποκαλύψεις γιά τά ἔσχατα. Κύριο θέμα τῶν ἰουδαϊκῶν αὐτῶν κειμένων δέν εἶναι ἀπλῶς ἕνας ὀραματισμός γιά τό μέλλον, ἀλλά τό πῶς μπορεί νά συμβιβάζονται τά παθήματα τοῦ ἔθνους καί τῶν δικαίων μέ τή δύναμη καί τή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό καί μιλοῦν γιά παγκόσμια κρίση, ἀνάσταση νεκρῶν, μακαριότητα τῶν δικαίων καί καταδίκη τῶν ἀσεβῶν καί γιά μέλλουσα κυριαρχία τοῦ Θεοῦ.

10. Ἡ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας

Τό ἀποστολικό κύρος

Οἱ Ἀπόστολοι εἶναι τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας, μέ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ τὸ Χριστό. Ἀποτελοῦσαν τὴν *αὐθεντία* καὶ ἐξέφραζαν τὴν ἀλήθειά της. Ἡ *ἐξουσία* πού τοὺς ἔδωσε ὁ Κύριος ἦταν ἀναμφισβήτητη σέ ὅλη τὴν Ἐκκλησία. Ἀσκοῦσαν τὸ ἔργο τῆς *ἀνώτατης διακυβερνήσεως* της. Γιά κάθε ἀπορία καὶ πρόβλημα ἡ Ἐκκλησία ἢ οἱ Ἐκκλησίες κατέφευγαν στοὺς Ἀποστόλους. Οἱ ἀποφάσεις τοὺς ἀποτελοῦσαν κανόνες γιά ὅλη τὴν Ἐκκλησία.

Οἱ Ἀπόστολοι δέν ἀνῆκαν σέ ὀρισμένη ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα. Δέν ἦταν δηλαδὴ ἡγέτες (ἐπίσκοποι) μιάς ὀρισμένης Ἐκκλησίας ἢ περιφέρειας, ἀλλὰ ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν πού ἐκεῖνοι ἴδρυσαν καὶ γιά τίς ὁποῖες μεριμοῦσαν καθημερινά. Οἱ δυσχέρειες ὅμως πού ἀντιμετώπιζαν στή διακυβέρνηση ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν, τοὺς ὀδηγοῦν στή χειροτονία πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων, τοὺς ὁποῖους τοποθετοῦν στίς ἔδρες τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ τότε βέβαια δέν ἐπαψαν νά παραμένουν ἡ *ἀνώτατη ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία*. Εἶχαν βαθιὰ συναίσθηση τῆς εὐθύνης γιά τὴν ἐξουσία, πού ὁ Κύριος τοὺς ἔδωσε πρὸς οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσκοποι-πρεσβύτεροι-διάκονοι

Στὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἔχουμε σαφεῖς πληροφορίες γιά τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὀργάνωση· γιά τοὺς μόνιμους λειτουργοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων: τὸν *ἐπίσκοπο*, τὸν *πρεσβύτερο*, τὸ *διάκονο*.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος πρέπει νά ἀναζητηθεῖ στὴν ἀντιμέτωπιση τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας, πού συνεχῶς αὐξάνονταν. Ὅπου ἦταν ἀδύνατη ἡ προσωπικὴ ἐπέμβαση τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ ἄμεση ἀπό αὐτοὺς ἀντιμέτωπιση τῶν ζητημάτων τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων, ἐκεῖ ἔστελναν ἄντρες ἱκανοὺς, πού ἐνεργοῦσαν μέ ἐξουσιοδότησή τους. Αὐτοὶ γίνονταν οἱ πρεστώτες ἢ ἐπίοπτες τῶν κοινοτήτων αὐτῶν. Ἦταν δηλαδὴ οἱ *ἐπίσκοποι*.

Τὸ ἀξίωμά τους ἐπαίρναν μέ τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων (χειροτονία) καὶ εἶχαν τὴν εὐθύνη τῆς διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων ὅπου τοὺς ἐγκαθιστοῦσαν. Εἰδικότερα φρόντιζαν γιά τὴν ἐκλογή καὶ χειροτονία ἀξίων πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, τὴν ἀμοιβὴ καὶ τὴν πιθανὴ τιμωρία τους καὶ τὴν τέλεση τῶν ἱερῶν μυστηρίων καὶ μάλιστα τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ Χρίσματος. Εἶχαν δηλαδὴ

καθήκοντα ιερατικά και διοικητικά. Όμως η εξουσία τους ήταν διαφορετική από την εξουσία των Ἀποστόλων και περιορισμένη.

Στις αποστολικές κοινότητες, και μάλιστα στις κοινότητες του ἁπ. Παύλου, δέν υπάρχει σαφής διάκριση ανάμεσα στον ἐπίσκοπο και στον πρεσβύτερο. Οἱ πρεσβύτεροι καλοῦνται και ἐπίσκοποι. Οἱ Ἀπόστολοι ἐγκαθιστοῦσαν στις ἐκκλησιαστικές κοινότητες τούς πρεσβυτέρους μέ χειροτονία και τούς ἀνέθεταν τή διακυβέρνησή τους. Εἶχαν και αὐτοί ιερατικά και διοικητικά καθήκοντα, ἀλλά διαφορετικά ἀπό τά καθήκοντα τῶν Ἀποστόλων και τῶν ἐπισκόπων και περιορισμένα. Ἡ σημασία τους ἐνισχύθηκε μετά τό διωγμό του Στεφάνου, ὅταν τούς ἀνατέθηκες οἰκονομικά, διοικητικά και πειθαρχικά καθήκοντα. Μέ τήν ἐννοια τῆς εὐθύνης τους γιά τήν ἐκκλησιαστική κοινότητα πού διακονοῦν, παίρνουν μέρος στήν Ἀποστολική Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων.

Τό ἀξίωμα του διακόνου ἐμφανίζεται στήν Ἐκκλησία μέ τήν ἐκλογή και χειροτονία τῶν ἑπτά διακόνων, γιά τή διακονία τῶν κοινῶν τραπέζιων. Τό ὅτι ὅμως οἱ διάκονοι δέν περιορίστηκαν στό κοινωνικό και οἰκονομικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρεῖται ἀπό τή δράση του Στεφάνου και του Φιλίππου. Εἶχαν δηλαδή και ἔργα ποιμαντικής διακονίας. Ὁ ἁπ. Παῦλος στις ἐπιστολές του τούς τοποθετεῖ μετά τούς ἐπισκόπους, πού δείχνει ὅτι οἱ διάκονοι εἶχαν παράλληλα και ιερατικά καθήκοντα (τέλεση θείας Εὐχαριστίας). Τά παραπάνω ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα θά διαμορφωθοῦν ὀριστικά στή μεταποστολική ἐποχή. Τότε ἔχουμε τήν πλήρη ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐνότητα και ἡ ζωή τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἐκκλησιαστική ὀργάνωση, ἡ διαμόρφωση δηλαδή τῆς ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας, δέν ἔγινε σέ βάρος τῆς ἐνότητας τῶν μελῶν τῆς. Στις πρωτοχριστιανικές ἐκκλησιαστικές κοινότητες εἶναι ἀδιανόητη κάθε ἀντίθεση λαοῦ και ἱεραρχίας. Κληρικοί και λαϊκοί εἶναι διαφορετικά μέλη του σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἀρμονικό σύνολο και ἀδιάσπαστη ἐνότητα. Ἀποτελοῦν τό λαό του Θεοῦ. Εἶναι μέλη του ἐνός σώματος του Χριστοῦ, μέ διαφορετικές κλήσεις, χαρίσματα, λειτουργίες και διακονίες, γεγονός ὅμως πού δέν καταργεῖ τήν ἰσοτιμία και τήν ἐνότητά τους. Εἶναι βαθιά ἡ συνείδηση ὅτι δέν υπάρχουν δυό Εὐαγγέλια· ἕνα γιά τόν κληρο και ἕνα γιά τό λαό.

Ἡ συμμετοχή τῶν λαϊκῶν-πιστῶν στή ζωή και τό ἔργο τῶν πρώτων ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων εἶναι οὐσιαστική. Γιατί εἶναι ἀπαραίτητη ἡ παρουσία και ἡ ἐνεργητική συμμετοχή του πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας στή τέλεση τῶν μυστηρίων και ἰδιαίτερα τῆς Εὐχαριστίας. Σ' αὐτήν

Ἡ Δεύτερη Παρουσία (Λεπτομέρεια ἀπό τοιχογραφία στήν Παναγία τήν Κερά, Κριτσά Κρήτης).

προϊσταται ὁ ἐπίσκοπος, ἀλλά τό πλήρες νόημά της ἔχει στή συνειδητή συμμετοχή ὄλων τῶν πιστῶν. Ἀπαραίτητη εἶναι ἐπίσης ἡ συνεργασία τῶν Ἀποστόλων καί τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας στήν ἀντιμέτωπιση τῶν προβλημάτων της. Οἱ πιστοί συμμετέχουν στήν ἐκλογή τῶν ἑφτά διακόνων καί τοῦ Ματθία καί στήν Ἀποστολική Σύνοδο. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὑπόθεση ὄλων τῶν μελῶν της. Νά γιατί κάθε ἀκρότητα στήν Ἐκκλησία, εἴτε κληρικοκρατία εἴτε λαϊκοκρατία, εἶναι ξένη πρὸς τήν παράδοσή της.

Μέσα σ' αὐτό τό κλίμα τῆς *ἐνότητας* οἱ χριστιανοί ζοῦσαν μ' ὅλη τήν *ἀπλότητα* καί *ἀγνότητα*. Τρέφονταν μέ τά ἱερά μυστήρια καί πραγματοποιοῦσαν μέ τή θυσία τους τήν κοινωνία τῆς ἀγάπης. Ἐκεῖνο πού δίνει νόημα καί ἀληθινή προοπτική στή ζωὴ αὐτὴ εἶναι ἡ *χριστοκεντρικότητά* της. Ὁ Χριστός εἶναι τό «σῶμα» καί ἡ «κεφαλὴ τοῦ σώματος» τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν στήν ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἐνισχυ-

όταν όχι μόνο μέ τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ πού ἦρθε, ἀλλά καί μέ τήν προσδοκία τοῦ Κυρίου πού θά ἴρθεϊ.

Ἔτσι ἔχουμε τό φαινόμενο πού λέγεται «ἐνθουσιαστικές τάσεις». Στήν Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης τό φαινόμενο αὐτό ἐκφράστηκε μέ ἀκρότητες. Οἱ πιστοί δέν ἐργάζονται. Παραμελοῦν τήν εὐθύνη γιά τόν ἑαυτό τους καί τοὺς ἄλλους καί ἀναμένουν τή δεύτερη Παρουσία τοῦ Κυρίου. Ἡ Ἐκκλησία θά συστήσει ὅτι ἡ Παρουσία αὐτή δέν περιορίζεται χρονικά καί ὅτι θά γίνει σέ χρόνο ἄγνωστο στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἐλπίδα βέβαια τῆς δεύτερης ἐπιφάνειας τοῦ Χριστοῦ δίνει νόημα καί δυναμισμό στή ζωὴ τῶν πιστῶν. Ἡ ἐνδοξη αὐτή Παρουσία θά τελειώσει τό ἔργο τῆς σωτηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό εἶναι τό ἔργο τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας (ἐπισκόπων-πρεσβυτέρων-διακόνων);
2. Συμβάλλουν οἱ ἱερεῖς στήν πρόοδο τῆς προσωπικῆς σου ζωῆς; Ἄν ναι πῶς καί σέ τί;
3. Πῶς ἐξηγεῖς τό σεβασμό ἢ τήν περιφρόνηση μερικῶν στοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας;
4. Συμμετέχουν σήμερα οἱ λαϊκοί-πιστοί στή ζωὴ καί τό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας; Σκέψου μερικούς τρόπους δικῆς σου συμμετοχῆς.

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ἡ Πεντηκοστή – Ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος:

«Ἁγιο Πνεῦμα,...σύ πού εἶσαι πνεῦμα ζωῆς καί συνέσεως, πνεῦμα ἀγιωσύνης καί τελειότητος· σύ πού εἶσαι τό πνεῦμα τό ἀγαθό· τό σοφό· τό φιλόνητο· τό γλυκό· τό ἐνδοξο· πού τρέφει μαζί καί ποτίζει· πού ἐλεεῖ· πού φωτίζει· πού δυναμώνει. Σύ πού εἶσαι πνεῦμα θεῖο ὑπομονῆς· πνεῦμα, πού μεταδίδει χαρά, εὐφροσύνη, σωφροσύνη, σοφία, γνώση, πραότητα, ἀμνησικακία, ἀμεριμνία γιά τά κοσμικά πράγματα, ἐνατένιση τῶν οὐράνιων. Σύ πού διώχνεις τήν τεμπελιά καί τήν ἀμέλεια, τήν περιέργεια καί τήν πονηριά. Σύ πού εἶσαι πνεῦμα δηλωτικῶν θείων μυστηρίων· ὑπόσχεση τῆς οὐράνιας βασιλείας· βρῦση προφητείας· κρατήρας διδασκαλίας· φθορά τῆς ἁμαρτίας· θύρα μετάνοιας. Σύ πού δείχνεις

σάν πορτάρης τήν εἴσοδο στούς ἀγωνιζόμενους. Σὺ πού εἶσαι πνεῦμα ἀγάπης, εἰρήνης, πίστεως, ἐγκράτειας, πνεῦμα πόθου καί πού προξενεῖς τόν πόθο. Σὺ, ἔλα καί σκῆνωσε σέ μᾶς καί μείνε μαζί μας ἀχώριστα καί ἀδιάρετα· καί ἀγίαζε καί ἀνακαίνιζε καί φώτιζε τίς καρδιές μας, σὺ πού εἶσαι ὁμοούσιο καί ὁμότιμο καί ὁμόθρονο μέ τόν Υἱό καί τόν Πατέρα, καί πού κάνεις θεοῦς κατὰ χάρη ἐκείνου πού σέ δέχονται καί ἀφανίζεις κάθε ἁμαρτία καί φέρνεις μαζί μέ τόν ἐρχομό σου κάθε ἄρετή...».

(Συμῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, Τά εὐρισκόμενα (ἐκδ. Ζαγοραίου), σσ. 324 – Μετάφραση Μ.Κ.)

2. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι σάν πλοῖο στό πέλαγος:

«Ὁ κόσμος εἶναι «θάλασσα», ὅπου ἡ Ἐκκλησία, σάν πλοῖο στό πέλαγος, ταιλαιπωρεῖται ἀλλά δέ χάνεται. Γιατί ἔχει μαζί της ὡς ἔμπειρο κυβερνήτη τόν Χριστό. Στό κέντρο της ὑψώνεται τό σημεῖο τῆς νίκης κατὰ τοῦ θανάτου, πού εἶναι ὁ σταυρός τοῦ Κυρίου. Ἡ πλῆρῃ της εἶναι ἡ ἀνατολή καί ἡ πρῶμνη της ἡ δύση...τό πηδάλιο της οἱ δυο διαθήκες καί τὰ τετωμένα σκοινιά της ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, πού ἀγκαλιάζει τήν Ἐκκλησία, καί ἡ ἀντλία της τό βάπτισμα, μέ τό ὅποιο ἀνανεώνονται αὐτοί πού πιστεύουν. Σ' αὐτή σάν φωτεινὸ καραβόπανο βρίσκεται τό Ἅγιο Πνεῦμα, μέ τό ὅποιο σφραγίζονται ὅσοι πιστεύουν στό Θεό. Μαζί της φέρνει καί σιδερένιες ἀγκυρες, τίς ἅγιες ἐντολές τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι δυνατές σάν σίδερο. Δεξιά καί ἀριστερά της ἔχει καί ναῦτες, τούς ἅγιους ἀγγέλους, μέ τούς ὁποίους πάντοτε στηρίζεται καί φυλάγεται ἡ Ἐκκλησία. Σ' αὐτήν ὑπάρχει καί ψηλὴ σκάλα πού ὀδηγεῖ στή σέ σχῆμα σταυροῦ κορφὴ τοῦ πλοίου, εἰκόνα τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, πού τραβάει τούς πιστούς γιά νά ἀνεβούν στόν οὐρανό. Στήν κορφὴ τῶν ἰστίων ὑπάρχουν οἱ φάροι πού ἐνώνονται καί ἀποτελοῦν τούς χορούς τῶν προφητῶν, τῶν μαρτύρων καί τῶν ἀποστόλων, πού ἀναπαύονται στή βασιλεία τοῦ Χριστοῦ».

(Ἰππολύτου, Περί Χριστοῦ καί περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου LIX, ΒΕΠ, τ. 6, σελ. 217, 35-40. 218, 1-12 – Μετάφραση Μ.Κ.)

3. Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων χριστιανῶν:

«Οἱ χριστιανοὶ δέ διακρίνονται ἀπὸ τούς ἄλλους ἀνθρώπους οὔτε στήν ἐπίγεια πατρίδα, οὔτε στήν ὁμιλία, οὔτε στά ἔθιμα. Γιατί οὔτε κατοικοῦν σέ ξεχωριστές πόλεις, οὔτε χρησιμοποιοῦν κάποια διαφορετικὴ γλωσσικὴ διάλεκτο. Κατοικώντας πόλεις ἑλληνικὲς καί βάρβαρες, ὅπως ἔτυχε στόν καθένα, καί ἀκολουθώντας τὰ κοινὰ ἔθιμα, σχετικὰ μέ τήν ἐνδυμασία, τήν τροφή καί τήν ὑπόλοιπη ζωὴ, παρουσιάζουν τήν κατάστασιν τῆς ζωῆς τούς θαυμαστὴ καί πραγματικὰ παράδοξη. Κατοικοῦν ἰδιαιτέρες πατρίδες, ἀλλὰ σάν διαβατάρηδες. Συμμετέχουν σέ ὅλα ὡς πολῖτες καί ὅμως ὅλα τὰ ὑπομένουν σάν ξένοι· κάθε χώρα εἶναι πατρίδα τους καί κάθε πατρίδα θεωρεῖται σάν ξένη χώρα. Γεννοῦν παιδιὰ, ἀλλὰ δέν τὰ πετοῦν. Παραθέτουν συνηθισμένο τραπέζι, ἀλλὰ δέν εἶναι ἁμαρτωλοί. Βρίσκονται μέσα σέ σάρκα, ἀλλὰ δέ ζοῦν σαρκικὴ ζωὴ. Περνοῦν τὴ ζωὴ τους στή γῆ, ἀλλὰ πολιτεύονται στόν οὐρανό. Ὑπακούουν στούς ὑπάρχοντες νόμους, ἀλλὰ

μέ τη ζωή τους νικούν τούς νόμους. Ἀγαποῦν ὅλους καί ὁμως διώκονται ἀπό ὅλους. Ἀγνοοῦνται καί καταδικάζονται· θανατώνονται καί ὁμως αὐξάνουν σέ ζωή. Εἶναι φτωχοί καί ὁμως κάνουν πλούσιους πολλούς. Στεροῦνται ἀπό ὅλα καί ὁμως περισσεύουν σέ ὅλα. Περιφρονοῦνται καί στίς ἀτιμώσεις τους δοξάζονται, βλαστημοῦνται καί ὁμως δικαίωνονται. Ὑβρίζονται καί ὁμως τιμοῦν, τιμωροῦνται σάν κακοί, ἐνώ κάνουν τό καλό· καί ὅταν τιμωροῦνται αὐτοί χαίρονται, γιατί παίρνουν δύναμη. Καταπολεμοῦνται ἀπό τούς Ἰουδαίους σάν ἀλλόφυλοι καί καταδιώκονται ἀπό τούς ἐθνικούς, ἀλλά ἐκεῖνοι πού τούς μισοῦν δέν μποροῦν νά ποῦν τήν αἰτία ἀπὲς τῆς ἐχθρότητας...».

(Ἐπιστολή πρὸς Διόγνητον, ΒΕΠ, τ. 2, σελ. 253, 7-31 – Μετάφραση Μ.Κ.)

4. Οἱ «ἀγάπες»:

«Τό δεῖπνο μας, πού ἐσεῖς (οἱ εἰδωλολάτρες) κατακρίνετε γιά ἀπόλαυση καί μόνο μέ τό ὄνομά του χαρακτηρίζει τό σκοπό του· γιατί ὀνομάζεται ἀγάπη μέ τήν ἑλληνική ὀνομασία του. Ὅσο καί ἂν στοιχίζει, τὰ ἐξοδά του εἶναι κέρδος πού καταγράφεται στό βιβλίό τῆς εὐσέβειας, γιατί μ' αὐτό ἐμεῖς ἀνακουφίζουμε τούς φτωχοῦς. Τίποτα τό ποταπό δέ γίνεται σ' αὐτό καί τίποτα τό ἀπρεπές. Δέν ἀρχίζουμε τό δεῖπνο ἂν πρῶτα δέν προσευχηθοῦμε στό Θεό. Τρᾶμε τόσο μόνο, ὅσο ταιριάζει σέ ἐγκρατεῖς ἀνθρώπους καί φιλοξενοῦμε μ' αὐτό τό δεῖπνο κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε νά μὴν ξεχᾶμε ὅτι τῆ νύχτα πρόκειται νά λατρέψουμε τό Θεό. Καί ὅταν συζητοῦμε, κάθε λόγος μας ὁμολογεῖται σάν νά εἶναι ὁ Θεός μπροστά μας παρῶν καί μᾶς ἀκούει. Ἀφοῦ στή συνέχεια πλύνουμε τὰ χέρια μας καί φέρον ἄλλο μῆτρος τίς λαμπάδες, καθένas μας μέ προθυμία ψάλλει ὕμνο στό Θεό, εἴτε ἀπό τίς Γραφές εἴτε ἐκεῖνον, πού ὁ ἴδιος συνέθεσε, ἂν ἔχει ἰκανότητα σ' αὐτό. Ἔτσι φανερώνεται ἂν καθένas ἀπό τούς ψάλλοντες τήρησε κατά τήν πόση τούς κανόνες τῆς ἐγκρατείας. Τό δεῖπνο συμπληρῶναι νέα καί πάλι προσευχή, ὕστερα ἀπό τήν ὁποία ἀποχωροῦμε ὄχι γιά νά πολεμήσουμε ἢ νά ἐμπλακοῦμε σέ ἐριδες· ὄχι γιά νά περιφερόμαστε στούς δρόμους καί νά κακοποιοῦμε τούς διαβάτες· ὄχι γιά νά καταστρέφουμε τό χρόνο σέ ἀκολασίες. Ἀλλά γιά νά συνεχίσουμε τή σεμνή καί ἀγνή διαγωγή μας ὡς ἄνθρωποι πού τράφηκαν μέ δεῖπνο φιλοσοφίας καί πειθαρχίας καί ὄχι μέ δεῖπνο σαρκικό».

(Τερτυλλιανού, Ἀπολογητικός, Ρ.Λ., 1, 538-541 – Μετάφραση Μ.Κ.)

5. Ἐγκώμιο στόν ἀπόστολο Παῦλο:

«Ὁ Παῦλος κυβερνοῦσε ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη, ὅπως θά κυβερνοῦσε ἕνα σπῆτι ἢ ἕνα πλοῖο· τραβοῦσε ἀπό τή θάλασσα (τῆς ἁμαρτίας) ἐκείνους πού βυθίζονταν σ' αὐτήν, στήριζε ἐκείνους πού ζαλίζονταν, ἔδινε, καθισμένους στό τιμόνι, τίς κατάλληλες ὁδηγίες στούς ναῦτες, ἐξέταζε τήν πλήρη τοῦ πλοίου, τέντωνε τὰ σκοινιά, κωπηλατοῦσε, ἔσερνε τὰ ἰστία, ἐβλεπε πρὸς τόν οὐρανό γιά νά πληροφορηθεῖ γιά τόν καιρό. Αὐτός ἦταν τὰ πάντα, καί αὐτῆς καί κυβερνήτης καί ἰστίο καί πλοῖο καί ὅλα τὰ ὑπέφερε γιά νά ἀφανίσει τίς συμφορές τῶν ἄλλων. Καί σάν νά ἦταν ἀθλητής, αὐτός πάλευε, ἔτρεχε, πυγμαχοῦσε· ἢ σάν νά

ήταν στρατιώτης αυτός μαχόταν στά τείχη, αγωνιζόταν κατά του πεζικού, ναυμαχούσε στή θάλασσα· κάθε είδος πολέμου τό διεξήγαγε αυτός. Καί έβγαζε φλόγες μέ ένα σώμα πού κυρίευε όλόκληρη τήν οίκουμένη, μέ μιά γλώσσα πού κατανικούσε τούς πάντες...

Ὁ Παῦλος ἀπέδειξε, περισσότερο ἀπό ὄλους τούς ἀνθρώπους, τί σημαίνει πραγματικά ἡ λέξη ἄνθρωπος, πόσο μεγάλη εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καί σέ ποιο ὕψος ἀρετῆς μπορεῖ νά φτάσει αὐτό ἐδῶ τό πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος. Καί ποτέ δέν ἔπαψε, ἀπό τότε πού γεννήθηκε, μέ λαμπρή φωνή νά ὑπεραμύνεται τοῦ Θεοῦ ἐνάντια ὄλων ἐκείνων, πού κατηγοροῦν τήν ἀνθρώπινη φύση μας καί νά ἀποδείχνει ὅτι ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στούς ἀγγέλους καί στούς ἀνθρώπους δέν εἶναι μεγάλη, ἂν θέλουμε νά σεβόμαστε τόν ἑαυτό μας. Γιατί ὁ Παῦλος, ἂν καί δέν ἔτυχε νά ἔχει διαφορετική φύση ἀπό τή δική μας, οὔτε νά λάβει διαφορετική ψυχὴ ἀπό τή δική μας, οὔτε κατοίκησε σέ διαφορετικό κόσμο ἀπό τό δικό μας, ὅμως ξεπέρασε ὄλους τούς ἀνθρώπους, ὅσο ἀποδείχτηκαν πραγματικά ἄνθρωποι, ἀπό τότε πού πλάστηκε τό ἀνθρώπινο γένος».

(Ι. Χρυσόστομου, Περί ἀνδρείας καί ἰσχύος, P.G. 63, 815 Α, καί Περί ἀρετῆς καί κακίας, P.G. 63, 760 Β – Μετάφραση Μ.Κ.)

6. Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας:

«Εἴμαστε ὄλοι τοῦ Χριστοῦ καί φέρνουμε τό ὄνομά του. Ὁ Χριστός σταυρώθηκε γιά μᾶς καί θανατώθηκε καί τάφηκε καί ἀναστήθηκε, γιά νά ἐνοποιήσει ἐκείνους πού βρισκονταν μακριά καί τούς χώριζε μεγάλη ἀπόσταση διαιρέσεως, μέ τό νά συστήσει, σύμφωνα μέ τήν εὐδοκία τοῦ Θεοῦ, ἕνα βάπτισμα καί μιά πίστη καί μιά καθολική καί ἀποστολική Ἐκκλησία. Αὐτό εἶναι τό κεφάλαιο τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ στούς ἀνθρώπους. Αὐτό εἶναι τό ἀποτέλεσμα ἐκείνης τῆς βαθιάς καί ὀφαιτης κενώσεώς Του. Ἐκεῖνος πού ἐπιχειρεῖ νά δασπάσει καί νά κομματιάσει κάτι ἀπό αὐτά, εἴτε ἀπό ἔρωτα πρὸς τή δυσσεβέστατη αἵρεση, εἴτε ἀπό ἐωσφορική ἐμπνευση σχισματικῆς μανίας, αὐτός ἐναντιώνεται στήν οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ, πολεμεῖ τήν κοινὴ σωτηρία, ἀντικαθιστᾷ τήν πράξιν Ἐκείνου καί ἀφοῦ ἀποσχίζεται ἀπό τήν κοινωνία Του καί ἀποκόβεται ἀπό τό κυριακό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, συντάσσεται μέ τή μοῖρα τοῦ ἀντικείμενου (σατανᾶ)».

(Φωτίου, Ὁμιλία 16, 162, ἐκδ. Β. Λαοῦρδα, Θεσσαλονίκη 1959 – Μετάφραση Μ.Κ.)

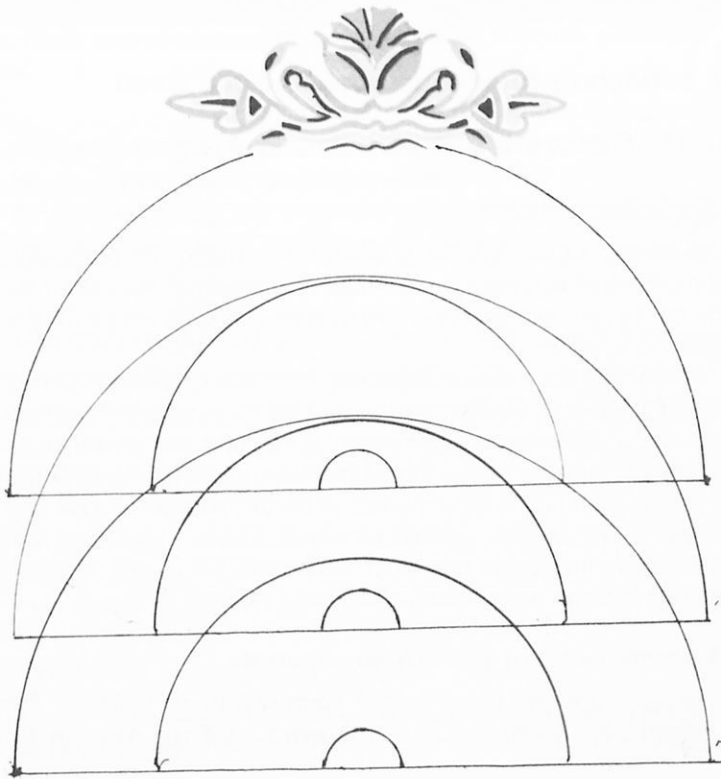
7. Κληρικοί καί λαϊκοί:

«Ὁ ἐπίσκοπος νά ἔχει τήν πρωτοκαθεδρία ἀνάμεσά σας γιατί ἔχει τιμηθεῖ μέ τή χάρι τοῦ Θεοῦ νά εἶναι κύριος τοῦ κλήρου καί ἄρχοντας ὄλου τοῦ λαοῦ...Γιά τοῦτο ὀφείλει νά προσπαθεῖ νά εἶναι ἀληθινός στά ἔργα του καί νά συναισθάνεται τή θέση καί τήν ἀξία του γιατί εἶναι ὁ τύπος (εἰκόνα) τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους...Ὁ διάκονος νά συμπαρατέκεται σ' αὐτόν, ὅπως ὁ Χριστός στόν πατέρα Του, καί νά τόν βοηθᾷ σ' ὄλα μέ καθαρότητα, ὅπως ὁ Χριστός, πού δέν κάνει τίποτα δικό Του, ἀλλά πάντοτε ἐκεῖνα πού ἀρέσουν στόν πατέρα

Του...Οί πρεσβύτεροι νά θεωροῦνται ὅτι εἶναι τύπος τῶν Ἀποστόλων, νά εἶναι δάσκαλοι θεογνωσίας. Κατέχουν τή θέση τῶν Ἀποστόλων ὡς σύμβουλοι τοῦ ἐπισκόπου καί στεφάνι τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι συνέδριο καί βουλή τῆς Ἐκκλησίας...

Ἀκούσετέ τα καί ἐσεῖς οἱ λαϊκοί, ἡ ἐκλεκτή Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Ὁ λαός πρῶτα ὀνομαζόταν «λαός Θεοῦ καί ἔθνος ἅγιο»· ἐσεῖς τώρα εἶστε ἡ ἅγια καί ἱερή Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, «πού οἱ πολῖτες της ἔχουν καταγραφεῖ στόν οὐρανό, εἶστε ἱερεῖς πού ἔχουν βασιλική καταγωγή – εἶστε συγχρόνως ἱερεῖς καί βασιλεῖς – ἅγιο ἔθνος ἀφιερωμένο στό Θεό, λαός ξεχωρισμένος γιά νά ἀποτελεῖτε κτῆμα καί περιουσία τοῦ Θεοῦ, «νύμφη στολισμένη» γιά τόν Κύριο καί Θεό. Εἶστε Ἐκκλησία μεγάλη, ἐκκλησία πιστή...ἅγια καί ἐκλεκτά μέλη τοῦ Χριστοῦ...».

(Διαταγαί Ἀποστόλων Β', ΒΕΠ τ. 2, σελ. 18, 19-21. 34, 33-40. 35, 21-26. 31-33. 36, 33-37. 57, 24-27 – Μετάφραση Μ.Κ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

α) αντίδραση τοῦ κόσμου στό λαό τοῦ Θεοῦ

11. Ἡ Ἐκκλησία στό ρωμαϊκό κράτος

Ἡ θρησκεία τῆς Ρώμης

Ὁ Κύριος καί οἱ Ἀπόστολοι ἐζησαν τήν ἐποχή τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Ἐτσι τό θέλησε ὁ Θεός. Μέσα σέ μιά σκληρή καί εἰδωλολατρική ἐξουσία, τό ρωμαϊκό Imperium, νά ἀνθίσει, μέ λόγο καί μέ αἷμα ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης.

Ἀρχές τοῦ 1ου αἰώνα ὁ Καίσαρας Αὔγουστος προσπάθησε νά ἀναβιώσει τήν ἀρχαία ρωμαϊκή θρησκεία, πού ἦταν πολυθεϊστική καί εἶχε παρακμάσει. Θέλησε νά ἐνοποιήσει τό ρωμαϊκό κόσμο μέ κέντρο τή λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα. Ἀπό τότε ἀνακηρύχθηκε τό πρόσωπο τοῦ αὐτοκράτορα ἱερό, χτίστηκαν ναοί γιά τιμή του, καί λατρεύτηκε τό πνεῦμα πού κατοικοῦσε μέσα στόν αὐτοκράτορα. Εἶδαν τότε τοὺς χριστιανούς, ὀπαδοὺς τοῦ μόνου, πνευματικοῦ Θεοῦ, σάν ἐχθροὺς τῆς ἐνότητος καί τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης.

Ὁ Χριστιανισμός στή ρωμαϊκή αὐτοκρατορία

Τό πανανθρώπινο κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ ἄπλωσε σ' ὅλα τὰ ἔθνη μέ τή διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων. Τό 2ο αἶώνα τό 1/4 τοῦ πληθυσμοῦ στήν

Ἄνατολή καί στή Δύση ἦταν χριστιανοί. Στή Μ. Ἀσία ἢ Ἐφεσος καί ἡ Σμύρνη, στήν Ἑλλάδα ἢ Κόρινθος, ἢ Θεσσαλονίκη καί ἡ Ἀθήνα, στή Συρία ἢ Καισάρεια καί ἡ Ἀντιόχεια, στήν Ἀφρική ἢ Καρχηδόνα, ἦταν κέντρα χριστιανικά. Στήν ἴδια τή Ρώμη ἡ χριστιανική κοινότητα ἀριθμοῦσε ἑκατό χιλιάδες μέλη, τόσο πού μποροῦσε νά προσφέρει οἰκονομική βοήθεια στίς ἄλλες χριστιανικές κοινότητες. Στή νέα πίστη προσέρχονταν οἱ φτωχοί καί οἱ δοῦλοι ἀλλά καί οἱ ἐπισημότεροι Ρωμαῖοι, ὑπατοί καί συγκλητικοί καί ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι.

Ὁ Τερτυλλιανός, Λατίνος ἀπολογητής τοῦ Χριστιανισμοῦ, γράφει πρὶν ἀπό τό 200 μ.Χ.

«Τό κράτος ἔχει πλημμυρίσει ἀπό μᾶς. Κάθε ἡλικία, κάθε κοινωνική τάξη καί βαθμός ἔρχονται κοντά μας. Εἴμαστε μόλις χθεσινοί καί ὅμως γεμίσαμε τή γῆ, τίς πόλεις, τά νησιά, τά φρούρια, ἀκόμα καί τά στρατόπεδα...τό ἀνάκτορο, τή σύγκλητο, τήν ἀγορά...».

Ἡ ρωμαϊκή ἐξουσία θέλησε νά ἐμποδίσει τή μεγαλύτερη ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θέλησε κατά καιροῦς νά ἐξοντώσει τοὺς χριστιανούς. Ἔτσι χαλκεύτηκαν *κατηγορίες* ἐναντίον τους καί κινήθηκαν οἱ *διωγμοί*.

Α' Οἱ κατήγοροι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν:

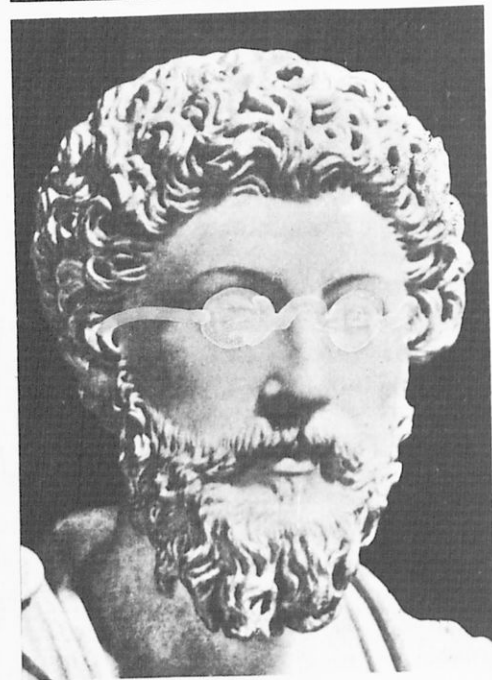
- Οἱ πιστοί στά εἰδῶλα ἀπλοί ἄνθρωποι.
- Οἱ ἐπαγγελματίες τῆς εἰδωλολατρίας, ἀγαλματοποιοί, ζωτρώφοι, οἰκοδόμοι ναῶν, στεφανοποιοί, θύτες κ.λ.π.
- Οἱ ἱερεῖς καί οἱ μάντιες.
- Οἱ ἐθνικοί φιλόσοφοι.
- Οἱ αὐτοκράτορες πού ἀξίωσαν νά τοὺς τιμοῦν ὡς θεοῦς.

Β' Κατηγοροῦσαν τοὺς χριστιανούς ὅτι ἦταν:

- Ἄθεοι, ἀσεβεῖς, ἀφοῦ δέ λάτρευαν τά εἰδῶλα.
- Συνωμότες, ἐπειδὴ ἔκαναν μυστικές συγκεντρώσεις.
- Μισάνθρωποι, ἐπειδὴ δέν ἔπαιρναν μέρος στίς ἐορτές τῶν ἐθνικῶν καί στά ἄγρια θεάματά τους.
- Ἀνήθικοι, γιατί ἔκαναν δηθεν αἰμομιξίες καί ἔτρωγαν σάρκες ἀνθρώπων! Εἶχαν παρεξηγήσει τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας.
- Ὑπεύθυνοι γιά θεομηνίες καί ἀτυχήματα.

Οἱ Διωγμοί

Ἄρχισαν τό 64 ἀπό τό Νέρωνα καί κράτησαν ὡς τήν ἐποχή πού ἐγίνε αὐτοκράτορας ὁ Μέγας Κωνσταντίνος, ὡς τό 311. Ὑπάρχουν

έποχές πού τά μέτρα έναντίον τῶν χριστιανῶν ἦταν φοβερότερα. Ἔτσι μπορούμε νά διακρίνουμε τούς σκληρότερους διωγμούς, πού χωρίζονται σέ τρεῖς ἐποχές:

Πρῶτη ἐποχή. Οἱ διωγμοί ἔγιναν χωρίς διάταγμα. Ἦταν τοπικοί, στίς ἐπαρχίες ἀπό πρωτοβουλία τῶν ἐπάρχων ἢ στή Ρώμη ἀπό τή μανία τῶν αὐτοκρατόρων. Τέτοιοι εἶναι: Ὁ διωγμός τοῦ *Νέρωνα*. Κινήθηκε μέ ἀφορμή τή μεγάλη πυρκαϊά τῆς Ρώμης πού ξέσπασε τό 64, κράτησε 9 μέρες καί κατέστρεψε τά 2/3 τῆς Ρώμης. Ὁ *Νέρωνας* τήν ἀπέδωσε στούς χριστιανούς, ἀλλά ἡ κατηγορία ἦταν ἀδίκη, γιατί ὁ πονηρός καί ἀνήθικος αὐτοκράτορας ἤθελε νά γκρεμίσει μιάν ἀθλια περιοχή τῆς Ρώμης γιά νά οἰκοδομήσει νέο συνοικισμό, τή «*Νερωνόπολη*» καί ἀνάκτορα.

Ὁ διωγμός τοῦ *Δομιτιανοῦ*. Ἐγίνε μέ ἀφορμή τό φόρο τοῦ διδράχμου, ποσό πού οἱ χριστιανοί ἀρνήθηκαν νά πληρώνουν ἀφοῦ θά ἐνίσχυαν ἔτσι τήν εἰδωλολατρία καί ἀφοῦ ἦταν φόρος μόνο γιά τούς Ἑβραίους.

Δεύτερη ἐποχή. Οἱ διωγμοί ἔγιναν μέ αὐτοκρατορικά σημειώματα πού βασιζόνταν σέ προηγούμενους νόμους γιά ἀθεΐα, ἔσχατη προδοσία, προσηλυτισμό κλπ. Τέτοιοι ἦταν

Ὁ *Νέρωνας* (Ρώμη, Μουσεῖο Delle Terme).
Ὁ *Μάρκος Αὐρήλιος* (Ρώμη, Μουσεῖο Καπιτωλίου).

Ὁ διωγμός τοῦ *Τραϊανοῦ*. Ὁ αὐτοκράτορας αὐτός πήρε ἀφορμὴ ἀπὸ ἐρώτημα τοῦ ἐπάρχου τῆς Βιθυνίας, ποιά στάση νά τηρεῖ ἀπέναντι στοὺς χριστιανούς. Ὁ Τραϊανὸς ἀπάντησε ὅτι πρέπει νά ὑπάρχει καταγγελία ἐναντίον τους, νά τοὺς ζητοῦν θυσία στὰ εἰδῶλα καὶ ὅσοι ἀρνοῦνται, νά θανατώνονται. Ἡ ἀπάντηση αὐτὴ πήρε σημασία διατάγματος καὶ εἶχε γενικὴ ἐφαρμογή.

Ὁ διωγμός τοῦ *Μάρκου Αὐρηλίου*. Ὁ φιλόσοφος αὐτὸς αὐτοκράτορας ἂν καὶ εἶχε γράψει «Σκέψου πὼς οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄδελφοί σου καὶ ἀγάπησέ τους», ὅταν ἔγιναν στὴν Ἰταλία σεισμοί, λιμοὶ καὶ πλημμύρες, θεώρησε ὑπεύθυνους τοὺς χριστιανούς γιατί προκαλοῦσαν τὴν ὀργὴ τῶν θεῶν. Ἔτσι κήρυξε ἄγριο διωγμὸ ἐναντίον τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ διωγμός τοῦ Σεπτημίου *Σεβήρου*. Στὴν ἐποχὴ τουκαὶ τὸ βάπτισμα τῶν χριστιανῶν τὸ θεωροῦσαν ἐγκλημα. Οἱ ἐντολές τοῦ αὐτοκράτορα στηρίχθηκαν σὲ προηγούμενο νόμο πού ἀπαγόρευε τὸν προσηλυτισμό.

Ὁ Δέκιος (Ρώμη, Μουσεῖο Καπιτωλίου).

Τρίτη ἐποχὴ. Ἐκδόθηκαν εἰδικοί νόμοι, πού εἶχαν γενικὴ ἐφαρμογὴ σ' ὅλο τὸ ρωμαϊκὸ κόσμο. Τέτοιοι ἦταν:

Ὁ διωγμός τοῦ *Δεκίου*, πού ἀπαίτησε νά ἀναζητοῦνται οἱ χριστιανοί, νά προσέρχονται σὲ εἰδικές ἐπιτροπές, γιὰ νά ὁμολογοῦν πίστη στοὺς θεοὺς τῆς Ρώμης. Ὅσοι δὲ θυσίαζαν στὰ εἰδῶλα ἐβρισκαν σκληρὸ θάνατο.

Ὁ διωγμός τοῦ *Διοκλητιανοῦ*. Σκληρὸς διωγμός, ἀπὸ τὸ 303, «ἐποχὴ μαρτύρων», ὅπως ὀνομάστηκε. Ἐκαίγαν τὰ βιβλία τῶν χριστιανῶν, γκρέμιζαν τοὺς ναοὺς τους, δήμευαν, φυλάκιζαν, σκότωναν. Ἀμέτρητα ἦταν τὰ θύματα τοῦ διωγμοῦ αὐτοῦ.

Ὁ διωγμός τοῦ *Γαλερίου*, ἀλη-

θινή σφαγή ως τό 311, όποτε υπέγραψε διάταγμα άνοχής. Τό τέλος τών διωγμών έφερε λίγο άργότερά ό Μέγας Κωνσταντίνος.

Οί βασανιζόμενοι χριστιανοί έπαιρναν θάρρος από τά λόγια του Χριστού:

«Εί έμέ έδίωξαν, και ύμάς διώξουσι» (Ιωάν. 15, 20) καθώς και από τό μακαρισμό του: «Μακάριοι οί δεδιωγμένοι ένεκεν δικαιοσύνης, ότι αυτών έστιν ή βασιλεία τών ουρανών» (Ματθ. 5, 10).

Η Έκκλησία του Χριστού θριάμβευσε μέσα από τά παθήματά της Σωστά ειπώθηκε ότι «ό Καίσαρ και ό Χριστός συναντήθηκαν στο στίβο, και νίκησε ό Χριστός» (W. Durant).

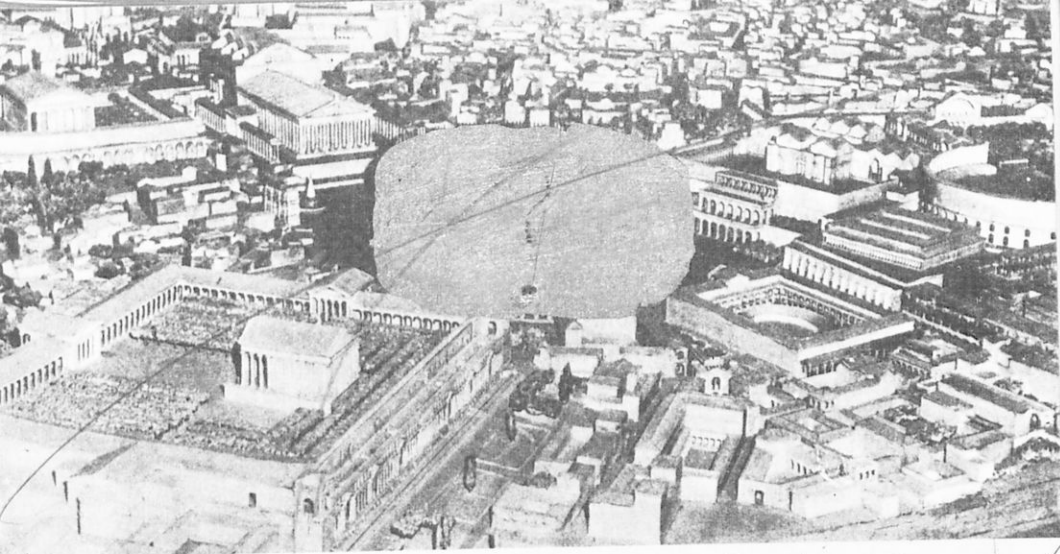
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ		
Διώκτες	Αφορμή	Μάρτυρες
Νέρωνας (54-68) Δομιτιανός (81-96)	Πυρκαϊά τής Ρώμης Φόρος διδράχμου	άπ. Παύλος, άπ. Πέτρος Διονύσιος Άεροπαγίτης, άπ. Ιωάννης, Τιμόθεος
Τραϊανός (98-117) Μ. Αύρήλιος (161-180) Σ. Σεβήρος (193-211)	Έρώτημα έπάρχου Άτυχήματα Προσηλυτισμός	Ίγνάτιος ό Θεοφόρος άγ. Παρασκευή άγιοι Ειρηνάιος, Λεωνίδης, Εύτυχία, Περπέτουα
Δέκιος (249-251)	Θρησκευτικός φανατισμός	Φλαβιανός Ρώμης, Άλέξανδρος Ίεροσ., Βαβύλας
Διοκλητιανός (284-305)	Θρησκευτικός φανατισμός	άγιοι Γεώργιος, Δημήτριος
Γαλέριος (305-311)	Θρησκευτικός φανατισμός	Μαρκελλίνος Ρώμης

Από σαρδένη ή σαλαμί που απέκτησαν οι
Χριστιανοί στα μαρτύρια
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Μπορούσε νά αναβιώσει ή θρησκεία τών ειδώλων; Έξήγησε.
- Ποιά κίνητρα είχε κάθε τάξη από τούς κατηγορους του Χριστιανισμού;
- Σήμερα οί χριστιανοί αντιμετωπίζουν έμπόδια στην πίστη και στη ζωή τους.
Από ποιούς και μέ ποιούς τρόπους;
- Γιατί οί διωγμοί δέν ανέκοψαν την εξέπλωση τής Έκκλησίας;

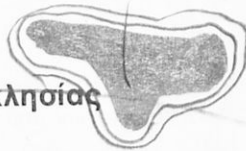
Τί έπαιξαν οί ειδωλολάτρες από τους
Χριστιανούς

66 Ποιό ήσαν τό πνεύμα του

Ρώμη. (330 μ.Χ.) Στο μέσο διακρίνεται τό Κολοσσαίο, πού στάθηκε μάρτυρας τῆς εὐψυχίας καί τῆς πίστεως τῶν μαρτύρων.

12. Ἡ στάση τῆς διωκόμενης Ἐκκλησίας

Ἡ στάση τῶν χριστιανῶν στό μάρτυριο

Οἱ διωγμοί πού κράτησαν τρεῖς αἰῶνες, ἦταν μιά ἀδιάκοπη θανάσιμη ἀπειλή. Οἱ χριστιανοί βρέθηκαν στή δύσκολη θέση, πού ὁ Κύριος προφήτεψε ὅτι θά βρεθοῦν:

- Σᾶς στέλνω σάν πρόβατα ανάμεσα σέ λύκους (Μαθ. 10, 16).
- Θά σᾶς παραδώσουν σέ συνέδρια καί θά σᾶς μαστιγώσουν στίς συναγωγές τους καί θά σᾶς τραβήξουν σέ ἡγεμόνες καί σέ βασιλεῖς γιά χάρη μου, γιά νά μαρτυρήσετε σ' αὐτούς καί στά ἔθνη (Μαθ. 10, 17-18).

Τοῦς ἐνίσχυσε ὁμως γιά νά ἀντέξουν τά μαρτύρια:

- Ὅποιος μέ ὁμολογήσει μπροστά στούς ἀνθρώπους, καί ἐγώ, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, θά τόν ὁμολογήσω μπροστά στούς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ (Λουκᾶ 12, 8).

Ἄλλά τί ζητοῦσαν ἀπό τοῦς χριστιανούς οἱ ἐθνικοί καί σέ ποιὰ μαρτύρια τοῦς ἀνάγκαζαν; Ζητοῦσαν ἀπό τοῦς πιστοῦς νά ἀρνηθοῦν τό Χριστό,

- νά προσφέρουν θυσίες στούς θεούς

- νά κάμουν υπόκλιση μπροστά στά ἀγάλματα
- νά ὀρκιστοῦν στό πνεῦμα τοῦ αὐτοκράτορα
- ἢ νά φάνε εἰδωλόθυτα (κρέας ἀπό θυσίες).

Ἐάν ὁ πιστός δέν τά δεχόταν αὐτά, τότε τόν περίμεναν μιά ἢ πολλές ποινές, ὅπως φυλάκιση, ἐξορία, βασανιστήρια, θάνατος.

Τό νόημα τοῦ μαρτυρίου

Μέ τά βασανιστήρια αὐτά οἱ διώκτες δέν ἐπιδίωκαν νά μάθουν τήν ἀλήθεια, γιατί οἱ χριστιανοί δέν ἔκρυβαν τήν πίστη τους. Ἦθελαν νά τοὺς ἐξαναγκάσουν νά ἀρνηθοῦν τό Χριστό. Καί ὁμως, ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιὰ προτιμοῦσαν τό θάνατο. Ὅπως γράφει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος,

—«Τόσο πολύ περιφρονοῦν τό θάνατο, ὥστε καί πρόθυμα νά ὀρמוῦν σ' αὐτόν καί μάρτυρες νά γίνονται τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτήρα. Γιατί ἀκόμα καί στήν ἡλικία τοῦ νηπίου βιάζονται νά πεθάνουν... ὄχι μόνο ἄντρες ἀλλά καί γυναῖκες... (Περί ἐνανθρωπήσεως 27, Ρ.Γ., 25).

Οἱ χριστιανοί «μαρτυροῦσαν» ἔτσι, δηλαδή βεβαίωσαν μέ λόγια καί μέ ἔργα τήν πίστη τους στόν Ἰησοῦ Χριστό.

Ὁμολογίες πίστεως

Σῶζονται ὁμολογίες, δηλαδή θαρραλέες διακηρύξεις καί ἀπαντήσεις τῶν χριστιανῶν μπροστά σέ δικαστές καί σέ δημίους.

- Πολλοί μάρτυρες ὅταν τοὺς ρωτοῦσαν ποιό εἶναι, τί πιστεύουν, ποιό τό ἐπάγγελμά τους, ποιὰ ἢ καταγωγή τους, ἀπαντοῦσαν μόνο: «Εἶμαι χριστιανός».
- Στίς Πράξεις Θωμᾶ διαβάζουμε τήν προσευχή τοῦ μάρτυρα: «Ἐξομολογοῦμαι σέ σένα, Ἰησοῦ, ὅτι δέ μ' ἔκανες μόνο ἄξιο στήν πίστη, ἀλλά καί στό νά ὑπομείνω πολλά γιά σένα. Σ' εὐχαριστῶ, Κύριε, γιατί μ' ἐφρόντισες καί μοῦ ἔδωσες τήν ὑπομονή...».
- «Γιατί τρέχεις στό θάνατο;» ρώτησαν τό μάρτυρα Πιόνιο. Ἐκεῖνος ἀπάντησε: «Δέν τρέχω στό θάνατο, ἀλλά στή ζωή».
- «Ζοῦμε καί ὅταν μᾶς φονεύουν. Εἴμαστε οἱ νικητές τοῦ θανάτου», ὁμολογεῖ ὁ μάρτυρας Φλαβιανός στήν Καρχηδόνα.
- «Θυσίασε γιά νά σώσεις τή ζωή σου» συμβουλευέουν τό Μάξιμο στήν Ἐφεσο. Ἐκεῖνος ἀπαντᾷ: «Σῶζω τή ζωή μου μέ τό νά ἀρνοῦμαι τή θυσία».

Μαρτυρίες δικτῶν καί δημίων γιά τοὺς χριστιανούς

Οἱ ἐθνικοί, συνηθισμένοι νά παραδέχονται πολλούς θεούς, δέν

μπορούσαν να καταλάβουν την αυτοθυσία των χριστιανών. Έρμήνευαν σάν δεισιδαιμονία την έπιμονή τους στον ένα Θεό. Υποπεύονταν ότι οι χριστιανοί ήθελαν να πετύχουν την ύστεροφημία με τό θάνατό τους. Καί άλλοι πάλι έλεγαν ότι ή στάση τους αυτή ήταν ένας τρόπος αυτοκτονίας. «Αν θέλετε να πεθάνετε, γκρεμούς καί βράχους έχετε» έλεγαν.

Όμως καί οι έθνικοί πολλές φορές έδειχναν συμπάθεια στους χριστιανούς. Τούς συμβούλευαν να θυσιάσουν για να γλυτώσουν. Φαίνονταν άπρόθυμοι να τούς καταδικάσουν. Τούς έκρυβαν. Άλλες πάλι φορές, γεμάτοι θαυμασμό για τούς ήρωικούς μάρτυρες, τούς υπέρσπιζαν ή δήλωναν ότι είναι καί αυτοί χριστιανοί. Συχνή ήταν ή *είσπήδηση* από έθνικούς. Δήμιοι δηλαδή καί βασανιστές πού έβλεπαν τό θάρρος καί την καρτερία των θυμάτων, με ένθουσιασμό όμολογοῦσαν καί αυτοί πίστη στο Χριστό καί έβρισκαν τό θάνατο. Όπως όταν μαρτυρούσαν οι άγιοι Σαράντα. Ένας από αυτούς λιγοψύχησε καί τότε ένας δήμιος πήρε τή θέση του κάνοντας την όμολογία: «Καί έγω είμαι χριστιανός». Καί την προοσευχή:

«Κύριε ό Θεός, πιστεύω καί έγω σ' έσένα. Δέξου με μαζί μ' αυτούς καί αξίωσέ με να βασανιστώ καί έγω καί να αποδειχτώ δόκιμος».

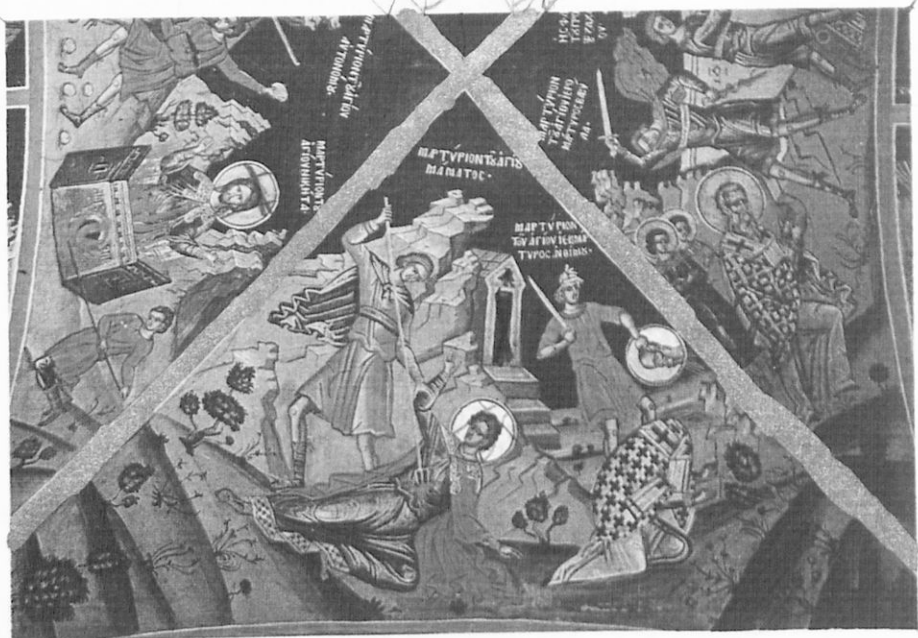
Οί «πεπτωκότες»

Η ιστορία αναφέρει και περιπτώσεις χριστιανών πού απέφυγαν τό μαρτύριο ή μαρτύρων πού λύγισαν κάτω από τά βασανιστήρια. Είναι οι «πεπτωκότες», όσοι δηλαδή έπεσαν στην άρνηση. Άνθρωποι ήταν, δέ βρήκαν τή δύναμη πού χρειαζόταν να άντέξουν, δέν είναι

Προτομή του άγιου Σεβαστιανού.

Μαρτύρησε με τόξερα. Η αξιοθαύμαστη εύφροχία του είναι άποτυπωμένη στο πρόσωπό του (Έργο του γλύπτη Μπερνίνι).

Μαρτύρια αγίων. Ἡ Ἐκκλησία μας στήν ὕμνολογία της καλεῖ τοὺς ἁγίους μάρτυρες, πού μέ τήν καλή ἀθλήσῃ τους κέρδισαν τό στεφάνι τῆς δόξας, νά γίνουν πρεσβευτές μας κοντά στόν Κύριο καί γιά τή δική μας σωτηρία (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.).

ὄλοι οἱ ἄνθρωποι ἥρωες, Ἄπό αὐτούς ἄλλοι δέχονταν νά θυσιάσουν στούς θεούς, ἄλλοι νά θυσιάσουν, ἄλλοι ἔδιναν χρήματα ἢ μέ κατάλληλα πρόσωπα ἐξασφάλιζαν βεβαίωση ὅτι μένουν πιστοί στή θρησκεία τῶν εἰδώλων. Ὅλοι αὐτοί λέγονταν «λιβελλοφόροι» γιατί ἔφερναν μαζί τους τό «λίβελλο», τή βεβαίωση.

Μετά τοὺς διωγμούς προκλήθηκε ζήτημα στήν Ἐκκλησία γιά τοὺς «πεκτωκότες». Ἄλλοι Πατέρες καί τοπικές Ἐκκλησίες δέν ἤθελαν νά τοὺς κάμουν δεκτοὺς στήν Ἐκκλησία ἄλλοι τοὺς δέχτηκαν μέ εὐσπλαχνία ἀφοῦ εἶχαν μετανοήσει γιά τήν ἄρνησῃ τους. Τελικά ἡ Ἐκκλησία τοὺς δέχτηκε. Δέ λησμόνησε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός δέχτηκε τή μετάνοια τοῦ Πέτρου, δικαίωσε τό ληστή πάνω στό σταυρό καί κάλεσε ὄλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς σέ μετάνοια.

ΠΑΡΑΜΗ - ΠΑΜ - ΠΑΜΗ — ΠΑΡ - ΠΑΡΗ
ΑΡΓΑ — ΓΡΗΓΟΡΑ — ΓΡΗΓΟΡΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά σημασία έχει η απάντηση πού έδωσε ο μάρτυρας Μάξιμος;
2. Ποιά είναι η δική σου γνώμη γιά τούς «πεπτωκότες»;
3. Ο Τερτυλλιανός, έκκλ. συγγραφέας, γράφει ότι τό αίμα πού έχυσαν οί μάρτυρες είναι σπόρος. Τί σημαίνει αυτό; Γράψε λίγες σκέψεις στό τετράδιό σου.

13. Τό «νέφος» τῶν μαρτύρων

Ζωή | Μεταθανάτια Ζωή
 επίγειο | Ζωή κοντά στό Χριστό
 → 100 χρόνια | → Αωνιότητα

Πόσοι είναι οί μάρτυρες τοῦ Κυρίου; Πόσοι θυσιάστηκαν στό ὄνομα του, τούς τρεῖς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες; Ἄγνωστο. Γιά 11 ἑκατομμύρια γνωστούς μιλοῦν κάποιοι ἱστορικοί, ἀριθμός πού πρέπει νά εἶναι κοντά στήν ἀλήθεια. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει «νέφος», σύννεφο. «Ἐμεῖς πού ἔχουμε τέτοιο σύννεφο ἀπό μάρτυρες...» (Ἐβρ. 12, 1). Καί μιλοῦσε τότε γιά τούς μάρτυρες τῆς ἐποχῆς τῆς Π. Διαθήκης, γιατί ὁ ἴδιος μαρτύρησε ἀργότερα στόν πρῶτο διωγμό. Πόσο πυκνότερο ἔγινε τό «νέφος» τήν ἐποχή τῆς Κ. Διαθήκης!

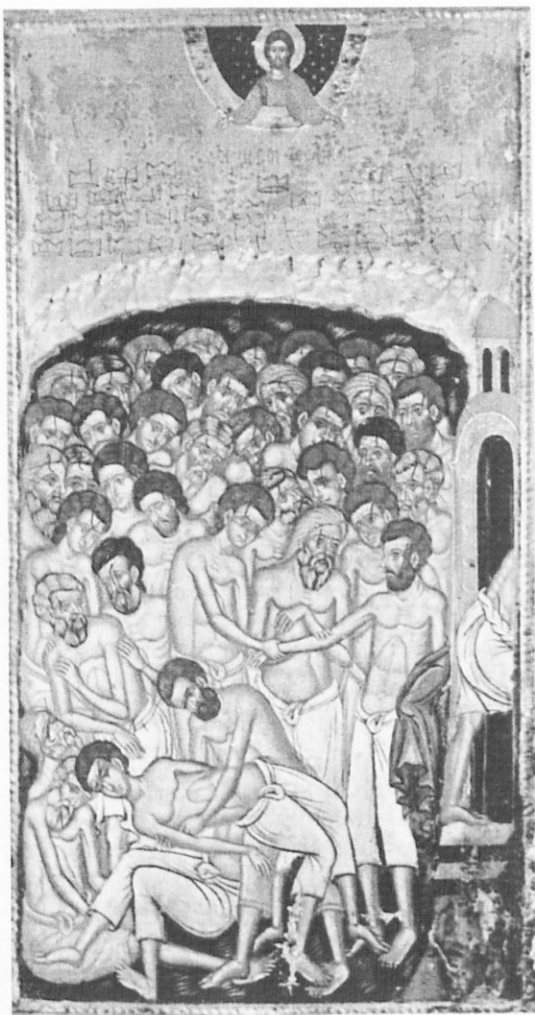
Ἀπό ὅλους τούς μάρτυρες λίγοι εἶναι γνωστοί, αὐτοί πού τά ὀνόματά τους διασώθηκαν στά μαρτυρολόγια ἢ στήν ἀγραφή παράδοση τῶν πρώτων αἰῶνων. Μά ὅλοι εἶναι γνωστοί στό Θεό. Σέ ὅλων τό αίμα χρωστάμε τό ἀκλόνητο οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας.

Μιά κάποια κατάταξη τῶν μαρτύρων σέ κατηγορίες θά ἦταν ἡ ἀκόλουθη:

Παιδιά καί νέοι. Παραδείγματα: Ὁ δωδεκάχρονος Ταρσίζιος, πού μετέφερε τά τίμια Δῶρα στούς μελλοθάνατους καί στό δρόμο τόν ἐπίασαν, τόν κακοποίησαν καί τόν σκότωσαν. Ὁ τάφος του εἶναι στήν κατακόμβη τοῦ ἀγίου Καλλίστου στή Ρώμη. Ὁ μικρός Ἰλαριανός, γιός τοῦ ἱερέα Σατουρνίνου, πού μαρτύρησε στήν Καρχηδόνα. Ἀλλά καί ὁ Διόσκουρος καί ὁ Μάμας, δεκαπεντάχρονοι νέοι, προσφέρθηκαν θυσία στό Χριστό, βεβαιώνοντας τόν ἔπαινο τοῦ εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη: «νεανίσκοι, εἴστε δυνατοί καί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μένει σέ σᾶς καί νικήσατε τόν πονηρό» (Α' Ἰωάν. 2, 14).

Σπουδαστές. Ὁ Πορφύριος, μαθητής τοῦ Παμφίλου καί ὁ Ἀπφιανός, φοιτητές στήν Καισάρεια, εἶναι δύο ἀπό τούς πολλούς πού μέ φριχτά βασανιστήρια διέκοψαν τή σπουδή καί τή ζωή τους γιά χάρη τοῦ Χριστοῦ.

Ἰουναρίου → 30 Σεπτεμβρίου → 17/9/71

Οι ἅγιοι Σαράντα μάρτυρες. Είναι ὁ ἅγιος χορός, τὸ ἱερό σύνταγμα, ἡ ἀδιάσπαστη ὁμάδα, οἱ πρεσβυτέρους μέ τήν πολύ μεγάλη δύναμη, τὰ ἀστέρια τῆς οἰκουμένης, τὰ ἄνθη τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως τοῦς ὑμνεῖ ὁ Μ. Βασίλειος. Στή γιορτή τους στίς 9 Μαρτίου ἡ Ἐκκλησία θυμᾶται τοῦς φριχτούς πόνους τους καί ζητεῖ ἀπό τόν Κύριο νά θεραπεύσει καί τίς δικές μας ὀδύνες (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσείο, 17ος αἰ.).

Δούλοι. Στις 22 Ιανουαρίου γιορτάζεται ο άγιος Ζήνων και ο άγιος Ζηνάς που ήταν κύριος και δούλος και μαρτύρησαν στην Αραβία. Στις 22 Φεβρουαρίου η άγια Ανθούσα και οι 12 υπηρέτες της που άποκεφαλίστηκαν.

Δεσμοφύλακες και δήμιοι. «Εισπήδησαν», όπως εκείνος που συμπλήρωσε τον αριθμό των άγιων Σαράντα. Τέτοιοι ήταν ο άγιος Λαοδικεϊος ο δεσμοφύλακας (13 Μαΐου), οι άγιοι Θεότιμος και Θεόδουλος οι πρώην δήμιοι (4 Σεπτεμβρίου), όπως και οι άγιοι Έφτά Μάρτυρες που ήταν ληστές, έγιναν χριστιανοί και μετά μαρτύρησαν στην Κέρκυρα (2 Απριλίου).

Γέροντες. Ήρωικό παράδειγμα ο Πολύκαρπος Σμύρνης, 86 ετών, όπως και οι πάνω από τα 90 Σιλβανός στη Φοινίκη και Γιοθεινός στη Λυών.

Επίσκοποι, που θυσίασαν «τήν ψυχὴν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν προβάτων», όπως ο Ίγνάτιος Αντιόχειας, ο Κλήμης Ρώμης, ο Στέφανος Ρώμης, ο Βαβύλας Αντιόχειας, ο Πούπλιος Αθηνών, ο Κυπριανός Καρχηδόνας και τόσο άλλοι.

Ομάδες μικρές και μεγάλες. Δύο αδέρφια, όπως ο Κοσιᾶς και ο Δαμιανός, γιατροί, και ο Παῦλος και η Ίουλιανή. Σύζυγοι, όπως ο Τιμοθεος και η Μαύρα στη Θηβαΐδα, ο Άδριανός και η Ναταλία στη Νικομηδία. Φίλες, όπως η Ίουλία και οι άλλες 7 κορες (18 Μαΐου). Οικογενειες ολόκληρες: Ο Έσπερος και η Ζωή με τα παιδιά τους Κυριακή και Θεόδουλο (2 Μαΐου), ο Τερέντιος και η Νεονίλλα με τα 7 παιδιά τους (28 Οκτωβρίου). Η Σοφία και οι τρεις θυγατέρες της, η Πίστις, η Έλπίς και η Αγάπη. Η Φηλικιτάτη και τα 7 παιδιά της που μαρτύρησαν επί Μ. Αύρηλιου. Αλλά και μεγαλύτερα σύνολα: Οι 100 στην Παλαιστίνη (17 Σεπτεμβρίου), οι 200 στη Νικομηδία (10 Οκτωβρίου) οι 1000 στην Αλεξάνδρεια, οι 2593 που μαρτύρησαν με τό στρατηλάτη Άνδρέα επί Μαξιμιανού (19 Αύγουστου).

Τιμή στους μάρτυρες

Η Έκκλησία σέβεται και τιμά τους μάρτυρες με πολλούς τρόπους. Από τους πρώτους χρόνους οι χριστιανοί φρόντιζαν να ένταφιάζουν σε τόπους κρυφούς ή φανερούς τους μάρτυρες και να πηγαίνουν συχνά εκεί, για να τελούν τή γιορτή τής μνήμης τους. Τήν 3η, 9η, 40ή μέρα από τό θάνατό τους, ιδιαίτερα τήν επέτειο, που τήν όνόμαζαν «γενέσιο» ή «γενέθλιο» (αναγέννηση στους ούρανοίς), έκαναν συ-

LA SAINT CATPIN -

Ἡ ἅγια Αἰκατερίνη. Καθισμένη ανάμεσα στὰ σύνεργα τῆς σοφίας καί τοῦ μαρτυρίου (βιβλία, τροχός), ἐντυπωσιάζει μέ τή χάρη καί τήν ἀρχοντιά της. Ὁ ἀγιογράφος Βίκτωρας, πού τή ζωγράφισε, δέν παρέλειψε νά τοποθετήσει δίπλα της τό Σταυρωμένο Κύριο, πρὸς τόν ὁποῖο στρέφονται οἱ διαλογισμοί τῆς ἁγίας (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 17ος αἰ.).

νάξεις και όλονυκτίες, έκφωνούσαν λόγους ἐγκωμιαστικούς και τελοῦσαν πάνω στον τάφο τους τή θεία Εὐχαριστία. Μετά τούς διωγμούς ἔχτισαν γύρω τους ἀπλά ἢ μεγαλόπρεπα κτίρια. Σέ ὅλους τούς χριστιανικούς αἰῶνες χτίζονται παντοῦ ναοί, τιμημένοι στό ὄνομά τους.

Τά τίμια λείψανά τους εἶναι σεβαστά και ἀνεκτίμητα.

Τά συναξάρια και τά μαρτυρολόγια στήριξαν στήν πίστη και βοήθησαν στήν ἀρετή κάθε ἀνθρωπο πού ἀγωνίστηκε πνευματικά.

Οἱ χριστιανοί προσεύχονται στους ἁγίους μάρτυρες, γιατί πιστεύουν ὅτι ζοῦν, ὅτι ἔχουν ἀγάπη στους ἀνθρώπους και θάρρος στό Θεό γιά νά τοῦ ζητοῦν τή σωτηρία τῶν πιστῶν.

Γιορτές ἔχουν καθιερωθεῖ ὅλες τίς μέρες τοῦ χρόνου γιά τή μνήμη τους.

Οἱ καλλιτέχνες, λογοτέχνες, μουσικοί, προπάντων οἱ ζωγράφοι ἔχουν ἐμπνευθεῖ ἀπό τούς μάρτυρες μεγάλα ἔργα.

Ἕμνωδοί και μελωδοί ἔγραψαν ἀκολουθίες, τροπάρια, ὕμνους, ἐμπνευσμένα ἀπό τόν ἅγιο βίο τους και τό ἥρωικό μαρτύριό τους.

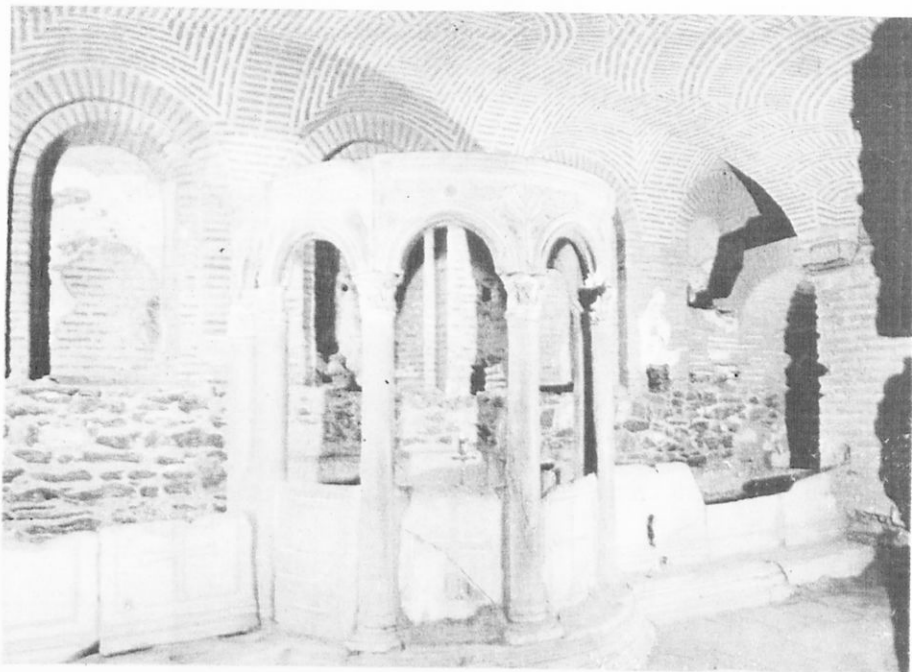
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μήπως τό ὄνομά σου εἶναι ὄνομα μάρτυρα; Τί ξέρεις γι' αὐτόν;
2. Γιατί ὁ Χριστός εἶναι τό πρότυπο ὅλων τῶν μαρτύρων;

14. Ἡ Ἐκκλησία τῶν κατακομβῶν

Οἱ κατακόμβες ἦταν ὑπόγειοι τόποι ταφῆς τῶν νεκρῶν, ἔξω ἀπό τήν πόλη. Ἦταν γνωστές ἀπό τά πρό Χριστοῦ χρόνια, σάν νεκροταφεῖα τῶν ἐθνικῶν. Ἡ ὀνομασία εἶναι ἀπό τό κατά και κύμβη (= τάφος). Χρυσιμοποιήθηκαν τό 2ο και 3ο αἰῶνα ἀπό τούς χριστιανούς, ὄχι μόνο σέ ἐποχές διωγμῶν, ἀλλά και σέ εἰρηνικούς χρόνους. Βέβαια στίς ἐποχές τῶν διωγμῶν χρησιμοποιήθηκαν πιά πολύ, γιατί οἱ νεκροί ἦταν περισσότεροι και οἱ ἡσυχιο αὐτοί τόποι, ἔξω ἀπό τήν πόλη, προσφέρονταν γιά νά συγκεντρῶνται οἱ πιστοί. Ἐκεῖ τιμοῦσαν τή μνήμη τῶν νεκρῶν τους και λάτρευαν τό Χριστό. Κοιμητήρια λοιπόν γιά τούς μάρτυρες και γιά κάθε χριστιανό πού ἀναπαυόταν στους κόλπους τοῦ Θεοῦ.

Κάποτε οἱ κατακόμβες γίνονταν και καταφύγια, ὅταν οἱ ἐθνικοί ἀναζητοῦσαν τούς χριστιανούς γιά νά τούς ἀναγκάσουν νά ἀρνηθοῦν τήν πίστη τους, ὑποβάλλοντάς τους σέ σκληρά βασανιστήρια. Γίνονταν

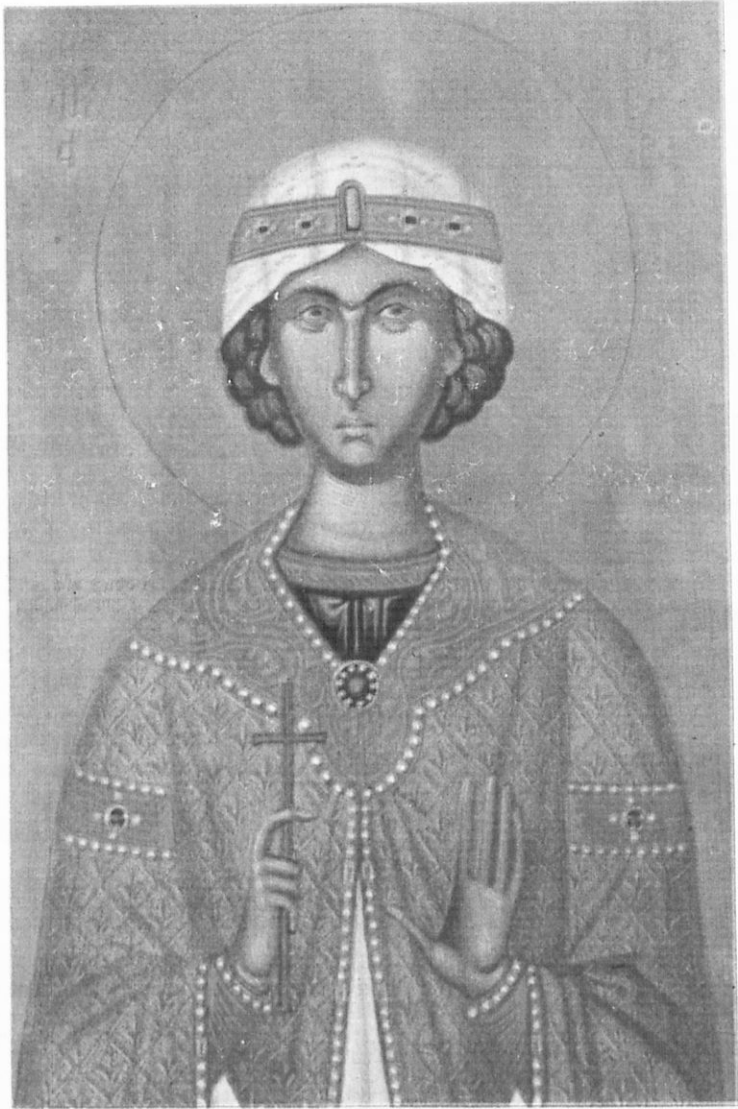

Ἡ κρύπτη τοῦ ἁγίου Δημητρίου στή Θεσσαλονίκη. Ἱερό προσκύνημα πού φέρνει στό νοῦ τοῦ ἐπισκέπτη τό θαρραλέο στρατιώτη τοῦ Χριστοῦ.

ἀκόμη καί τόποι λατρείας, γιατί ὁ τάφος ἑνός μάρτυρα ἢ ἑνός σεβάσμιου πιστοῦ ἦταν ὁ πιό κατάλληλος τόπος γιά νά θυμηθοῦν τόν Ἰησοῦ Χριστό μέ τόν τρόπο πού τοῦς εἶχε παραγγεῖλει: Ἐτρωγαν τόν ἁγιασμένο ἄρτο καί ἔπιναν τόν ἁγιασμένο οἶνο ἀπό τό κοινό ποτήριο, καί ἔπειτα ὑμνολογοῦσαν τό Θεό. Καί δέν ἦταν λίγες οἱ φορές πού οἱ φανατισμένοι ἐθνικοί τοῦς ἔβρισκαν ἐκεῖ συγκεντρωμένους. Οἱ κατακόμβες πλουτίζονταν τότε ἀπό νέους τάφους μαρτύρων.

Κατακόμβες ὑπάρχουν στήν Ἰταλία, ιδιαίτερα στή Ρώμη (60 κατακόμβες μέ πολλές χιλιάδες τάφους), στή Β. Ἀφρική, στήν Αἴγυπτο, στήν Παλαιστίνη, στή Συρία καί στήν Ἑλλάδα. Στή Μήλο ὑπάρχουν κατακόμβες πού κατασκευάστηκαν ἀπό τό 2ο ὡς τόν 5ο αἰῶνα καί ἀποτελοῦνται ἀπό πολλές διακλαδώσεις μέ χίλιους τάφους.

Εἰδικοί τεχνίτες, οἱ «κοπιᾶτες», ἔσκαβαν πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς κάθετα λίγα σκαλιά, προχωροῦσαν μετά ὀριζόντια μέσα στή γῆ, κάνοντας μιά σήραγγα. Ἐπειτα διακλάδωναν τό διάδρομο αὐτό πρὸς

Ἡ ἅγια Βαρβάρα (Κ. Γεωργακόπουλου).

κάθε κατεύθυνση, όσο επέτρεπε η σύνθεση του εδάφους. Μετά κατέβαιναν πάλι μερικά σκαλιά και άνοιγαν άλλο διάδρομο με διακλαδώσεις κάτω από τον προηγούμενο. Έτσι γίνονταν ὄροφοι ὀριζόντιοι κάτω από τή γῆ. Τέτοια εἶναι ἡ κατακόμβη τοῦ ἀγίου Καλλίστου ἔξω ἀπό τή Ρώμη, πού ἔχει 5 ὀρόφους μέ συνολικό βάθος 25 μέτρα. Μεγάλες εἶναι καί οἱ κατακόμβες τοῦ ἀγίου Σεβαστιανοῦ καί τῆς ἁγίας Πρίσκιλλας στή Ρώμη.

Οἱ κατακόμβες ἐπαιρναν φῶς καί ἀέρα ἀπό κρυφούς φωταγωγούς, ἀπό τήν εἴσοδο καί ἀπό λύχνους. Βρέθηκαν πολλοί τέτοιοι λύχνοι. Οἱ τάφοι ἦταν ἀνοιγμένοι στό δάπεδο τοῦ διαδρόμου, στίς ἄκριες, καί περισσότερο στόι τοιχώματα, ὁ ἕνας πάνω στόν ἄλλο. Ἦταν μέ ἀψιδωτό τό πάνω μέρος (ἀρκοσόλιο) ἤ σέ ἀπλά ὀρθογώνια ἀνοιγματα (θῆκες). Μερικοὶ τάφοι ἔχουν πλάκες μέ ἐπιγραφές. Καί

Πάνω:

Κατακόμβη στή Ρώμη. Τήν ἀνακάλυψε τό 1854 ὁ μέγας ἐρευνητής De Rossi. Σέ τέτοιους ὑπόγειους χώρους θάφτηκαν τά σώματα πολλῶν ἁγίων. Οἱ ψυχές τους ὁμῶς φτερουγίζουν στήν ἀκρόπολη τοῦ οὐρανοῦ. Οἱ χριστιανοί περιδιαβάζοντας στούς διαδρόμους τῶν κατακομβῶν τονώνουν τήν πίστη τους στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Κάτω:

Δωμάτιο στήν κατακόμβη τῆς ἁγίας Πρίσκιλλας στή Ρώμη, ὅπου γίνονταν τά νεκρικά δειπνα.

είναι αυτές οι επιγραφές όλο πίστη στην άθνασσία καί άφοσίωση στό Χριστό.

«Έν ειρήνη». «Έν Κυρίω». «Εϋχου».

«Αυγένδε, ζήσαις έν Κυρίω καί έρώτα (= παρακάλει) ύπέρ ήμῶν»

«Άθηνόδωρε, τέκνον, τό πνεύμα σου εις άνάπαυσι».

«Ειρήνη μενέτω σοι έν Κυρίω».

Έκεϊ πού διαστραυρώνονται οί διάδρομοι γίνονται νεκρικοί θάλαμοι καί έκεϊ συνήθως μαζεύονταν οί πιστοί γιά τή λατρεία τους. Έκεϊ κάποτε ύπάρχουν πλάκες μέ επιγραφές πού δείχνουν ότι καλύπτουν σώματα μαρτύρων. Μέ συντομογραφίες, ΜΡ ή ΜΡΤ ή όλόκληρο, ΜΑΡΤΥΣ, καί μέ χαραγμένες δεήσεις, γιατί οί επισκέπτες τῶν κατακομβῶν επικαλοῦνταν τούς μάρτυρες γιά τή σωτηρία τους.

Όπου ή επιφάνεια προσφέρεται, ύπάρχουν πλῆθος συμβολικές παραστάσεις. Οί χριστιανοί μέ διάφορα σχέδια ή χαράγματα διακοσμοῦσαν τούς σεβαστούς εκείνους χώρους καί διατύπωναν χριστιανικές ιδέες κάτω από ποικίλα σύμβολα. Συνήθως είναι νωπογραφίες, δηλαδή ζωγραφική μέ χρώματα πού πότιζαν τό σοβά όταν ήταν ακόμα νωπός.

Τά θέματα είναι παρμένα:

α) Από τήν Παλαιά Διαθήκη καί είναι σχετικά μέ τήν έννοια τής Έκκλησίας, τής άθνασσίας ή διδάσκουν τήν άνάσταση. Ό Νῶε στήν κιβωτό, ή θυσία τοῦ Άβραάμ, οί τρεις παίδες, ό Δανιήλ στό λάκκο τῶν λιονταριῶν, ό Ίωνᾶς πού σώζεται τριήμερος από τήν κοιλιά τοῦ κήτους καί άλλα.

β) Από τήν Καινή Διαθήκη έχουμε: τή Βάπτιση τοῦ Κυρίου, τό γάμο στήν Κανά, τήν Άνάσταση τοῦ Λαζάρου, τόν καλό Ποιμένα, τόν Άμνό καί άλλα.

γ) Θέματα από τόν προχριστιανικό κόσμο πού είναι συμβολικά: τό δεόμενο, θέμα από τούς Μινωϊκούς χρόνους, τόν Όρφέα, σύμβολο τοῦ Χριστοῦ πού σαηνεύει μέ τό λόγο του καί άλλα.

Παλιохριστιανικό επίταφιο έπίγραμμα μέ ψάβρια καί άγκυρα (Μουσεϊο Βατικανού).

Ψάρι πού βαστάζει στή ράχη του καλάθι με ψωμί και κρασί. Ὁραία συμβολική παράσταση τοῦ Χριστοῦ καί τῆς θείας Εὐχαριστίας (Κατακόμβη ἀγίου Καλλίστου, λίγο μετά τό 200 μ.Χ.).

δ) Ἀπό τό φυσικό κόσμο: ἡ ἄμπελος πού ὑπενθυμίζει τό λόγο τοῦ Χριστοῦ «ἐγώ εἶμαι τό ἀμπέλι καί ἐσεῖς τά κλήματα» (Ἰωάν. 15,1), τό περιστέρι σύμβολο εἰρήνης, τό παγώνι σύμβολο ἀθανασίας, τό ἀρνί («Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ», Ἰωάν. 1, 29), τό ψάρι (ὁ Ι.Χ.Θ.Υ.Σ, γνωστή ἀκροστιχίδα πού σημαίνει Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱός Σωτήρ) κ.ἄ.

ε) Τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ σέ κάθε μορφή: Ἑλληνικός-ἰσοσκελῆς \dagger , Λατινικός-ῥοθιος \dagger , χιαστός ἢ τοῦ ἀγίου Ἀνδρέα \times , τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου T , βυζαντινός \dagger καί σέ συνδυασμούς μέ τό μονόγραμμα Ι.Χ., ὅπως P P X καί ἄλλοι.

στ) Διακοσμητικά θέματα: μαϊανδροί, ἄνθη, ρόδακες κλπ.

Στίς κατακόμβες δέν υπάρχουν νεκρικά καί ἀπαισιόδοξα θέματα, δέν ὑπάρχει θάνατος. Ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καί ἡ αἰσιοδοξία τῆς

Ἄναγλυφο τοῦ Ὀρφεία. Στὸ πρόσωπο τοῦ Ὀρφεία οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἶδαν τὸ Χριστό, πού μέ τῆ θεῖα μελωδία Του σαγηνεύει τὰ λογικά ζῶα, τοὺς ἀνθρώπους (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 4ος αἰ.).

αιωνιότητας επικρατοῦν. Ἐκεῖ τονίζονται ἡ ἀνάσταση καί ἡ ζωή, ἡ μυστηριακή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, τὸ Βάπτισμα, ἡ θεία Εὐχαριστία, ἡ μακαριότητα. Εἶναι πραγματικά «κοιμητήρια» γιατί ὁ θάνατος εἶναι κοίμησι, ὕπνος.

Ὅσο γιὰ τὴν τέχνη τῶν εἰκονογραφιῶν αὐτῶν, κυριαρχεῖ ἡ ἐλευθερία τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἀπλοποίηση. Ἡ ἀξία τους ἄλλωστε δέν εἶναι καλλιτεχνική ἀλλὰ καθαρά ἱστορική καὶ θρησκευτική. Σέ κάθε εἰκόνα καὶ σέ κάθε σχέδιο κυριαρχεῖ ὁ ὑπεραισθητός χαρακτήρας. Τά σώματα εἶναι χωρίς ὕλικό βάρος. Ἐχουν μιά διαφάνεια πού τούς χαρίζει πνευματικό περιεχόμενο.

Οἱ κατακόμβες γιὰ κάθε ἐποχή, καὶ γιὰ τὴ δική μας βέβαια, εἶναι σύμβολα θυσίας καὶ μνημεῖα ἥρωισμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γνωρίζεις καὶ ἄλλα σύμβολα χριστιανικά; Ἀνάφερε τα.
2. Γιατί οἱ τόποι ταφῆς τῶν χριστιανῶν ὀνομάζονται κοιμητήρια;
3. Γράφουμε καὶ ἐμεῖς μερικές λέξεις στὴν ταφόπετρα. Σέ τί διαφέρουν ἀπὸ αὐτές τοῦ μαθηματός σου;

ΚΕΙΜΕΝΑ

Ο ΠΕΤΡΟΣ

«Ὅστε... ἀλήθεια!»

Ἄχ, μὴν ἀργεῖτε λοιπόν τότε, μὴν ἀργεῖτε!...

Ὁμπρός, σταυρῶστε με, μέ κάτω τὸ κεφάλι
γιὰ νά κοιτάω παντοῦ στή γῆ μήπως ἀκούσω
τό πάτημά Του, γιὰ νά βλέπω πάντα χάμου
μὴν ξαναἰδῶ τοῦ Κυρίου πόχασα τά χνάρια!

Τί κοντοστέκεστε; Σταυρῶστε με! Σταυρῶστε
μέ τὸ κεφάλι μου ἀγκωνάρι πὰ στό χῶμα,
ἐκεῖ πού Τοῦ εἶδα τά ποδάρια Του μιά μέρα,
ἀπ' τὰ καρφιά βαριά καὶ ματωμένα...

Τί καρτερεῖτε; Ὁμπρός, σταυρῶστε με... Δέν εἶναι
μάτια ἐτοῦτος ὁ σταυρός μπηγμένους...

Κι ἀκόμα, ἀνάποδα σταυρῶστε με, νά βλέπω
τὴ γῆ μιά μέρα ἂν θά γιομίσει ἀκέρια στάχια,

ώς χτές μου τό 'κραξεν ὁ Κύριος, νά θερίσου
καί νά χορτάσου ὅλου τοῦ κόσμου οἱ πεινασμένοι!...»

(Ἀγγέλου Σικελιανοῦ, «Ὁ Χριστός στή Ρώμη»)

ΕΚΚΛΗΣΙΑ – ΜΑΡΤΥΡΕΣ

«Τήν τόσο μεγάλη θλίψη καί τήν τόση ὀργή τῶν ἐθνικῶν καί ὅσα ὑπόμει-
ναν οἱ μακάριοι μάρτυρες, οὔτε νά τά ποῦμε μπορούμε οὔτε νά τά γράψουμε.
Γιατί ὁ ἐχθρός χτύπησε μέ ὅλη του τή δύναμη καί ὅλα τά μεταχειρίστηκε. Μέ
τούς δικούς του ἀνθρώπους, πού τούς συνήθισε καί τούς προετοίμασε ἐναντίον
τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, μάς ἐμπόδισε ἀπό τά σπίτια καί ἀπό τά λουτρά καί τήν
ἀγορά, δέν ἄφησε γιά τή λατρεία μας κανένα τόπο. Μά ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀντιτά-
χτηκε στά σχέδιά τους, ἔσωζε τούς ἀδύνατους καί στήριζε στύλους ἀκλόνητους
πού μπορούσαν μέ τήν ὑπομονή ὅλη τήν ὀρμή τοῦ πονηροῦ νά τήν ἀντέξουν.
Αὐτοί προχωροῦσαν ἀφοβα, ὑπομένοντας κάθε κατηγορία καί κάθε βασανιστή-
ριο. Αὐτοί ἔτρεχαν πρὸς τό Χριστό θεωρώντας καί τά πολλά σάν λίγα, καί ἔτσι
ἀπόδειχναν στήν πράξη ὅτι «τά παθήματα τά τρωιὰ δέν εἶναι τίποτα μπροστά
στή δόξα πού μέλλει νά μάς φανερωθεῖ» (Ρωμ. 8, 18)...

Ἡ Βλανδίνα βρήκε τόση δύναμη, πού αὐτοί πού τή βασάνιζαν μέ βάρδιες
ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ, ἀπόκαμαν καί ὁμολογοῦσαν ὅτι νικήθηκαν γιατί δέν
εἶχαν τί ἄλλο νά τῆς κάμουν. Θαύμαζαν πῶς εἶχε ἀκόμα μέσα της πνοή, ἀφοῦ
ὅλο τό σῶμα της εἶχε σκάσει καί εἶχε ἀνοίξει... Ἡ μακάρια ὁμως, σάν γενναῖος
ἀθλητής, ἐπαιρνε καινούργια δύναμη ὅπως ὁμολογοῦσε τό Χριστό, καί ἔβρισκε
ἀνάπαυση καί ἀνακούφιση σέ ὅσα ὑπέφερε, μέ τό νά λέει «Χριστιανή εἶμαι, καί
ἐμεῖς δέν κάνουμε κανένα κακό...».

(Ἐπιστολή Ἐκκλησιῶν Λυώνος, Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Ε, α' παρ. 4-7 καί
18-19 – Μετάφραση Κ.Λ.)

2. «Ἐμεῖς δέν προσκυνοῦμε τούς μάρτυρες, ἀλλά τούς τιμοῦμε ὡς γνήσι-
ους προσκυνητές τοῦ Θεοῦ. Δέ λατρεύουμε τούς ἀνθρώπους, ἀλλά θαυμάζουμε
αὐτούς πού σέ δύσκολους καιρούς λάτρεψαν σωστά τό Θεό. Τά λείψανά τους τά
φυλάσσουμε σέ θήκες καλλιτεχνικές καί χιτίζουμε μνημεῖα μέ κατασκευές με-
γαλόπρεπες, γιά νά ζηλέψουμε τήν τιμή ἐκείνων πού εἶχαν τόσο ὠραῖο τέλος...
Καταφεύγουμε στούς ἀγαπημένους τοῦ Κυρίου μας, πού ἦταν ἄνθρωποι σάν καί
μάς, γιά νά διορθώσουν τά σφάλματά μας μέ τά δικά τους κατορθώματα...».

(Ἀστερίου Ἀμασείας, Εἰς Μάρτυρας, Ρ.Γ. 40, 321 – Μετάφραση Κ.Λ.)

3. «Ὁ Κάρπος καί ὁ Πάπυλος ἦταν ἀπό ξακουστή πατρίδα, ἀπό τήν πόλη
Πέργαμο. Ἦταν παιδιά πατέρων πού πολύ ἀγαποῦσαν τήν ἀρετή, πήραν καί τήν
κατάλληλη ἀγωγή, ὅπως καλόχυμα κλαδιά μιάς καλόχυμης ρίζας, γιατί βέβαια ὁ
καρπός δείχνει τό δέντρο καί τό ρυάκι δείχνει τήν ὁμορφιά τῆς πηγῆς. Ἐκεῖνοι
ἐκαμαν τό σῶμα τους νά περιορίζεται μόνο στά ἀπαραίτητα, καθώς ἀρνήθηκαν
τά πολλά καί περιέργα. Ἔτσι, μέ τά λίγα πού μεταχειρίστηκαν, λίγο ἀκόμα καί θά
ἔφταναν τούς ἀσώματους ἀγγέλους, ἄν καί μέ τό σῶμα πού εἶχαν ὡς ἄνθρωποι,

Ἡ Δεόμενη ψυχὴ κάποιου Πρόκλου στὸν Παράδεισο ἀνάμεσα σὲ δύο κηροπήγια
(Κατακόμβη ἀγίου Ἰανουαρίου στὴ Νεάπολη τῆς Ἰταλίας, μετὰ τὸ 400 μ.Χ.).

ἦταν πολὺ κατώτεροί τους. Σὲ τέτοιο ὕψος ἀρετῆς ἀνεβασμένοι, «κρίθηκαν ἄξιοι νὰ ἀναλάβουν καὶ τὴν προστασία τοῦ λαοῦ. Ὁ Κάρπου ἀνέβηκε στὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ ἐρμήνευε στοὺς πιστοὺς τὰ μυστήρια τῆς εὐσέβειας. Ὁ Πάπυλος πάλι, τιμημένος μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ διακόνου, ἔδειχνε ζῆλο ἀνάλογο στοὺς ἴδιους κόπους... Οἱ μάρτυρες ὁδηγήθηκαν στὸν τόπο τοῦ θανάτου, χαρὰ γεμάτοι... Σήκωσαν τὰ ὄσια χέρια τους στὸ Θεό, καὶ δὲν προσεύχονταν μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ δῆμοί τους... Καὶ ὅταν εὐχήθηκαν γιὰ ὄλων τὸ καλὸ, τοὺς ἔκοψαν τὰ κεφάλια στὶς δεκατρεῖς τοῦ Ὀκτωβρίου. Καὶ τὰ τίμα λείψανά τους, σπῆ γῆ ριγμένα τόσο ἀτιμωτικά καὶ ἀσπλαχνα, τὰ σήκωσαν χέρια χριστιανῶν, καὶ μὲ λαμπάδες καὶ ὕμνους, σεβάσματα τὰ ἔθαψαν σὲ τόπο τιμητικό, πλοῦτο αἰώνιο γιὰ τοὺς χριστιανοὺς, φοβερὸ ὄπλο ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ γιὰ κάθε ἄρρωστο δροσιά καὶ φάρμακο ἀλάθευτο, γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

(Μαρτύριον Κάρπου, Παπύλου κλπ., Ρ.Γ. 115 – Μετάφραση Κ.Λ.)

4. «Οἱ ψυχές τῶν μαρτύρων παρευρίσκονται στὸ θυσιαστήριο τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὑπηρετοῦν ὅσους προσεύχονται γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους...

Οἱ ψυχές ἐκεῖνων ποὺ διαμελίστηκαν γιὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ, δὲ στέκονται ἄδικα στὸ οὐράνιο θυσιαστήριο. Ὑπηρετοῦν αὐτοὺς ποὺ προσεύχονται καὶ ζητοῦν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους...».

(Ὀριγένους, Εἰς Μαρτύριον προτρεπτικός, Ρ.Γ., 11, 601)

5. «Κλειδί τοῦ παράδεισου εἶναι τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ μαρτύριο».

(Τερτυλλιανός)

6. «Παιδί μου γλυκύτατο, υπόμεινε ακόμα λίγο, για να γίνεις τέλειος. Μη φοβηθείς, νά, ό Χριστός στέκει δίπλα σου και σέ βοηθά»

(Η μητέρα ενός από τούς άγιους Σαράντα)

7. «Όπως οι στρατιώτες παρουσιάζουν τά τραύματά πού πήραν από τούς έχθρούς και μιλουῦν μέ θάρρος στό βασιλιά, έτσι και οι μάρτυρες. Κρατοῦν στά χέρια τους τά κεφάλια πού τούς έκοψαν, παρουσιάζονται χωρίς δισταγμό και έχουν τή δύναμη νά ζητήσουν όσα θέλουν από τό βασιλέα τῶν οὐρανῶν».

(Ι. Χρυσοστόμου, Έγκώμιον εις τόν άγιον μάρτυρα Ίουλιανόν, Ρ. Γ. 50, 667

– Μετάφραση Κ.Α.)

Η ΠΕΡΠΕΤΟΥΑ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ

(μιλάει μέ ένα χριστιανό στήν κατακόμβη)

- «– Θυμάμαι... Είδα τόν ταῦρο... Πόσο άργεῖ
τήν τρέμουλη πνοή νά μου κουρσέψει!
– Περπέτουα, αυτό πού λές έχει τελέψει!
Λυτρώθηκες! Δέν είσαι από τή γη!
- Ναί... Νοιώθω... Ός νά πετάω στή ροδαυγή,
κι έχω στή γλώσσα αιωνιότης γέψη.
– Τῆς λύτρωσης τό μέλι σ' έχει θρέψει.
Τῆς λευτεριάς σέ πότισε ή πηγή.
- Τῶν οὐρανῶν μέ περιμένει ό δεῖπνος.
Γλυκοφιλάει τά βλέφαρά μου ό ὕπνος
καί σβήνει ή ζήση ώς μακρυνό τραγούδι.
- Περπέτουα, είχε ό Χριστός έντός σου ζήσει.
Αὐτός τή νίκη τούτη έχει νικήσει.
Τρέχα νά βρεῖς τό άχνό σου «άγγελούδι!...»

(Λευτέρη Άλεξίου, «Έργο ζωής»)

ΤΡΟΠΑΡΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΚΑ

(Του 5ου και 6ου αιώνα)

«Τῶν έν ὄλῳ τῶ κόσμῳ μαρτύρων σου
ώς πορφύραν και βύσσον τά αίματα
ή Έκκλησία σου στολισμένη,
δι' αὐτῶν βοῶ σοι, Χριστέ ό Θεός·
τῷ λαῶ σου τούς οικτιρμούς σου
κατάπεμψον
εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ σου δώρησαι
και ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τό μέγα έλεος»

Ή Έκκλησία σου, σά νά φορά πορ-
φύρα και στολή βασιλική, στολι-
σμένη μέ τά αίματα τῶν μαρτύρων
σου από ὄλο τόν κόσμο, σου φωνά-
ζει μέ αὐτά, Χριστέ ό Θεός: Στείλε
τήν εὐσπλαχνία σου στό λαό σου,
χάρισε τήν εἰρήνην στήν πολιτεία
σου και στίς ψυχές μας τό μεγάλο
έλεος.

«Υμᾶς πανεύφημοι μάρτυρες
οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ λιμός
οὐ διωγμός, οὐδέ κίνδυνος
οὐ θυμός θηριῶν, οὐ ξίφος
οὐδέ πῦρ ἀπειλοῦν
χωρίσαι Θεοῦ δεδύνηται·
πόθῳ δὲ μᾶλλον τῷ πρὸς αὐτόν
ὡς ἐν ἄλλοτρίοις ἀγωνισάμενοι σώμασι
τὴν φύσιν ἐλάθετε
θανάτου καταφρονήσαντες ὅθεν καὶ ἐπαξίως
τῶν πόνων ὑμῶν μισθὸν ἐκομίσασθε
οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμοι γεγονότες·
πρεσβεύσατε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν»

Δηλαδή:

Ἐσᾶς, πολυσέβαστοι μάρτυρες,
οὔτε θλίψη, οὔτε στενοχώρια, οὔτε στέρηση
οὔτε διωγμός, οὔτε κίνδυνος
οὔτε θυμός θηριῶν, οὔτε ξίφος
οὔτε φωτιά πού ἀπειλεῖ
μπόρεσαν νά σᾶς χωρίσουν ἀπὸ τὸ Χριστό·
καθὼς μάλιστα ἀγωνιστήκατε μὲ πόθο γι' αὐτόν,
σά νά μὴν εἶχατε δικό σας σῶμα,
περιφρονήσατε τὸ θάνατο καὶ ξεφύγατε τὴ φύση σας,
γι' αὐτὸ καὶ πήρατε μισθὸ ἀντάξιο τῶν κόπων σας,
γίνετε κληρονόμοι τῆς βασιλείας
τῶν οὐρανῶν.
Παρακαλέστε γιὰ τίς ψυχές μας.

(Μετάφραση Κ.Λ.)

ἡσῶς
καὶ οὐκ εἶς - Ἀπόστολοι
↓
κλῆρικός
↓
ἐπίσκοπος
ἡφροδίωνεφοι
Διάκονοι

β) Οί ἐκκλησιαστικοί συγγραφείς στήν περίοδο τῶν μαρτύρων

15. Οί Ἀποστολικοί Πατέρες

Οί Ἀποστολικοί Πατέρες καί ἡ σημασία τους

Τούς τρεῖς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πλουτίστηκε ὄχι μόνο μέ μάρτυρες ἀλλά καί μέ κείμενα πού ἔχουν μέγιστη ἀξία καί σημασία. Εἶναι τά ἔργα τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων πού ὑποστήριξαν τούς χριστιανούς στή μεγάλη δοκιμασία τῶν διωγμῶν. Ἀπό τούς συγγραφείς αὐτούς ξεχωρίζουν ὅσοι ἦταν μαθητές τῶν ἀποστόλων ἢ θεωρήθηκαν μαθητές ἢ ἀκουστές τους, καί ἔγραψαν ὡς τά μέσα τοῦ 2ου αἰῶνα. Τούς λέμε Ἀποστολικοί Πατέρες καί εἶναι ἑφτά. Τά κείμενά τους ἔρχονται ἀμέσως μετά τά βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης καί ἀποτελοῦν πολυτίμη πηγή τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀφοῦ γράφτηκαν ἀπό ἀνθρώπους πού ἐζήσαν στήν ἀποστολική ἐποχή. Γραμμένα τήν ἐποχή τῶν διωγμῶν, διατηροῦν τή φλόγα τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ γιά τή θυσία τους.

Οί Ἀποστολικοί Πατέρες εἶναι:

Κλήμης, ἐπίσκοπος Ρώμης. Ἦταν τρίτος ἐπίσκοπος Ρώμης, ἀπό τό 92 ὡς τό 101. Δέν ξέρουμε πολλά γιά τή ζωή του. Ἀναφέρεται ὅτι μαρτύρησε. Ἐπί Δομιτιανοῦ ἐξορίστηκε στή Χερσώνα καί ἐκεῖ μέ ἄγκυρα στό λαιμό τόν ἐρίξαν στό βυθό τῆς θάλασσας. Ὁ ἱστορικός Εὐσέβιος ὁμως γράφει ὅτι εἶχε φυσικό θάνατο. Ἡ μνημη του γιορτάζεται στίς 24 Νοεμβρίου.

Ἐγραψε μίαν Ἐπιστολή στούς χριστιανούς τῆς Κορίνθου. Τήν ἐπιστολή αὐτή ἔγραψε ὁ Κλήμης μέ ἀφορμή ταραχές καί διχόνοιες πού σημειώθηκαν ἀνάμεσα στούς χριστιανούς τῆς Κορίνθου. Τούς διδάσκει τήν ὁμόνοια, τή μετάνοια, τήν ταπείνωση. Πρὸς τό τέλος τῆς Ἐπιστολῆς ἀπευθύνει θερμῇ προσευχή στό Θεό. «...Θερμά σε παρακαλοῦμε, Κύριε, γίνε βοηθός καί προστάτης μας. Σῶσε ὅσους ἀπό μᾶς βρίσκονται σέ θλίψη, τούς ταπεινούς ἐλέησε, ὅσους ἔπεσαν στήν ἀμαρτία σήκωσε τους, παρουσιάσου σ' αὐτούς πού σε ἀναζητοῦν, γιάτρεψε τούς ἀσθενεῖς, γύρισε στό δρόμο σου κάθε πλανημένο τοῦ λαοῦ σου, χόρτασε ὅσους πεινοῦν, λύτρωσε τούς αἰχμαλώτους μας, στηρίξε ὄρθιους τούς ἀδύναμους, παρηγόρησε τούς ὀλιγόψυχους. Ἄς σε γνωρίσουν ὅλα τά ἔθνη, γιατί ἐσύ εἶσαι ὁ μόνος Θεός, καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός τό παιδί σου, καί ἐμεῖς λαός σου καί πρόβατα τῆς ποιμνῆς σου».

(κεφ. 39)

Ἰγνάτιος ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας. Ἦταν μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννη καὶ ἔγινε δεῦτερος ἐπίσκοπος στὴν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας (70-107). Λέγεται καὶ «Θεοφόρος» καὶ εἶναι ὠραίες καὶ οἱ δυὸ ἐρμηνεῖες πού δίνονται στό ὄνομα αὐτό. Εἶχε στήν καρδιά του ἀποτυπωμένο τό Χριστό, λέει ἢ μιὰ («ὡς τόν Χριστόν ἔχων ἐν στέρνοις»). Αὐτός ἦταν, λέει ἢ ἄλλη, τό μικρό παιδί πού τό σήκωσε ὁ Χριστός καὶ δείχνοντάς το στοὺς ἀκροατές του, εἶπε νά γίνουν καὶ αὐτοὶ παιδιά γιά νά μποῦν στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν (Ματθ. 18,2).

Ὁ Ἰγνάτιος εἶχε τόσο ἔντονη δράση ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, πού ὁ Τραιανός γιά νά τόν ταλαιπωρήσει καὶ νά παραδειγματίσει πολλούς, διέταξε νά τόν μεταφέρουν στή Ρώμη γιά νά μαρτυρήσει. Ὁ γέροντας ἐπίσκοπος μέ πλοῖο καὶ μέ πεζοπορεῖες ἔκαμε ὅλη τήν ἀπόσταση ἀπό τήν Ἀντιόχεια ὡς τή Ρώμη. Σέ κάθε βῆμα του γινόταν ἀφορμὴ νά δοξάζεται ὁ Θεός. Μέ τή συνοδεία δέκα στρατιωτῶν, πού ἀνῆκαν στό τάγμα τῶν λεοπαρδάλεων καὶ ἦταν σκληροὶ σάν «λεοπαρδοί» (= λεοπαρδάλεις), ὅπως γράφει, ὕστερ' ἀπό μῆνες ἔφτασε στή Ρώμη. Ἐκεῖ τόν ἔριξαν στά θηρία, τό 107, στίς 20 Δεκεμβρίου. Τῆ μέρα αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τή μνήμη του.

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου σώζονται *ἑφτά ἐπιστολές*. Τίς ἔγραψε ἀπό τή Σμύρνη καὶ ἀπό τήν Τρωάδα ὅταν περνοῦσε ἀπό κεῖ γιά τό μαρτύριό του. Εἶναι γεμάτες νοθεσίες καὶ φανερώνουν σφοδρό πάθος γιά τό Σωτήρα. Ἐπίσης οἱ ἐπιστολές ἀσχολοῦνται μέ τό θέμα τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τίς αἰρέσεις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Σέ μιὰ, στήν πρὸς Ρωμαίους, ἔχει μάθει ὅτι φροντίζουν γιά νά τόν διασώσουν καὶ τούς παρακαλεῖ νά πάψουν τίς ἐνέργειές τους αὐτές. Θεωρεῖ ὅτι ὁ μαρτυρικός θάνατός του θά συντελέσει στή δόξα του Χριστοῦ:

«*Ἀφῆστέ με νά γίνω τῶν θηρίων τροφή, μέ αὐτὰ θά συναντήσω τό Θεό... Ἐκεῖνον ζητῶ, πού πέθανε γιά μᾶς. Ἐκεῖνον θέλω, πού ἀναστήθηκε γιά μᾶς... Τώρα ἀρχίζω νά εἶμαι μαθητὴς του... Μή μ' ἐμποδίσετε νά φτάσω στή ζωή. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Μή θελήσετε νά πεθάνω. Θάνατος εἶναι ἡ ζωὴ χωρὶς Χριστό...».*

Πολύκαρπος ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης. Μαθητὴς καὶ αὐτός τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννη, ἔγινε ἐπίσκοπος Σμύρνης, εἰρηνικός καὶ δραστήριος ποιμενάρχης. Ἀξιῶθηκε νά προσφέρει ὅλη τή ζωὴ του καὶ τό θάνατό του στό Χριστό. Μαρτύρησε τό 156 στή Σμύρνη, στίς 23 Φεβρουαρίου, μέρα πού ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τή μνήμη του. Ὄταν ὁ ἀνθύπατος τόν προκαλοῦσε νά ἀρνηθεῖ τό Χριστό, ἀπάντησε: «86 χρόνια τόν ὑπηρετῶ καὶ σέ τίποτα δέ μέ ἀδίκησε. Πῶς μπορῶ νά κακολογήσω τό Σωτήρα μου;».

Οι άγιοι Διονύσιος ό Άεροπαγίτης και Ίγνάτιος ό Θεοφόρος. Ρωμαλέες μορφές βγαλμένες από τό χρωστήρα του ζωγράφου Πανσέληνου. Τά άσπρα μαλλιά και γένεια, οι κυρτωμένοι ώμοι, τά σοβαρά πρόσωπα, ή πνευματική παλικαριά τής εκφράσεως δίνουσι μιá βαρύτητα στίς μορφές, όπως ταιριάζει στο έπισκοπικό άξιωμα (Πρωτάτο, Καρυές Άγίου Όρους, 14ος αϊ.).

Ύπάρχει μία έπιστολή του Πολύκαρπου προς Φιλιππησίους, άξιόλογη για τίς συμβουλές που περιέχει και για τό ιστορικό ύλικό που προσφέρει. Ύπάρχει και τό *Μαρτύριο Πολυκάρπου*, τό άρχαιότερο από

τά μαρτύρια πού διασώθηκαν. Φυσικά αυτό δέν τό ἔγραψε ὁ ἴδιος ὁ Πολύκαρπος, ἀλλά κάποιος Μαρκίωνας. Μέσα σ' αὐτό τό σεβαστό κείμενο λάμπει ἡ γενναιότητα τοῦ Πολυκάρπου ἀλλά καί ὄλων τῶν μαρτύρων τό ἥρωικό πνεῦμα. Παραθέτουμε ἀπό τό Μαρτύριο αὐτό σ' ἐλεύθερη ἀπόδοση τό διάλογο τοῦ Πολυκάρπου μέ τόν Ἀνθύπατο πού τόν ἀνάκρινε.

Ἀνθύπατος: Ὁρκίσου στήν τύχη τοῦ Καίσαρα.

Πολύκαρπος: Μέ θάρρος σου μιλῶ, εἶμαι χριστιανός. Καί ἂν θέλεις νά μάθεις τί εἶναι ὁ Χριστιανισμός, δῶσε καιρό νά ἀκούσεις.

Ἀνθύπατος: Νά ἐξηγήσεις στό πλῆθος.

Πολύκαρπος: Ἐσένα σου ἀπολογήθηκα γιατί ἔχεις ἐξουσία.

Ἀνθύπατος: Θηρία ἔχω, θά σέ πετάξω σ' αὐτά ἂν δέ μετανοήσεις.

Πολύκαρπος: Ἄδικα μέ συμβουλευεῖς. Ἐμεῖς δέν ἀφήνουμε τό καλό νά πᾶμε στό κακό.

Ἀνθύπατος: Θά σέ ἀφανίσω στή φωτιά, ἀφοῦ δέ φοβᾶσαι τά θηρία, ἂν δέ μετανοήσεις.

Πολύκαρπος: Ἀπειλεῖς μέ τή φωτιά πού τώρα καίει καί ὕστερα σβήνει.

Δέν ξέρεις τή φωτιά πού περιμένει τούς ἀσεβεῖς στή μέλλουσα κρίση καί τήν αἰώνια τιμωρία. Μά γιατί ἄργεῖς; Κάνε αὐτό πού θέλεις».

Ὁ Πολύκαρπος πρὶν ἀπό τή θυσία του προσευχήθηκε καί εὐχαρίστησε τό Θεό: «Σέ εὐλογῶ πού μέ ἀξίωσες νά ζήσω αὐτή τή μέρα καί τήν ὥρα, γιά νά λάβω μέρος στόν ἀριθμό τῶν μαρτύρων...». Ἐπειτα προσφέρθηκε στή φωτιά, μά, κατά τό μαρτύριο, αὐτή τόν σεβάστηκε. Τότε τόν ἀποκεφάλισαν. Ἔτσι τελείωσε τήν ἅγια ζωή του.

Ἀποστολικοί Πατέρες λέγονται καί:

Ὁ Ἐρμάς, πού ἔγραψε τό ἔργο «Ποιμὴν». Εἶναι μεγάλο σέ ἔκταση κείμενο, πού περιέχει ἀποκαλύψεις ἀπὸ μιά σεβάσμιμα γυναῖκα, πού ἦταν ἡ Ἐκκλησία καί ἀπό ἓνα «ποιμένα», πού ἦταν ἄγγελος. Ὁ Ἐρμάς μᾶς παρουσιάζει ὄλους τούς τύπους τῶν χριστιανῶν, τούς καλοῦς καί τούς πονηροῦς. Παρηγορεῖ τούς πρώτους καί ἐλέγχει τούς δευτέρους.

Ὁ Παπίας, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας γύρω στό 130, πού ἔχει γράψει τό «Λογίων Κυριακῶν ἐξηγήσεις» καί πού ἐλάχιστες περικοπές του σώζονται.

Ὁ ἄγνωστος συγγραφέας τοῦ ἔργου «Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων», ἀπό τό ὁποῖο μαθαίνουμε πολλά γιά τή λατρεία, τή διοίκηση, τό ἔργο τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Εἶναι γραμμένο πρὶν τό 125.

Ὁ συγγραφέας τῆς ἐπιστολῆς Βαρνάβα, πού εἶναι γραμμένη τό

115-130, έχει σπουδαίο περιεχόμενο. Ο Βαρνάβας αυτός δέν είναι ο συνεργάτης του αποστόλου Παύλου, αλλά άλλος χριστιανός διδάσκαλος, ειδωλολατρικής καταγωγής.

Αυτοί είναι οι Άποστολικοί Πατέρες. Πρόσωπα σημαντικά στην ιστορία της Έκκλησίας μας, πού έγραψαν κείμενα πολύτιμα για κάθε μελετητή και για κάθε πιστό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά θέματα φαίνεται νά απασχόλησαν τούς Άποστολικούς Πατέρες στα κείμενά τους;
2. Ήταν σωστές οι ενέργειες τών χριστιανών τής Ρώμης νά διασώσουν τόν επίσκοπο Ίγνάτιο; Άνάφερε τούς λόγους.

16. Οι Έλληνες Άπολογητές του Β΄ αιώνα

Τό έργο τών άπολογητών γενικά

Τό 2ο χριστιανικό αιώνα, μέσα στην θανατερή ατμόσφαιρα τών κατηγοριών και τών διωγμών εναντίον τών χριστιανών, φώτισε ο Θεός όρισμένους Πατέρες νά υπερασπίσουν δημόσια και μέ κείμενά τους τήν πίστη και τή ζωή τών όπαδών του Χριστού. Συνέχισαν τή θαρραλέα στάση και τόν έμπνευσμένο λόγο του διάκονου Στεφάνου και του αποστόλου Παύλου, πού οι άπολογίες τους βρίσκονται στην Καινή Διαθήκη. Καί έγιναν οι πρόδρομοι τών υπερασπιστών του Χριστιανισμού πού αναδείχτηκαν στους επόμενους αιώνες, γιατί ποτέ δέν έλειψαν οι κατηγοριοι και οι διώκτες τής θρησκείας πού ίδρυσε ο Θεάνθρωπος.

Οι άπολογητές του 2ου αιώνα σκοπό τους έχουν:

1) Νά αποκρούσουν τις κατηγορίες τών έθνικων και τών Ίουδαίων εναντίον τών χριστιανών. Οι άπολογητές, μέ τό θάρρος τής έλευθερίας πού δίνει ο Χριστός, ύποστήριξαν τήν αλήθεια πού έχει η χριστιανική πίστη, τό βίο τών πιστών, πού ήταν πρώτα από όλα πειθαρχία στο Θεό, και τήν καθαρότητα τής λατρείας τους, πού ήταν λατρεία του πνευματικού Θεού τής αγάπης.

2) Νά άποδείξουν τήν αλήθεια τής νέας θρησκείας και τή ψευτιά τής ειδωλολατρίας και κατέκριναν:

- α) Τό βίο και τή σκέψη του έθνικου κόσμου.
- β) Τους μύθους για τους θεούς και τις άταξίες τους.
- γ) Τήν όργιαστική λατρεία τών ειδώλων.

Βαρνάβας: Ξεβασιός πατέρας

- δ) Τίς τέχνες, όταν υπηρετούσαν την άνηθικότητα.
ε) Τά συστήματα τῶν φιλοσόφων, πού συγκρούονταν μεταξύ τους, καί τά διδάγματα τους πού δέν ἦταν σταθερά.

Συνάντηση ἀπολογητῶν καί Ἑλληνισμοῦ

Μερικοί ἀπολογητές δέν ἐβλεπαν τίποτα τό κοινό ἀνάμεσα στόν ἐθνισμό καί στόν Χριστιανισμό. Εἶδαν τήν ἑλληνική φιλοσοφία καί θρησκεία ὡς πλάνη, πού ὁ Χριστός ἦρθε νά τήν ἀρνηθεῖ τελείως. Ἦταν αὐστηρή αὐτή ἡ θέση, δικαιολογημένη ἴσως ἀπό τήν ἀνάγκη νά ξεκόψουν οἱ πιστοί τοῦ Χριστοῦ ἀπό κάθε προηγούμενη δοξασιά. Ὅμως ἄλλοι εἶδαν τά κοινά στοιχεῖα καί σκέφθηκαν ὅτι πάντοτε οἱ ἄνθρωποι φωτίζονταν ἀπό τόν ἴδιο Θεό. Ἡ φανέρωση ὅμως τοῦ Θεοῦ ἔγινε θαμπή καί μερική στόν προχριστιανικό κόσμο, ἀλλά ζωηρή καί ὁλόκληρη ἀπό τόν Ἰησοῦ Χριστό. Χωρίς νά ἀρνηθοῦν ὅσα διδάγματα ἀληθινά πρόσφεραν οἱ ἐθνικοί φιλόσοφοι, στηρίχτηκαν στήν ἰουδαϊκή παράδοση καί στήν Παλαιά Διαθήκη. Τό ἔργο τους ἔτσι ἦταν πιό θετικό γιατί ἔκαναν νά συναντηθεῖ ὁ Ἑλληνισμός μέ τό Χριστιανισμό. Πάνω σ' αὐτή τή συνάντηση θά ριζώσει ἡ Ἐκκλησία ἀφοῦ θά γαληνέψει ἀπό τούς διωγμούς, καί θά ἀνθίσει ἀργότερα ἡ διδασκαλία τῶν μεγάλων Πατέρων τοῦ 4ου-5ου αἰώνα.

Οἱ ἀπολογητές καί τά ἔργα τους

Οἱ ἀπολογητές ἦταν πολλοί. Γνωρίζουμε πολλά ὀνόματα μά δέν ἔχουμε ὅλων τά συγγράμματα γιατί χάθηκαν τά περισσότερα. Ἔχουμε πληροφορίες γιά κείνους καί τά ἔργα τους ἀπό ἄλλους συγγραφεῖς. Διασώθηκαν ὁλόκληρα ἢ ἀποσπάσματα ἀπό ἔργα τῶν ἀπολογητῶν: Κοδράτου, Ἀριστείδη, Ἀθηναγόρα, Τατιανοῦ, Θεόφιλου Ἀντιόχειας, Μελίτων Σάρδεων, Ἰουστίνου καί ἑνός ἀγνώστου, πού ἔγραψε τήν «πρός Διόγνητον ἐπιστολή».

Ὁ Ἀριστείδης καί ὁ Ἀθηναγόρας ἦταν Ἀθηναῖοι φιλόσοφοι. Τίς ἀπολογίες τους τίς ἔδωσαν στούς αὐτοκράτορες Ἀδριανό, Ἀντωνίνο καί Μ. Αὐρήλιο μέ σκοπό νά τούς πείσουν νά πάψουν τούς διωγμούς. Χρησιμοποιοῦν πολλά κείμενα ἐθνικῶν φιλοσόφων καί ποιητῶν γιά νά συγκρίνουν τίς ἐθνικές θρησκείες μέ τή χριστιανική καί νά ἀποδείξουν τήν ἀνωτερότητά της. Ὁ Ἀθηναγόρας, πού ἔχει γράψει καί ἕνα ἄλλο ἔργο, «Περί ἀναστάσεως νεκρῶν», δέ φέρνει οὔτε ἕνα στίχο ἀπό τήν Ἁγία Γραφή, μόνο φιλοσοφικές σκέψεις καί ἀποδείξεις.

Φιλόσοφος ἐπίσης ἦταν καί ὁ Ἰουστίνος, γιά τόν ὁποῖο γίνεται ἰδιαιτέρος λόγος στό ἐπόμενο κεφάλαιο.

Ὁ Τατιανὸς ἦταν Σύρος, πού περιηγήθηκε πολλοὺς τόπους καί ἐξέτασε διάφορες θρησκείες. Στὴ Ρώμη ἐγινε χριστιανός. Στὸ ἔργο του «Πρὸς Ἑλληνας» εἶναι δριμύς κατηγορὸς τῆς εἰδωλολατρίας.

Ὁ Θεόφιλος, ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας, στὸ ἔργο του «Πρὸς Αὐτόλυκον» κάνει ἀπολογητικὴ ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ πλούσια ἐπιχειρήματα καί κομψό ὕφος.

Τοῦ Μελίτων, πού ἦταν ἐπίσκοπος στὶς Σάρδεις, σώθηκε ἓνα θαυμάσιο ἔργο μέ τίτλο «Εἰς τὸ πάθος». Ἀνακαλύφθηκε τὸ 1940 καί ἀναφέρεται στὴ λατρεία τῶν χριστιανῶν στὸ 2ο αἰώνα. Τὸ ἔργο μοιάζει μέ τὴν ἀκολουθία τῆς Μ. Παρασκευῆς πού ἔχουμε σήμερα στὴν Ἐκκλησία μας. Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Τατιανοῦ δὲ σώθηκαν παρὰ μικρὰ ἀποσπάσματα.

Ὁλόκληρη σώζεται μιὰ ἀπολογία μέ τίτλο «Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον» πού δὲ γνωρίζουμε τὸν συγγραφέα της. Εἶναι μικρὴ σὲ ἔκταση μὰ θεωρεῖται ὡς τὸ διαμάντι τῆς ἀπολογητικῆς φιλολογίας.

Οἱ ἀπολογητὲς μέ τὰ δυνατὰ καί ὠραῖα ἔργα τους:

α) Συνέβαλαν κάπως στὸ νὰ κατατάξουν οἱ διωγμοί.

β) Ἄνοιξαν τοὺς ὀρίζοντες τοῦ Χριστιανισμοῦ καί τὸν ἔφεραν στοὺς κύκλους τῶν καλλιεργημένων ἀνθρώπων.

γ) Ἔθεσαν τίς βάσεις γιὰ τὸ συνδυασμὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ τὸν Ἑλληνισμό.

δ) Θεμελίωσαν τὴν ἐπιστὴμὴ τῆς Ἀπολογητικῆς, πού εἶναι κλάδος τῆς Θεολογίας. Ἡ νεώτερη Ἀπολογητικὴ ἀντιμετώπισε μέ ἐπιτυχία τὸν ὑλισμὸ, τὸν ὀρθολογισμὸ καί ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ καί πολιτικὰ συστήματα πού μάχονται τὸ Χριστιανισμό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ὠφέλεια ἔφερε στὴν Ἐκκλησίαν ὁ ἀγὼνας τῶν ἀπολογητῶν;
2. Πῶς οἱ ἀπολογητὲς ἐγίναν καί κατηγοροὶ τοῦ ἐθνισμοῦ;
3. Γιατί τὰ ἀπολογητικὰ ἔργα ἔπρεπε νὰ ἔχουν πειστικὰ ἐπιχειρήματα ἀλλὰ καί κομψό, περίτεχνο ὕφος;

17. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καί μάρτυρας

Ὁ βίος τοῦ Ἰουστίνου

Ὁ ἅγιος Ἰουστίνος καταγόταν ἀπὸ τὴ Φλαβία Νεάπολη (τὴν ἀρχαία Συχέμ) τῆς Παλαιστίνης. Γεννήθηκε στὶς ἀρχές τοῦ 2ου αἰώνα ἀπὸ γονεῖς ἐθνικοῦς. Προικισμένος μέ πολλὴ πνευματικὴ ἀνησυχία καί μέ φι-

λομάθεια, από μικρός μαθήτεψε σέ όπαδούς διάφορων φιλοσοφικῶν συστημάτων. Θέλησε νά μάθει γιά τό Θεό, γιά τόν κόσμο, γιά τήν αξία τῆς ζωῆς, γιά τό καλό καί τό κακό. Ἡ ἀνθρώπινη σοφία δέν τόν ξεδιψοῦσε. Γνωρίστηκε ὅμως μέ κάποιο γέροντα χριστιανό, ἀπό τόν ὁποῖο διδάχτηκε τήν ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀπό τότε ὁ Ἰουστίνος ἔζησε μέσα στό φῶς τοῦ Χριστοῦ.

Δέν ἔπαψε νά φιλοσοφεῖ. Φοροῦσε μάλιστα πάντοτε τό φιλοσοφικό τρίβωνα, φθαρμένο χιτῶνα πού φοροῦσαν οἱ φιλόσοφοι, θέλοντας νά δείξει ἔτσι ὅτι οἱ χριστιανοί εἶναι καί αὐτοί φιλόσοφοι, ἀφοῦ ἀκολουθοῦν τή μόνη ἀληθινή φιλοσοφία, τήν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἰουστίνος συνδύαζε τήν ὁποια ἀλήθεια τῶν ἐθνικῶν μέ τό λόγο τοῦ Κυρίου. Ἀπόδειχνε ὅτι ὁ Χριστιανισμός εἶναι

«ἡ μόνη φιλοσοφία, ἀσφαλῆς τε καί σύμφορος»,

ὅτι δηλαδή τά διδάγματα τοῦ Χριστοῦ:

α) Εἶναι ἡ μόνη ἀλήθεια γιά νά βρεῖ κανεῖς ἀπάντηση στά ἐρωτήματα του.

β) Εἶναι σταθερά θεμέλια γιά νά στηρίξει ὁ ἄνθρωπος τή ζωή του.

γ) Συντελοῦν στό ἀληθινό συμφέρον τοῦ ἀτόμου καί τῆς κοινωνίας, ὅταν ἐφαρμοστοῦν.

Τά συγγράμματά του

Ὁ Ἰουστίνος ἔγραψε πολλά συγγράμματα πού ὅμως δέ σώθηκαν ὅλα. Αὐτά πού σώθηκαν εἶναι:

Ἡ Α΄ Ἀπολογία. Τήν ἔγραψε γιά τόν αὐτοκράτορα Ἀντωνίνο, τά παιδιά του καί τή ρωμαϊκή σύγκλητο. Κινήθηκε ἀπό αἴσθημα δικαιοσύνης, γράφει, γιά τόν ἀδικο διωγμό τῶν χριστιανῶν. Μέ τό σύγγραμμά του αὐτό ὁ Ἰουστίνος θέλει:

- Νά κάμει γνωστό τί πιστεύουν οἱ χριστιανοί καί τί θεωροῦν καλό.
- Νά ἀνασκευάσει τίς κατηγορίες ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, γιά ἐχθρότητα καί ἀνηθικότητα.
- Νά περιγράψει πῶς γίνεται ἡ χριστιανική λατρεία.
- Νά πείσει τόν αὐτοκράτορα καί τούς λοιπούς ἀποδέκτες τῆς ἀπολογίας νά σταματήσουν τούς διωγμούς. «Δέ θά ξεφύγετε τήν κρίση τοῦ Θεοῦ, ἂν ἐπιμένετε στήν ἀδικία», γράφει.

Σπουδαία στήν ἀπολογία αὐτή εἶναι καί τά κεφάλαια 61-67, ὅπου μᾶς δίνονται πληροφορίες γιά τήν τέλεση τῶν μυστηρίων τότε. Ἀποδειχεται μέ αὐτά ἡ ἀδιάκοπη παράδοση στήν Ἐκκλησία μας, ἀφοῦ ἀπό τότε ὡς τώρα τελοῦνται μέ τόν ἴδιο βασικό τρόπο.

Ἡ Β' Ἀπολογία. Πρὸς τὴ ρωμαϊκὴ σύγκλητο ἀπευθύνει τὴν ἀπολογία τοῦ αὐτῆ ὁ Ἰουστίνος. Ἀφορμὴ γιὰ νὰ τὴ συντάξει δόθηκε ὅταν καταδικάστηκαν σὲ θάνατο τρεῖς χριστιανοί. Ὁ ἱερός συγγραφέας θέλει νὰ κάμει φανερό ὅτι οἱ χριστιανοί καταδιώκονται ὄχι γιατί κάνουν κάτι ἀξιοπίστο, ἀλλὰ ἐπειδὴ πιστεύουν στὴν ἀλήθεια καὶ ζοῦν ἐνάρετη ζωὴ. Τέτοιοι ἄνθρωποι, λέει, ἀποφασισμένοι καὶ νὰ θανατωθοῦν ἀκόμη γιὰ τὴν πίστη τους, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κακοί.

Ὁ *Διάλογος πρὸς Τρύφωνα*. Εἶναι τὸ μεγαλύτερο σὲ ἔκταση ἔργο τοῦ Ἰουστίνου. Ἀποδίδει μιὰ συνομιλία τοῦ μέ ἓναν Ἰουδαῖο, τὸν Τρύφωνα. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι πλούσια βασισμένο τόσο στὴν ἐθνικὴ φιλοσοφία ὅσο καὶ στὴν Π. Διαθήκη. Τὸ ὑλικὸ καὶ ἀπὸ τίς δύο πηγές συνδυάζεται ἀριστοτεχνικά.

Τὸ Μαρτύριό του

Ὁ Ἰουστίνος ἔδειξε πολὺ θάρρος σὲ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἀλήθεια. Ἡ συμβολὴ τοῦ στὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν σημαντικὴ. Γι' αὐτὸ προκάλεσε τὸ μίσος τῶν ἄλλων ἐθνικῶν φιλοσόφων καὶ τῶν Ἰουδαίων. Τὸν συνέλαβαν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ τὸν ἀποκεφάλισαν στὴ Ρώμη τὸ 165, μαζί μὲ ἄλλους πιστούς. Τὴ μνήμη του γιορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν 1η Ἰουνίου.

Ἡ προσφορὰ του

Ἡ σπουδαιότητα τοῦ Ἰουστίνου φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐξῆς:

α) Ὑπεράσπισε τὸ Χριστιανισμὸ ἀπέναντι στὴν ἐχθρότητα τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων. Ἔτσι τὸν δικαίωσε σάν τὴ μόνη ἀλήθεια καὶ τὴν ὑψίστη φιλοσοφία.

β) Διέσωσε πολλές πληροφορίες γιὰ τὴ λατρεία στὴν Ἐκκλησία κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες.

γ) Προσφέρθηκε ὁ ἴδιος παράδειγμα ἡρωισμοῦ, συνέπειας καὶ αὐτοθυσίας.

δ) Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει ἰδιαίτερα τὸν Ἰουστίνο εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ «περὶ σπερματικοῦ λόγου». Ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι δίδαξαν «σπέρματα ἀληθείας», ἀφοῦ ὁ Θεὸς τοὺς φώτισε γιὰ νὰ προετοιμάσουν τὸν κόσμον στὴν πλήρη ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ. Δέχεται σάν χριστιανικὸ ὅ,τι καλὸ εἶπαν οἱ φωτισμένοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς θεωρεῖ χριστιανούς καὶ ἄς ἐζησαν πρὸ Χριστοῦ. Ἄλλωστε, «Ὅ,τι καλὸ εἶπαν ὅλοι, ἐμᾶς τῶν χριστιανῶν εἶναι» (Β' Ἀπολ. 13).

ε) Μέ τά συγγράμματα τοῦ Ἰουστίνου τό ἑλληνικό πνεῦμα πέρασε στό Χριστιανισμό καί συνδυάστηκε μέ τή χριστιανική διδασκαλία.

Ἄξιζει νά παρατηρηθεῖ ὅτι ὁ Ἰουστίνος μαρτύρησε ὑποστηρίζοντας τή χριστιανική ἀλήθεια μπροστά σ' ἐκεῖνον πού ἀναζητοῦσε τήν ἀλήθεια, τό φιλόσοφο αὐτοκράτορα Μάρκο Αὐρήλιο. Ὁ αὐτοκράτορας δέν μπόρεσε νά ὠφεληθεῖ ἀπό τή σκέψη καί τό παράδειγμα τοῦ θαρραλέου ἀπολογητῆ. Ἡ συνάντησή τους παρέμεινε ἀγονη γι' αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ Ἰουστίνος παρομοιάζει τούς χριστιανούς μέ τό ἀμπέλι· ὅσο τό κλαδεύουμε, τόσο αὐτό πετᾷ καινούργιες βέργες. Τί σημαίνει ἡ παρομοίωση αὐτή;
2. Σέ μερικές ἐκκλησίες μαζί μέ τούς ἀγίους βλέπουμε ζωγραφισμένους στόν τοῖχο καί Ἑλληνες φιλόσοφους (Σωκράτης, Πλάτωνας, Ἀριστοτέλης κ.ά.). Γιατί; Ἐξήγησε.
3. Τί ἔχει νά πεί σέ ἐμᾶς τούς τωρινούς χριστιανούς ὁ Ἰουστίνος; Ποιό εἶναι τό μήνυμά του;

18. Ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας

Ὁ ἐπίσκοπος, κέντρο ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ «χαρισματοῦχοι», δηλαδή οἱ Ἀπόστολοι, οἱ εὐαγγελιστές, οἱ προφήτες, εἶχαν τελειώσει τόν ἐπίγειο βίο τους, τέλη τοῦ 1ου αἰώνα. Ἡ Ἐκκλησία ἀπό τότε στελεχώθηκε ἀπό κληρικούς: ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους, διακόνους.

Οἱ ἐπίσκοποι ἦταν πολλοί, σέ κάθε πόλη ἓνας. Ὅλες οἱ χριστιανικές κοινότητες φρόντιζαν νά ἀποκτήσουν ἐπίσκοπο, γιατί ἦταν τό κέντρο τῆς ἐνότητας στήν Ἐκκλησία. Ὅλα ἔπρεπε νά γίνονται κατὰ τή γνώμη τοῦ ἐπισκόπου. Πολλοί Πατέρες ταύτιζαν τήν Ἐκκλησία μέ τό ἐπισκοπικό ἀξίωμα καί ἦταν φυσικό γιατί ὁ ἐπίσκοπος ἦταν ὁ ἐμψυχωτής στούς διωγμούς κι ὁ ἀρχηγός στόν ἀγώνα κατὰ τῶν αἰρέσεων. Ὁ ἐπίσκοπος εἶχε καί τά τρία δικαιώματα πού πηγάζουν ἀπό τά ἀξιώματα τοῦ Χριστοῦ. Διοικοῦσε τήν Ἐκκλησία (Βασιλικό ἀξίωμα), ἱερουργοῦσε (Ἀρχιερατικό) καί δίδασκε (Προφητικό). Οἱ πρεσβύτεροι ἱερουργοῦσαν καί δίδασκαν. Βοηθοῦσαν ὁμως ἢ ἀντιπροσώπευαν τόν ἐπίσκοπο καί στή διοίκηση. Βοηθοῦς τους εἶχαν τούς διακόνους, τόσο στήν ἱεροπραξία, ὅσο καί στό κήρυγμα καί στό φιλανθρωπικό ἔργο.

Ἐπῆρχαν καί ἄλλοι πιστοί στήν Ἐκκλησία, ἄντρες καί γυναῖκες, πού

ἀσκοῦσαν διάφορα ἐκκλησιαστικά διακονήματα: αὐτοὶ ἦταν ὑποδιάκονοι, ἀκόλουθοι, θυρωροί, ἀναγνώστες, κατηχητές κ.ἄ. Ὅλοι βοηθοῦσαν στή λατρεία καί στό κοινωνικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

Τοπικές Σύνοδοι

Στούς ἀποστολικούς χρόνους ἐγίνε ἡ Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων γιά νά λύσει τό θέμα τῶν χριστιανῶν πού προέρχονταν ἀπό τούς εἰδωλολάτρες. Ἄπό τότε, ὅταν ὑπῆρχε σπουδαῖο ζήτημα, συνερχόταν Σύνοδος καί τό ἀντιμετώπιζε. Ἔτσι τό 2ο καί 3ο αἰῶνα συνῆλθαν τοπικές Σύνοδοι ἢ «ἐπαρχιακές» ὅπως λέγονταν. Τέτοιες ἐγίναν γιά νά συγκροτηθεῖ ὁ ἐπίσημος κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, ὁ *Κανὼν τῆς Κ. Διαθήκης*, γιά τό ζήτημα τῶν «πεπτωκότων» καί γιά ἄλλα.

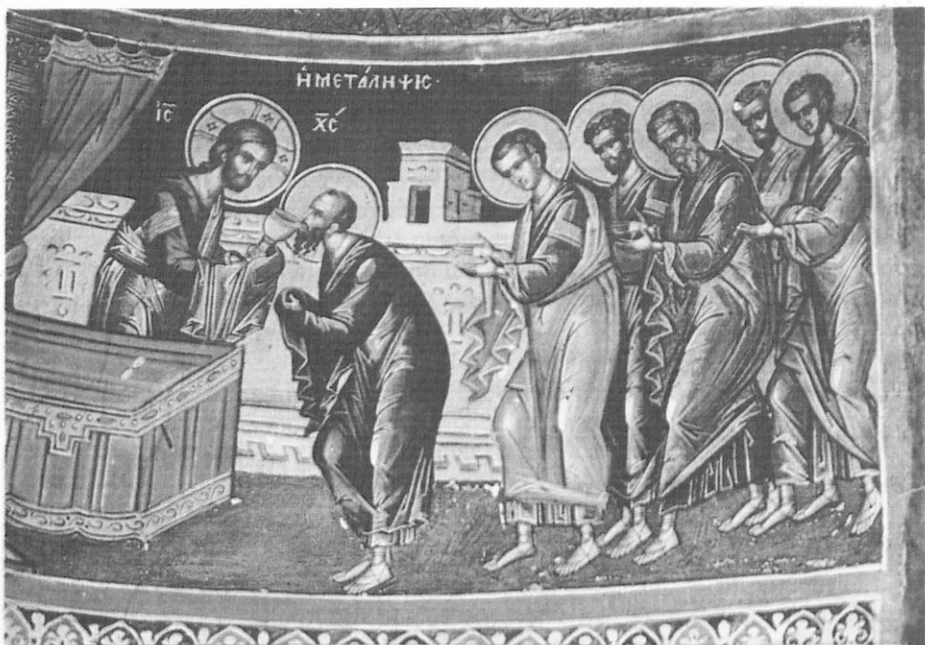
Ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως πού γινόταν ἡ Σύνοδος, πῆρε ἰδιαίτερη θέση, σάν πρῶτος μεταξύ ἴσων, καί ὀνομάστηκε Μητροπολίτης. Ὁ τίτλος αὐτός διατηρεῖται μέχρι σήμερα. Ὅσο γιά τίς τοπικές Συνόδους, ἐγίναν τά πρότυπα γιά τίς μεγάλες 7 Οἰκουμενικές.

Συστηματοποίηση τῆς Λατρείας

Κέντρο τῆς θείας Λατρείας ἦταν πάντα ἡ θ. Εὐχαριστία. Σ' αὐτήν γινόταν ἡ εὐχαρισθηριακή ἀνάμνηση τῆς θυσίας τοῦ Κυρίου. Ὅμως τό μυστήριο αὐτό, πού στά ἀποστολικά χρόνια γινόταν τό βράδυ μέ κοινά τραπέζια, τίς ἀγάπες, χωρίστηκε καί μετατέθηκε τό πρῶτο, γιατί οἱ χριστιανοὶ πλῆθυναν πολύ καί δέν μπορούσε νά γίνεται πραγματικό τραπέζι γιά ὅλους. Τώρα οἱ πιστοὶ κοινωνοῦσαν τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀπό τό κοινό ποτήριο καί μόνο οἱ φτωχοὶ ἀδερφοὶ ἔτρωγαν σέ κοινά τραπέζια. Ἄπό τόν 3ο αἰῶνα ἐπικράτησε τό ἀντίδωρο καί ἀπό τόν 7ο ἡ ἀρτοκλασία, πού εἶναι κατάλοιπα τῶν κοινῶν συσσιτίων. Οἱ «κατηχούμενοι», ὅσοι δηλαδή περνοῦσαν τήν περίοδο πού μάθαιναν τί εἶναι ὁ Χριστιανισμός, ἔφευγαν μετά τά ἀναγνώσματα καί τό κήρυγμα.

Τό Βάπτισμα γινόταν συνήθως ἀπό τό Μ. Σάββατο ὡς τήν Πεντηκοστή, καθώς καί στά Ἐπιφάνεια. Βαπτίζονταν ἐνήλικες, μετά τήν κατήχησή τους. Ἄπό τίς ἀρχές τοῦ 3ου αἰῶνα ὅμως γινόταν καί ὁ νηπιοβαπτισμός, πού ἀργότερα ἐπικράτησε. Μετά τό Βάπτισμα ἀκολουθοῦσε τό Χρίσμα μέ ἁγιασμένο ἔλαιο.

Τό μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως γινόταν δημόσια. Αὐτοὶ πού μετανοοῦσαν ἔλεγαν τίς ἁμαρτίες τους μπροστά σέ ὅλο τό ἐκκλησίασμα καί ζητοῦσαν συχώρεση ἀπό τό Θεό. Πολλές φορές στέκονταν στήν αὐλή τῆς ἐκκλησίας καί παρακαλοῦσαν τούς πιστούς νά προσευχηθοῦν γι' αὐτούς (προσκλαίοντες). Ἄπό τή θεία Εὐχαριστία

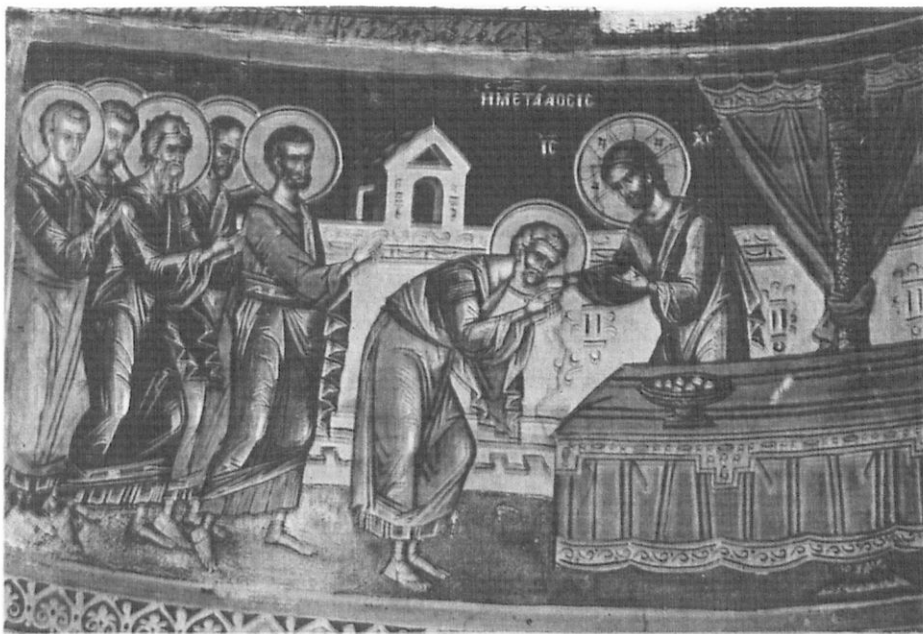
Ἡ Θεία Μετάληψη (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.).

ἔφευγαν μετά τό κήρυγμα (ἀκρώμενοι) ἢ παρέμεναν ὡς τό τέλος, ἀλλά δέν κοινωνοῦσαν (συνεστῶτες), ὥσπου περνοῦσε ὁ καιρός τῶν πνευματικῶν ποινῶν (ἐπιτίμια) καί ἐπαιρναν συχώρηση. Τά ἄλλα μυστήρια, ἡ Ἱερωσύνη, ὁ Γάμος καί τό Εὐχέλαιο, τελοῦνταν ἀπό πρεσβυτέρους καί ἐπισκόπους ὅπως τελοῦνται καί στήν ἐποχή μας. Βέβαια στό μεταξύ προστέθηκαν σ' αὐτά εὐχές καί ἐθιμικές πράξεις πού τά ἔκαμαν πλουσιότερα σέ τελετουργική μορφή.

Καθιέρωση γιορτῶν

Ἡ γιορτή τοῦ Πάσχα ἦταν πάντα σεβαστή καί ἀγαπητή στούς πιστούς. Ἀπό τόν 10ο αἰῶνα χαρακτηρίστηκαν γιορτινές καί οἱ 50 μέρες μετά τό Πάσχα, μέ ἰδιαιτέρη ἀπό αὐτές τήν τελευταία, τήν Πεντηκοστή. Καί ἡ γιορτή τῶν Ἐπιφανειῶν καθιερώθηκε γύρω στό 300, μέ πολλά φῶτα ἀπό λαμπάδες. Γι' αὐτό καί ὀνομάστηκε ἑορτή τῶν Φῶτων.

Πρῖν ἀπό τό Πάσχα οἱ πιστοί κρατοῦσαν νηστεία ἀρχικά μιά-δύο μέρες καί ἀργότερα ἐφτά. Ἀπό τό διωγμό τοῦ Γαλερίου-Λικινίου ἔγι-

Ἡ Θεία Μετάδοση (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αί.).

ναν 40 οί μέρες τῆς νηστείας, γιατί καί ὁ Χριστός νήστεψε τόσο (Μαθ. 4,2) καί ὁ Μωϋσῆς (Ἔξοδ. 34, 28) καί ὁ Ἡλίας (Γ΄ Βασ. 19,8). Μέρη νηστείας ἐπίσης ἦταν ἡ Τετάρτη καί ἡ Παρασκευή. Ἀγρυπνίες (παννυχίδες) ἔκαναν οἱ πιστοί πρὶν ἀπό τό Πάσχα, πρὶν ἀπό τά Ἐπιφάνεια καί πρὶν ἀπό τῆ μνήμη μάρτυρα.

Οἱ πιστοί συγκεντρώνονταν στούς τάφους τῶν μαρτύρων, ὅπου σ' ἐποχές γαλήνης χτίζονται «μαρτύρια», κυκλικά συνήθως κτίσματα, γιά τὴν προστασία τοῦ τάφου καί τῶν πιστῶν. Ἀπό αὐτά θά προκύψουν μετὰ οἱ ναοί, ποῦ θά πάρουν τό ὄνομα τῶν ἁγίων καί θά ἔχουν στήν ἁγία τράπεζα ἱερά λείψανα.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι στίς στολές τῶν κληρικῶν, στήν τέλεση τῶν μυστηρίων καί τῶν τελετῶν, στίς συνάξεις τῶν πιστῶν καί στούς χώρους τῆς λατρείας, παντοῦ ἐπικρατεῖ ὁ Σταυρός. Ὡς σύμβολο πάνω στούς τοίχους, στά σκευή, στά ἐνδύματα, σάν χειρονομία πάνω στό μέτωπο, στό στήθος, στούς ὠμους τῶν πιστῶν, γιατί ὁ Σταυρός, εἶναι βιβλίό ταπεινώσεως καί ἀγάπης, ὄπλο πνευματικοῦ ἀγώνα, σύμβολο θυσίας καί σωτηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς χαρακτηρίζονταν οι διάφορες ομάδες τῶν πιστῶν καί γιατί;
2. Γνωρίζεις γιατί νηστεύουμε Τετάρτη, Παρασκευή καί παραμονές μεγάλων γιορτῶν;
3. Γιατί τό σύμβολο τοῦ Σταυροῦ κυριαρχεῖ στήν Ἐκκλησία μας;

19. Ἡ Ἐκκλησία καί ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος

Βιογραφικά στοιχεῖα

Ὁ Φλάβιος Βαλέριος Κωνσταντῖνος, ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας, πρόσφερε πολύ μεγάλες ὑπηρεσίες στό Χριστιανισμό.

Γεννήθηκε τέλη τοῦ 3ου αἰώνα στή Ναῖσσο τῆς Δακίας καί πέθανε στή Νικομήδεια τό 337. Ἀναγορεύτηκε Αὔγουστος στή Δύση τό 306. Ἦταν προικισμένος μέ πολλά στρατηγικά καί διοικητικά προσόντα. Ἦταν γενναῖος, φιλόανθρωπος, δραστήριος. Τό 312 νίκησε τό Μαξέντιο ἔχοντας σύμβολό του τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ μέ τήν ἐπιγραφή «Τούτῳ νικά». Τό 313 υπέγραψε μέ τό συνάρχοντά του Λικίνιο τό διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου: Ὁ Χριστιανισμός ἐγίνε νόμιμη θρησκεία. Τό Κράτος ἀνέχεται ὅλες τίς θρησκείες. Οἱ διωγμοί ἔπρεπε νά πάψουν.

Ὅταν σέ λίγα χρόνια ὁ Λικίνιος κινήθηκε κατά τῶν χριστιανῶν, ἤρθαν σέ σύγκρουση οἱ δύο Αὔγουστοι. Ὁ Κωνσταντῖνος νίκησε τό Λικίνιο (323) καί ἔμεινε ὁ μόνος αὐτοκράτορας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ στάση τοῦ Κωνσταντῖνου ἀπέναντι στήν Ἐκκλησία

Ἀπό τότε ἡ προσφορά του στό Χριστιανισμό εἶναι δίχως ἐμπόδια. Λέγεται ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὑποστήριξε τό Χριστιανισμό ἀπό πολιτική σκοπιμότητα. Ἄν καί αὐτό δέ θά ἦταν κατηγορία του, γιατί ἔπρεπε νά ἀποβλέπει καί στό συμφέρον τοῦ Κράτους, ὅμως τά κίνητρα τοῦ Κωνσταντῖνου φαίνεται νά ἦταν:

1. Ἡ προσωπική του πίστη. Ἦταν μονοθεϊστής. Πίστευε ἀρχικά στό Θεό «ἀνίκητο ἥλιο» καί ἦταν φυσικό αὐτή ἡ πίστη νά τόν ὀδήγησε στόν Ἕνα Θεό, τό δημιουργό καί τοῦ ἡλίου.

2. Ἡ μητέρα του, ἡ Ἑλένη, ἦταν χριστιανή καί τόν εἶχε προδιαθέσει.

3. Εἶχε δεῖ τόν ἥρωισμό τῶν χριστιανῶν ἀπέναντι στούς διωγμούς. Εἶχε ἐκτιμήσει τό ἦθος καί τήν ἀγάπη πού ἔδειχναν.

Οι ἅγιοι Κωνσταντῖνος καί Ἑλένη (Μωσαϊκό στόν ὄσιο Λουκά Φωκίδας, 11ος αἰ.).

4. Εἶχε δεῖ τήν ἀποτυχία τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους στούς διωγμούς.
5. Οἱ χριστιανοί ἦταν μειοψηφία ἀκόμα, ἀλλά γενναῖοι καί ἔντιμοι. Οἱ ἔθνικοί ἦταν περισσότεροι, ἀλλά ἡ πίστη σέ πολλούς θεούς καί ἡ ἠθική διαφθορά τοῦς εἶχε φέρει σέ παρακμή.

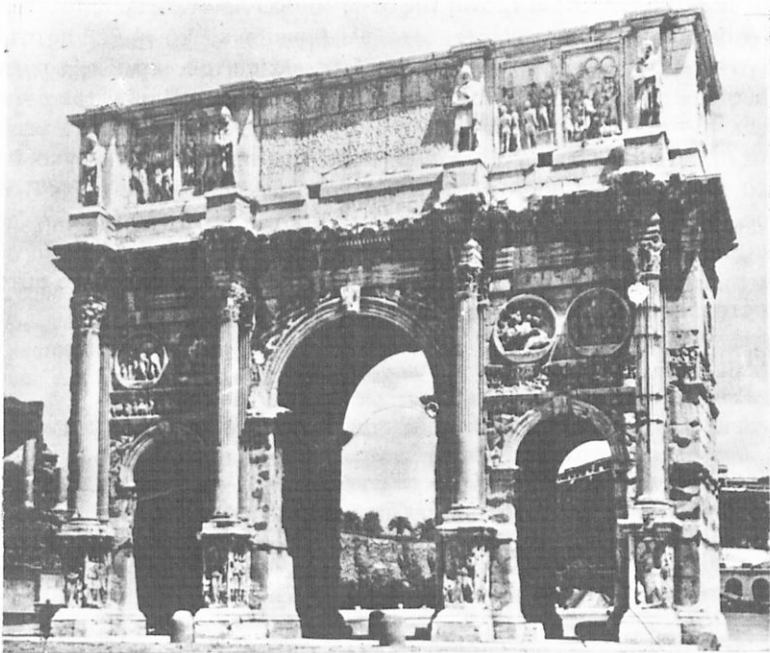
Για τούς λόγους αυτούς ο Κωνσταντίνος, πού είδε στο Χριστιανισμό τήν ἀληθινή καί δυνατή θρησκεία, πού θά συντελοῦσε νά διατηρηθεῖ ἡ ἐνότητα στήν αὐτοκρατορία, ἔθεσε τή νέα θρησκεία κάτω ἀπό τήν προστασία του. Οἱ πολιτικοί λόγοι σέ τοῦτο μόνο ὑπολογίστηκαν: Γιά νά μήν προκαλέσει ἀντίδραση δέν κατάργησε τίς ἄλλες θρησκείες, καί ὁ ἴδιος διατήρησε τίτλους ἐθνικούς. Παίρνοντας ὅμως προστατευτικά μέτρα γιά τό Χριστιανισμό, ἄφησε τίς ἄλλες θρησκείες νά παρακμάζουν.

Τά ὑπέρ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέτρα

- Τά μέτρα πού πῆρε, ἐκτός ἀπό τήν κατάργηση τῶν διωγμῶν, ἦταν:
- Ἐπανεφέρε σέ ὑψηλά ἀξιώματα χριστιανούς πού εἶχαν ἐκπέσει ἀπό αὐτά.
 - Ἐδωσε πίσω στούς χριστιανούς τίς περιουσίες πού τούς εἶχαν δημεύσει κατά τούς διωγμούς.
 - Χορήγησε δικαστική ἐξουσία στούς ἐπισκόπους.
 - Ἀπάλλαξε τήν ἐκκλησιαστική περιουσία ἀπό τή φορολογία καί τῆς ἔδωσε τό δικαίωμα νά δέχεται κληροδοτήματα.
 - Ἐχτισε ἐκκλησίες. Μέ τή φροντίδα τῆς μητέρας του ἔχτισε ναοούς ωραίους στούς Ἁγίους τόπους (Ναοί Βηθλεέμ, Ἀναστάσεως, Ἀναλήψεως κ.ἄ.) καί στή Βασιλεύουσα (Ναός Ἁγίων Ἀποστόλων, Ναός Ἁγίας Σοφίας σέ πρώτη μορφή).
 - Καθιέρωσε τήν Κυριακή ἀργία.
 - Μετέφερε τήν πρωτεύουσα τοῦ κράτους στό Βυζάντιο, γιά νά στηριχθεῖ στό Χριστιανισμό καί στόν Ἑλληνισμό.
 - Χρηματοδότησε φιλανθρωπικά ἐκκλησιαστικά ἔργα καί ἔκοψε νομίσματα μέ σύμβολα χριστιανικά.
 - Καταπολέμησε τίς αἵρέσεις. Ἰδιαίτερα τόν Ἀρειανισμό, συγκαλώντας τήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο.

Ὁ Μέγας Κωνσταντίνος ὡς χριστιανός

Αὐτά ἀποφάσισε καί ἔπραξε ὁ Μέγας Κωνσταντίνος σέ ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὡς ἄνθρωπος καί ὡς αὐτοκράτορας ἔπесе καί σέ παραπτώματα, μεγάλα μάλιστα. Σ' αὐτά αἰτία εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία, οἱ κακοί σύμβουλοι, τά ἀνεξέλεγκτα δικαιώματα πού εἶχαν τότε οἱ αὐτοκράτορες, καί οἱ ἀντίξοες περιστάσεις. Γιά τά μελανά αὐτά σημεῖα τῆς ζωῆς του μετανόησε ἀργότερα καί ζήτησε συχώρηση. Καί δέν ἔπαψε ὅσο ζοῦσε νά ἔχει τύψεις. Τό 337 βαπτίστηκε. Ἐβγαλε τά πορφυρά βασιλικά ἐνδύματα καί φόρεσε τό λευκό χιτῶνα

Ἡ θριαμβευτική ἀψίδα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κοντά στό Κολοσσαῖο. Τήν ἔστησε ἡ ρωμαϊκή Σύγκλητος σέ ἀνάμνηση τῆς νίκης τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κατά τοῦ Μαξεντίου. Διακρίνεται ἡ περίφημη ἐπιγραφή: «Στόν αὐτοκράτορα Καίσαρα Φλάβιο Κωνσταντῖνο τό Μέγα, εὐσεβή, εὐτυχισμένο, Αὐγουστο, ἐπειδή ἐμπνευσμένος ἀπό τή Θεότητα καί ἀπό τή μεγαλοσύνη τοῦ πνεύματός του, μέ τό στρατό του, μέ νόμιμα ὄπλα καί μέ μιά ἔφοδο τιμώρησε γιά λογαριασμό τῆς Πολιτείας τόν ἐχθρό καί ὀλόκληρο τό στρατεύμα του, ἡ Σύγκλητος καί ὁ ρωμαϊκός λαός ἀφιερώνουν τήν ἀψίδα αὐτή ὡς σημάδι τοῦ θριάμβου του».

τοῦ νεοφώτιστου χριστιανοῦ. Λίγο μετά πέθανε. Ὑπῆρξε ὁ πρῶτος χριστιανός αὐτοκράτορας.

Ἡ Ἐκκλησία, γιά τίς πολλές ὑπηρεσίες πού πρόσφερε στό Χριστιανισμό καί γιά τή μετάνοιά του, τόν ἀναγνώρισε καί τόν σεβάστηκε ὡς ἅγιο. Σάν ἴσο μέ τούς ἀποστόλους. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται, μαζί μέ τῆς ἁγίας Ἐλένης, τῆς μητέρας του, στίς 21 Μαΐου.

Σύγχρονος συγγραφέας, ὁ Durant, γράφει γιά τόν Μ. Κωνσταντῖνο: «Βαρυμένος μέ τά προβλήματα τῆς κυβερνήσεως εἶναι δυνατόν νά ἔδωσε τό δικαίωμα στό φόβο καί τή ζηλοτυπία νά ἐκθρονίσουν τή λογική του γιά ἓνα διάστημα, καί ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι οἱ τύψεις βάρυ-

οχι
για την
Σωη.

ναν πολύ τά τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς του. Ὁ Χριστιανισμός του, πού ἄρχισε σάν πολιτική, φαίνεται ὅτι ἐξελίχθηκε σέ εἰλικρινή βεβαιότητα. Ἐγινε ὁ πιό ἐπίμονος ἱεροκήρυκας τοῦ βασιλείου του, καταδίωξε πιστά τούς αἰρετικούς καί ζητοῦσε τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ σέ κάθε του ἐνέργεια. Πιό συνετός ἀπό τό Διοκλητιανό, ἔδωσε νέα ζωή σέ μία γερασμένη αὐτοκρατορία μέ μία νέα θρησκεία, μία ἰσχυρή ὀργάνωση καί μία νέα ἠθική. Μέ τήν ὑποστήριξή του ὁ Χριστιανισμός ἀναδείχτηκε Κράτος καί Ἐκκλησία, καί ἐπί 14 αἰῶνες τό πρότυπο στήν εὐρωπαϊκή ζωή καί σκέψη. Ἄν ἴσως ἐξαιρέσουμε τόν Αὐγουστο, εἶχε δίκιο ἡ εὐγνώμονη Ἐκκλησία νά τόν ὀνομάσει σάν τόν μεγαλύτερο ἀπό τούς αὐτοκράτορες» (Ἱστορία Παγκόσμιος, Τόμος Γ', βιβλίο Ε', 30).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ὁ Μέγας Κωνσταντίνος ὑποστήριξε τό Χριστιανισμό;
2. Ἀπό τά μέτρα πού ἔλαβε ὁ Μ. Κωνσταντίνος γιά τό Χριστιανισμό, ποιά θεωρεῖς σπουδαιότερα καί γιατί;
3. Ἡ φράση-σύνθημα «Τούτῳ νίκα» σέ βοηθᾶ στή ζωή σου, καί πῶς;
4. Γιατί ὁ Μέγας Κωνσταντίνος ὀνομάζεται ἰσαπόστολος;

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ἀπό τό ἐγκώμιο τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου στόν ἅγιο Ἰγνάτιο:

«Τοῦ ἔκαμαν μακρότερη τήν ταλαιπωρία τοῦ δρόμου καί ἔλπιζαν ὅτι μέ τό μάκρος τῆς πορείας καί μέ τό πλήθος τῶν ἡμερῶν θά τόν ἐξαντλοῦσαν, γιατί δέν ἤξεραν ὅτι ἐκεῖνος γινόταν ὄλο καί πιό δυνατός ἀφοῦ εἶχε τόν Ἰησοῦ συνοδοιπόρο καί σύντροφο στή μεγάλη ὁδοιορία του, καί ἀπόδειχνε μέ περίσσιο τρόπο τή δύναμη πού εἶχε, καί στήριζε καλύτερα τίς ἐκκλησίες. Γιατί οἱ ποιοί ἔτρεχαν ἀπό τίς πολιτείες πού περνοῦσε καί ἔδιναν θάρρος στόν ἀθλητή καί τόν κατευόδωναν μέ ἐφόδια πολλά, βοηθώντας τον ἔτσι μέ εὐχές καί προσευχές. Καί ἐκεῖνοι πάλι ἐπαιρναν ἐνίσχυση μεγάλη, βλέποντας τό μάρτυρα νά τρέχει πρὸς τό θάνατο μέ τόση προθυμία μέ ὅση ἦταν φυσικό νά τρέχει ἓνας πού τόν καλοῦν γιά τά οὐράνια Βασιλεία. Καί μάθαιναν ἀπό τά ἴδια τά πράγματα, ἀπό τόν ἐνθουσιασμό καί τήν ἀγαλλίαση ἐκείνου τοῦ γενναίου ὅτι δέν ἦταν θάνατος αὐτός πρὸς τόν ὁποῖο ἔτρεχε, ἀλλά ἀποδημία καί ταξίδι καί ἀνάβαση στόν οὐρανό. Καί προχωροῦσε διδάσκοντας ἔτσι κάθε πόλη μέ τά λόγια καί μέ τό ἴδιο τό παράδειγμά του... Καί ὅπως θησαυρός ἀδαπάνητος πού ξοδεύεται κάθε μέρα χωρίς νά τελειώνει, κάνει πλουσιότερους ὅσους παίρνουν ἀπό αὐτόν, ἔτσι ἀκριβῶς ὁ μακάριος Ἰγνάτιος. Γεμίζει μέ εὐλογίες, μέ θάρρος, μέ γενναῖο φρόνημα, μέ ἀνδρεία μεγάλη ὅσους ἐρχονται σ' αὐτόν...».

(P. G. 50, 586)

2. Ἡ συμπεριφορά τῶν χριστιανῶν:

«Οἱ χριστιανοί εἶναι πού βρῆκαν τὴν ἀλήθεια πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, γιατί γνωρίζουν τὸ Θεό πού ἔχτισε τὰ πάντα καί τὰ δημιούργησε μέ τὸ μονογενῆ Υἱό καί τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἄλλο Θεό ἐκτός ἀπὸ αὐτόν δέ σέβονται. Ἔχουν τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ χαραγμένες στίς καρδιές τους καί τίς φυλάγουν μέ τὴν προσδοκία τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καί τῆς αἰώνιας ζωῆς. Δέν ἀτιμάζουν, δέν ἀκολασταίνουν, δέν ψευδομαρτυροῦν, δέν ἐπιθυμοῦν τὰ ξένα, τιμοῦν πατέρα καί μητέρα, ἀγαποῦν τὸν πλησίον τους, δίκαια κρίνουν, ὅσα δέ θέλουν νά τοὺς γίνονται αὐτοὶ δέν τὰ κάνουν στοὺς ἄλλους, φέρνονται εὐγενικά σ' ὅσους τοὺς ἀδικοῦν, φροντίζουν νά εὐεργετοῦν τοὺς ἐχθρούς τους, φεύγουν μακριά ἀπὸ κάθε παρανομία καί ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσία, χῆρα δέν περιφρονοῦν, ὄρφανό δέν ἀδικοῦν. Αὐτός πού ἔχει προσφέρει ἀφθονα σ' αὐτόν πού δέν ἔχει, ξένο ἂν δοῦν τὸν φέρνουν στό σπίτι τους καί χαίρονται γι' αὐτόν σάν ἀδερφό τους ἀληθινό, γιατί δέ λέγονται σωματικοὶ ἀδερφοὶ ἀλλὰ πνευματικοί. Ἐτοιμοὶ εἶναι νά προσφέρουν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὸ Χριστό γιατί φυλάνε μέ ἀκρίβεια τίς ἐντολές του, ζοῦν ὅσια καί δίκαια, ὅπως τοὺς πρόσταξε ὁ Κύριος ὁ Θεός, εὐχαριστώντας τον τὴν κάθε ὥρα γιὰ κάθε πού τρῶνε καί πίνουν καί γιὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Πραγματικά λοιπόν αὐτός εἶναι ὁ δρόμος τῆς ἀλήθειας, αὐτός ὅσους τὸν βαδίζουν τοὺς ὀδηγεῖ στὴν αἰώνια Βασιλεία, πού τὴν ὑποσχέθηκε ὁ Χριστός στὴ μέλλουσα ζωή».

(Ἀριστείδου, Ἀπολογία 15 – Μετάφραση Κ.Λ.)

3. Ποιοὶ βλέπουν τὸ Θεό:

«Τὸ Θεό τὸν βλέπουν αὐτοὶ πού μποροῦν νά τὸν δοῦν, ὅταν ἔχουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τους ἀνοιχτά... Ὅταν ὑπάρχει ἁμαρτία στὸν ἄνθρωπο, δέν ἔχει τὴ δύναμη ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νά βλέπει τὸ Θεό...».

(Θεοφίλου Ἀντιοχείας, Πρὸς Αὐτόλυκον, Ρ. Γ. 6, 1026)

4. Οἱ χριστιανοὶ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς καί τοὺς Ἰουδαίους:

«Οἱ χριστιανοὶ κατοικοῦν σέ δικές τους πατρίδες, ἀλλὰ σάν πάροικοι. Παίρνουν μέρος σέ ὅλα σάν πολῖτες καί ὅλα τὰ ὑπομένουν σάν ξένοι. Κάθε ξένη χώρα εἶναι πατρίδα τους καί κάθε πατρίδα τους ξένη. Κάνουν οἰκογένεια ὅπως ὅλοι, μά δέν ἀφήνουν στό ἔλεος τὰ παιδιά τους. Κάθονται σέ κοινὰ τραπέζια, μά ὄχι σέ συνηθισμένα. Βρίσκονται μέ σάρκα μά δέ ζοῦν σαρκικά. Στὴ γῆ παραμένουν, μά μέ τὴ ζωὴ τους νικοῦν τοὺς νόμους. Ὅλους τοὺς ἀγαποῦν, καί ὅλοι τοὺς κατατρέχουν. Χωρὶς νά τοὺς ξέρουν τοὺς κατακρίνουν. Θανατώνονται καί ζωοποιοῦνται, φτωχαίνουν καί πλουτίζουν πολλοὺς. Ὅλα τὰ ὑστεροῦνται καί σέ ὅλα περισσεύουν. Τοὺς προσβάλλουν, καί μέ τίς προσβολές δοξάζονται, τοὺς βλαστημοῦν καί ἐπαινοῦνται, τοὺς κατηγοροῦν καί αὐτοὶ εὐλογοῦν, τοὺς ὑβρίζουν καί αὐτοὶ τιμοῦν, κάνουν τὸ καλὸ καί σάν κακοὶ καταδικάζονται, στὴν καταδίκη χαίρονται σά νά παίρνουν ζωή. Οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς πολεμοῦν σάν ἀλλοφύ-

λους και οι εθνικοί τους κατατρέχουν, και αυτοί που τους μισούν δεν έχουν να πούν γιατί τους έχθρεύονται».

(Πρός Διόγνητον Ἐπιστολή, Ρ. G. 2, 1172 – Μετάφραση Κ.Λ.)

5. Ἡ Ἔ. Εὐχαριστία τῆν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστίνου:

«... Εὐλογοῦμε τὸν ποιητὴ τῶν ὄλων διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ τῆ μέρα πού τῆ λέμε τοῦ ἡλίου, γίνεται συγκέντρωση ὄλων πού μένουν στις πόλεις ἢ στοὺς ἀγρούς, καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν διαβάζονται μέχρι νά παίρνει ἡ ὥρα. Καὶ ὅταν ὁ ἀναγνώστης πάψει, ὁ προεστός κάνει λόγο γιὰ νά συμβουλέψει καὶ νά παρακινήσει νά τὰ ἐφαρμόσουν αὐτά. Ἐπειτα σηκωνόμαστε ὄρθιοι ὄλοι καὶ προσευχόμαστε καὶ ὅπως εἶπαμε πρὶν, ὅταν πάψουμε τὴν προσευχή, προσφέρεται ψωμί καὶ κρασί καὶ νερό, καὶ ὁ προεστός πάλι εὐχές καὶ εὐχαριστίες ὅσο μπορεῖ στέλνει στό Θεό, καὶ ὁ λαός ἐνώνει τῆ φωνῆ του λέγοντας τό Ἄμην, καὶ ἡ διάδοση καὶ ἡ μετάληψη ἀπό τὰ εὐλογημένα γίνεται στόν καθένα, καὶ σ' αὐτοὺς πού δέν εἶναι παρόντες τὰ στέλνουν μέ τούς διακόνους».

(Ἰουστίνου, Α' Ἀπολογία, κεφ. 67 – Μετάφραση Κ.Λ.)

6. Ἡ διδασκαλία γιὰ τό σπερματικό λόγο:

«Ὅσοι ἐζήσαν σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Θεοῦ, εἶναι χριστιανοί καὶ ἄς θεωρήθηκαν ἄθεοι. Ὅπως στοὺς Ἑλληνας ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὁμοιοί τους, στοὺς ἄλλους λαοὺς ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἀνανίας καὶ ὁ Ἀζαρίας καὶ ὁ Μισαήλ καὶ ἄλλοι πολλοί, ὅσοι ἐζήσαν καὶ ὅσοι ζοῦν σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Θεοῦ, εἶναι χριστιανοί».

(Ἰουστίνου, Α' Ἀπολογία, κεφ. 46 – Μετάφραση Κ.Λ.)

7. Ὁ Θεός τίμησε τόν Κωνσταντίνο:

«Καὶ ὁ Θεός ὁ ἴδιος, πού ὁ Κωνσταντίνος τόν δόξασε, στήν ἀρχή, στά μέσα καὶ στό τέλος τῆς βασιλείας του τοῦ παραστάθηκε καὶ μέ φανερά σημεῖα βεβαίωσε ὅτι ὁ ἄντρας αὐτός, ἄν καὶ θνητός, παρουσιάστηκε ὑπόδειγμα θεοσεβαστῆς διδασκαλίας. Γιατί μόνο αὐτός ἀπό ὄσους αὐτοκράτορες ἀκούστηκαν ποτέ, στάθηκε μπροστά στόν κόσμο σάν μέγιστος φωστήρας καὶ μεγαλοφρονότατος κήρυκας τῆς πάντα ἀλάθευτης θεοσεβείας...».

(Εὐσεβίου, Εἰς τόν βίον Κωνσταντίνου βασιλέως, Α'5 – Μετάφραση Κ.Λ.)

8. Τό ὄραμα τοῦ σταυροῦ στόν οὐρανό:

Ἵταν ἡ μέρα ἐγεγερνε πιά, εἶπε ὅτι εἶδε μέ τὰ μάτια του, πάνω ἀπό τό ἡλιο, ἕνα σταυρό σάν τροπαιο ἀπό φῶς, μαζί μέ μίαν ἐπιγραφή πού ἔλεγε: «τούτῳ νίκα». Μέ τό θέαμα αὐτό τόν κυρίεψε θάμπωμα αὐτόν καὶ ὄλο τό στράτευμα, πού κρατήθηκε στήν πορεία του, στάθηκε κι ἐβλεπε τό θαῦμα».

(ὄπ. παρ., 28)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

20. Οί πρώτες θεολογικές σχολές

Ο διάλογος με την ελληνική φιλοσοφία

Οί πρώτοι χριστιανοί θεολόγοι, οί απολογητές, στάθηκαν μέ διαφορετικό πνεύμα άπέναντι στην ελληνική φιλοσοφία. Μερικοί τήν αντιμετώπισαν έχθρικά (Τατιανός, Έρμείας), ένώ άλλοι άναγνώρισαν τίς ύπηρεσίες πού πρόσφερε πρός τήν άνθρωπότητα (Άριστείδης, Ίουστίνος). Όσο μάλιστα περνούσαν τά χρόνια, καί περισσότεροι μορφωμένοι γίνονταν χριστιανοί, τόσο γινόταν χρήση τής φιλοσοφίας στην ύπηρεσία τής Έκκλησίας καί τής θεολογίας. Ίδίως γιά νά άποκρουσθούν οί είδωλολάτρες φιλόσοφοι πού κατηγορούσαν τό Χριστιανισμό (Λουκιανός άπό τά Σαμόσατα, Κέλσος).

Οί πρώτες θεολογικές σχολές. Συμβολή στό κατηχητικό έργο τής Έκκλησίας

Σιγά-σιγά σχηματίστηκαν καί θεολογικές σχολές γιά νά διδάξουν λίγο συστηματικότερα τίς χριστιανικές άλήθειες. Οί σχολές αυτές σχηματίστηκαν άπό μορφωμένους χριστιανούς γιά τήν καταπολέμηση τών αίρέσεων καί γιά τίς κατηχητικές άνάγκες τής Έκκλησίας. Η Έκκλησία δηλαδή, προτού νά βαφτίσει τά νέα της μέλη, έπρεπε νά τά διδάξει τίς σημαντικότερες άλήθειές της. Στην άρχή αυτό γινόταν στοιχειωδώς.

Σέ μία μεγάλη πόλη ὄμως, τήν Ἀλεξάνδρεια, πού ἦταν καί πολλοί οἱ κατηχούμενοι, τό ἔργο αὐτό εἶχε ἀνατεθεῖ σέ μία σχολή. Ἔτσι σχηματίστηκε ἡ κατηχητική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας.

1) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας

Τήν κατηχητική σχολή στά τέλη τοῦ 2ου αἰώνα ἀνύψωσε σέ θεολογική ὁ Πάνταινος, πού καταγόταν ἀπό τή Σικελία. Ὑστερα ἀπό αὐτόν στή σχολή αὐτή διδάξαν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (γύρω στό 215), πού ἔγραψε πολλά συγγράμματα, ἀπό τά ὅποια 4 θεωροῦνται σπουδαιότερα (Προτρεπτικός, Παιδαγωγός, Στρωματεῖς, Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος) καί ὁ Ὀριγένης (γύρω στό 254), πού ἀνέβασε τό γόητρο τῆς σχολῆς. Αὐτός λεγόταν «χαλκέντερος», γιατί ἦταν τόσα πολλά καί σπουδαῖα αὐτά πού ἔγραψε, ὥστε δικαιολογημένα ἔλεγε ὁ Ἱερώνυμος: «Ποῖος μπόρεσε ποτέ νά διαβάσει ὅσα ἐκείνος ἔγραψε;». Ἐπίσης λεγόταν καί «ἀδαμάντινος» ἐξαιτίας τῆς ἀρετῆς του.

Ἀπό τά ἀναρίθμητα συγγράμματά του ἀξιομνημόνευτα εἶναι 1) τά «Ἐξαπλά», δηλ. μία κριτική ἐπεξεργασία γιά τήν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου τῆς Π. Διαθήκης μέ διαφορετικά κείμενα καί μεταφράσεις σέ ἕξι κάθετες στήλες, 2) τά ἐρμηνευτικά, 3) τό σπουδαῖο ἀπολογητικό ἔργο «Κατά Κέλσου», 4) τό «Περί ἀρχῶν», ὅπου ἀναπτύσσει συστηματικά τή χριστιανική διδασκαλία καί 5) τό «Περί εὐχῆς», δηλ. γιά τήν προσευχή.

Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας εἶχε τίς ἐξῆς ἀρχές:

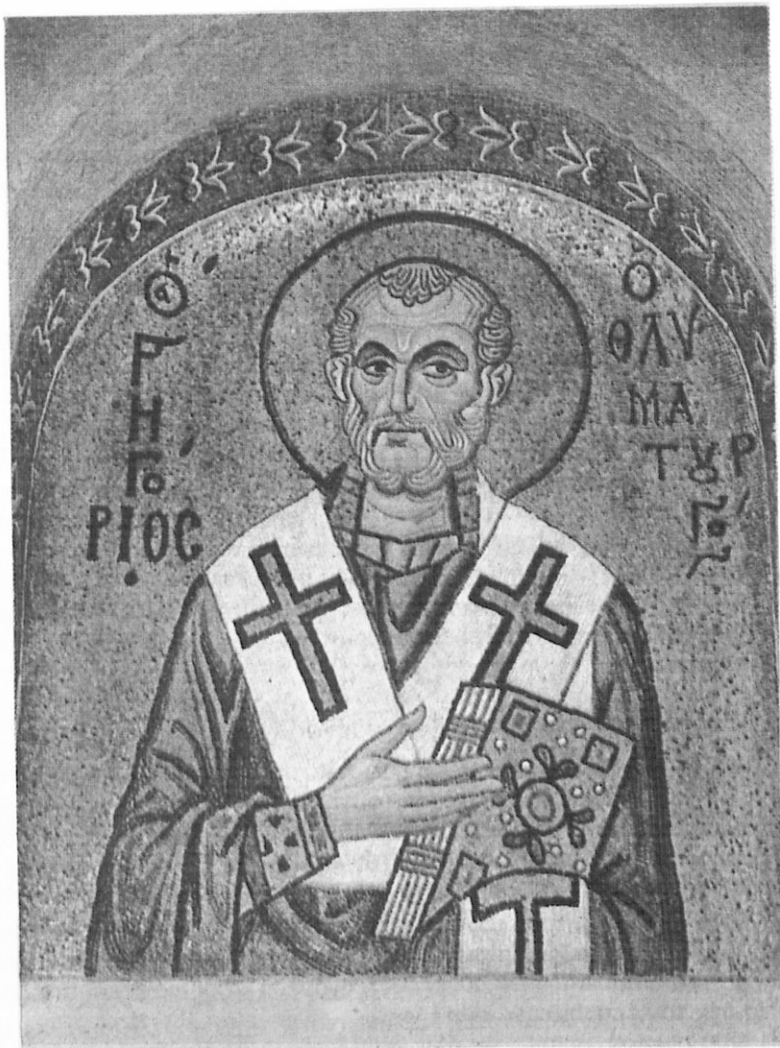
α) Τήν ἐλευθερία τῆς ἐρευνας.

β) Τήν ἀλληγορική ἐρμηνεία. Προσπαθοῦσαν νά βροῦν κάτω ἀπό τά λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς μία βαθύτερη, πιό πνευματική, ἐξήγηση. Ἔλεγαν δηλ. ὅτι ἄλλα λέει τό ἱερό κείμενο καί ἄλλα ἐννοεῖ (= ἀλληγορία).

γ) Τήν προσπάθεια νά μεταβάλουν τήν πίστη σέ γνώση καί ἐπίγνωση. Κυρίως Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς.

2) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Καισάρειας

Ὅταν ὁ Ὀριγένης ἀναγκάστηκε νά φύγει ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια τό 231, κατέφυγε στήν Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης καί ἔτσι ἰδρύθηκε ἐκεῖ μία νέα θεολογική σχολή, ὅπου φοίτησαν πολλοί ἀξιόλογοι ἐκκλησιαστικοί ἄντρες, ὅπως Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός, Εὐσέβιος ὁ ἐπίσκοπος Καισάρειας καί ἄλλοι.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός (Μωσαϊκό Δαφνίου, 11ος αἰ.). Ὁ Γρηγόριος ἦταν ἀπὸ τὶς ἐκλεκτότερες πατερικὲς μορφές τοῦ 7 αἰ. (211-265). Μετὰ τὶς ἐξαιρέτες σπουδές του κοντὰ στὸν Ὀριγένη ἐγίνε ἐπίσκοπος στὴν πατρίδα του Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου, ὅπου ἐργάστηκε ἱεραποστολικά 30 χρόνια καὶ κέρδισε γιὰ τὸ Χριστὸ ὄλους σχεδὸν τοὺς κατοίκους τοῦ Πόντου. Ἐγραψε ἀξιολογὰ συγγράμματα καὶ ἔκαμε πολλὰ θαύματα. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στὶς 17 Νοεμβρίου.

3) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀντιόχειας

Ἄλλες ἀρχές εἶχε ἡ Ἀντιοχειανή σχολή. Ἰδρυτὴς τῆς θεωρεῖται ὁ Λουκιανὸς ὁ μάρτυς. Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς ἦταν ὅτι ἐρμήνευε τὴν Ἁγία Γραφή *μέ βάση τὴν ἱστορία* που δίνουν *κατὰ γράμμα* τὰ ιερὰ κείμενα. Στὴ σχολή αὐτὴ ἀνήκουν μεγάλοι καὶ σπουδαῖοι θεολόγοι, ὅπως ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Θεοδώρητος ἐπίσκοπος Κύρου καὶ ἄλλοι.

4) Ἡ θεολογική «σχολή» τῆς Μ. Ἀσίας (Ἐφέσου)

Καὶ οἱ θεολόγοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, χωρὶς νὰ προέρχονται ἀπὸ μιὰ συγκεκριμένη σχολή, ἐπειδὴ ἔχουν τίς ἴδιες θεολογικὲς κατευθύνσεις, μποροῦν νὰ καταταχθοῦν σὲ μιὰ θεολογικὴ τάση ἢ σχολή.

Πιὸ ὀνομαστοὶ εἶναι ὁ *Εἰρηναῖος* καὶ ὁ *Ἰππόλυτος*.

Ὁ *Εἰρηναῖος* πῆγε στὴ Δύση καὶ ἔγινε ἐπίσκοπος Λουγδούνου, δηλ. τῆς σημερινῆς Λυών. Ἐγραψε τὸ ἔργο «Ἐλεγχος καὶ ανατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως», πού μᾶς δίνει πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῶν πρώτων αἰρέσεων καὶ μάλιστα τῶν γνωστικῶν.

Μαθητὴς τοῦ Εἰρηναίου ὑπῆρξεν ὁ *Ἰππόλυτος*, πρεσβύτερος καὶ ὕστερα ἐπίσκοπος στὴ Ρώμη. Σπουδαιότερο σύγγραμμά του εἶναι τὰ «Φιλοσοφούμενα».

5) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Καρχηδόνας

Στὴ βορειοδυτικὴ Ἀφρική καὶ μάλιστα στὴν Καρχηδόνα, πού ἦταν ἡ σπουδαιότερη πόλη τῆς περιοχῆς, φάνηκαν τὸν 3ο αἰῶνα οἱ πρώτοι μεγάλοι χριστιανοὶ συγγραφεῖς Τερτυλλιανὸς καὶ Κυπριανὸς. Αὐτοὶ διαμόρφωσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ λατινικὴ γλῶσσα καὶ ἔγιναν οἱ θεμελιωτὲς τῆς λατινικῆς θεολογίας πού ἔχει πρακτικὸ χαρακτῆρα.

Στὸν *Τερτυλλιανό*, πού ὑπῆρξε καὶ σπουδαῖος ἀπολογητὴς, ἀποδίδεται ἡ ἔκφραση: «Τὸ πιστεύω, γιατί εἶναι παράλογο». Ἦθελε δηλ. νὰ τονίσει ὅτι ἡ ὁποιαδήποτε σύγκρουση ἀνάμεσα στὴν πίστη καὶ στὸ λογικὸ δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ πιστεύσει.

Ὁ *Κυπριανὸς* ὑπῆρξε μεγάλῃ μορφῇ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Στὸ διωγμὸ πού ἔγινε ἀπὸ τὸ Δέκιο σῶθηκε φεύγοντας στὴν ἔρημο. Στὸ διωγμὸ ὅμως τοῦ Βαλεριανοῦ μαρτύρησε γιὰ τὴν πίστη του († 258). Ἐγραψε πολλὰ ἔργα ἀνάμεσα στὰ ὅποια εἶναι καὶ τὸ περίφημο «Γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας». Μέ αὐτὸ δίνει μεγάλη σημασίαν στὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, πού τὸ θεωρεῖ ὡς βάση γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Μέ τις σχολές αυτές, σέ στενή καί πλατιά έννοια, ἡ Ἐκκλησία ἔδωσε στόν κόσμο μορφωμένα στελέχη, θεολόγους, πού βοήθησαν στήν ὀρθή διατύπωση τοῦ δόγματος καί ποιμένες, πού μέ τήν κηρυκτική τους ἀριότητα ἐπέδρασαν καί εξακολουθοῦν νά ἐπιδρῶν στίς χριστιανικές μάζες γιά μια πιό συνειδητή βίωση τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γράψε στό τετραδίό σου τίς ἀρχές τῶν σχολῶν τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Ἀντιόχειας καί τῆς Καρχηδόνας.
2. Ποιοί εἶναι οἱ σπουδαιότεροι θεολόγοι τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς;
3. «Δέν μπορεί νά ἔχει τό Θεό Πατέρα του ἐκεῖνος πού δέν ἔχει τήν Ἐκκλησία μητέρα του». Τί σημαίνει ἡ φράση αὐτή τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ.

Ἀπό τίς διδασκαλίες τοῦ Εἰρηναίου.

«Καλυτερο καί συμφερότερο εἶναι νά εἴμαστε ἀπλοῖκοι καί μέ λίγη μάθηση καί μέ τήν ἀγάπη νά βρεθοῦμε κοντά στό Θεό, παρά νά νομίζουμε τούς ἑαυτούς μας πολυμαθεῖς καί μέ μεγάλη πείρα καί ἔτσι νά γινόμαστε βλασφημοί ἀπέναντι στόν Κύριό μας».

(«Ἐλεγχος» Β, 26, 1-Μετάφραση Ι.Κ.).

21. Νέες θεολογικές πλάνες - Μεγάλες αἵρέσεις

Ἡ αἵρεση ὡς ἐκπτώση ἀπό τήν καθολική ἀλήθεια

Μέσα στήν Ἐκκλησία ὑπῆρχαν πάντοτε ἄνθρωποι πού δέ συμφωνοῦσαν σέ ὅλα, ὅσα αὐτή δίδασκε. Εἶδαμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, πού εἶχαν διαφορετική γνώμη ἢ θέση ἀπό τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας, χαρακτηρίζονται ὡς αἰρετικοί. Ἐτσι «αἵρεση» καταντᾶ νά σημαίνει «μερική» γνώμη πού ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τήν «καθολική» πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Τό ἀντίθετο λοιπόν πρός τήν αἵρεση εἶναι ἡ «καθολική Ἐκκλησία». Γι' αὐτό τήν ἐποχή αὐτή, ὅταν λέμε καθολική Ἐκκλησία, ἐννοοῦμε τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, πού ἔχει τήν ὀρθή πίστη. Ἀντίθετα ἡ αἵρεση ξεφεύγει ἀπό τό σωστό καί ἐκφράζει τό σφαλές, τό λαθεμένο ὡς πρός τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐμφάνιση τῶν μεγάλων αἱρέσεων

1) Οἱ αἱρέσεις τοῦ 3ου αἰώνα.

Ἀπό τόν 3ο αἰώνα αἱρέσεις προσπαθοῦν νά ἐξηγήσουν τά δύο μεγάλα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Πρῶτα τό τριαδικό, δηλ. πῶς ὁ ἕνας Θεός εἶναι καί τριαδικός, καί κατόπιν τό χριστολογικό, δηλ. πῶς συνυπάρχουν στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ οἱ δύο φύσεις, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἐξηγήσεως τοῦ τριαδικοῦ δόγματος δημιούργησε τίς ἀντιτριαδικές αἱρέσεις. Οἱ ἀντιτριαδικοί λέγονταν καί μοναρχιανοί, γιατί στήν οὐσία δέχονταν μιά ἀρχή στή θεότητα, εἴτε ὑποτιμώντας τά ἄλλα πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδας σέ κατώτερη θέση («δυναμικοί μοναρχιανοί»: Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς) εἴτε θεωρώντας τά τρία πρόσωπα ὡς προσωπεῖα. Ἐλεγαν δηλαδή ὅτι ὁ Θεός ἐμφανίσθηκε στήν Π. Διαθήκη ὡς Πατέρας, στήν Καινή Διαθήκη ὡς Χριστός καί στήν Ἐκκλησία ὡς Ἅγιο Πνεῦμα («τροπικοί μοναρχιανοί»: Σαβέλλιος).

2) Οἱ μεγάλες αἱρέσεις τοῦ 4ου αἰώνα.

Ἀπό τούς πρῶτους ἀντιτριαδικούς, τούς «δυναμικούς μοναρχιανούς», προέρχεται ὁ Ἄρειος. Πρεσβύτερος στήν Ἀλεξάνδρεια διδάξε γύρω στό 318, ὅτι ὁ Χριστός δέν εἶναι Θεός, ἀλλά τό πρῶτο κτίσμα τοῦ Θεοῦ, πού ἐγίνε πρῖν ἀπό τή δημιουργία τοῦ κόσμου. Ἡ διδασκαλία αὐτή, πού ὀνομάστηκε ἀρειανισμός, ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση στήν Ἐκκλησία, γιατί ἀμφισβητοῦσε τό κυριότερο δόγμα τῆς, τή θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Καταδικάστηκε ἀρχικά στήν Ἀλεξάνδρεια ἀπό τοπική Σύνοδο (320/1) καί κατόπιν στή Νίκαια τῆς Βιθυνίας τό 325 ἀπό τήν Α' Οἰκουμενική Σύνοδο.

Ὅ,τι εἶπε ὁ Ἄρειος γιά τό β' πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδας, ὑποστήριξε ὁ Μακεδόσιος, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, γιά τό γ' πρόσωπο, τό Ἅγιο Πνεῦμα. Εἶπε δηλαδή ὅτι εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό οἱ ὀπαδοί του ὀνομάστηκαν πνευματομάχοι. Ἡ αἵρεση αὐτή καταδικάστηκε στή Β' Οἰκουμενική Σύνοδο, πού συγκλήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 381.

3) Αἱρέσεις τοῦ 5ου αἰώνα.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἐξηγήσεως τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος γένησε πρῶτα τό νεστοριανισμό καί ὕστερα τό μονοφυσιτισμό.

Ὁ Νεστόριος, ἀρχιεπίσκοπος καί αὐτός τῆς Βασιλεύουσας, ξεχώριζε πολύ τίς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ. Ἐλεγε ὅτι ἡ Παναγία γέννησε τόν ἄνθρωπο Χριστό μέ τόν ὅποιον ἀργότερα ἐνώθηκε ὁ Θεός Λόγος. Γι' αὐτό πρέπει νά ὀνομάζεται Χριστοτόκος. Ἡ διδασκαλία αὐτή κατα-

δικάστηκε στην Γ΄ Οικουμενική Σύνοδο, πού έγινε στην Έφεσο τό 431. Καταπολεμώντας τό Νεστορίο, ό άρχιμανδρίτης *Εύτυχής* κατέληξε στό άλλο άκρο. Έλεγε ότι οί δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ ένώθηκαν τόσο πολύ, ώστε ή θεία άπορρόφησε τήν ανθρώπινη. Στην οῦσία λοιπόν ό Χριστός είχε μιá φύση, τή θεία. Γι' αυτό ή διδασκαλία αύτή όνομάστηκε μονοφυσιτισμός. Καταδικάστηκε στην Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο, πού συγκλήθηκε στη Χαλκηδόνα τό 451.

Άνθρωπολογικές καί σωτηριολογικές συνέπειες τών αίρέσεων

Οί αίρέσεις πού άναφέραμε, δέν ήταν μόνο θεωρητικές συζητήσεις πάνω στό μέγάλα αύτά θεολογικά ζητήματα. Είχαν έπιπτώσεις καί στό άνθρωπολογικά ζητήματα. Δηλ. πάνω στό θέμα πόσα είναι τά συστατικά τοῦ ανθρώπου. Ό *Άπολινάριος* π.χ. έλεγε ότι τρία ήταν τά συστατικά τοῦ ανθρώπου: σῶμα, ψυχή, πνεῦμα. Τή θέση τοῦ πνεύματος στό Χριστό πήρε τό Άγιο Πνεῦμα. Η Έκκλησία δέχεται δύο μόνο συστατικά: τό σῶμα καί τήν ψυχή.

Στό ζήτημα τής σωτηρίας τοῦ ανθρώπου δέ φαινόταν μέ τό μονοφυσιτισμό ή άλλοίωση, ή θέωση τής ανθρώπινης φύσεως, άφοῦ στην οῦσία ό Χριστός είχε μόνο τή θεία φύση. Έπομένως δέν άνύψωσε καί δέ θέωσε τήν ανθρώπινη φύση.

Οί αίρέσεις αυτές αντιμετώπιστηκαν άπό τήν Έκκλησία μέ τίς Οικουμενικές Συνόδους. Μέ τίς αποφάσεις τους άντέταξε τήν όρθή διδασκαλία καί καθόρισε τά δόγματά της, είτε συνοπτικά (Σύμβολο πίστεως) είτε διεξοδικά (συγγράμματα Πατέρων τής Έκκλησίας).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί σημαίνει αίρεση;
2. Ποιά είναι ή έννοια τής Καθολικῆς Έκκλησίας;
3. Ποιές είναι οί έπιπτώσεις τών αίρέσεων στό άνθρωπολογικό ζήτημα;

22. Οικουμενικές Σύνοδοι Α΄

Η αντιμετώπιση τών αίρέσεων μέ τίς Οικουμενικές Συνόδους

Γιά τήν αντιμετώπιση τών αίρέσεων ή Έκκλησία πολύ νωρίς, άκόμα καί στό 2ο αιώνα, συγκάλεσε *τοπικές* Συνόδους. Όταν κατά τόν 4ο αιώνα μερικές αίρέσεις, όπως ό Άρειανισμός, έλαβαν μεγάλη έκταση, ή

Χριστός ὁ Ἐλεήμονας. Ἡ θεία καί ἀνθρώπινη φύση ἐνωμένες στό Πρόσωπό Του. Στιβαρός λαιμός, μακριά δάχτυλα μέ τονισμένες τίς ἀρθρώσεις, μεγάλη καί ἀσυνήθιστη μύτη, ὅλα καμωμένα ἐπίτηδες ἀπό τόν ἀγιογράφο, γιά νά τονιστεῖ ἡ θεϊκή φύση. Ἡ αὐστηρή ματιά Του, καθώς βγαίνει ἀπό τά μεγάλα μάτια Του, προξενεῖ δέος. Ἡ εὐλογία ὁμως τοῦ χεριοῦ Του φέρνει τό θεατή κοντά στόν Ἐλεήμονα καί Ζωοδότη Χριστό (Εἰκόνα Φ. Κόντογλου στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

Παναγία ή 'Οδηγήτρια. Η Παναγία, μεγαλύτερη από όλους τούς αγίους, είναι μοναδικό πλάσμα που πέρασε από τή γή. 'Ο άγιογράφος φαντάζεται τή μορφή της δίνοντάς της ψυχική όμορφιά (Εικόνα του Φ. Κόντογλου στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΜΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

Αριθμός	Πολη που συγκλήθηκε	Έτος	Αυτοκράτορας	Καταδικασε	Πρόεδρος της	Αριθμός Ποτέρων	Μορφές που διακρίθηκαν
1η Α	Νικαία	325	Μ. Κωνσταντίνος	Άρειο	ο αυτοκράτορας	318	άγιοι Άθανασος Στυριδών, Νικόλαος
2η Β	ΚΠολη	381	Μ. Θεόδοσιος	Μακεδόνο Απολιθνριο	1. Μελέτιος 2. Γρηγόριος Θεολόγος 3. Νεκταριος ΚΠολεως	150	Γρηγόριος Νύσσης
3η Γ	Έφεσος	431	Θεόδοσιος Β'	Νεστόριο	Κύριλλος Άλε- Ξάνδρειας	200	Ίωάννης Άντιόχειας
4η Δ	Χαλκηδόνα	451	Μαρκιανός	Εύτυχη (μονοφυσισμός)	άντιπρόσωποι πάπα κ.ά.	630	Θεοδώρητος Κύρου
5η Ε	ΚΠολη	553	Ίουστινιανός Α'	μονοφυσιστικό Τρία Κεφάλαια Ωριγένη	1. Μηνάς και 2. Εύτυχιος πατρι- άρχης ΚΠολεως	165	Άπολιθνριος Άλε- Ξάνδρειας Δομνίνος Άντι- όχειας
6η ΣΤ	ΚΠολη (Α' στον Τρούαιο)	680/1	Κωνσταντίνος Δ'	μονοθελητισμό	άντιπρόσωποι πάπα	150	Μάξιμος ό Όμο- λογητής
Πενθέκτη	ΚΠολη	691/2	Ίουστινιανός Β'	εξέδωσε μόνο κανόνες	Παύλος ΚΠολεως	211	Πέτρος Άλε- Ξάνδρειας
7η Ζ	(Β' στον Τρούαιο) Νικαία	787	Ειρήνη ή Άθηναια	εικονομαχους	Ταράσιος ΚΠολεως	350	Θεοφάνης μοναχός

Ἐκκλησία ἀναγκάστηκε μέ τή βοήθεια τοῦ κράτους νά συγκαλέσει μεγάλες Συνόδους. Αὐτές ὀνομάστηκαν *Οἰκουμενικές*, γιατί ἐπαίρναν μέρος ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης. Ἡ ἀρχή ἔγινε τό 325 στή Νίκαια, ὅπου ὁ αυτοκράτορας Μ. Κωνσταντῖνος συγκαλέσε τήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο.

Στίς Οἰκουμενικές Συνόδους οἱ ἐπίσκοποι συζητοῦσαν πρῶτα γιά τά δογματικά ζητήματα, δηλ. τά ζητήματα πίστεως. Οἱ ἀποφάσεις πάνω σ' αὐτά λέγονται δόγματα καί εἶναι διατυπωμένες σέ κείμενα πού χαρακτηρίζονται «*σύμβολα*», «*ὅροι*» καί «*τόμοι*».

Κατόπιν ὅμως γινόταν συζήτηση καί πάνω στά πρακτικά ζητήματα, τῆς λατρείας, τοῦ ἠθικοῦ βίου, τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, καί παίρνονταν οἱ σχετικές ἀποφάσεις. Αὐτές λέγονται «*κανόνες*».

Τίς ἀποφάσεις αὐτές ἐπικύρωναν οἱ αυτοκράτορες μέ διατάγματα. Μέ αὐτό τό τρόπο εἶχαν ἰσχύ γιά ὅλους.

Πατριαρχικές μορφές τῶν Συνόδων

Ἀπό τίς πολλές καί μεγάλες μορφές πού διακρίθηκαν στίς Οἰκουμενικές Συνόδους ξεχωρίζουμε δυό: Τό Μ. Ἀθανάσιο, πού ἦταν ἡ ψυχὴ τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καί τόν Κύριλλο ἐπίσκοπο Ἀλεξάνδρειας, πού διακρίθηκε στήν Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο.

1) Μ. Ἀθανάσιος (295-373).

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια. Ὄταν ἦταν ἀκόμη παιδί, παίζοντας στίς ὄχθες τοῦ Νεῖλου, βάπτισε συνομήλικό του σύμφωνα μέ τό τυπικό τῆς Ἐκκλησίας. Τό βάπτισμα ἀναγνώρισε ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας Ἀλέξανδρος, πού τόν πῆρε κοντά του καί τόν μόρφωσε. Ὡς διάκονος συνόδευσε τόν Ἀλέξανδρο στή Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο, ὅπου ἀγωνίστηκε νά καθιερωθεῖ ὁ ὅρος «ὁμοούσιος».

Τό 328 διαδέχεται στόν ἐπισκοπικό θρόνο τόν Ἀλέξανδρο πού εἶχε πεθάνει. Ὑστερα ἄρχισε ὁ μαρτυρικός του ἀνήφορος. Ἀπό τά 46 χρόνια πού ἦταν ἐπίσκοπος, τά 16 πέρασε στήν ἐξορία, γιατί ἦταν ἀνυποχώρητος στήν πίστη του.

Ἡ ἐπισκοπική του δράση περιλαμβάνει τρεῖς τομεῖς:

α) Ἀγῶνες κατά τῶν αἰρετικῶν καί μάλιστα τῶν Ἀρειανῶν.

β) Ἐνδιαφέρον γιά τήν ἱεραποστολή. Χειροτονεῖ τό Φρουμέντιο ἐπίσκοπο Ἀξώμης. Αὐτός καί ὁ ἀδερφός του Αἰδέσιος κήρυξαν τό Εὐ-αγγέλιο στήν Αἴθιοπία.

γ) Χρησιμοποίηση τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τῶν μοναχῶν. Ἐχει σχέσεις καί συνεργασία μέ τόν Μ. Ἀντώνιο, τόν Παχώμιο καί τόν Ἰσι-

Ὁ ἅγιος Νικόλαος (Ἀθήνα, Μουσείο Μπενάκη, 16ος αἰ.).

Οἱ ἅγιοι Ἀθανάσιος, Χρυσόστομος, Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (Τοιχογραφία στὸν ἅγιο Νικόλαο τὸν Ὀρφανὸ τῆς Θεσσαλονίκης, 14ος αἰ.).

ἄωρο Πηλουσιώτη. Τοῦ πρώτου ἔγραψε καὶ τὴ βιογραφία.

Ἐγραψε ἀπολογητικά, ἀντιαιρετικά, ἐξηγητικά καὶ ἀσκητικά συγγράμματα καθὼς καὶ ἐπιστολές. Ἀξιοσημείωτες οἱ γιορταστικές, πού καθόριζαν τὴν ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα. Στὴν 39ῆ ἐπιστολή του ἔχει τὸν κανόνα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἀπὸ ποιά δηλ. βιβλία αὐτὴ ἀποτελεῖται.

Ἐπῆρξε μεγάλη προσωπικότητα τῆς Ἐκκλησίας ὄχι τόσο γιὰ τὴ συγγραφικὴ του δράση, ὅσο γιὰ τὸν ἀδαμάντινο χαρακτήρα του καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἐκκλησία. Ἐπῆρξε: «ὁ ἡρωϊκώτερος τῶν ἁγίων καὶ

ὁ ἀγιώτερος τῶν ἡρώων». Γιά τοῦτο καί ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος σέ ἐγκώμιό του ἔγραψε:

«Ἐπαινώντας τόν Ἀθανάσιο ἐπαινῶ τήν ἴδια τήν ἀρετή». Γιορτάζεται στίς 18 Ἰανουαρίου καί στίς 2 Μαΐου.

2) *Κύριλλος*, ἐπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας (370-444).

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια καί ἦταν ἀνιψιός τοῦ ἀρχιεπίσκοπου Ἀλεξάνδρειας Θεοφίλου πού διαδέχτηκε στό θρόνο. Ἦταν μέγας θεολόγος, ἀλλά ὀρμητικός στό χαρακτήρα. Πολέμησε τό νεστοριανισμό καί βοήθησε ἀποτελεσματικά στήν καταδίκη του ὡς πρόεδρος τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού ἐγίνε στήν Ἔφεσο τό 431.

Ἐγραψε πολλά συγγράμματα: α) ἐξηγητικά, β) δογματικοπολεμικά, γ) ἀπολογητικά, δ) ὁμιλίες καί ε) ἐπιστολές.

Περίφημη εἶναι ἡ 39ῆ ἐπιστολή του. Ἐκεῖ διδάσκεται ὅτι ὁ Χριστός ἔχει δύο φύσεις πού ἐνώνονται χωρίς σύγχυση, ὀνομάζεται δέ ἡ Παναγία «Θεοτόκος».

Ὁ Κύριλλος διακρίθηκε καί ὡς ρήτορας. Ἀπό τίς ὁμιλίες του ἀξιόλογη εἶναι ἡ «Πρός τήν ἅγια Μαρία», πού ὑπενθυμίζει λίγο τούς Χαιρετισμούς τῆς Θεοτόκου:

«Νά χαίρεις, Μαρία Θεοτόκε,
τό σεμνό κειμήλιο ὅλης τῆς οἰκουμένης,
ἡ λαμπάδα ἡ ἀσβεστη,
τό στεφάνι τῆς παρθενίας,
τό σκήπτρο τῆς ὀρθοδοξίας,
ὁ ναός ὁ ἀκατάλυτος
τό χωρίο τοῦ ἀχώρητου (Θεοῦ),
ἡ μητέρα καί παρθένος».

Γιορτάζεται στίς 9 Ἰουνίου καί στίς 18 Ἰανουαρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἔγιναν οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι;
2. Πῶς ὀνομάζουμε τίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων;
3. Ποιές Σύνοδοι ἀσχολήθηκαν μέ τό τριαδικό καί ποιές μέ τό χριστολογικό δόγμα;

23. Οικουμενικές Σύνοδοι Β΄

Ἡ «ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι» διατύπωση καὶ διαφύλαξη τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου, τό Ἅγιο Πνεῦμα ὁδηγεῖ τήν Ἐκκλησία σ' ὅλη τήν ἀλήθεια. «Ὅταν δέ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τό πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τήν ἀλήθειαν» (Ἰωάν. 16,13). Ἡ Ἐκκλησία ὡς σύνολο εἶναι ἀλάθητη. Τήν ἀλάθητη διατύπωση καί διακήρυξη τῶν δογμάτων πραγματοποιεῖ ἡ Ἐκκλησία μέ τίς Οἰκουμενικές Συνόδους.

Οἱ ἐπίσκοποι πού ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτές, εἶχαν διπλό ἔργο: α) τή διατύπωση τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας καί β) τή διαφύλαξή της ἀπό τίς διαστρεβλώσεις τῶν αἰρετικῶν.

Στό ἔργο τους αὐτό τά μέλη τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶχαν ὁδηγό καί ἐμπνευστή τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἀκούγονταν βέβαια στίς συνεδριάσεις τῶν Συνόδων προσωπικές γνώμες, πού δέν ἔβρισκαν ὅλους σύμφωνους. Στό τέλος ὁμως τῶν ἐργασιῶν αὐτά πού ἀποφάσιζαν ἦταν ἡ ἀλήθεια πού φανέρωνε τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ ἀλήθεια αὐτή γινόταν ἀνεπιφύλακτα δεκτὴ ἀπό ὅλα τά συνοδικά μέλη.

Οἱ συνοδικές ἀποφάσεις καί ἡ ἀποδοχή τους ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων, γιά νά ἐκφράζουν τήν ὀρθή πίστη τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νά στηρίζονται στήν Ἁγία Γραφή καί στήν Ἱερή Παράδοση. Οἱ Οἰκουμενικές δηλ. Σύνοδοι ἐκφράζουν τήν καθολικὴ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. ἐκεῖνο τό ὅποιο κατὰ τό Βικέντιο ἀπό τό Λεῖρινο «πανταχοῦ, πάντοτε, ὑπό πάντων ἐπιστεύθη». Οἱ ἀποφάσεις, πού δέν ἦταν σύμφωνες μέ τήν γενικὴ αὐτὴ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, δέ γίνονταν δεκτές ἀπό τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐχουμε παραδείγματα Συνόδων, πού συγκλήθηκαν ὡς Οἰκουμενικές, ἀλλὰ δέν ἀναγνωρίστηκαν ὡς τέτοιες καί οἱ ἀποφάσεις τους δέν ἐφαρμόστηκαν. Ἀκριβῶς γιατί δέν ἐξέφραζαν τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Π.χ. ἡ λεγόμενη «Ληστρικὴ» Σύνοδος στήν Ἐφεσο τό 449, ἡ Σύνοδος τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας τό 1438-1439 κ.ἄ.

Ἡ σημασία τῶν Συνόδων γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἡ Ἐκκλησία

είναι σῶμα, τῆς ὁποίας κεφαλή εἶναι ὁ Χριστός καί μέλη ὅλοι οἱ πιστοί. Ὡς ὀρατή κοινωνία ἀνθρώπων ἢ στρατευμένη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ διοικεῖται μέ τις Συνόδους τῶν ἱεραρχῶν της. Ὁ θεσμός αὐτός τῶν Συνόδων ἔχει τήν ἀρχή του στούς Ἀποστόλους, πού τό 49 μ.Χ. προκειμένου νά λύσουν τό ζήτημα τῆς εἰσοδοχῆς τῶν ἐθνικῶν στήν Ἐκκλησία μαζεύτηκαν ὅλοι μαζί στά Ἱεροσόλυμα καί μαζί μέ ὄλους τούς χριστιανούς ἔλυσαν τό ζήτημα (βλέπε κεφ. 9).

Οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι εἶναι τό ἀνώτατο διοικητικό, διδακτικό, νομοθετικό καί δικαστικό ὄργανο τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀποφάσεις τους πάνω στά ζητήματα πίστεως εἶναι ὑποχρεωτικές γιά τό λαό τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον ἐκφράζουν τήν καθολική πίστη τῆς Ἐκκλησίας, καί βοηθοῦν τούς χριστιανούς νά ἐπιτύχουν τή σωτηρία τους. Γι' αὐτό ἔχουν ἀπόλυτο κύρος καί ἐκφράζουν τό ἀλάθητο τῆς Ἐκκλησίας.

Μιά Οἰκουμενική Σύνοδος ἀσχολεῖται ἀκόμη καί μέ ζητήματα διοικήσεως, λατρείας, χριστιανικοῦ βίου. Ἀκόμη μπορεῖ νά χρησιμεύσει καί ὡς ἀνώτατο ἐκκλησιαστικό δικαστήριο. Ἔτσι ἡ σημασία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων γιά τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ὀργάνωσή της εἶναι πολύ βασική.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀλάθητη;
2. Τί σημαίνουν τά λόγια Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ: «Τίς Συνόδους πού ἔγιναν ἐπικυρώνει ἡ εὐσεβῆς πίστη καί ἡ ὀρθότητα τῶν δογμάτων εἶναι ἐκείνη πού κρίνει τάς συνόδους»;
3. Τί εἶδους ἐξουσίες ἔχει μία Οἰκουμενική Σύνοδος;
4. Ποιό εἶναι τό ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στίς Οἰκουμενικές Συνόδους;

24. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἔννοια «Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας»

Πατέρες ἀρχικά ὀνομάστηκαν οἱ ἐπίσκοποι καί οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας, ὡς οἱ πνευματικοί ὀδηγοί τῶν πιστῶν. Ἀργότερα καί ὀνομαστοί δάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας πῆραν αὐτό τό ὄνομα. Τελικά Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λέγονται ὅσοι ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς ἔχουν τά γνωρίσματα α) τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας, β) τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου καί γ) τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναγνωρίσεως. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας,

είτε με τή διδασκαλία τους είτε με τὰ συγγράμματά τους, ἔγιναν οἱ φωτεινοὶ ὁδηγοὶ ὅλων τῶν χριστιανῶν στὰ ζητήματα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς.

Οἱ ὑπερασπιστές τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀλήθειας

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὅπως ἔχει τούς φίλους της ἔχει καὶ τούς ἐχθρούς της. Τούς πρώτους μάλιστα αἰῶνες οἱ ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Ἐκκλησίας προέρχονταν ἀπὸ πολλές πλευρές: Ἰουδαίους, ἐθνικούς, αἰρετικούς κ.ἄ. Τίς ἐπιθέσεις αὐτές ἀντίκρουσαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἔγιναν ἔτσι οἱ ὑπερασπιστές τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Πατέρες ὅταν ἔγραφαν καὶ μιλοῦσαν στὶς Συνόδους, εἶχαν ὁδηγό τους τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτούς ἀληθινὸ ἦταν αὐτὸ πού πίστευε ἡ Ἐκκλησία καὶ πού εἶχε πάρει χωρὶς διακοπὴ ἀπὸ τούς Ἀποστόλους. Ἔτσι ἀπὸ τὰ γραφτά τους ἀκούγεται ἡ φωνὴ τῆς ἀλήθειας, πού ὑπεράσπισαν μὲ σταθερότητα καὶ συνέπεια. Δικαιολογημένα λοιπὸν οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι στὰ πρακτικὰ τους ταυτίζουν τὴν πίστη τῶν Ἀποστόλων μὲ τὴν πίστη τῶν Πατέρων. «Αὕτῃ εἶναι ἡ πίστη τῶν Πατέρων, αὕτῃ εἶναι ἡ πίστη τῶν Ὁρθοδόξων, αὕτῃ εἶναι ἡ πίστη πού στήριξε τὴν οἰκουμένη» (Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας).

Οἱ Πατέρες καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία

Πολλοὶ ἀπὸ τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀναγνώρισαν τίς πολλές ὑπηρεσίες πού πρόσφερε ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Ἄλλωστε οἱ περισσότεροι ἦταν Ἕλληνες καὶ ἐργάστηκαν καὶ ἔδρασαν μὲ τὰ ὄπλα, πού τούς εἶχε δώσει ἡ ἑλληνικὴ τους μόρφωση καὶ ἀγωγή. Συνέχισαν λοιπὸν μὲ τὴ συγγραφικὴ τους δράση τὴν προσφορά στὰ γράμματα καὶ στὸν πολιτισμὸ τῶν μεγάλων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ κοντὰ στὸν Πλούταρχο στέκεται ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ἀδερφός του Γρηγόριος Νύσσης συγκρίνεται μὲ τὸν Πλωτῖνο καὶ τὸν Ἰάμβλιχο καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος συναγωνίζεται ἐπάξια καὶ αὐτὸν τὸ Δημοσθένη.

Ἡ προσφορά τῶν Πατέρων στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο

Ἡ ἀξία ὅμως τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔγκειται κυρίως στὴ μορφή τοῦ συγγραφικοῦ τους ἔργου. Δὲν τούς θαυμάζουμε ὡς λογοτέχνες καὶ φιλοσόφους. Κυρίως εἶναι θρησκευτικοὶ διδάσκαλοι καὶ ὁδηγοὶ. Αὐτοὶ κατανόησαν τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴν ἐρμηνεύουν ὀρθό-

δοξα. Έτσι διδάσκουν τήν ὀρθή διδασκαλία καί καθοδηγοῦν τόν ἄνθρωπο στό μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς. Στή θέση πού παίρνει ἀπέναντι στό Θεό, στόν κόσμο, στήν ψυχή, στό θάνατο, στήν αἰωνιότητα. Βοηθοῦν δηλ. τούς χριστιανούς νά ζήσουν καί νά ἐφαρμόσουν τίς χριστιανικές ἀλήθειες. Αὐτές ἄλλωστε τίς ἀλήθειες πρῶτοι αὐτοί τίς ἐζήσαν καί τίς ἐφάρμοσαν καί μέ τίς συγγραφές τους καλοῦν καί ὄλους μας, ἀκόμη καί σήμερα, νά τούς ἀκολουθήσουμε. Έτσι ὀδηγοῦν τόν ἄνθρωπο στό δρόμο πού τόν φέρνει στό Θεό. Τόν ὀδηγοῦν πρὸς τήν ἀρετή, τήν ἀγιότητα, τή θέωση. Αὐτή εἶναι ἡ πνευματικότητα τῶν Πατέρων καί σ' αὐτό κυρίως ἐγκείται ἡ ἀξία τους, χωρίς νά ξεχνοῦμε ὅτι μέσα στίς σελίδες τους ὑπάρχουν καί κομμάτια πού μποροῦν ἄνετα νά σταθοῦν πλάι στό μεγάλα ἀριστουργήματα τοῦ λόγου καί τῆς διανοήσεως ὄλων τῶν λαῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι τά γνωρίσματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας; Ἐξηγήσέ τα μέ δυό λόγια.
2. Γιατί ἡ πίστη τῶν Ἀποστόλων καί ἡ πίστη τῶν Πατέρων ταυτίζονται;
3. Γιατί ἡ μελέτη τῶν Πατέρων εἶναι σήμερα ἀπαραίτητη; Ἐξήγησε.
4. Μποροῦμε σήμερα νά ἔχουμε τούς Πατέρες ὡς ἰδανικά πρότυπα; Γιατί;

25. Πατερικές μορφές Α΄

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Μεγάλες μορφές τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ γνωστοί Τρεῖς Ἱεράρχες, δηλαδή ὁ Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί Ἰωάννης Χρυσόστομος, γιατί ἦταν ἅγιοι στό βίο καί σπουδαῖοι ὀρθόδοξοι θεολόγοι. Ἡ Ἐκκλησία μας τούς τιμᾷ καί τούς τρεῖς μαζί στίς 30 Ἰανουαρίου καί τούς θεωρεῖ προστάτες τῆς παιδείας καί τῶν γραμμάτων.

1) Ὁ Μέγας Βασίλειος

Γεννήθηκε στή Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου περίπου τό 330 καί μεγάλωσε στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, πού θεωρεῖται καί πατρίδα του. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν πολύ θεοφοβούμενη. Ὁ πατέρας του Βασίλειος, ρήτορας (= δικηγόρος) καί δάσκαλος, τόν δίδαξε τά πρῶτα γράμ-

ματα. Ἡ μητέρα του Ἑμμέλεια, θυγατέρα μάρτυρα, καί ἡ γιαγιά του Μακρίνα, ἐπέδρασαν εὐεργετικά πάνω του.

Φοίτησε στίς σχολές τῆς Καισάρειας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τέλος στήν ὀνομαστή φιλοσοφική σχολή τῆς Ἀθήνας, ὅπου εἶχε συμμαθητές τόν ἀδερφικό του φίλο Γρηγόριο Ναζιανζηνό καί τόν κατόπιν αὐτοκράτορα Ἰουλιανό τόν Παραβάτη. Στενή φιλία ἔνωσε τό Βασίλειο μέ τό Γρηγόριο. Ἦταν μιά ψυχή σέ δυό σώματα. Καί οἱ δυό ἀγωνίζονταν νά πάρουν ὅσο πιό ἄρτια μόρφωση μπορούσαν. Δυό δρόμους μόνο ἤξεραν. Ὁ ἕνας ὀδηγοῦσε «πρός τοὺς ἱερούς ἡμῶν οἴκους καί τοὺς ἐκεῖσε διδασκάλους», ὁ δέ «πρός τοὺς ἐξωθεν παιδευτάς». Ἔτσι καταρτίστηκε ὁ Βασίλειος στή ρητορική, στή φιλοσοφία, στή γραμματική, στή γεωμετρία, στήν ἀστρονομία, ἀκόμη καί στήν ἰατρική.

Ὅταν ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του, βαπτίστηκε καί σέ λίγο ἔγινε μοναχός. Προηγούμενως μοίρασε τή μεγάλη του περιουσία στοὺς φτωχοὺς. Ἀποσύρθηκε σέ μιά ἐρημιά τοῦ Πόντου καί ἐκεῖ ἀσκήθηκε μελετώντας τό λόγο τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας συντροφιά τό φίλο του Γρηγόριο.

Τό 362 ἐπιστρέφει στήν Καισάρεια καί χειροτονεῖται διάκονος καί πρεσβύτερος ἀπό τόν ἐπίσκοπο Εὐσέβιο. Αὐτόν διαδέχτηκε στό θρόνο τό 370. Ἐννιά μόλις χρόνια εἶναι ἡ ἐπισκοπική του δράση. Τά χρόνια ὁμως αὐτά εἶναι γεμάτα ἀγῶνες, δραστηριότητα, δημιουργία.

Τρεῖς εἶναι οἱ τομεῖς στοὺς ὁποίους περιστράφηκε ἡ δράση τοῦ Βασιλείου ὡς κληρικοῦ:

α) Ἡ ἀγῶνας γιά τήν ὀρθόδοξη πίστη κατά τῶν αἰρετικῶν καί μάλιστα τῶν ἀρειανῶν. Ὅταν κάποτε τόν ἀπειλήσει ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορα Οὐάλεντα Μόδεστος, τοῦ ἀπάντησε: «Φωτιά, μαχαίρι, θηρία καί νύχια (σιδερένια) πού σκίζουν τίς σάρκες, μοῦ προκαλοῦν μᾶλλον εὐχαρίστηση παρά φόβο».

β) Ἡ κοινωνική του δραστηριότητα. Ὅταν τό 368 ξέσπασε μεγάλη πείνα στήν Καισάρεια ὄχι μόνο κινητοποίησε τοὺς πλούσιους νά βοηθήσουν ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη, ἀλλά ἱδρυσσε καί ὀλόκληρο συγκρότημα ἀπό φιλανθρωπικά ἰδρύματα, πού εἶχε φτωχοκομεῖο, νοσοκομεῖο, ὀρφανοτροφεῖο καί ἄλλα φιλανθρωπικά καταστήματα, μιά πραγματική νέα πόλη κοντά στήν Καισάρεια, πού πρὸς τιμὴ του ὀνομάστηκε «Βασιλειάδα».

γ) Ἡ συγγραφική του δράση. Τά πολλὰ καί ἐκλεκτὰ ἔργα του διαίρουνται σέ δογματικά, πρακτικά, ὁμιλίες καί ἐπιστολές.

Ἀπό τά πρακτικά ἀναφέρουμε μιά πραγματεία του «Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων». Τὴν ἔγραψε γιά νά δείξει

ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά γράμματα ἔχουν προπαρασκευαστική ἀξία γιὰ τὴν κατανόηση τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τονίζει ὅτι ὅταν τὰ διαβάζουμε πρέπει νὰ διαλέγουμε μόνο ἐκεῖνα πού βοηθοῦν στὴν ἀρετὴ. Ἔτσι ὁ χριστιανὸς μιμεῖται τὸν κηπουρὸ πού κόβει τὰ τριαντάφυλλα, ἀποφεύγοντας τὰ ἀγκάθια, τίς μέλισσες πού ρουφοῦν τὸ νέκταρ ἀπὸ τὰ λουλούδια καὶ τὸν Ὀδυσσεά πού ἐκλείσει τὰ αὐτιά του, γιὰ νὰ μὴ σαγηνευτεῖ ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τῶν Σειρήνων. Ἀπὸ τίς Ὀμιλίες του περίφημες εἶναι ἐννιά «*Εἰς τὴν Ἐξαήμερον*» (Δημιουργία), οἱ ἠθικὲς «*Περὶ νηστείας*», «*Περὶ φθόνου*», «*Περὶ ταπεινοφροσύνης*» καὶ ἡ δογματικὴ «*Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός*».

Ἡ ζωὴ του ἔσβησε τὴν 1η Ἰανουαρίου τοῦ 379. Εἶχε ἡλικία μόλις 49 ἐτῶν. Γιὰ τὴ σοφία του καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ του ὀνομάστηκε «*Μέγας*». Ἡ Ἐκκλησία τὸν ὀνόμασε καὶ «*Οὐρανοφάντορα*», γιατί διαφώτισε τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδας. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται τὴν ἡμέρα πού πέθανε καὶ στίς 30 Ἰανουαρίου μαζί με τοὺς δύο ἄλλους, μεγάλους ἱεράρχες, τὸ Γρηγόριο τὸ Θεολόγο καὶ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο.

2) Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Γεννήθηκε γύρω στὸ 329 στὴν Ἀριανζό, προάστιο τῆς Ναζιανζοῦ καὶ γι' αὐτὸ λέγεται καὶ Ναζιανζηνός. Γονεῖς του ἦταν ὁ Γρηγόριος πού ἔγινε ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ καὶ ἡ εὐσεβὴς Νόννα, πού τὸν ἀνέθρεψε χριστιανικά.

Σπούδασε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, στὴ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης καὶ στὴν Ἀθήνα 6 ὀλόκληρα χρόνια. Κυρίως ἀσχολήθηκε μετὰ τὴ ρητορικὴ καὶ τὴ φιλολογία.

Ὅταν γύρισε στὴν πατρίδα του, βαφτίστηκε καὶ ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια πηγαίνοντας στὸν Πόντο, κοντὰ στὸν ἐπιστήθιο φίλο καὶ συμμαθητὴ του Βασίλειο. Πρεσβύτερος χειροτονήθηκε ἀπὸ τὸ γέροντα πατέρα του καὶ ἐπίσκοπος ἔγινε ἀπὸ τὸ φίλο του τὸ Μ. Βασίλειο σ' ἓνα μικρὸ χωριό, τὰ Σάσιμα, μὰ ποτὲ δὲν πῆγε ἐκεῖ. Δὲ νόμιζε ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ ἦταν κατάλληλο γιὰ τὴν ψυχροσύνησὶ του ἐπειδὴ ἦταν γεμάτο θόρυβο.

Ἀργότερα τὸν κάλεσαν στὴν Κωνσταντινούπολη οἱ ὀρθόδοξοι πού ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τοὺς ἀρειανούς. Σ' ἓνα μικρὸ ναό, τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ἐκφώνησε τοὺς περίφημους πέντε θεολογικοὺς του λόγους, γιὰ νὰ δείξει τὴ θεότητα τοῦ Λόγου, δηλ. τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ αὐτοὺς ὀνομάστηκε Θεολόγος.

Σὲ λίγο ἀναδείχτηκε ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅταν πέθανε ὁ πρόεδρος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού συγκλήθηκε τὸ

Οι άγιοι Γρηγόριος ο Θεολόγος και Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Αύστηροί στον εαυτό τους και κυρτωμένοι από τις εϋθύνες του αξιώματός τους, μάς δείχνουν με τό ψηλό τους ανάστημα τό άφθαστο ψυχικό τους μεγαλείο (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αί.).

381, όρίστηκε πρόεδρος της. Μά όταν άμφισβητήθηκε ή έκλογή του, γιά τυπικούς λόγους, δέ δίστασε νά παραιτηθεί καί νά άποσυρθεί στήν ιδιαίτερή του πατρίδα, όπου καί πέθανε. Τήν περιουσία του άφησε μέ διαθήκη «εις τήν τών πτωχών διακονίαν».

Ό Γρηγόριος είναι άπό τούς μεγαλύτερους έκκλησιαστικούς ρήτορες. Τά προοίμια τών λόγων του γιά τό ρυθμό, τήν ώραίότητα καί τό βάθος τών νοημάτων άποτελέσαν κατόπιν έκκλησιαστικούς ύμνους π.χ. «Χριστός γεννάται, δοξάσατε», «Άναστάσεως ήμέρα», «Πάσχα Κυρίου Πάσχα», «Πεντηκοστήν έορτάζομεν».

Άπό τούς σαράντα πέντε λόγους του όνομαστοί είναι ό άποχαιρετιστήριος πού είπε όταν έγκατέλειπε τή Βασιλεύσα («Συντακτήριος») καί ό «έπιτάφιος» στό Μ. Βασίλειο.

Διακρίθηκε καί ως ποιητής. Έγραψε 408 «Έπη» θεολογικά (δογματικά καί ήθικά) καί ιστορικά («Περί έαυτοϋ», καί «περί έτέρων», περίπου 18.000 στίχους. Έγραψε όμως σέ άρχαία γλώσσα, χρησιμοποιώντας τά μέτρα τών άρχαίων Έλλήνων («προσωδία»).

Τέλος, σπουδαίες είναι καί οι έπιστολές του. Σώθηκαν περίπου 240. Τονίζει ότι τρία πρέπει νά είναι τά προσόντα τής καλής έπιστολής: ή συντομία, ή χάρη καί ή σαφήνεια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ό Μ. Βασίλειος θά δεχόταν μέ εύχαρίστηση τό μαρτυρικό θάνατο;
2. Αύτά πού λέει ό Μ. Βασίλειος γιά τά άρχαία έλληνικά γράμματα, ισχύουν γιά άλλα άναγνώσματα; Έξηγήσε.
3. «Είρήνη άγαπημένη, είσαι τό άγαθό πού όλοι έπαινοϋν, λίγοι όμως τό φυλάνε». Τί σημαίνουν τά λόγια αύτά τοϋ Γρηγορίου Θεολόγου;
4. Σέ τί έμπνέει ένα νέο ή μία νέα τής ηλικίας σου ή ζωή καί ή δράση τών δυό αύτών άγίων;

26. Πατερικές μορφές Β΄

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ή ζωή του καί ή δράση του στήν Άντιόχεια

Γεννήθηκε μεταξύ τών έτών 344 καί 354 στήν Άντιόχεια τής Συρίας. Ή μητέρα του Άνθούσα έμεινε χήρα σέ ηλικία 20 μόλις χρονών καί άφιέρωσε τή ζωή της στήν άνατροφή τοϋ μονάκριβου παιδιού της.

Τόση ήταν η ἀρετή της, ὥστε ὁ διδάσκαλος τοῦ Χρυσοστόμου, ἐθνικός ρήτορας Λιβάνιος, νά ἀναφωνήσει: «βαβαί (= πῶ, πῶ!), οἶαι παρά Χριστιανοῖς γυναικῆς εἰσιν!». Ὁ ἴδιος εἶπε γιά τόν Ἰωάννη ὅτι αὐτόν θά ἀφηνε διάδοχό του στό διδασκαλικό ἀξίωμα, ἐάν δέν ἦταν χριστιανός.

Γιά λίγο διάστημα ὁ Ἰωάννης ἄσκησε τό ἔργο τοῦ ρήτορα, δηλ. τοῦ δικηγόρου, στήν Ἀντιόχεια. Κατόπιν φοίτησε στή θεολογική σχολή τῆς πόλεως πού εἶχε διευθυντές τό Διόδωρο, τόν κατόπιν ἐπίσκοπο Ταρσοῦ, καί τόν Καρτέριο. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας Μελέτιος τοῦ ζήτησε νά χειροτονηθεῖ ἱερέας, ἀλλά ὁ Ἰωάννης δέν ἔνιωσε τόν ἑαυτό του κατάλληλο γιά τό μεγάλο ἀξίωμα. Γιά νά δικαιολογηθεῖ ἔγραψε τό περίφημο ἔργο «Περί ἱερωσύνης».

Μέ τό θάνατο τῆς μητέρας του ἀποσύρθηκε στήν ἄσκηση γιά ὀχτώ χρόνια. Ὑστερα δέχτηκε καί ἔγινε κληρικός. Γιά 12 χρόνια ἀνέπτυξε στήν Ἀντιόχεια ἀπαράμιλλη δράση τόσο στόν κηρυκτικό ὅσο καί στόν κοινωνικό τομέα. Ἡ φήμη του ὡς ὑπέροχου ἱεροκήρυκα ἔφθασε ὡς τή Βασιλεύουσα. Ἡ Ἐκκλησία Ἀντιόχειας τήν ἐποχή αὐτή, χάρις στή δική του φροντίδα, ἔτρεφε 3.000 χήρες καί ὄρφανά καί φρόντιζε πολλούς ξένους, ἀσθενεῖς καί φυλακισμένους.

Ὅταν πέθανε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος, φώναξαν παραπλανητικά τόν Ἰωάννη στή Βασιλεύουσα καί ἐκεῖ τόν χειροτόνησαν, παρά τίς ἀντιρρήσεις του, *ἀρχιεπίσκοπο*.

Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως

Ὁ Ἰωάννης ὀργάνωσε τότε ἱεραποστολές στή Γοτθία, στή Σκυθία, στήν Κελτική, στήν Περσία καί στή Φοινίκη. Ἀνέπτυξε μεγάλη θρησκευτική δράση ὡς κήρυκας τοῦ θείου λόγου ἀλλά καί φιλανθρωπική. Ζοῦσε ὁ ἴδιος πολύ λιτά καί βοηθοῦσε στήν ἴδρυση νοσοκομείων, γηροκομείων, φτωχοκομείων. Τώρα 7.000 χήρες καί ὄρφανά περιθάλλονται μέ τή φροντίδα του.

Ἡ αὐστηρότητα ὁμως, μέ τήν ὁποία καυτηρίαζε τό κακό ὅπου τό συναντοῦσε, δημιούργησε ἀρκετούς ἐχθρούς. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς καί ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοξία καί ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας Θεόφιλος. Ὅλοι αὐτοί συνασπίστηκαν, συγκρότησαν μιά Σύνοδο (403) καί τόν ἐξόρισαν. Ἐνῶ ὁμως βρισκόταν στή Βιθυνία καί περίμενε διαταγή γιά νά μετακινηθεῖ σέ μακρύτερο τόπο, ἡ αὐτοκράτειρα, πού εἶχε πάθει ἕνα μικροατύχημα, ἀνακάλεσε τή διαταγή τῆς ἐξορίας του.

Μικρό ὁμως ἦταν τό διάλειμμα τῆς γαλήνης. Σέ λίγο οἱ ἐχθροί του, ὁ Θεόφιλος καί ἡ αὐτοκράτειρα, συνεννοοῦνται. Συνέρχεται μιά νέα Σύνοδος, καί τόν ἐξορίζουν ὀριστικά (404). Στήν ἀρχή ὕστερα ἀπό 70

μέρες όδοιπορίας φθάνει στην Κουκουσό τής Ἀρμενίας. Ἐκεῖ ζεῖ μια τριετία. Ἀναπτύσσει ἱεραποστολική καί φιλανθρωπική δράση καί ἀλληλογραφεί μέ φίλους του καί συνεργάτες του. Ὑστερα ὅμως ὀρίζεται ὡς νέος τόπος ἡ Πιτυούντα τοῦ Πόντου. Μά δέν πρόλαβε νά φθάσει ἐκεῖ. Μετά τρίμηνη ἐξαντλητική πορεία πέθανε στά Κόμανα τοῦ Πόντου, στίς 14 Σεπτεμβρίου 407. Τά τελευταῖα του λόγια ἦταν: «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν, ἀμήν».

Ἀπό τήν Ἐκκλησία τιμᾶται στίς 13 Νοεμβρίου καί στίς 27 Ἰανουαρίου, πού ἔγινε ἡ ἀνακομιδῆ καί μεταφορά τοῦ λειψάνου του στην Κωνσταντινούπολη καί στίς 30 Ἰανουαρίου.

Ὡς *ρήτορας* ἐκκλησιαστικός εἶναι ἀπαράμιλλος. Γι' αὐτό ἄλλωστε ὀνομαστικῶς *Χρυσόστομος*. Ἔχει ἐρμηνεύσει πολλά βιβλία τῆς Π. Διαθήκης καί ὀλόκληρη σχεδόν τήν Καινή Διαθήκη. Περιφῆμα εἶναι καί τά ἐπίκαιρα κηρύγματα του ὅπως οἱ 21 ὀμιλίες «*Στούς ἀδριάντες*», πού ἐκφώνησε στην Ἀντιόχεια ὅταν ἦταν πρεσβύτερος, γιά νά παρηγορήσει τούς συμπατριῶτες του, πού περίμεναν τήν ὀργή τοῦ αὐτοκράτορα γιά τό σπάσιμο πού εἶχαν κάνει στίς προτομές του.

Ὀνομαστός εἶναι καί ὁ λόγος του «*Εἰς Εὐτρόπιον*», τόν παντοδύναμο πρωθυπουργό πού ἔχασε τήν εὐνοια τοῦ αὐτοκράτορα καί κατέφυγε ἰκέτης στό ναό, ζητώντας τήν προστασία τῆς Ἐκκλησίας. Σ' αὐτόν δείχνει τή ματαιότητα τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων.

Ἐγραψε ἐπίσης καί *πραγματεῖες* ποιμαντορικές (λόγοι «*Περί ἱερωσύνης*»), παιδαγωγικές, ἠθικές, ἀπολογητικές καί πολλές ἀξιόλογες ἐπιστολές. Ἀπό αὐτές ξεχωρίζουν αὐτές πού ἀπευθύνονται πρὸς τή διακόνισσα Ὀλυμπιάδα καί στόν πάπα Ἰννοκέντιο.

Τό ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου φέρνει καί ἡ *λειτουργία* πού γίνεται κάθε Κυριακή καί γιορτή στην Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες προστάτες τῆς παιδείας

Ἡ κοινή γιορτή τῶν Τριῶν μεγάλων αὐτῶν Πατέρων πού ὀρίστηκε τό 12ο αἰῶνα, γιά νά σταματήσει μιᾶ φιλονικία γιά τό ποιός ἀπό τούς τρεῖς εἶναι ὁ μεγαλύτερος, ἀπό τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἔγινε γιορτή τῶν γραμμάτων καί τῆς παιδείας. Γι' αὐτό τήν ἡμέρα αὐτή διδάσκαλοι καί μαθητές πού τούς θεωροῦν προστάτες καί ὀδηγούς τούς γιορτάζουν καί τιμοῦν τή μνήμη τούς.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Όνομα	Πατρίδα	Έτος γεννησ.	Πατέρας	Μητέρα	Σπούδασε στην	Δάσκαλοι	Άξιωμα στην Εκκλησία	Έτος θανάτου	Τόπος θανάτου
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ	Νεοκαισάρεια Πόντου (Καισάρεια Καππαδοκίας)	γύρω στο 330	Βασίλειος ρήτορας δάσκαλος	Εμμέλεια θυγατέρα μάρτυρα	Καισάρεια ΚΠολη Αθήνα	Βασίλειος Λιβάνιος	ἀρχιεπίσκοπος Καισάρειας 370-379	1 Ιαν. 379	Καισάρεια
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ	Αριανζός (Ναζιανζός) Καππαδοκίας	γύρω στο 329	Γρηγόριος επίσκοπος	Νόννα	Καισάρεια Κ Καισάρεια Π. Αλεξανδρεία Αθήνα	Καρτέριος Αμφιλόχιος Διδυμος ο Τυφλός	επίσκοπος Σασιμών 372 ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως 381	γύρω στο 390	Αριανζός
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	Αντιόχεια Συρίας	μεταξύ 344-354	Σεκούνδος ανώτερος αξιωματούχος στη Συρία	Ανθούσα	Αντιόχεια	Ανδραγάθιος Λιβάνιος Διόδωρος Καρτέριος	ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως 397-404	14 Σεπτ. 407	Κόμνα Πόντου

Ἀπολυτίκιο τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος,
τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτίσι δογμάτων θεῶν πυρσεύσαντας,
τοὺς μελιρρῦτους ποταμούς τῆς σοφίας,
τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας,
Βασίλειον τόν μέγαν καὶ τόν Θεολόγον Γρηγόριον,
Σύν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ, τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι,
πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἔρασταί
συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν·
αὐτοὶ γάρ τῃ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ἦταν τὰ ἐφόδια πού βοήθησαν τόν ἱερό Χρυσόστομο στό πολύπλευρο ἔργο του;
2. Τί θέλουν νά ποῦν τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου; Μᾶς βοηθοῦν καί σέ τί;
3. «Ἡ ἀρετὴ ἄταν δέχεται ἐπιθέσεις γίνεται πιό δυνατὴ καί ὅταν τὴ συκοφαντοῦν ἀσφαλιζέται περισσότερο». Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου;
4. Γιατί θεοπίστηκε ἡ κοινὴ γιορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν;

27. Πατερικὲς μορφές Γ΄

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

Μεγάλοι θεολόγοι καὶ ἐξαιρετικοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἐπίσης ὁ Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης καὶ ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής. Ὁ πρῶτος ἐζήσῃ καὶ ἔδρασε τόν 4ο αἰῶνα, ὁ δεῦτερος εἶναι ὁ πιό μέγας θεολόγος τοῦ 7ου αἰῶνα. Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας γιορτάζονται τόν Ἰανουάριο, στίς 10 ὁ Γρηγόριος, στίς 21 ὁ Μάξιμος.

Γρηγόριος Νύσσης

α) Ὁ Γρηγόριος ἦταν ἀδερφός τοῦ Μ. Βασιλείου. Γεννήθηκε γύρω στό 335 στή Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου. Μετὰ τὰ πρῶτα γράμματα πού ἔμαθε ἀπὸ τόν ἀδερφό του, τό Μ. Βασίλειο, φοίτησε σέ φιλοσοφικὲς

σχολές τῆς ἐποχῆς. Στὴν ἀρχὴ ἄσκησε τὸ ἔργο τοῦ ρήτορα καὶ νυμφεύθηκε τὴν ἐνάρετη Θεοσεβία. Μετὰ τὸ θάνατό της ἀφιερώθηκε στὴν ἄσκηση, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει «ἐμφιλόσοφο βίον». Χωρὶς νὰ θέλει χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος στὴ Νύσσα, πού ἦταν μικρὴ κωμόπολη στὸ δρόμο μεταξύ Καισάρειας καὶ Ἄγκυρας. Ἀγωνίστηκε πολὺ ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν καὶ ἔλαβε μέρος σὲ πολλὰ Συνόδους, καθὼς καὶ στὴν Ἐ Οἰκουμενικὴ, πού ἐγίνε τὸ 381 στὴν Κωνσταντινούπολη. Κυρίως ὅμως διακρίθηκε γιὰ τὶς σοφὲς συγγραφές του, στίς ὁποῖες τὸ φιλοσοφικὸ βάθος ξεπερνᾶ τοὺς συγχρόνους του μεγάλους Πατέρες, ἀκόμη καὶ τὸ Μ. Βασίλειο καὶ τὸ Γρηγόριο τὸ Ναζιανζηνό.

β) Τὰ ἔργα του εἶναι ἐρμηνευτικά, δογματικά, πρακτικά, λόγοι καὶ ἐπιστολές.

Ἀπὸ τὰ ἐρμηνευτικὰ ἀναφέρουμε τὸ «Εἰς τὸν βίον τοῦ Μωϋσέως», ἀπὸ τὰ δογματικὰ τοὺς ἀντιρρητικούς «Πρὸς Εὐνόμιον», «Κατὰ Ἀπολιναρίου», «Κατὰ Μακεδονιανῶν» καὶ τὸ «Μέγα Κατηχητικὸ λόγο». Ὄνομαστὰ πρακτικὰ εἶναι τὰ «Περὶ παρθενίας» καὶ «Εἰς τὸν βίον τῆς ὁσίας Μακρίνης». Τοῦτο ἀποτελεῖ ἐποικοδομητικὴ βιογραφία τῆς μεγαλύτερης του ἀδερφῆς, πού ἐζήσε ὡς μοναχὴ καὶ εἶναι μιά ἀπὸ τὶς ἅγιες τῆς Ἐκκλησίας μας (19 Ἰουλίου). Οἱ λόγοι του εἶναι ποικίλου περιεχομένου. Ξεχωρίζουν οἱ γιορταστικοί, οἱ ἐγκωμιαστικοί καὶ οἱ ἐπιτάφιοι. Διασώθηκαν καὶ 30 ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του.

γ) Ἡ συμβολὴ του στὴ θεολογία καὶ στὴ φιλοσοφία. Ὁ Γρηγόριος ἔχει ἔντονη φιλοσοφικὴ διάθεση καὶ σκέψη διαπνεόμενη ἀπὸ μυστικισμό. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ἰουδαίου Φίλωνα καὶ τοῦ νεοπλατωνικοῦ Πλωτίνου δέχεται ὅτι τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα μὲ τὴν ἄσκηση μπο-

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης (Τοιχογραφία τοῦ Φ. Κόντογλου στὸν ἅγιο Νικόλαο Ἀχαρνῶν, Ἀθήνα).

ρεῖ νά ἀνυψωθεῖ ἕως τῆ μακαριότητα τοῦ οὐρανοῦ. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος πλησιάζει ὅλο καί περισσότερο τὸ Θεό, θεώνεται. Ἡ διδασκαλία του αὐτῆ συναντιέται ἀργότερα πιὸ ἀναπτυγμένη στὰ ἔργα πού φέρνουν τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη. Εἶχε μεγάλη ἐπίδραση καί στὴ θεολογία τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ.

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής (580-662)

α) *Οἱ ἀγῶνες του.* Γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη περίπου τὸ 580 καί μορφώθηκε ἄρτια. Στὴν ἀρχὴ ἦταν γραμματέας τοῦ αὐτοκράτορα Ἡρακλείου, ὕστερα ἐγινε μοναχός στὴ Χρυσούπολη, πού ἦταν ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Βασιλεύουσα. Ἀναμίχθηκε ζωηρά στὶς συζητήσεις σχετικὰ μέ τὴν αἵρεση τοῦ μονοθελητισμοῦ, ὑποστηρίζοντας τὴν ὀρθόδοξη ἄποψη. Γιὰ τὰ φρονήματά του τὸν συνέλαβαν στὴν Ρώμη, ὅπου εἶχε πάρει μέρος στὴ σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (646), ὁδηγήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη καί ἐξορίστηκε στὴ Βιζύη τῆς Θράκης καί ἀπὸ κεῖ στό Ρήγιο καί τὰ Πέρβερα. Τὸ 662 τὸν μετέφεραν καί πάλι στὴν Κωνσταντινούπολη καί τὸν δίκασε σύνοδος μονοθελητῶν. Τότε τὸν βασάνισαν σκληρὰ μαζί μέ δυὸ συντρόφους του, πού εἶχαν καί οἱ δυὸ τὸ ὄνομα Ἀναστάσιος. Τοὺς διαπόμπευσαν μέσα στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας καί ὕστερα τοὺς ἐξόρισαν στὴν Ἀλανία, πού ἦταν κοντὰ στὴν Κασπία θάλασσα. Ἐκεῖ πέθανε ὁ Μάξιμος τὸ 662.

Ἡ Ἐκκλησία τὸν ἀνακήρυξε ἅγιο καί τὸν ὀνόμασε Ὁμολογητῆ γιὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνες του καί τὰ πολλὰ βασανιστήρια πού δοκίμασε ἐξαιτίας τῆς ὀρθόδοξης πίστεώς του.

β) Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἔγραψε πάρα πολλὰ *συγγράμματα*. Σπουδαῖα εἶναι τὰ *σχόλια* του στοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καί προπάντων στὰ ἔργα πού φέρνουν τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη. Στὰ *ἐξηγητικά* του ἔργα ἐρμηνεύει δύσκολα γραφικὰ χωρία, χρησιμοποιοῦντας τὴν ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία. Ἐγγραψε ἐπίσης *δωγματικά* καί *λειτουργικά* ἔργα, ὅπως εἶναι ἡ «Μυσταγωγία», στὴν ὁποία ἐξηγεῖ τὴ θεία λειτουργία, καθῶς καί ἐπιστολές.

γ) Ἡ *θεολογία* τοῦ ἁγίου Μαξίμου εἶχε ἀρκετὴ ἐπίδραση στοὺς μεταγενέστερους θεολόγους καί ἰδιαίτερα στοὺς μυστικούς. Σύμφωνα μέ τὴ διδασκαλία τοῦ Μαξίμου, σκοπός τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νά γίνει «ὑπὲρ ἄνθρωπον ἄνθρωπος», δηλ. νά τελειοποιηθεῖ, φθάνοντας ἕως τῆ θέωση. Τοῦτο ὅμως εἶναι δυνατό νά κατορθωθεῖ μόνο «κατὰ χάριν».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σέ τί διαφέρει Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἀπό τόν ἀδερφό του Μ.Βασίλειο;
2. Ποιά ἡ συμβολή τοῦ Γρηγορίου στή θεολογία καί στή φιλοσοφία;
3. Πῶς καταλαβαίνει τά λόγια τοῦ ἁγίου Μαξίμου:
«Ὁ κτησόμενος τήν ἀγάπην
αὐτόν τόν Θεόν ἐκτήσατο»;

28. Πατερικές μορφές στή Δύση

Γνωρίσματα τῆς θεολογίας τῶν πατέρων τῆς Δύσεως

Ἀπό τόν 4ον αἰώνα ἀκμάζει ἡ θεολογία στή Δύση. Ἐμφανίζονται μεγάλοι συγγραφεῖς καί σπουδαῖες ἐκκλησιαστικές μορφές.

Τρία ἦταν τά *χαρακτηριστικά* τῆς θεολογίας τῆς Δύσεως:

- α) Ἡ χρησιμοποίηση τῆς *λατινικῆς γλώσσας*.
 - β) Οἱ *πρακτικές τάσεις*.
 - γ) Τό *νομικό πνεῦμα*, πού ἦταν καί πνεῦμα τῆς Ρώμης.
- Τέσσερις εἶναι οἱ μεγάλες θεολογικές καί ἐκκλησιαστικές μορφές τῆς Δύσεως: Ἀμβρόσιος, Ἱερώνυμος, Αὐγουστίνος καί ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Διάλογος.

α) Ἀμβρόσιος (335-397)

Ὁ Ἀμβρόσιος ἦταν ἐπίσκοπος στά Μεδιόλανα (Μιλάνο). Ἐγινε ἐπίσκοπος ἀπό λαϊκός κατά γενική ἀπαίτηση, γιατί ξεχώριζε στό ἦθος, στό θάρρος, στή μόρφωση καί στά φιλανθρωπικά αἰσθήματα. Τήν περιουσία του τή μοίρασε στους φτωχοῦς. Γιά νά ἐλευθερώσει τούς αἰχμαλώτους πούλησε τά χρυσά ἀφιερώματα τῶν ναῶν. Δέ δίστασε νά ὑποχρεώσει καί αὐτόν τόν αὐτοκράτορα Μ. Θεοδόσιο νά μετανοήσει δημόσια, γιατί εἶχε διατάξει ἀσυλλόγιστα τή σφαγή πολλῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης. Τήν ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας ἀπλωνε ἀκόμη καί στους εἰδωλολάτρες.

Ἐγραψε πολλά ἔργα. Ἀπό αὐτά σπουδαιότερα εἶναι τά ἠθικά καί τό «Περί Ἁγίου Πνεύματος». Πολλοί ὕμνοι του ψάλλονται ἀκόμη στή λατρεία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ γιορτή του εἶναι στίς 7 Δεκεμβρίου.

β) Ίερώνυμος (345-420)

Ὁ Ίερώνυμος, πολύ μορφωμένος μοναχός καί πρεσβύτερος, μετέφρασε τήν Ἁγία Γραφή στά λατινικά ἀπό τίς πρωτότυπες γλώσσες, τήν Π. Διαθήκη ἀπό τά ἐβραϊκά καί τήν Κ. Διαθήκη ἀπό τά ἑλληνικά. Ἡ μετάφραση αὐτή, πού λέγεται *Βουλγάτα*, δηλ. κοινή, τοῦ λαοῦ, ἀντικατέστησε τήν παλαιότερη λατινική μετάφραση, τήν Ἴταλα, καί ἀποτελεῖ ἕως σήμερα τό ἐπίσημο κείμενο τῆς Ἁγίας Γραφῆς στή Δυτική Ἐκκλησία.

Ἐκτός ἀπό τίς μεταφράσεις πού ἔκαμε, ἔγραψε καί πολλά ἄλλα σπουδαῖα ἔργα στά ὁποῖα φαίνεται ἡ πολυμαθεία του. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στίς 15 Ἰουνίου.

γ) Αὐγουστίνος (345-430)

Εἶναι ἡ μεγαλύτερη θεολογική μορφή τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Γεννήθηκε στή Νουμιδία τῆς Β. Ἀφρικῆς καί μορφώθηκε στήν Καρχηδόνα. Πολλά ὀφείλει στή μεγάλη πίστη τῆς μητέρας του Μόνικας. Ἡ ζωή του, στά νεανικά του χρόνια, ἦταν βουτηγμένη στήν ἁμαρτία καί τήν ἀμφιβολία. Τελικά τόν κέρδισε ἡ Ἐκκλησία χάρις στά δάκρυα καί τίς προσπάθειες τῆς μητέρας του καί τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου.

Μιά μέρα πού περπατοῦσε στόν κῆπο τοῦ σπιτιοῦ του στά Μεδιόλανα (Μιλάνο), ἄκουσε μιά παιδική φωνή νά τοῦ λέει: «Πάρε καί διάβασε». Τό μάτι του ἔπεσε σ' ἓνα κομμάτι τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «Ὅχι τραπέζια καί μεθύσια, ὄχι ἀκολασίες καί ἀσέλγειες, ὄχι καυγάδες καί ζήλειες· ἀλλά νά ἐνδυθεῖτε τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό καί νά μὴ φροντίζετε γιά τή σάρκα, ἱκανοποιώντας τίς ἐπιθυμίες της» (Ρωμ. 13, 13-14). Ἀμέσως «ὄλο τό σκοτάδι τῆς ἀμφιβολίας τοῦ ἔφυγε». («Ἐξομολογήσεις», βιβλ. η'). Ψυχικά εἶχε μεταστραφεῖ.

Ἀφοῦ βαπτίστηκε, ἀφιερώθηκε στήν προσευχή, στή μελέτη καί στήν ἄσκηση. Ἐτσι μόλις χήρεψε ὁ θρόνος τῆς Ἰππώνας, ὄλοι ζήτησαν καί χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως. Ὡς ποιμενάρχης διακρίθηκε γιά τή φιλανθρωπία του, τήν ἀγάπη του πρὸς τοὺς κληρικούς, γιά τοὺς ἀγῶνες του κατά τῶν αἵρετικῶν καί γιά τήν κηρυκτική καί συγγραφική του δράση.

Ἀπό τά ἔργα του περίφημες εἶναι οἱ *Ἐξομολογήσεις*, πού ἐξιστοροῦν τή ζωή του. Σπουδαῖο ἔργο του εἶναι τό «*Περὶ πολιτείας τοῦ Θεοῦ*», ὅπου τονίζεται ἡ θεῖα πρόνοια. Ἐγραψε ἐπίσης ἀντιαιρετικά ἔργα καί πολλές ἐπιστολές.

Ὁ Αὐγουστίνος ἀντίθετα πρὸς τὸν *Πελάγιο*, πού ὑποστήριζε ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ σωθεῖ μόνο μέ τίς δικές του δυνάμεις, δεχόταν ὅτι ἡ σωτηρία εἶναι δῶρο τῆς θείας χάριτος. Διατύπωσε δηλ. τὴ θεωρία τοῦ «ἀπόλυτου προορισμοῦ» πού πῆραν ἀργότερα καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι. Ἡ ἄποψη του αὐτὴ δέν ἐγίνε δεκτὴ ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Γιορτάζεται μαζί μέ τὸν Ἱερώνυμο στίς 15 Ἰουνίου.

δ) Γρηγόριος ὁ Διάλογος

Ὁ Γρηγόριος ἐζῆσε ἀπὸ τὸ 540-604. Ἦταν πάπας Ρώμης (590-604) καὶ ἐργάστηκε δραστήρια γιὰ τὸν ἐκχριστιανισμό τῶν Ἀγγλοσαξόνων καὶ τὴν ἀνόρθωση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως.

Ἐγραψε τὸν «*Ποιμαντικὸ Κανόνα*», βιβλίον πού δείχνει τὰ καθήκοντα τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς «*Διαλόγους*» γιὰ τὸ βίο καὶ τὰ θαύματα τῶν Ἰταλῶν ἀσκητῶν. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ βιβλίον πῆρε καὶ τὸ ἐπίθνημα «*Διάλογος*».

Ἄλλοι σπουδαῖοι συγγραφεῖς τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι Ἰλάριος ὁ *Πικταβίου* (Πουατιέ), ὁ *Ρουφίνος*, ὁ πάπας *Ρώμης Λέοντας Α'* (440-461) καὶ ὁ μοναχὸς *Διονύσιος ὁ Μικρὸς*, πού καθόρισε τὴ χρονολογία πού ἔχουμε μέ κέντρο τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Μόνον πού ὅρισε ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ ἐγίνε τὸ 753 ἀπὸ τὴν κτίση τῆς Ρώμης ἀντὶ γιὰ τὸ ὀρθὸ 749.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Θυμᾶσαι ἀπὸ τὴν Ἐκκλ. Ἱστορία παρόμοια διαγωγή μέ τὴ στάση τοῦ Ἄμβροσιου ἀπέναντι στοὺς ἰσχυροὺς;
2. Τί εἶναι ἡ Βουλγάτα;
3. «Ἄνησχη εἶναι ἡ καρδιά μας, Θεέ μου, ὡς τὴ στιγμή πού θά ἀναπαυθεῖ σέ Σένα». Τί θέλει νὰ πεῖ ἡ φράση αὐτὴ τοῦ Αὐγουστίνου;

29. Μοναχισμός

Τὸ ἀσκητικὸ πνεῦμα στὴν Ἐκκλησία

Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία μερικοὶ χριστιανοὶ θέλησαν νὰ ζήσουν μιὰ ζωὴ ὀλοκληρωτικὰ ἀφιερωμένη στό Θεό. Ἐκαναν συχνότερες προσευχές, νήστευαν, δέ δημιουργοῦσαν οἰκογένεια.

Ὁ ὄσιος Σιώης. Σκυμμένος πάνω στόν τάφο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀναλογίζεται τή ματαιότητα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καί τή φευγαλέα κοσμική δόξα (Τοιχογραφία στή μονή Βαρλαάμ Μετεώρων, 16ος αἰ.).

Ἀπό τόν 3ον αἰώνα ζήτησαν νά ἐπιτύχουν αὐτή τήν ἀφιέρωση μέ τή μόνωση μακριά ἀπό τόν κόσμο. Γι' αὐτό ἔφυγαν σίς ἐρημιές καί ὀνομάστηκαν *ἀναχωρητές* καί *ἐρημίτες*. Ζοῦσαν μοναχοί σέ σπηλιές, σέ καλύβες, σέ μοναχικά κελιά. Μέ αὐτό τόν τρόπο μπορούσαν νά ἀφοσιωθοῦν στήν προσευχή, νά ἀσκηθοῦν στήν ἀρετή, νά πετύχουν καλύτερα τήν ἐπικοινωνία τους μέ τό Θεό.

Ἡ ἐμφάνιση καί ἐξάπλωση τοῦ μοναχισμοῦ

Πολλές φορές κοντά σέ ἕναν ὀνομαστό ἀσκητή – μοναχό πήγαιναν καί ἔμεναν μερικοί θαυμαστές του. Ἔτσι σχηματίζονταν μοναχικοί συνοικισμοί γύρω ἀπό τήν καλύβα ἐνός γέροντα ἢ ἀββά (= πατέρα). Αὐτοί οἱ μοναχικοί συνοικισμοί λέγονταν *λαῦρες*.

Πατέρας τῆς μοναχικῆς ζωῆς θεωρεῖται ὁ Μέγας Ἀντώνιος, πού

Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος. Κουβαλᾶ πάνω του ὅλη τὴν τραχιὰ ζωὴ τοῦ ἀσκητῆ: τὴν ἀγρόπνια, τὴν ἀσκησι, τὴ νηστεία. Τὰ μάτια του, βυθισμένα σὲς κόγχες τους, ἀκτινοβολοῦν τὴν ἀναστάσιμη χαρὰ ποὺ πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ του (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 16ος αἰ.).

ήταν υπόδειγμα άσκητῆ. Ὁργανωτῆς τῆς ὁ ἅγιος Παχώμιος καί νομοθετῆς τῆς ὁ Μέγας Βασίλειος. Αὐτός καθόρισε τίς διατάξεις, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες πρέπει νά ζοῦν οἱ μοναχοί, γιά νά ἀναποκρίνονται καλύτερα στό ἔργο τους.

Μερικές ἀπό τίς σπουδαῖες αὐτές μοναχικές μορφές θά δοῦμε ἀπό πρῶτο κοντά.

Μέγας Ἀντώνιος (251-355)

Γεννήθηκε στό χωριό Κομά τῆς Αἰγύπτου. Δέν εὐτύχησε νά μάθει γράμματα. Αὐτό ὅμως δέν τόν ἐμπόδισε νά γνωρίσει τέλεια τήν Ἁγία Γραφή καί τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν μιά Κυριακή ἄκουσε τό Εὐαγγέλιο πού ἔλεγε «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καί δός πτωχοῖς... καί δεῦρο ἀκολούθει μοι» (Ματθ. 19, 21), μοίρασε τήν περιουσία του στούς φτωχοῦς καί ἐγίνε ἀσκητῆς.

Ἐζησε ἀσκητικά πάνω ἀπό ὀγδόντα χρόνια. Ἐτρωγε πολύ λιτά καί ὀλόκληρες νύχτες περνοῦσε μέ τήν προσευχή. Ἡ φήμη του ὡς ἀγίου καί θαυματοργοῦ διαδόθηκε πολύ καί δέν ἦταν λίγοι ἐκεῖνοι πού ἐρχονταν νά ζήσουν κοντά του ὡς μοναχοί. Γι' αὐτό ὁ βιογράφος του Μ. Ἀθανάσιος γράφει ὅτι «ἡ ἔρημος ἐγίνε πολιτεία μοναχῶν» (Βίος Μ. Ἀντωνίου, κεφ. 14).

Δυό φορές ἦρθε ὁ ἅγιος ἀπό τήν ἔρημο στήν Ἀλεξάνδρεια. Τή μιά στό διωγμό τοῦ Μαξιμίνου τό 311 καί τή δεύτερη τό 335, γιά νά δυναμώσει τούς ὀρθοδόξους στόν ἀγῶνα τους ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν.

Ὅταν κάποτε τοῦ ἔγραψε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἔλεγε: «μή θαυμάζετε, εἰάν ὁ βασιλιάς γράφει σέ μᾶς, γιατί καί αὐτός εἶναι ἄνθρωπος· πρῶτο θαυμαστό εἶναι ὅτι ὁ Θεός ἔγραψε τό νόμο Του καί μέ τόν ἴδιο τό Γιό Του μᾶς μίλησε» (Βίος Μ. Ἀντωνίου, κεφ. 81).

Πέθανε σέ πολύ προχωρημένα γεράματα, 105 ἐτῶν, ὕστερα ἀπό μιά ζωή ἀφιερωμένη στήν προσευχή καί στήν ἀσκησι.

Παχώμιος (280-346)

Ὁ Παχώμιος ἦταν μαθητῆς τοῦ ἀναχωρητῆ Παλαίμωνα καί ἴδρυσε τό πρῶτο κοινόβιο μοναστήρι σέ ἓνα χωριό τῆς ἀνατολικῆς ὀχθῆς τοῦ Νείλου, τό Ταβεννίσι. Οἱ μοναχοί ζοῦσαν ὅλοι μαζί κάτω ἀπό τήν διεύθυνση τοῦ ἡγουμένου καί εἶχαν ὁμοίομορφη ἐνδυμασία. Τό σύστημα αὐτό εἶχε καταπληκτική διάδοσι. Ἰδρύθηκαν ἀκόμα δέκα μοναστήρια, ἀπό τά ὁποῖα δυό γυναικεῖα, πού διευθύνονταν ἀπό τήν ἀδερφή τοῦ Παχωμίου τή Μαρία. Ἐτοι 7000 μοναχοί ἐζήσαν κάτω ἀπό τίς ὁδηγίες τοῦ Παχωμίου. Οἱ κατευθύνσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς πρὸς τούς μο-

Τό όραμα του άγιου Παχωμίου. Ο άρχάγγελος Γαβριήλ με μοναχικό ένδυμα έκθειάζει τό μοναχικό βίο δείχνοντας στον άγιο τό κουκούλι που φορεί στο κεφάλι του (Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερρών, 14ος αί.).

ναχούς περιλαμβάνονται στον «Κανόνα», πού ό ίδιος έγγραψε στήν κοπτική, δηλ. τήν αιγυπτιακή γλώσσα.

Μερικές άπό τίς διδασκαλίες του: «Νά αγαπάτε όλους τούς άνθρωπους καί νά τούς κάνετε τό δούλο». «Νά φροντίζεις γιά τούς άρρώστους σάν τόν έαυτό σου».

Ίσιδωρος ό Πηλουσιώτης (350-437)

Ένα λαμπρό στολίδι του μοναχικού κόσμου, πού βοήθησε στήν καλύτερευση του μοναχικού βίου, είναι ό Ίσιδωρος, Όνομάζεται Πηλουσιώτης, γιατί γεννήθηκε, έδρασε καί μόνασε στο άρχαίο Πηλούσιο της Κάτω Αιγύπτου. Ύπηρε θαυμαστής καί φίλος του Ίωάννη του Χρυσόστομου. Μολονότι άγωνίστηκε κατά της διδασκαλίας του Νεστορίου, συγκράτησε όμως τόν αντίπαλό του Κύριλλο Άλεξανδρείας άπό άκρότητες καί προσπάθησε νά συμβιβάσει τή διάστασή του μέ τόν Ίωάννη, πατριάρχη της Άντιόχειας.

Ἄσκητές στήν ἔρημο. Λεπτομέρεια ἀπό τήν κοίμηση τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου (Τοιχογραφία στή μονή ἁγίου Νικολάου Ἀναπαυσά Μετεώρων, 16ος αἰ.).

Σώθηκαν 2000 ἐπιστολές πού ἔστειλε σέ διάφορα πρόσωπα: κληρικούς, αὐτοκράτορες, ἄρχοντες, μοναχοῦς, γιατρούς κ.ἄ. Οἱ ἐπιστολές του, πού διακρίνονται γιά τό ὕφος τους, τή σαφήνεια καί τή συντομία τους, ἀξίζει καί σήμερα νά διαβάζονται. Φανερώνουν τή μεγάλη γνώση τοῦ Ἰσιδώρου ἐπάνω στήν Ἁγία Γραφή καί τούς Πατέρες, μᾶς δίνουν μιά ζωηρή εἰκόνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί μᾶς διδάσκουν τό γνήσιο χριστιανικό ταπεινό φρόνημα.

Ὁ Ἰσιδωρος εἶναι ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας καί γιορτάζεται στίς 4 Φεβρουαρίου.

Ὁ μοναχισμός στή σημερινή Ἐκκλησία καί στό σύγχρονο κόσμο

Οἱ μοναχοί ἀπό τότε ἕως σήμερα πρόσφεραν καί προσφέρουν ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στήν Ἐκκλησία. Ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ καλύτεροι στρατιῶτες τῆς Ἐκκλησίας. Βέβαια ἡ κύρια ἀπασχόλησή τους, ἦταν καί εἶναι ἡ *προσευχή*. Προσεύχονται γιά τήν ἐξαπλωση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προσεύχονται γιά τούς συνανθρώπους τους, προσεύχονται γι’

αυτούς τούς ίδιους. Παράλληλα όμως άλλοι από αυτούς έγιναν ιεραπόστολοι και κήρυξαν τό Χριστιανισμό σέ λαούς βάρβαρους (Κύριλλος και Μεθόδιος), άλλοι αγωνίστηκαν γιά τήν πίστη κατά τών αιρέσεων και τών αλλοδόξων (Ίωάννης Δαμασκηνός, Θεόδωρος ό Στουδίτης, Νίκωνας ό Μετανοείτε), άλλοι ίδρυσαν περίφημα μοναστήρια, φρούρια άληθινά τής πίστεως και όχυρά τής Όρθοδοξίας (Άθανάσιος ό Άθωνίτης, Άθανάσιος ό Μεττωρίτης, Χριστόδουλος τής Πάτμου). Πολλά μοναστήρια έγιναν κέντρα αντιγραφής χειρογράφων και έτοι μάς διέσωσαν άρχαία βιβλία πού θά χάνονταν. Άλλα καλλιέργησαν τίς έκκλησιαστικές τέχνες, όπως τήν άγιογραφία και τή μικροτεχνία. Άλλοι πάλι ύπήρξαν θρησκευτικοί διδάσκαλοι και όδηγοί του λαού και όδήγησαν αυτόν σέ δύσκολα χρόνια γιά νά μήν άπομακρυνθει άπο τίς ζωηφόρες πηγές τής

Ό όσιος Χριστόδουλος (Λεπτομέρεια άπό εικόνα στή μονή Θεολόγου Πάτμου, 16ος αί.).

Άγίας Γραφής και τής Ίερής Παραδόσεως, όπως ό Κοσμάς ό Αιτωλός πού ίδρυσε σχολεία και σταμάτησε τόν άφελληνισμό πολλών έπαρχιών τής πατρίδας μας και ό άγιος Νικόδημος ό Άγιορείτης, πού μέ τά θρησκευτικά του βιβλία φώτισε τό σκότος τής δουλειας και καλλιέργησε πνευματικά τόν όρθόδοξο λαό.

Και σήμερα άπό τούς μοναχούς ή Έκκλησία παίρνει τά πιό σπουδαία στελέχη τής Μέ αυτούς έπανδρώνει τίς πιό ύπεύθυνες και έπιτελικές θέσεις τής. Άπό αυτούς μπορεί νά βρει άντρες πού θά αναλάβουν άπερίσπαστοι θυσίες γιά τίς δύσκολες άποστολές τής, στό κήρυγμα, στήν ιεραποστολή, στήν κοινωνική πρόνοια, στους άγώνες εναντίον τών αιρετικών, στήν έποικοδομή και στό πνευματικό άνέβασμα του λαού του Θεού, δηλ. τής Έκκλησίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές είναι οι μορφές του μοναχικού βίου;

2. Ποιά είναι η προσφορά τῶν μοναχῶν στήν κοινωνία καί στήν Ἐκκλησία;
3. «Ἡ μόρφωση εἶναι στολίδι στά χρόνια τῆς εὐτυχίας καί λιμάνι στά χρόνια τῆς δυστυχίας» (Γ', 374). Πώς καταλαβαίνεις τά λόγια αὐτά τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτη;

30. Ἡ ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στόν κόσμο

Κληρὸς καί λαός

Εἶδαμε σέ προηγούμενο μάθημα (ἀριθμ. 10) ὅτι ὁ λαός τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖται ἀπό δύο σώματα: τούς κληρικούς δηλ. αὐτούς πού ἔχουν ἱερατικά καθήκοντα καί δικαιώματα, ὅπως ἦταν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καί οἱ διάκονοι, καί τούς λαϊκούς. Οἱ πρῶτοι ὀνομάζονται κληρικοί ἢ ἱερός κληρὸς, γιατί ὡς ἀποκλειστικό τους προορισμό, ὡς κληρο τους, ἔχουν τὴν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας καί ἀναλαμβάνουν τό ἀξίωμά τους μέ χειροτονία ἐπισκοπική.

Μονὴ ὁσίου Παταπίου στό Λουτράκι.

Ἡ συνοδικότητα

Ἡ Ἐκκλησία ἔλυνε πάντοτε τὰ προβλήματα πού τήν ἀπασχολοῦσαν μέ τίς Συνόδους. Εἶδαμε ὅτι καί οἱ Ἀπόστολοι μέ τήν Ἀποστολική Σύνοδο ἔλυσαν τό ζήτημα τῆς προσελεύσεως τῶν ἐθνικῶν στό Χριστιανισμό.

Κατά τό 2ο αἰώνα οἱ πλησιόχωροι ἐπίσκοποι ἔλυναν τὰ προβλήματα πού τοὺς ἀπασχολοῦσαν σέ κοινές συνάξεις. Αὐτές ἦταν οἱ *τοπικές Σύνοδοι*.

Ἀπό τόν 3ο αἰώνα συγκροτοῦνται οἱ *ἐπαρχιακές Σύνοδοι*. Οἱ ἐπίσκοποι δηλ. μιᾶς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας, πού ἦταν μεγάλη διοικητική περιφέρεια, συνέρχονται σέ κοινή συνέλευση δυό φορές τό χρόνο μέ τήν προεδρία τοῦ μητροπολίτη καί ἀποφασίζουν γιά τὰ ζητήματα πού τοὺς ἀπασχολοῦν.

Ἀπό τόν 4ο αἰώνα συγκαλοῦνται μέ τή βοήθεια τοῦ κράτους οἱ *Οἰκουμενικές Σύνοδοι*, πού εἶναι ὅπως εἶδαμε, συνελεύσεις τῶν ἐπισκόπων ὅλης τῆς τότε χριστιανικῆς οἰκουμένης καί ἀποτελοῦν τό ἀνώτατο ὄργανο διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Μονή ἁγίου Ἰωάννη-Καρέα (11ος αἰ.).

Διαμόρφωση τῆς διοικήσεως

Σάν πρόεδρος τῶν ἐπαρχιακῶν Συνόδων, ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας (μητροπόλεως), πού ὀνομάστηκε μητροπολίτης ἐπίσκοπος καί ἔπειτα μόνο *μητροπολίτης*, πῆρε μεγαλύτερη ἀξία καί τιμή ἀπό τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας. Ἐπέβλεπε ἐπίσης νά τηρηθοῦν οἱ ἀποφάσεις τῆς ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς. Ἔτσι ἐνώ ἦταν ἴσος πρὸς τοὺς ἄλλους σιγά-σιγά ἔγινε «πρῶτος μεταξύ ἴσων».

Ἄλλὰ καί μεταξύ τῶν μητροπολιτῶν ἔγινε κάποια διάκριση. Οἱ μητροπολίτες τῶν μεγάλων πόλεων, ὅπως ἦταν ἡ Ρώμη, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Καρχηδόνα, ἡ Ἐφεσος, ἡ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης, πού ἦταν κέντρα μεγάλων διαμερι-

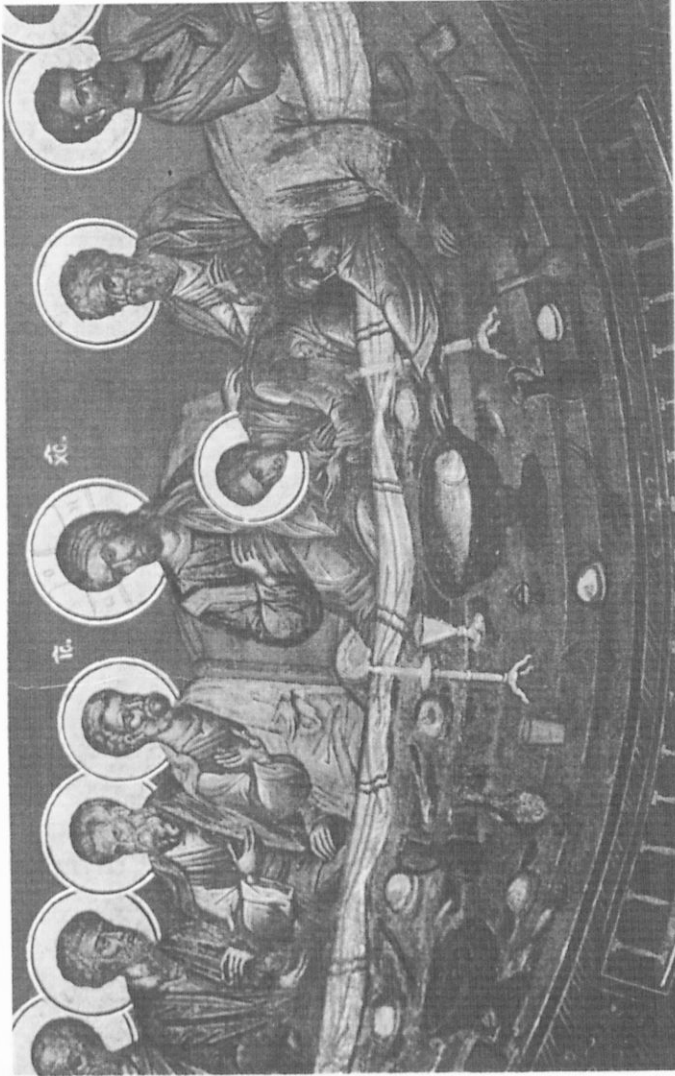
Μονή αγίου Παύλου (Άγιο Όρος).

σμάτων του ρωμαϊκού κράτους, και αργότερα η Κωνσταντινούπολη ξεχώρισαν από τους άλλους και ονομάστηκαν στην αρχή «ἐξαρχοί» ή «ἀρχιεπίσκοποι».

Τά Πατριαρχεία

Ἀπό τόν 5ο αἰώνα οἱ σπουδαιότεροι ἀπό αὐτοῦς ονομάστηκαν πατριάρχες. Ἔτσι διαμορφώθηκαν τὰ πέντε Πατριαρχεία ὡς οἱ ἀνώτατες ἐκκλησιαστικές διοικητικές ἀρχές.

Ἡ διαμόρφωσή τους ἀκολούθησε τήν πολιτική σημασία τῶν μεγάλων πόλεων. Ἔτσι πρῶτο στή σειρά θεωροῦσαν τό Πατριαρχεῖο τῆς Ρώμης, τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, πού καί ἀπό τό 3ο αἰώνα ξεχωρίζει πάνω ἀπό τίς ἄλλες ἐπίσκοπες. Ὁ ἀρχιερέας τῆς Ρώμης ὀνομαζόταν πάπας. Δεύτερο ἦταν τό Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς νέας πρωτεύουσας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, στό ὁποῖο ἡ Β΄ καί κατόπιν ἡ Δ΄ Οἰκουμένη Σύνοδος ἔδωσε τήν ἴδια

↑ Ο Μυστικός Δείπνος (Τοιχογραφία στη μονή Μεγίστης Λαύρας, "Άγιο Όρος").

↑ του στείλει, Κάνει τή pullid !!
 με SUNFLASH ΛΑΜΝΙΚΟ !!

μέ την Ρώμη εκκλησιαστική τιμή. Τρίτο Πατριαρχείο ήταν της Ἀλεξάνδρειας καί τέταρτο τῆς Ἀντιόχειας. Τελευταῖο χρονικά ἔρχεται τό Πατριαρχείο τῶν Ἱεροσολύμων, πού μόλις ἀπό τήν Δ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο (451) ἀναγνωρίστηκε ὡς Πατριαρχείο.

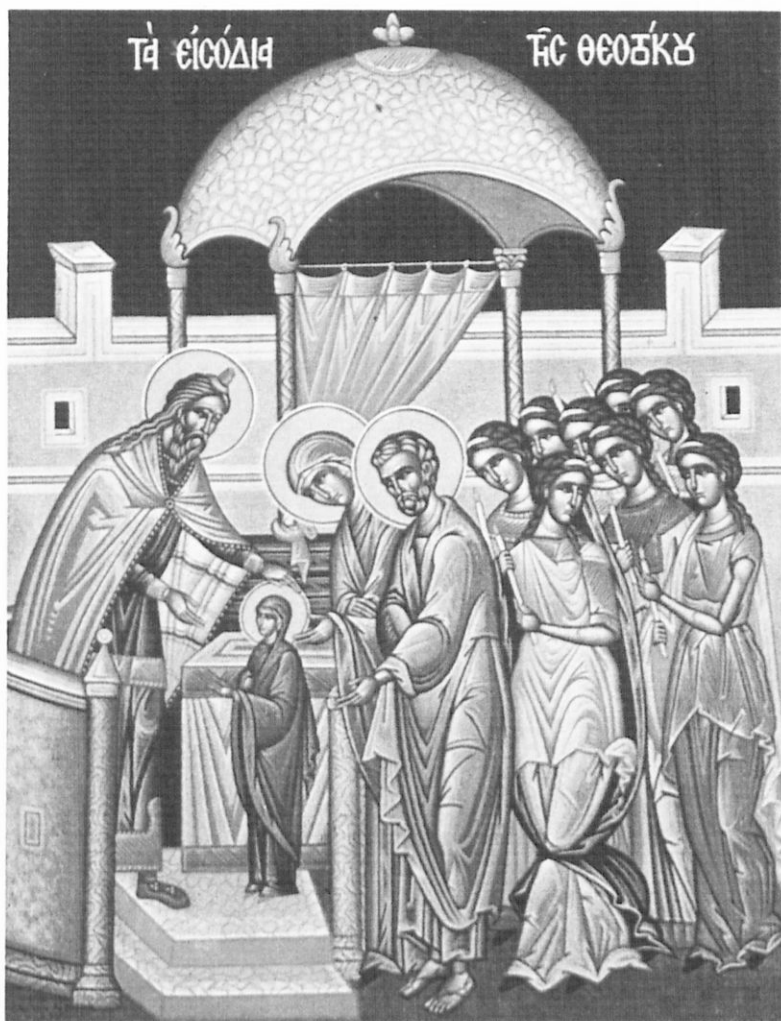
Διαμόρφωση τοῦ ἑβδομαδιαίου ἡμερήσιου γιορταστικοῦ κύκλου καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους

Τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας ὑπῆρξε τό κέντρο τῆς χριστιανικῆς λατρείας ἀπό τίς πρῶτες ἡμέρες τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο χωρίστηκε ἀπό τίς ἀγάπες καί γινόταν τό πρῶν τῆς Κυριακῆς καί τίς γιορτές. Ἔτσι ἡ σπουδαιότερη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας ἐγένετο ἡ Κυριακή. Σέ μερικές πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ὅμως γιορταζόταν καί τό Σάββατο. Ἐπίσης ἡ Τετάρτη καί ἡ Παρασκευή ξεχωρίστηκαν ὡς ἡμέρες νηστείας καί ἀναμνήσεως τοῦ σταυρικοῦ πάθους τοῦ Κυρίου. Ἀργότερα καί οἱ ὑπόλοιπες ἡμέρες τῆς ἑβδομάδας ἀφιερῶθηκαν σέ διάφορους ἀγίους. Ἔτσι ἡ Δευτέρα ἀφιερῶθηκε στούς ἀγγέλους, ἡ Τρίτη στόν Πρόδρομο, ἡ Πέμπτη στούς Ἀποστόλους καί τό Σάββατο στούς μάρτυρες καί στούς νεκρούς. Αὐτός εἶναι ὁ *ἑβδομαδιαῖος γιορταστικός κύκλος* τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπό ἐπίδραση τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας οἱ χριστιανοί προσέυχονταν τό πρῶν καί τό βραδύ. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀκόμη τίς κύριες ὥρες τῆς ἡμέρας τίς εἶχαν διακρίνει ὡς ὥρες προσευχῆς. Ἔτσι ἰδίως στό μοναστήρια δημιουργήθηκε ἕνας *ἡμερήσιος κύκλος προσευχῆς*, πού περιλάμβανε τόν ἑσπερινό, πού γίνεται κατά τή δύση τοῦ ἡλίου, τό ἀπόδειπνο, πού ἀκολουθεῖ μετά τό βραδινό φαγητό, τό μεσονυκτικό πού γίνεται πολύ πρῶν, τόν ὄρθρο, τήν α΄ ὥρα πού ἀντιστοιχοῦσε μέ τίς 7 τό πρῶν, τήν γ΄ ὥρα δηλ. 9 τό πρῶν, τήν ς΄ ὥρα πού ἦταν τό μεσημέρι καί τήν θ΄ ὥρα δηλ. στίς 3 τό ἀπόγευμα. Ἐάν σ΄ αὐτά προσθέταμε τή θεία Λειτουργία πού γίνεται τίς γιορτάσιμες ἡμέρες καί τίς προσευχές τοῦ τραπέζιου, μεσημέρι καί βράδυ, ἔχουμε τόν ἡμερήσιο κύκλο τῶν προσευχῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπάρχει καί ἕνας τρίτος γιορταστικός κύκλος. Αὐτός εἶναι ἐτήσιος καί ἀποτελεῖ τό *ἐκκλησιαστικό ἔτος*. Καθιερώθηκαν, δηλ. γιορτές, στίς ὁποῖες θυμόμαστε καί γιορτάζουμε τά μεγάλα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καί τῶν ἀγίων.

Οἱ γιορτές πού ἀναφέρονται στό Χριστό λέγονται *δεσποτικές* καί χωρίζονται σέ δύο κατηγορίες: α) τίς ἀκίνητες καί β) τίς κινητές. Οἱ ἀκίνητες ἔχουν ὡς κορυφαία τά Χριστούγεννα (25 Δεκεμβρίου). Οἱ κινητές, πού δέν ἔχουν σταθερή ἡμερομηνία κάθε χρόνο, ἔχουν τό Πάσχα ὡς κέντρο.

Τά Εισόδια τῆς Θεοτόκου

(Εἰκόνα τοῦ Β. Λέπουρα στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης, 1968).

Οἱ γιορτές πρὸς τιμὴ τῆς Παναγίας λέγονται *θεομητορικές*. Οἱ κυριότερες εἶναι: ὁ Εὐαγγελισμὸς (25 Μαρτίου), ἡ Κοίμησις (15 Αὐγούστου), τὰ Γενέθλια (8 Σεπτεμβρίου) καὶ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου).

Ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου
(Ἅγιο Ὅρος, μονὴ Μεγίστης Λαύρας, 16ος αἰ.).

Πρός τιμή τῶν ἁγίων υπάρχουν πολλές γιορτές. Ἄλλες ἀπό αὐτές γιορτάζονται ἐπισημότερα μέ ἐκκλησιαστική ἀκολουθία καί ἀργία, ὅπως οἱ δεσποτικές καί θεομητορικές γιορτές, καί ἄλλες πιό ἀπλά.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μέ ποιά βάση διοικεῖται ἡ Ἐκκλησία; Ποιό ἀπό τά πολιτεύματα ὑπενθυμίζει ἡ ἀρχή αὐτή;
2. Τί διαφέρει ἓνας μητροπολίτης ἀπό ἓναν ἐπίσκοπο;
3. Γιατί τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων δέν εἶναι πρῶτο στήν τάξη μεταξύ τῶν ὀρθόδοξων Πατριαρχείων, ἀφοῦ στήν πόλη αὐτή ἔδρασε καί σταυρώθηκε ὁ ἰδρυτής τῆς Ἐκκλησίας;
4. Ὁ κοινός χριστιανός, πού δέν εἶναι ἱερέας ἢ μοναχός, ἔχει ἡμερήσιο κύκλο προσευχῶν; Ἐξήγησε.

31. Ἡ ἱεραποστολή

Ἡ σημασία τῆς ἱεραποστολῆς, ὅπως τήν εἶδε ἡ Ἐκκλησία

«Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη» καί «κηρύξατε τό εὐ-αγγέλιο πάση τῇ κτίσει» ἦταν ἡ ἐντολή τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Ἀποστόλους (Ματθ. 28, 19, Μάρκ. 16, 15). Τήν ἐντολή αὐτή ἀκολούθησε πάντοτε ἡ Ἐκκλησία. Τόσο οἱ ἡγέτες της ὅσο καί τά ἀπλά μέλη της φρόντιζαν ὥστε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νά διαδίδεται ὅσο τό δυνατό περισσότερο.

Ἱεραποστολική δράση στήν Εὐρώπη, στήν Ἀσία καί στήν Ἀφρική

Στή μετά τόν 4ο αἰώνα ἐποχή διαδίδεται τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ὄχι μόνο στοὺς πληθυσμούς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πού δέν εἶχαν ἀκόμη γίνει χριστιανοί, ἀλλά καί στοὺς διάφορους λαούς τῆς Εὐρώπης (Γότθους, Μοραβούς, Βοημούς, Βουλγάρους, Χαζάρους, Σέρβους, Οὐγγρους καί Ρώσους), τῆς Ἀσίας (Λαζούς, Τζάνους, Πέρσας, Ἰνδούς, Κινέζους) καί τῆς Ἀφρικῆς (Αἰθίοπες).

Ἱεραποστολικές μορφές

Στήν ὀργανωμένη αὐτή προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας νά φέρνει τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου σέ κάθε κατεύθυνση τοῦ κόσμου ξεχωρίζουν μερικές μορφές:

Γρηγόριος ο Φωτιστής († 325). Ήταν Ἀρμένιος εἰδωλολάτρης. Μικρός ἐξέφυγε τὴν ὀργὴ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀρμενίας Τιριδάτη, κατέφυγε στὴν Καισάρεια ὅπου βαπτίστηκε καὶ πῆρε χριστιανικὴ ἀνατροφή· Γύρισε στὴν πατρίδα του γεμάτος φλόγα καὶ ἱεραποστολικό ζῆλο. Κατόρθωσε νὰ γυρίσει στὴ νέα πίστη τὸν ἀπάνθρωπο βασιλιᾶ καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του. Χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος στὴν Καισάρεια καὶ ὕστερα κήρυξε τὸ Εὐαγγέλιο σὲ ὅλη τὴν Ἀρμενία κάνοντας χριστιανούς τοὺς περισσότερους κατοίκους της. Γι' αὐτὸ θεωρεῖται ἀπόστολος τῶν Ἀρμενίων καὶ ὀνομάστηκε φωτιστής.

Τὸ ἔργο του συνέχισαν οἱ ἀπόγονοί του Νερσῆς, Ἰσαάκ ὁ Μέγας καὶ πρό πάντων ὁ Μεσρόπ πού ἐφεῦρε τὸ ἀρμένικο ἀλφάβητο καὶ μετέφρασε τὴν Ἁγία Γραφή στὰ ἀρμένικα.

Φρουμέντιος. Στὴν Ἀβησσυνία κηρύχτηκε τὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ τὸν εὐγενῆ Φρουμέντιο καὶ τὸν ἀδερφό του Αἰδέσιο. Αὐτοὶ εἶχαν πιαστεῖ αἰχμάλωτοι καὶ κατόρθωσαν νὰ διδάξουν τὴ χριστιανικὴ πίστη στοῦ λαοῦ.

Ἡ κοίμησι τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου (Τοιχογραφία στὸ παρεκκλήσι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τῆς μονῆς Βαρλαάμ Μετεώρων, 16ος αἰ.).

πού ήταν ειδωλολατρικός. Ὁ Φρουμέντιος ἔγινε παιδαγωγός τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου Αἰζανᾶ. Ἀργότερα χειροτονήθηκε ἀπό τό Μ. Ἀθασίσιό ἐπίσκοπος Ἀξώμης.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὑπῆρξε δραστήριος ὀργανωτής ἱεραποστολῶν. Ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι ἡ Φοινίκη βρισκόταν ἀκόμη στό εἰδωλολατρικό σκοτάδι, ὀργάνωσε ἱεραποστολική ὁμάδα πού τήν ἀποτελοῦσαν μοναχοί καί τήν ἐφοδίασε μέ χρήματα πού μάζεψαν πλούσιες γυναῖκες. Γιά τήν ἐνίσχυση τῆς ἱεραποστολῆς αὐτῆς φρόντιζε ἀκόμη καί ὅταν ἦταν ἐξόριστος στήν Κουκουσό.

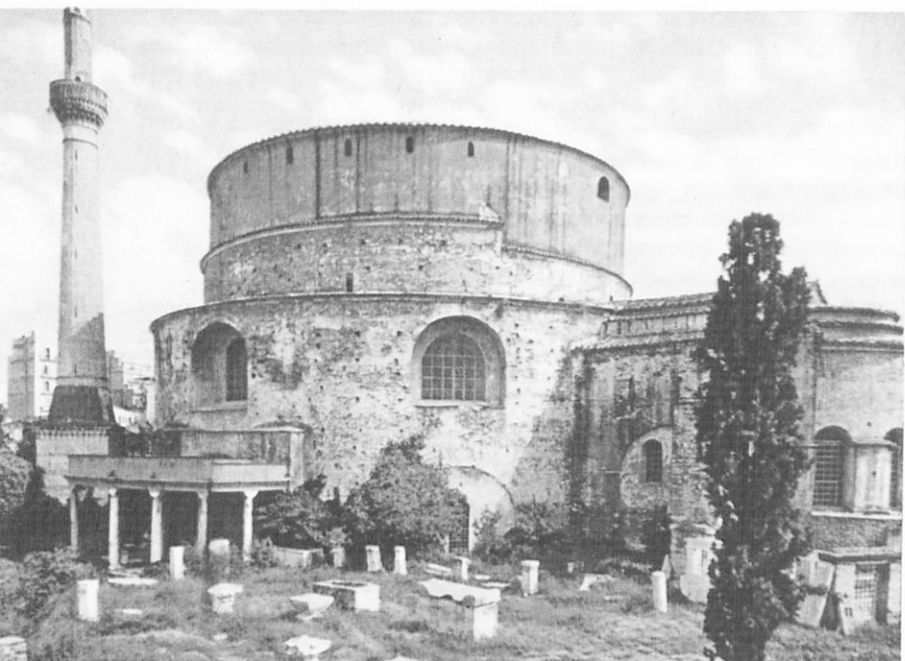
Φαίνεται ὅτι καί σέ ἄλλες χώρες ἄπλωσε τό ἱεραποστολικό του ἐνδιαφέρον ὁ ἱερός Χρυσόστομος. Ἀπέστειλε ἱεραπόστολους στήν Ἀραβία, στή Γοτθία καί στήν Περσία, ὅπου ὁ χριστιανισμός δέν εἶχε στερεές βάσεις.

Μοναχός Αὐγουστίνος. Μιά μεγάλη ἱεραποστολική προσπάθεια ὀργανώθηκε καί ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Δύσεως. Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας ἀπέστειλε τό 597 μιά ἱεραποστολή μέ 40 μοναχοὺς στήν Ἀγγλία. Ἐπικεφαλῆς ἦταν ὁ μοναχός Αὐγουστίνος, πού ἔγινε καί πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Καντέρμπουρυ.

Αὐτοί ἔφεραν τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου στή χώρα τῶν Ἀγγλοσαξῶνων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μπορεῖ νά ὑπάρχει ἡ Ἐκκλησία χωρίς νά διαδίδει τό λόγο τοῦ Θεοῦ; Ἐξήγησε.
2. Οἱ ἱεραπόστολοι πού ἀναφέρονται στό μάθημα συνέχισαν τό ἔργο τῶν Ἀποστόλων. Σήμερα ποιόι τό συνεχίζουν;
3. Τί διδάσκει τό παράδειγμα τοῦ Χρυσοστόμου; Ἡ ἱεραποστολή ἐξαρτᾶται ἀπό τά ὑλικά μέσα;
4. Σέ ποιές περιπτώσεις μπορεῖ ἡ ἱεραποστολή νά δημιουργήσει κακές ἐντυπώσεις;

Ὁ περίκεντρος ναός τοῦ ἁγίου Γεωργίου στή Θεσσαλονίκη. Χτίστηκε ὡς μωσαλεῖο ἀπό τὸ Γαλέριο τὸν 3ο αἰ. Ἀργότερα ἐπὶ Θεοδοσίου Α' (379-395) μετατράπηκε σέ ἐκκλησία, πού ἀφιερώθηκε μέ τή σειρά στή Θεία Δύναμη, στοὺς ἁγίους Ἀσωμάτων, στὸν ἅγιο Γεώργιο. Στὸν τροῦλο καί στίς καμάρες τῶν κογχῶν αὐξοῦνται μερικὰ ἀπὸ τὰ ψηφιδωτὰ πού τὸν στόλιζαν.

32. Ἡ τέχνη, ἡ ποίηση καί ἡ μουσική στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας

Ἀπὸ τίς κατακόμβες στήν Ἁγία Σοφία

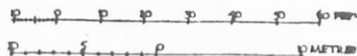
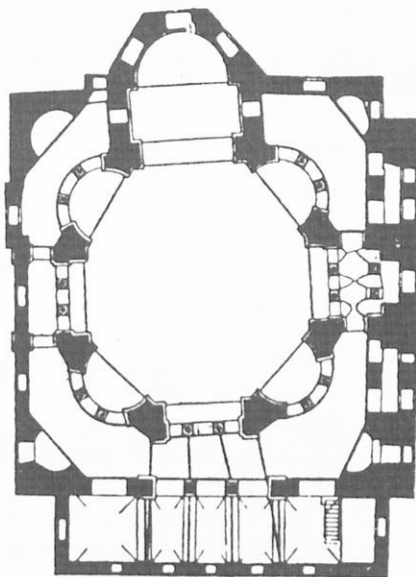
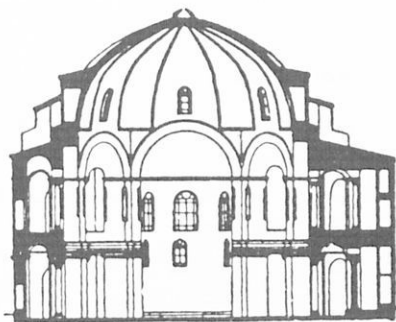
Στά δύσκολα χρόνια τῶν διωγμῶν οἱ κατακόμβες μέ τὰ παρεκκλήσια καί τίς κρύπτες τους χάριζαν στοὺς χριστιανούς, ὅπως εἶδαμε, κατανυκτικούς τόπους λατρείας. Ἀπὸ τὸν 3ο αἰῶνα οἱ πιστοὶ ἔχτισαν αὐτοτελεῖς ναοὺς. Ὡς τὸ 10ο αἰῶνα οἱ ναοὶ πού ὑψώθηκαν, εἶχαν διάφορους ρυθμούς. Οἱ βασικοὶ ἦταν τρεῖς: ὁ ρυθμὸς τῆς βασιλικῆς, οἱ περίκεντροι ναοὶ καί ἡ βασιλικὴ μέ τροῦλο.

Οί ναοί ρυθμού βασιλικῆς ἦταν ὀρθογώνια ξυλόστεγα οἰκοδομήματα πού χωρίζονταν κατά μήκος σέ τρία ἢ περισσότερα κλίτη (μέρη) μέ σειρές ἀπό κολόνες. Ξεχώριζαν τό Ἅγιο Βῆμα, τό κύριο μέρος τοῦ ναοῦ καί ὁ νάρθηκας. Στό νάρθηκα καί στήν πρὶν ἀπό αὐτόν αὐλή – τό αἶθριο – ἔμεναν οἱ κατηχούμενοι καί οἱ μετανοοῦντες.

Οἱ περίκεντροι ναοί ἦταν κυκλικά κτίσματα (ροτόντες), πού καλύπτονταν μέ ἕναν ἡμισφαιρικό θόλο.

Ἡ βασιλική μέ τροῦλο συνδυάζει τή βασιλική καί τόν περίκεντρο ναό. Στό μέσο τοῦ ναοῦ τύπου βασιλικῆς ὑψώνεται ἕνας τροῦλος πού στηρίζεται σέ τέσσερις πεσσούς (τετράγωνες κολόνες). Ἡ Ἁγία Σοφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφιερωμένη στή Σοφία τοῦ Θεοῦ δηλ. τό Χριστό, εἶναι αὐτοῦ τοῦ ρυθμοῦ.

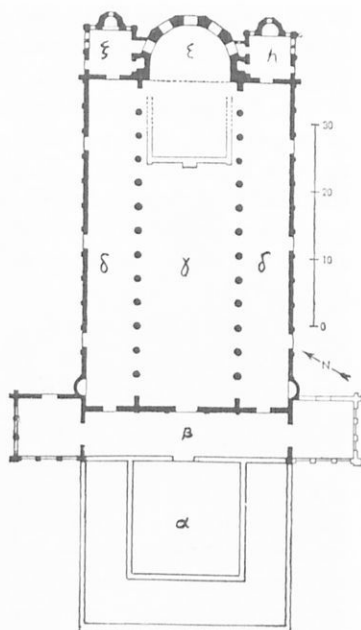
Ὁ ναός αὐτός ἐντυπωσιάζει, προξενεῖ δέος, κινεῖ τό θαυμασμό. Ὁ τροῦλος αἰωρεῖται σέ ὕψος 55 μ., ἔχει 40 παράθυρα, πού μέ τ' ἄλλα 60 τοῦ κτιρίου ἀφήνουν τό φῶς νά παιχνιδίζει πάνω στά ψηφιδωτά καί στίς πολύχρωμες μαρμαρινες ἐπιφάνειες, πού στολιζοῦν τό ἐσωτερικό τοῦ ναοῦ. Ὁραία παρατηρήθηκε γιά τήν Ἁγία Σοφία: «Ἡ δύναμη, πού τήν κατέχει, εἶναι γαλήνια, τεράστια ἀλλά ἤρεμη, καί ἀνασηκώνει τήν ὕλη στά φτερά της γιά νά τήν ἐξαυλώσει, χωρίς γι' αὐτό ἡ ἀρμονία τοῦ γύρω κόσμου

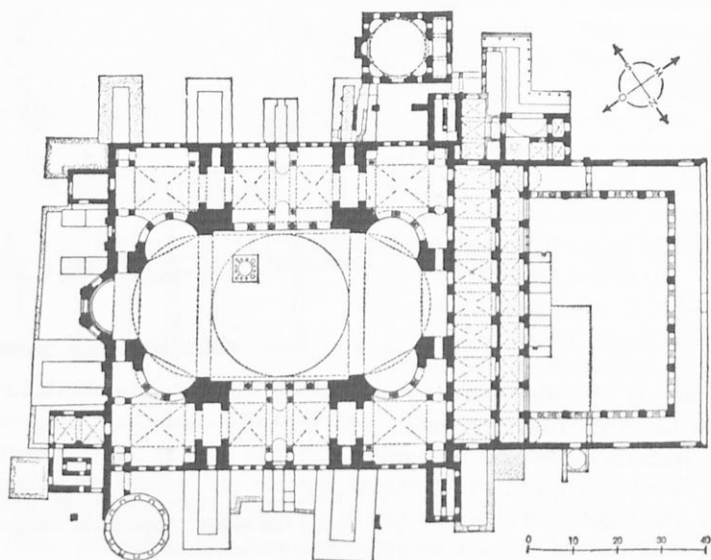
Κάτοψη καί τομή τοῦ περίκεντρου ναοῦ τῶν ἁγίων Σεργίου καί Βάκχου (Κωνσταντινούπολη).

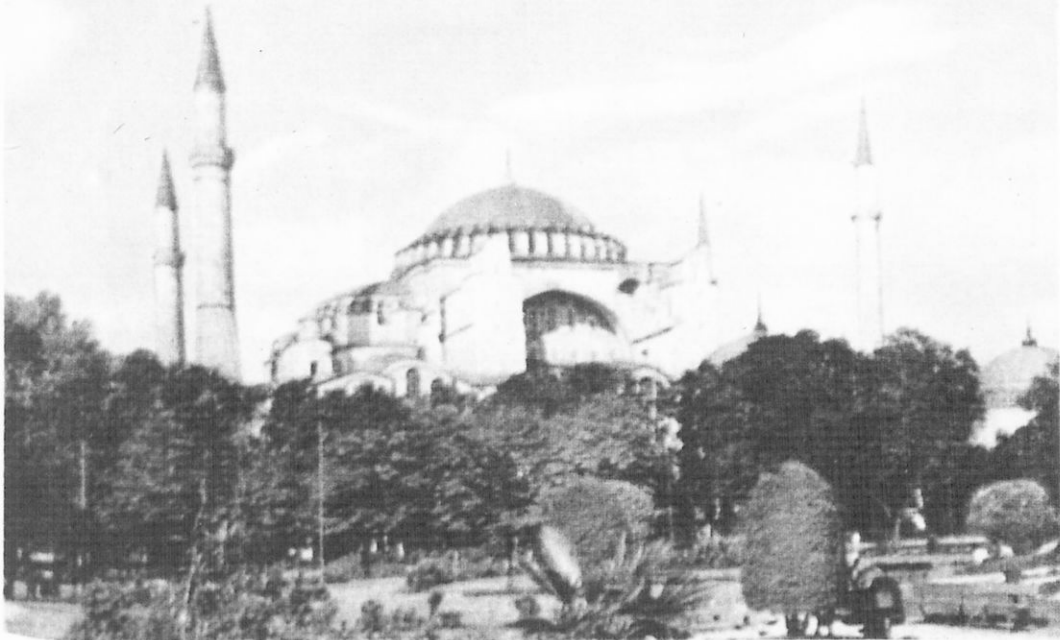
Κάτοψη βασιλικής:

- α. Αΐθριο
- β. Νάρθηκας
- γ. και δ. Τά διαμερίσματα
κατά μήκος (κλίτη)
- ε. ζ. η. Ἅγιο Βῆμα.

Κάτοψη τῆς ἁγίας Σοφίας (Κωνσταντινούπολη).

Ὁ ναός τῆς ἁγίας Σοφίας στήν Κωνσταντινούπολη.

νά ταραζέται, μηδέ ἡ ψυχὴ μας νά ἐκπλήσσει ἢ ν' ἀγωνιᾷ. Ἡ Ἁγία-Σοφία γεννάει τὸ συναίσθημα πού ἔχουμε ἀναβλέποντας στὸν οὐράνιο θόλο, ἢ προσβλέποντας τὸ ἀχανές τοῦ ὠκεανοῦ σ' ὦρα γαλήνης (Π. Μιχαλῆς).

Ἡ ἔκφραση τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας μέ τὴν τέχνη, ἀρχιτεκτονική, ἀγιογραφία

Ἡ χριστιανικὴ πίστη ἔχει πνευματικὸ καὶ ὑπερφυσικὸ χαρακτήρα. Πλουτίζει τὸν ἄνθρωπο ἐσωτερικά: στήν καρδιά, στό συναίσθημα. Τὸν θέλει εἰρηνικὸ, πράο καὶ ταπεινὸ, ὅπως ἦταν ὁ Θεάνθρωπος. Τοῦ ἀνοίγει τὸν οὐρανό, γιὰ νά ποθῆσει τὴν οὐράνια εὐτυχία. Στὴ θεία λατρεία, ὅπου ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ ἐνώνονται, ὁ πιστός προγεύεται τὸν παράδεισο.

Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποίησε τὴν τέχνη γιὰ νά βοηθήσει τὴν ψυχὴ μας νά φτερουγίσει στὸν οὐράνιο κόσμο.

Στὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἔχουμε τὸ χριστιανικὸ ναὸ πού ἔχει τὸ δικό του σχέδιο, ὀρισμένη διάταξη, ξεχωριστὴ ὀμορφιά. Ὁ τροῦλος του συμβολίζει τὸν οὐρανό, τὸ δάπεδο τῆ γῆ καὶ ἡ ἀψίδα τοῦ Ἁγίου Βήματος τὸ σύνδεσμο οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ἔτσι ὁ ναός γίνεται ἐπίγειος οὐρανός, τό-

Τό έσωτερικό του ναού της Γεννήσεως στή Βηθλεέμ.

πος ιερός, κατοικία του Θεού.

Στό έσωτερικό του ναού απλώνονται οι βυζαντινές άγιογραφίες. Ή θέση τους δέν είναι τυχαία. Αίσθητοποιούν τά γεγονότα της Άγίας Γραφής, έκφράζουν τή ζωή της Έκκλησίας και παρουσιάζουν μέ παραστατικό τρόπο τό δόγμα της σωτηρίας. "Έτσι στον τρούλο ζωγραφίζεται ό *Παντοκράτορας* και στήν άψίδα του Ίεροϋ ή Παναγία, ή *Πλατυτέρα* (ή κλίμακα, από όπου κατέβηκε ό Χριστός στή γή).

Στίς άλλες επίφανειες έχουμε τίς έξαϋλωμένες μορφές-των άγγέλων, των μαρτύρων και των άγιών. Ό τρόπος που σχεδιάζονται, ή στάση, ή έκφραση, οι χειρονομίες, τά ένδύματα, καθώς και τό περιβάλλον, όπου έκτυλίζονται οι σκηνές, δέν είναι αυθαίρετες έπινοήσεις των άγιογράφων. Στηρίζονται στήν Άγία Γραφή, στα λειτουργικά βιβλία και στή παράδοση της Έκκλησίας.

Ό πιστός μέ τή βοήθεια των εικόνων ένισχύεται στήν προσευχή του και έξακοντίζει τό νοητό βλέμμα της καρδιάς του στα μυστήρια της πίστεως, μετέχοντας στή μακαριότητα των άγιών μορφών.

Ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι

Οἱ πρῶτοι χριστιανοί, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, εἶχαν σέ μεγάλη χρήση τοὺς ψαλμούς καὶ τοὺς ὕμνους. Ἡ ψαλμωδία ἦταν τὸ καλύτερο μέσο νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸ Θεό καὶ νὰ διακηρύξουν τὴν πίστη τους. Ἔτσι διαμορφώθηκε ἡ *ιερὴ ὕμνογραφία*.

Οἱ ὕμνοι εἶναι ἐκκλησιαστικά ποιήματα. Ἀντίθετα μὲ τὰ θρησκευτικά ποιήματα, πού ἐκφράζουν θρησκευτικά συναισθήματα ἐκείνου πού τὰ γράφει, οἱ ὕμνοι ἐκφράζουν τὴν πίστη τῶν χριστιανῶν.

Οἱ ὕμνοι συνοψίζουν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως καὶ τίς παρουσιάζουν μὲ ἰδιαίτερο τρόπο. Μὲ τοὺς ὕμνους διδασκόμαστε τὴν πίστη μας, γιατί οἱ ἱεροὶ ὕμνογράφοι παίρνουν τὰ θέματά τους ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας. Οἱ κυριότεροι σταθμοὶ τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου (Γέννηση, Πάθος, Ἀνάσταση), ἡ συμβολὴ τῆς Θεοτόκου στὴ σωτηρία μας, ἡ ἄθληση τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ἡ ἄσκηση τῶν ὁσίων ψάλλονται στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὕμνολογία.

Οἱ ὕμνοι ἔχουν μεγάλη παιδαγωγικὴ καὶ μορφωτικὴ ἀξία.

Ἐκφραση καὶ ἀνάπτυξη τῆς μουσικῆς

Τὰ τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν μιά ἰδιαίτερη μελωδία. Ἡ μελωδία ὑπηρετεῖ καὶ αὐτὴ τὸ σκοπὸ τῆς θείας λατρείας: τὴν κατάνυξη καὶ τὴν ἀνύψωση τῶν καρδιῶν μας. Ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἦταν ἀπλὴ, φωνητικὴ καὶ ἱεροπρεπῆς. Κύμβαλα καὶ μουσικὰ ὄργανα δὲ χρησιμοποιήθηκαν στὴ θεία λατρεία ἐκτός ἀπὸ μερικές ἐξαιρέσεις. Ὁ Θεὸς στὶς ἱερές ἀκολουθίες μιλεῖ στὸν ἄνθρωπο καὶ αὐτὸς μὲ τὴ φωνή του ἀποκρίνεται. Τοῦτο κάνουν γιὰ λογαριασμό τοῦ ἐκκλησιασματος οἱ χοροὶ (ψάλτες). Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι ὁ λαὸς στεκόταν στὸ ναὸ βουβός. Ἐπέψαλλε καὶ συνόδευε τὰ ψαλλόμενα. Σήμερα ἡ *βυζαντινὴ μουσικὴ*, πλούσια σέ παράδοση, μᾶς μεταγγίζει μὲ τίς νότες τῆς τὸ ὑψηλὸ νόημα τῶν ὕμνων.

Ἐμνογράφοι καὶ μελωδοὶ

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὕμνογραφία πέρασε ἀπὸ τρεῖς περιόδους. Στὴν πρώτη περίοδο (οἱ τέσσερις πρῶτοι χριστιανικοὶ αἰῶνες) οἱ ὕμνοι πού ψάλλονται στὴν ἐκκλησία εἶναι ποιητικὰ κείμενα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ὅπως εἶναι οἱ ψαλμοὶ καὶ διάφορες ἄλλες προσευχές (ἐννέα ὠδές).

Ἡ δευτέρη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 5ο αἰῶνα καὶ φτάνει σέ ἀκμὴ

Παναγία ἡ Ἀχειροποίητος. Μέσα σ' ἕνα φόντο, πού εικονίζει τὸ βαθυγάλαζο ἑνα-
στορο οὐρανό, οἱ ἀρχάγγελοι Γαβριήλ καί Μιχαήλ, μέ τῆ βασιλική τους ἀμφίεση
ὑποκλίνονται μπροστά στήν Παναγία. Ἐκείνη, σωστή βασιλίσσα τῶν οὐρανῶν, μέ
τά ὑψωμένα σέ δέηση χέρια της μεταφέρει τίς προσευχές τῶν ἀνθρώπων στό Θεό.
«Δέσποινα, δέξου τίς δεήσεις τῶν δούλων σου καί λύτρωσέ μας ἀπό κάθε ἀνάγκη
καί θλίψη» (Τοιχογραφία στόν ἅγιο Νικόλαο τόν Ὀρφανό τῆς Θεσσαλονίκης, 14ος
αἰ.).

Ἀπέναντι πάνω:

Τό βαπτιστήριο τοῦ ναοῦ τῆς Καταπολιανῆς στήν Πάρο (6ος αἰ.). Κόλλημένο στή
νότια πλευρά τοῦ ναοῦ εἶναι τρίκλιτη βασιλική μέ τρούλο. Μοναδικό στήν Ἑλλάδα,
μᾶς μεταφέρει στούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες. Στήν εἰκόνα ἡ σταυρική κο-
λυμβήθρα μέ τίς βαθμίδες καί τήν ἱερή νησίδα.

Ἀπέναντι κάτω:

Ἡ Καταπολιανή τῆς Πάρου. Ὀνομαστός ναός τῆς Παναγίας, ὅπου, ἐκτός ἀπό
ἄλλα, σώζονται στό Ἅγιο Βῆμα τὸ κιβώριο πάνω ἀπό τήν Ἁγία Τράπεζα καί τὸ
σύνθρονο στήν κόγχη.

τόν 6ο καί τόν 7ο αιώνα. Τήν τρίτη περίοδο (ἀπό τόν 8ο αἰ. καί μετὰ ἕως σήμερα) θά δοῦμε πιά κάτω σ' ἄλλο κεφάλαιο. Ὁ μεγαλύτερος ὕμνωδός τῆς β' περιόδου εἶναι ὁ Ῥωμανός ὁ Μελωδός.

Ὁ Ῥωμανός καταγόταν ἀπό τή Συρία. Ἄφου ὑπηρέτησε ὡς διάκονος στή Βηρυττό, ἤρθε ἔπειτα στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἐγίνε ἐφημέριος. Ἐδῶ – σύμφωνα μέ μιὰ παράδοση – ἔλαβε ἀπό τήν Θεοτόκο τό χάρισμα νά γράφει ὕμνους. Ὁ Ῥωμανός ἔγραψε καί μελοποίησε τοὺς ὕμνους πού λέγονται *κοντάκια* (κοντός = βραχύς, σύντομος· διηγούνται τήν ὑπόθεση τῆς γιορτῆς σύντομα). Χίλια τέτοια κοντάκια ἀποδίδονται στό Ῥωμανό. Δίκαια ὀνομάστηκε Πίνδαρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως.

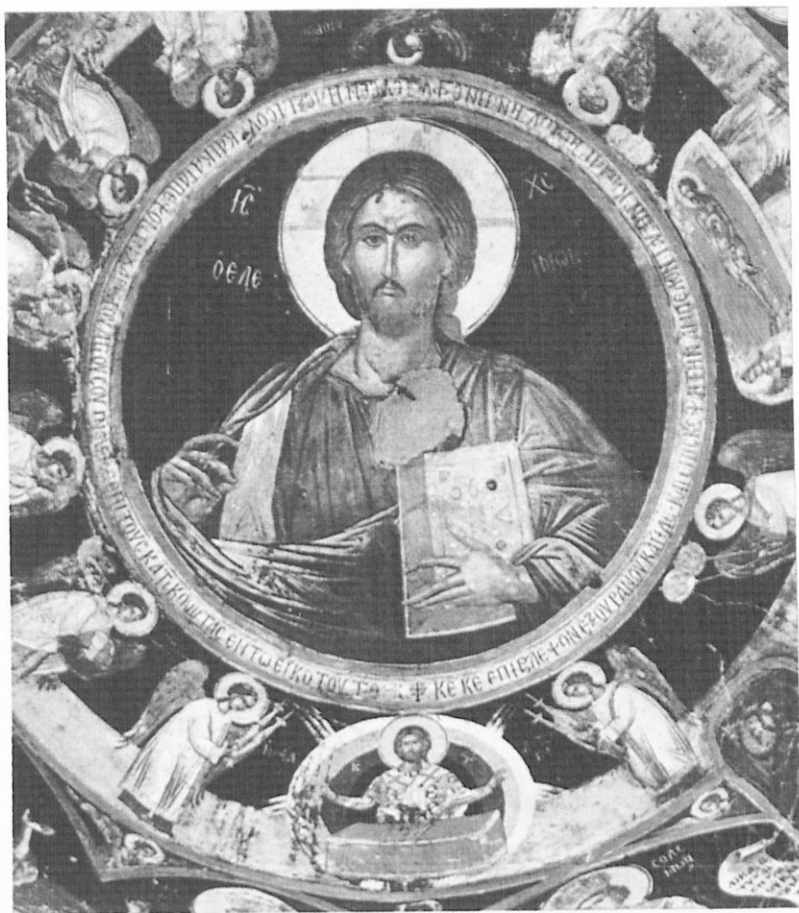
Στούς ὕμνογράφους τῶν δυό πρώτων περιόδων ἀνήκουν ὁ *Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός*, *Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων* κ.ἄ. Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Χαρακτηριστικοί ὕμνοι

1. «*Ἐν τῷ Ναῶ ἐστῶτες τῆς δόξης σου, ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζομεν. Θεοτόκε, πύλη ἐπουράνιε, ἄνοιξον ἡμῖν τήν θύραν τοῦ ἐλέους σου*» (ἀπολυτίκιο τοῦ Ὁρθρου).
2. «*Ὁ Μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων, καί καταδεξάμενος διὰ τήν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθεῖς τε, Χριστέ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἰς ὧν τῆς Ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς*» (ὕμνος τῆς θείας λειτουργίας).
3. «*Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τήν Θεοτόκον, τήν ἀειμακάριστον καί παναμώμητον καί μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τήν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ καί ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφεείμ, τήν ἀδιαφθόρως Θεόν Λόγον τεκοῦσαν, τήν ὄντως Θεοτόκον, σέ μεγαλύνομεν*» (μεγαλυνάριο τῆς Θεοτόκου).
4. «*Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης, ἀθανάτου Πατρός, ουρανοῦ, ἁγίου, μακάρος, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλθόντες ἐπὶ τήν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινόν, ὕμνοῦμεν Πατέρα, Υἱόν, καί ἅγιον Πνεῦμα, Θεόν. Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς, ὕμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίοις, Υἱὲ Θεοῦ, ζῶν ὁ διδούς· Διὸ ὁ κόσμος σέ δοξάζει*» (ὕμνος τοῦ Ἑσπερινοῦ).

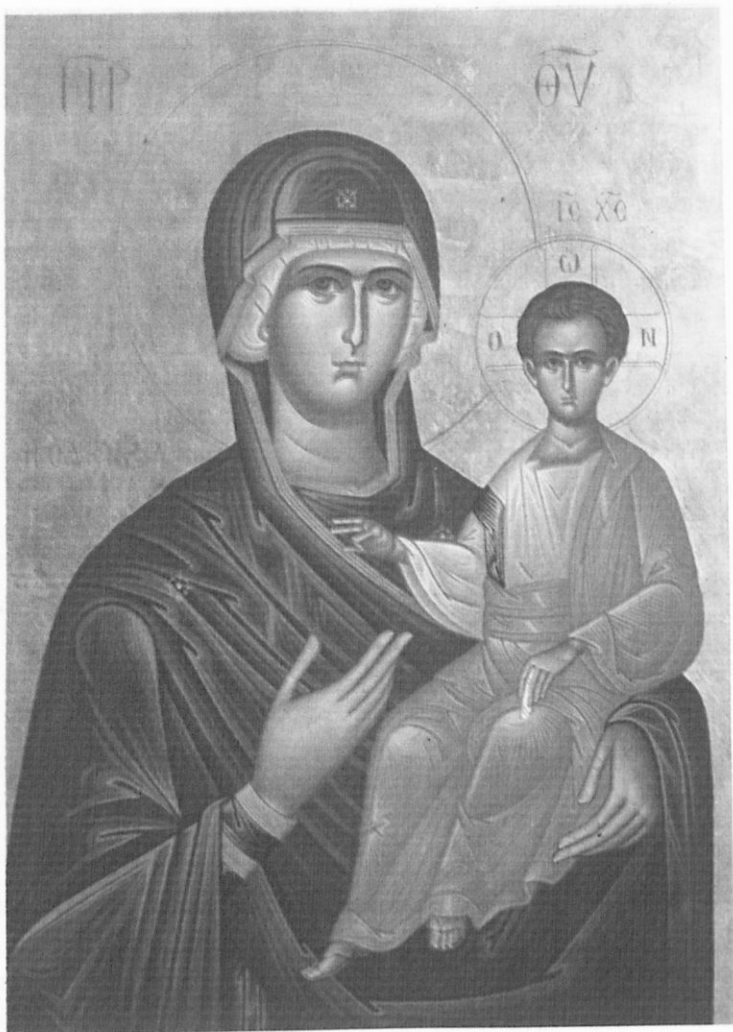
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Εἶπαν ὅτι ἡ εἰκόνα εἶναι «Εὐαγγέλιο ὀπτικό». Εἶναι δικαιολογημένος ὁ χαρακτηρισμός; Ἐξήγησε.

Ὁ Παντοκράτορας με τήν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας στό οὐράνιο θυσιαστήριο. Ὁ Ἐλεήμονας Χριστός, αὐστηρός καί πρᾶος, ἀγκαλιάζει καί ἐπιβλέπει τή γῆ, πού τόσο στοργικά φροντίζει καί κυβερνά μέ τήν Πρόνοιά Του (Τοιχογραφία στή μονή ἁγίου Νικολάου Ἀναπαυσά Μετεώρων, 16ος αἰ.).

2. Στό ναό «ὁ ἄνθρωπος γίνεται πραγματικά ἐπισκέπτης τοῦ Θεοῦ καί τῶν οὐρανῶν». Γιατί;
3. Πῶς οἱ ὕμνοι συνοψίζουν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως; (Σημείωσε μερικές ἀπό αὐτές διαβάζοντας τούς ὕμνους τοῦ μαθήματός σου).
4. Περιέγραψε ἐξωτερικά καί ἐσωτερικά τό ναό τῆς ἐνορίας σου.

Θεοτόκος ἡ Ὁδηγήτρια. Ἡ ἀρχικὴ εἰκόνα τοῦ τύπου αὐτοῦ, ζωγραφισμένη ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ, τοποθετήθηκε στὴ μονὴ τῶν Ὁδηγῶν (Κωνσταντινούπολη). Στὴν εἰκόνα αὐτὴ ὀφείλεται καὶ τὸ ὄνομα «Ὁδηγήτρια». Τὸ χεῖρ τῆς Παναγίας δείχνει στοὺς ἀνθρώπους τὸν Υἱό της, πού τούς εὐλογεῖ μὲ τὸ δεξιὸν χεῖρ (Ν. Λέππουρα).

33. Τό ζήτημα τῶν εικόνων

Ἡ εικόνα στή λατρεία

Μποροῦμε νά φανταστοῦμε ἕναν ὀρθόδοξο ναό χωρίς εἰκόνες; Θά ἦταν ἕνας ναός χωρίς ζεστασιά καί ιερή ἀτμόσφαιρα. Ἐντὶ νά μαζέψει τούς πιστούς, θά τούς ἀπωθοῦσε. Εἶναι καί αὐτό ἕνα μικρό δεῖγμα ὅτι οἱ ἅγιες εἰκόνες ἔχουν σχέση μέ τή θεία λατρεία.

Ἡ ὀρθόδοξη λειτουργία εἶναι μιά εὐστοχη ἀναπαράσταση τῆς ἀπολυτρωτικῆς ζωῆς καί τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Σέ κάθε θεία λειτουργία ξαναγυρίζουμε πίσω στό τραπέζι τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καί καθόμαστε δίπλα στούς Ἀποστόλους. Δέν εἴμαστε μόνο ἐμεῖς. Μαζί μας εἶναι ἡ Ἁγία Τριάδα, οἱ ἄγγελοι, ἡ Παναγία, οἱ ἅγιοι, γιατί καί αὐτοί συμμετέχουν στό μυστήριο πού τελεῖται. Ἔτσι, ὅπως λέει ἕνα ἀπολυτίκιο, «ἐνῶ στεκόμαστε στό ναό, νομίζουμε ὅτι εἴμαστε στόν οὐρανό».

Τούς ἀδερφοῦς μας πού εἶναι στόν οὐρανό, ἀγγέλους, Ἀποστόλους, μάρτυρες, ἁγίους παρουσιάζουν οἱ ἅγιες εἰκόνες. Ἀνάμεσα σ' αὐτές δεσπόζουν οἱ παραστάσεις τοῦ *Παντοκράτορα* καί τῆς *Πλατυτέρας*. Ὅταν πηγαίνομε στήν ἐκκλησία, ὁ οὐράνιος αὐτός κόσμος μᾶς περιμένει γιά νά τελέσουμε ὅλοι μαζί τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Στόν Ὄρθρο ὁ ἱερέας θυμιατίζοντάς μας χαιρετᾶ καί καλωσορίζει ὅλους τούς καλεσμένους στό μυστικό δεῖπνο. Θυμιατίζει ἐπίσης καί χαιρετᾶ τίς εἰκόνες τῶν ἁγίων, γιατί καί αὐτοί θά λάβουν μέρος στήν πνευματική χαρά τῆς λειτουργίας.

Μεταρρυθμιστικές ἀρνητικές τάσεις καί ἀνταγωνισμοί

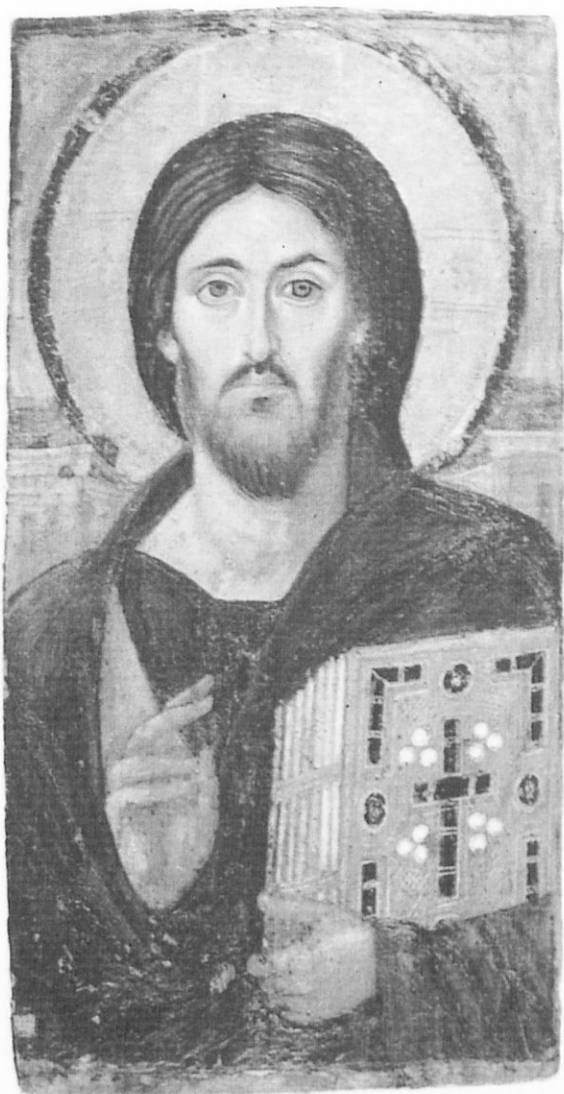
Ὅταν στό Βυζάντιο βασιλεῦε ὁ *Λέοντας Γ΄ ὁ Ἰσαυρος* (717-741), ἡ θέση καί ἡ σημασία πού ἔχουν οἱ εἰκόνες στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας ἀμφισβητήθηκαν. Ἡ πολεμική εἶχε ἀρχίσει νωρίτερα, ἀλλά τόν 7ο αἰῶνα κορυφώθηκε. Ἡ πολεμική αὐτή εἶναι γνωστή μέ τό ὄνομα *εἰκονομαχία*.

Ἡ στάση τοῦ Λέοντα Γ΄ καί τῶν διαδόχων του ἐξηγήθηκε παλαιότερα μέ τούς ἐξῆς λόγους:

1) Οἱ χριστιανοί ἔκαναν ὑπερβολές στήν τιμή τῶν εικόνων, πού καταντοῦσαν στή δεισιδαιμονία.

2) Οἱ Ἰσαυροὶ ἐπηρεάστηκαν ἀπό τούς Ἰουδαίους καί τούς Ἀραβες, πού δέν ἔχουν εἰκόνες στή λατρεία τους.

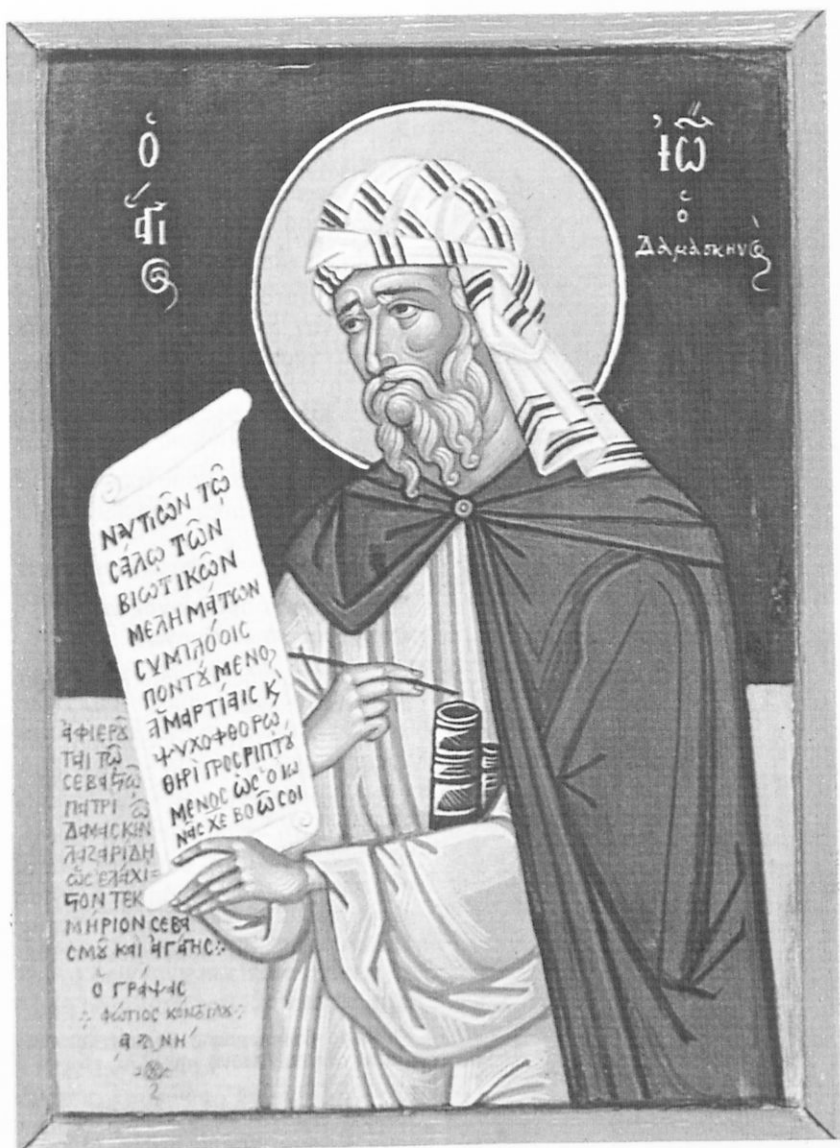
3) Ἡ πολιτική ἐξουσία θέλησε μέ τήν εἰκονομαχία νά χτυπήσει τήν Ἐκκλησία καί νά περιορίσει τή διοικητική της αὐτοτέλεια καί τήν οἰκονομική δύναμή της.

**Χριστός
Παντοκράτορας**

*(Κηρόχυτη εικόνα στή
μονή ἁγίας Αἰκατερί-
νης Σινᾶ, 6ος αἰ.).*

Ἡ εἰκονομαχία κράτησε περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια. Πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τῆς ἔριξε στὴ φυλακὴ, ἐξόρισε, τοὺς ἔκαμε μάρτυρες καὶ ὁμολογητὲς. Προξένησε πολλὰ δεινὰ στὸ κράτος καὶ στὴν Ἐκκλησία. Ἡ βαθύτερη αἰτία τοῦ σάλου τῆς δὲν ἦταν οἱ λόγοι πού

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (Φ. Κόντογλου).

αναφέρθηκαν, αλλά η λαθεμένη αντίληψη για τό Πρόσωπο του Χριστού.

Οί εικονομάχοι ισχυρίζονταν ότι, έφόσον ο Θεός είναι πνεύμα πού κανείς από τούς ανθρώπους δέν εΐδε ούτε μπορεί νά δει, δέν είναι δυνατό νά ζωγραφιστεί. Έτσι ή εικόνα του Χριστού δέν παρουσιάζει γι' αυτούς τόν Υιό του Θεού, άλλ' έναν άνθρωπο μέ τά συνηθισμένα χαρακτηριστικά του. Συνεπώς ή προσκύνηση τής εικόνας Του - έλεγαν - είναι καθαρή ειδωλολατρία.

Τούς ισχυρισμούς τών εικονομάχων άντέκρουσε ο άγιος Ίωάννης Δαμασκηνός.

ΊΟ Ίωάννης Δαμασκηνός καί ή επικράτηση τών εικόνων

Ο Ίωάννης Δαμασκηνός (680-749) πού μόναζε τήν έποχή εκείνη κοντά στά Ίεροσόλυμα, στό μοναστήρι του Άγίου Σάββα, ανέλαβε τήν υπεράσπιση τών εικόνων στην πρώτη φάση τής εικονομαχίας, 726-787· (στή δεύτερη φάση, 813-843, τόν διαδέχθηκε ο άγιος Θεόδωρος ο Στουδίτης). Στούς τρεις λόγους του «Περί εικόνων» βρι-

Πάνω:

Ο άγιος Θεόδωρος ο Στουδίτης (Μωσαικό στή Νέα Μονή τής Χίου, 11ος αϊ.).

Κάτω:

Κεφάλι γέροντα άσκητή. Απόσπασμα τοιχογραφίας, πού ήταν στην Τράπεζα τής μονής Φιλοθέου του Άγίου Όρους. (Αθήνα, Βυζαντινό Μουσείο, 16ος αϊ.).

σκοιμε τήν ἀτράνταχτη ἐπιχειρηματολογία του.

Ὁ ἀόρατος καί ἀσώματος Θεός – λέει ὁ Δαμασκηνός – δέν ἀπεικονίζεται. Ὁ Χριστός ὅμως ἐγίνε ἀνθρωπος, σαρκώθηκε, συναναστράφηκε μέ τούς ἀνθρώπους. Μπορούμε λοιπόν νά Τόν ζωγραφίσουμε. Στίς εἰκόνες τοῦ Κυρίου δέ διαχωρίζονται οἱ δυο φύσεις Του, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη, ὅπως ἰσχυρίζονταν οἱ εἰκονομάχοι. Εἶναι καί οἱ δυο ἐνωμένες στό θεῖο Του Πρόσωπο, ὅπως δογματίσε ἡ Δ' Οἰκουμενική Σύνοδος. "Ἄν δέν ἀπεικονίσουμε τόν Κύριο, ἀρνιόμαστε τήν ἀνθρώπινη φύση Του, τήν παρουσία Του στή γῆ. "Ἔτσι γινόμαστε *μονοφυσίτες* ἢ *δοκητές*. (Οἱ δοκητές παραδέχονταν ὅτι ὁ Χριστός εἶχε στή γῆ φαινομενικό καί ὄχι πραγματικό σῶμα).

Οἱ πιστοί πρέπει νά βλέπουν τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ γιά νά θυμούνται τίς εὐεργεσίες Του καί νά ἀναθερμαίνεται ἔτσι ἡ πίστη καί ἡ ἀγάπη τους σ' Αὐτόν. Μέ τήν προσκύνηση «ἡ τῆς εἰκόνης τιμή πρὸς τό πρωτότυπον διαβαίνει». Ἐδῶ βρίσκεται ἡ διαφορά τῆς εἰκόνας ἀπό τά εἰδῶλα. Στήν εἰκόνα τό πρωτότυπο, δηλ. τό πρόσωπο πού εἰκονίζεται, εἶναι ὑπαρκτό, ἐνῶ στό εἰδῶλο εἶναι ἀνύπαρκτο.

Ἡ εἰκόνα ἔκφραση τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου καί καταξίωση τῆς κτίσεως

"Ὅλες οἱ ἅγιες εἰκόνες ἔχουν σχέση μέ τή σάρκωση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. "Ἔτσι στό πρόσωπο τῆς Παναγίας βλέπουμε τή Μητέρα τοῦ Κυρίου, πού δέ γέννησε τόν ἀνθρωπο Χριστό, ἀλλά τό σαρκωμένο Θεό. Οἱ ἅγιοι εἶναι ὁ στρατός τοῦ Κυρίου, οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ, οἱ μιμητές τοῦ Χριστοῦ, πού στή ζωή τους ἀκολούθησαν τά ἀχνάρια Του. Ὁ Χριστός ἐγίνε ἀνθρωπος γιά νά γίνουμε ἐμεῖς μέ τή χάρη Του θεοί. Τῆ θέωση τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι ὁ σκοπός τῆς σαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, πέτυχε ἡ Θεοτόκος, πρώτη ἀπό ὅλους, καί οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας.

"Ἔτσι καταξιώνεται, παίρνει δηλ. ἀξία, ἡ ὕλη καί ὀλόκληρη ἡ κτίση. "Ὅπως τά ὑλικά σῶματα τῶν ἁγίων ἀλλοιώθηκαν καί μεταμορφώθηκαν (αὐτά δείχνουν οἱ εἰκόνες τους) ἔτσι θά γίνει καί μέ τήν κτίση στή δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου. Θά ἀνακαινιστεῖ καί θά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τή φθορά.

Ἡ Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδος

Τῆ διδασκαλία τοῦ Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ υἱοθέτησε ἡ Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδος (787), πού συγκάλεσε ἡ *Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία*. Ἡ Σύνοδος ἀκύρωσε τήν εἰκονομαχική Σύνοδο τοῦ 754 καί ἐσχώρισε τήν

Ὁ ἅγιος Δημήτριος. Παρ' ὄλη τῆ στρατιωτικῆ του πανοπλία, ἡ μορφή τοῦ ἁγίου εἶναι ἀνάλαφρη, ἐξαυλωμένη. Ἡ στάση του δείχνει ἀρχοντιά καὶ εὐγένεια. Μιά ψυχικὴ δράση κρύβουν τὰ ἐκστατικά μάτια του καὶ τὸ κλεισμένο στόμα. Ἕνας ἅγιος μὲ ρωμαλέα ψυχὴ καὶ τρυφερὴ καρδιά (Κ. Ξυνοπούλου).

ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «*Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας*», ὅπου διατρανώνεται ἡ ὀρθόδοξη πίστη καὶ ψάλλεται τὸ τροπάριο «Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, Ἄγαθέ,...», πού ἀναφέρεται στὴ σωτήρια σάρκωση καὶ σταύρωση τοῦ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί οἱ εἰκόνες εἶναι ἀπαραίτητες στὴ θεία λατρεία;
2. Ποιὰ εἶναι ἡ διαφορά εἰκόνας καὶ εἰδώλου;
3. «Οἱ εἰκόνες εἶναι τὰ βιβλία τῶν ἀγραμμάτων». Τί σημαίνει ἡ φράση αὐτὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ;
4. Γιατί ἡ ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων γιορτάζεται ὡς νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας;

«ἀληθινὴ λατρεία» πού ἀνήκει ἀποκλειστικά στὸ Θεὸ ἀπὸ τὴν «τιμητικὴ προσκύνηση» πού ταιριάζει στοὺς ἁγίους. Τόνισε ὅτι ἡ προσκύνηση αὐτὴ γίνεται στὸ πρόσωπο πού εἰκονίζεται καὶ ὑπογράμμισε τὴν ἀξία τῶν εἰκόνων. Τοποθέτησε ἀκόμη τὶς ἅγιες εἰκόνες στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιο καὶ τὸν Τίμιο Σταυρό.

Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας

Εἰκοσιπέντε χρόνια μετὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, τὸ 813, ἡ εἰκονομαχία μὲ αὐτοκράτορα τὸν Λέοντα Ε' τὸν Ἀρμένιο ξαναχτύπησε τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Εἶναι ἡ δευτέρη φάση τῆς. Οἱ ὀρθόδοξοι βρέθηκαν καὶ πάλι στίς ἐπάλξεις τους. Ἡ νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας ἦρθε τὸ 843. Ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα μὲ τὴ Σύνοδο πού συγκάλεσε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀναστήλωσε ὀριστικά τὶς ἅγιες εἰκόνες. Τὸ γεγονός αὐτὸ γιορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν Α' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν (Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας).

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ γίνεται λιτανεὺση τῶν εἰκόνων, διαβάζεται

Ἡ ἀναστήλωση τῶν σεπτῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων. Ὁ ἀγιογράφος τοποθετώντας στήν παράσταση τίς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Θεοτόκου θέλει νά τονίσει τή σχέση πού ἔχει ἡ σάρκωση τοῦ Κυρίου μέ τήν προσκύνηση τῶν ἁγίων εἰκόνων (Τοιχογραφία στή μονή Μεγίστης Λαύρας Ἁγίου Ὄρους, 16ος αἰ.).

1. Τό πάθος του φθόνου:

«... Ὁ φθόνος εἶναι λύπη γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ πλησίον. Γι' αὐτό ἀπὸ τὸ φθονερό ποτέ δὲ λείπουν οἱ ἀθυμίες, ποτέ οἱ κακοκεφιές. Ἐκαμε πολλὰ γεννήματα τὸ χωράφι τοῦ πλησίον; Ἐχει ἐπάρκεια τὸ σπῖτι ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς; Πάντοτε εἶναι χαρούμενος ὁ ἄνθρωπος; Ὅλα αὐτὰ εἶναι τροφή γιὰ τὴν ἀρρώστια καὶ πρόσθετος πόνος γιὰ τὸ φθονερό. Ὡστε σέ τίποτε νὰ μὴ διαφέρει ἀπὸ τὸ γυμνὸ ἄνθρωπο ποῦ ἀπὸ ὄλους πληγώνεται. Εἶναι κάποιος γενναῖος; Ἐχει καλὴ ὑγεία; Αὐτὰ πληγώνουν τὸ φθονερό. Εἶναι ἄλλος πιὸ ὁμορφος; Τοῦτο εἶναι ἄλλη πληγὴ γιὰ τὸ φθονερό. Ὑπερέχει κάποιος στὰ προτερήματα τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοὺς πολλούς; Εἶναι περίβλεπτος καὶ ζηλεύεται γιὰ τὴ σύνεση καὶ τὴ δύναμη τοῦ λόγου; Εἶναι ἄλλος πλούσιος καὶ κάνει μεγάλες δωρεές καὶ σχετίζεται μὲ τοὺς φτωχοὺς καὶ τὸν ἐπαινοῦν πολὺ ἐκεῖνοι ποῦ δέχονται τίς εὐεργεσίες; Ὅλα αὐτὰ εἶναι πληγές καὶ τραύματα ποῦ τὸν χτυποῦν καταμεσῆς στὴν καρδιά. Καὶ ἡ δυσκολία τῆς ἀρρώστιας εἶναι ὅτι δὲν μπορεῖ οὔτε κἀν νὰ τὴν ὀνομάσει. Ἄλλ' ὅμως σκύβει καὶ εἶναι κατσομφισασμένος, τὰ ἔχει χαμένα, κλαίει μεγαλόφωνα καὶ ἀπὸ τὸ κακὸ εἶναι χαμένος. Ὄταν μάλιστα τὸν ρωτοῦν γιὰ τὸ πάθος, ντρέπεται νὰ ὁμολογήσει τὴ συμφορὰ: ὅτι εἶμαι φθονερός καὶ πικρός καὶ μὲ συντρίβουν τὰ καλά τοῦ φίλου, κλαίω γιὰ τὴ χαρὰ τοῦ ἀδερφοῦ καὶ δὲν ὑποφέρω νὰ βλέπω τὰ ξένα καλά, ἀλλὰ θεωρῶ συμφορὰ τὴν εὐτυχία τοῦ πλησίον μου. Πραγματικά αὐτὰ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ, ἐάν θὰ ἤθελε νὰ ὁμολογήσει τὴν ἀλήθεια. Ἐπειδὴ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲ θέλει νὰ ἐξομολογηθεῖ, κρατᾷ κατάβαθα τὴν ἀρρώστια, ποῦ τοῦ σιγολειώνει καὶ κατατρῶει τὰ σπλάχνα.

Λοιπὸν οὔτε γιατρὸ καλεῖ γιὰ τὴν ἀρρώστια οὔτε μπορεῖ νὰ βρεῖ κάποιον φάρμακο γιὰ νὰ ἀπομακρύνει τὸ πάθος...».

(Μ. Βασιλείου, Περὶ φθόνου 1 – Μετάφραση Ι.Κ.)

2. Ὁ διάλογος Μ. Βασιλείου καὶ Μοδέστου:

«... Πῶς θὰ μπορούσα καλύτερα νὰ περιγράψω ἢ τὴν αὐθάδεια τοῦ ὑπάρχου ἢ τὴ συνετὴ τόλμη τοῦ Βασιλείου σὲ κείνον; (Ὁ ὑπαρχος) τὸν προσφώνησε μὲ τὸ ὄνομά του, γιὰτὶ δὲν καταδεχόταν κἀν νὰ τὸν ὀνομάσει ἐπίσκοπο καὶ τοῦ εἶπε:

– Πῶς συμβαίνει καὶ τολμᾷς νὰ ἀντιστέκεσαι στὸν ἰσχυρὸ αὐτοκράτορα καὶ μόνος ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους νὰ αὐθαδιάζεις;

– Γιὰ ποῖο πράγμα μοῦ λές, ρωτᾷ ὁ γενναῖος, καὶ ποιά εἶναι ἡ ἀφροσύνη μου, γιὰτὶ ἀκόμη δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω.

– Μόνον ἐσὺ δὲν ἀκολουθεῖς τὴν πίστη τοῦ αὐτοκράτορα, ἀπαντᾷ ὁ ὑπαρχος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γενικά ὑποχώρησαν καὶ δήλωσαν ὑποταγῆ.

– (Δὲν ὑποχωρῶ) καὶ δὲν παραδέχομαι αὐτὴν τὴν πίστη, εἶπε ὁ Βασίλειος, γιὰτὶ ὁ δικός μου βασιλιάς δὲν τὸ ἐπιδοκιμάζει. Οὔτε ἀνέχομαι νὰ προσκυνῶ κάτι, ποῦ θεωρεῖται κτίσμα, ἐνῶ καὶ ἐγὼ εἶμαι κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχω ὀνομαστῆ Θεός κατὰ χάρη.

- Τί νομίζεις λοιπόν ότι είμαστε εμείς; ρωτά ο ύπαρχος.
- Άληθινά είστε τίποτε (άπαντά ο Βασίλειος) έσείς, πού διατάζετε αυτά.
- Τί, λοιπόν, δέ θεωρείς τιμητικό νά άνήκεις στην παράταξή μας καί να μάς
έχεις φίλους σου καί κοινωνούς στην πίστη;

- Είστε βέβαια ύπαρχοι, άπαντά ο Βασίλειος, καί μάλιστα δοξασμένοι, δέ θά
τό άρνηθώ, όχι όμως άνωτεροι από τό Θεό. Καί τό νά σās έχω φίλους άποτελεί
τιμή γιά μένα, γιατί όχι; Πλάσματα του Θεού είστε καί έσείς, άλλ' όπως ακριβώς
έχουμε φίλους καί κείνους, πού είναι κάτω από την έξουσία μας. Γιατί τό χριστι-
ανό δέν τόν κάνει τό αξίωμα αλλά ή πίστη.

Σ' αυτό τό σημείο ο ύπαρχος άναστατώθηκε καί άναψε περισσότερο από
θυμό, πήδησε από τό κάθισμά του καί χρησιμοποίησε σκληρότερα άκόμη λόγια
έναντίον του.

- Τί λοιπόν, λέει, δέ φοβάσαι τή δύναμή μου;
- Γιατί νά φοβηθώ; Τί θά συμβεί; Ποιό πράγμα μήν πάθω;
- Τί θά πάθεις; Ένα από τά πολλά πού βρίσκονται στην έξουσία μου.
- Ποιά είναι αυτά; Άς τά άκούσουμε λοιπόν.
- Δήμευση, έξορία, βασανισμοί, θάνατος.
- Άλλο τίποτε άπειλησέ με, παρατήρησε ο Βασίλειος. Γιατί από όσα είπες,
τίποτε δέ μέ φοβίζει.

Τότε ο Μόδεστος ρώτησε:

- Πώς μπορεί νά συμβεί αυτό;
- Γιατί, άπάντησε ο Βασίλειος, δέν κινδυνεύει από τή δήμευση αυτός πού
τίποτε δέν έχει, έκτός καί άν χρειαστεί νά μου αφαιρέσεις τά τριμμένα μου κου-
ρέλια καί τά λίγα βιβλία, πού άποτελούν όλη την περιουσία μου. Η έξορία δέ θά
κάνει κακό σέ μένα, πού δέν άνήκω άποκλειστικά σέ όρισμένο τόπο καί πού δέν
έχω δική μου καί αυτή άκόμη τή γή, πού τή στιγμή αυτή πατώ, αλλά πού έχω δική
μου κάθε γή, όπου πρόκειται νά έξοριστώ. Για νά όμολογήσω καλύτερα, γνωρίζω
ότι όλη ή γή άνήκει στό Θεό, πού μάς έχει έδω πάροικους καί φιλοξενούμενους.
Οί βασανισμοί ποιά σημασία έχουν, όταν δέν ύπάρχει σωμα; Έκτός καί άν έννο-
είς τό πρώτο χτύπημα. Γιατί έσύ αυτό μόνο μπορείς νά δώσεις. Ό θάνατος άπο-
τελεί εύεργεσία. Γιατί γρηγορότερα θά μέ στείλει στό Θεό πού γιά χάρη Του ζω
καί αγωνίζομαι καί πολλές φορές έχω πεθάνει καί από πολύ χρόνο βιάζομαι νά
μετατεθώ κοντά Του.

Άπό αυτούς τούς λόγους αισθάνθηκε κατάπληξη ο ύπαρχος καί είπε: Κανέ-
νας ως σήμερα δέ μίλησε μέ αυτό τόν τρόπο σέ μένα τό Μόδεστο (πρόσθεσε καί
τό όνομα του) καί μέ τόση μεγάλη παρηγορία. Καί ο Βασίλειος του άπάντησε:
«Γιατί δέ συνάντησες ποτέ επίσκοπο».

(Γρηγορίου του Θεολόγου, Έπιτάφιος εις τόν Μ. Βασίλειον 48 - Μετάφραση Ι.Κ.)

3. Η νοσταλγία τής ειρήνης:

«Ειρήνη αγαπημένη, όνομα καί πράγμα γλυκό πού έχω δώσει στό λαό καί
αυτός μου τό έχει ανταποδώσει. Δέν ξέρω εάν ή φωνή μας είναι γνήσια καί
άνταποκρίνεται στό Πνεύμα καί δέν πρόκειται γιά δημόσιες συνθήκες πού άθε-

τοῦνται παρ' ὄλο πού ὁ Θεός ἔχει κληθεῖ ὡς μάρτυρας, ὥστε ἡ καταδίκη μας, γιά τήν παράβασή της νά εἶναι μεγαλύτερη.

Εἰρήνη ἀγαπημένη, ἡ διαρκής φροντίδα καί τό καύχημά μου πού ὅπως λέγουν ἀνήκει στό Θεό καί ὁ Θεός σ' αὐτή καί ἡ ὁποία εἶναι Θεός, ὁ ἴδιος ὁ Θεός... Εἰρήνη ἀγαπημένη, τό ἀγαθό πού ὄλοι ἐπαινοῦν, λίγοι ὁμως τό φυλάνε, πού μᾶς ἔχεις ἐγκαταλείψει καί πόσος χρόνος ἔχει περάσει ἀπό τότε; Πότε θά μᾶς ξανάρθεις. Γιατί πάρα πολύ σέ ποθῶ καί σέ ἀγαπῶ περισσότερο ἀπό τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους».

(Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικός Β' – Μετάφραση Ι.Κ.)

4. Ἡ ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων:

α. «Πάντοτε βέβαια, μά τώρα πιό πολύ ταιριάζει νά ποῦμε: *Ματαιότης ματαιότητων*, τὰ πάντα *ματαιότης*. Πού εἶναι τώρα ἡ λαμπρή στολή τῆς ὑπατείας; καί πού οἱ χαρωπές φωτοχουσίες; καί πού τὰ χειροκροτήματα, καί οἱ συνοδεῖες, καί τὰ ξεφαντώματα καί οἱ τελετές; Πού εἶναι τὰ στεφάνια καί τὰ λάβαρα; πού εἶναι ὁ θόρυβος τῆς πόλεως καί οἱ ζητωκραυγές στά ἵπποδρόμια καί οἱ κολακειές τῶν θεατῶν; Ὅλα ἐκεῖνα χάθηκαν. Φύσηξε ξαφνικά ἀγέρας, ἔριξε χάμω τὰ φύλλα καί μᾶς παρουσίασε τό δέντρο γυμνό, νά τινάζεται πιά ἀπό τή ρίζα του. Μέ τόση δύναμη φύσηξε ὁ ἀγέρας πού ἀπειλεῖ νά ξεριζώσει τό δέντρο καί νά τό διαλύσει ὀλότελα. Πού εἶναι τώρα οἱ ψεύτικοι φίλοι; πού εἶναι τὰ συμπόσια καί τὰ δεῖπνα; πού εἶναι τὰ κοπάδια οἱ παράσιτοι καί τό ἀνόθευτο κρασί πού χυνόταν ὅλη τήν ἡμέρα, καί οἱ ποικίλες τέχνες τῶν μαγείρων καί οἱ ὑπρέτες τῆς ἐξουσίας πού ἔκαναν καί ἔλεγαν τὰ πάντα, γιά νά εἶναι εὐχάριστοι; Νύχτα ἦταν ὅλα ἐκεῖνα καί ὄνειρο, καί ἀφανίσθηκαν μόλις ἔγινε μέρα. Ἄνθη ἦταν ἀνοιξιάνικα καί ὅλα μαράθηκαν σάν πέρασε ἡ ἀνοιξη. Σκιά ἦταν καί ἔφυγε γοργή. Καπνός ἦταν καί διαλύθηκε, φουσκες ἦταν καί ἔσκασαν, ἀράχνη ἦταν καί ἔσπασε. Γι' αὐτό λέμε καί ξαναλέμε τόν πνευματικό αὐτό λόγο πάνω σ' αὐτά: «*Ματαιότης ματαιότητων*, τὰ πάντα *ματαιότης*».

(Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Εὐτρόπιον – Μετάφραση Κ. Λουκάκη Ἰω. Χρυσοστόμου Ἔργα, ἔκδ. «Ὁ Λογος», τ. 3, σελ. 107)

5. Ἡ πραγματική νηστεία:

«*Νηστεία δέν ἐννοῶ αὐτή πού τηροῦν οἱ πολλοί, ἀλλά τήν πραγματική νηστεία, δηλαδή τήν ἀποχή ὄχι μόνο ἀπό ὀρισμένες τροφές ἀλλά καί ἀπό τίς ἀμαρτίες. Νηστεύεις; δεῖξε το μέ τὰ ἔργα σου· ποιά ἔργα; ἐάν δεῖς ἕνα φίλο νά εὐτυχεῖ μὴν τόν βασκάνεις· ἐάν δεῖς μιὰ ὠραία γυναῖκα, νά τήν ξεπεράσεις γρήγορα. Νά μὴ νηστεύει λοιπὸν μόνο τό στόμα, ἀλλά καί τό μάτι καί τ' αὐτιά καί τὰ πόδια καί τὰ χέρια καί ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος... Γιατί θά ἦταν πολύ ἄσχημο προκειμένου γιά τό στόμα νά ἀπέχουμε, ἐξαιτίας τῆς νηστείας, ἀπό τήν ἐπιτρεπόμενη τροφή, ἀλλά προκειμένου γιά τό μάτι νά πλησιάζουμε καί τήν ἀπαγο-*

ρευμένη. Δέν τρώγεις κρέας; οὔτε ἀνηθικότητες νά κάνεις μέ τά μάτια σου. Ἄς νηστεύει καί τό στόμα σου ἀπό αἰσχρά λόγια καί βρισιές. Γιατί ποιά εἶναι ἡ ὠφέλειά μας, ἐάν δέν τρώμε ὄρνιθες καί ψάρια, δαγκώνουμε ὁμως καί κατατρῶ-
γουμε τό γείτονά μας;».

(Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία εἰς τοὺς ἀνδριάντας Γ', Ρ. Γ. 49, 53 –
Μετάφραση Ι.Κ.)

6. Οἱ ἀρετές τοῦ Μ. Βασιλείου:

«Ποιά ἦταν λοιπόν ἡ εὐγένεια τοῦ Βασιλείου; Καί ποιά ἡ πατρίδα του; Γενιά ἦταν σ' αὐτόν ἡ συγγένεια μέ τό θεῖο καί πατρίδα του ἡ ἀρετή. Γιατί ἐκεῖνος πού δέχτηκε τό Θεό, ὅπως λέει τό Εὐαγγέλιο, ἔχει ἐξουσία νά γίνει παιδί τοῦ Θεοῦ. Ἄλλά τί μπορεί κανείς νά ζητήσει πού νά εἶναι πιό εὐγενικό ἀπό τή συγγένεια τοῦ Θεοῦ; Ἐκεῖνος πού ζεῖ τήν ἀρετή καί καλλιεργεῖ αὐτή καί ἀμειβεται ἀπό αὐτή, ἔχει γιά πατρίδα του αὐτό πού ζεῖ. Ἡ σωφροσύνη ἦταν σ' αὐτόν εἰκόνημα, ἡ σοφία κτῆμα· ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια καί ἡ καθαρότητα (τῆς ψυχῆς) ἀποτελοῦσαν τίς λαμπρές καί ἀξιοθέατες ὁμορφιές τῶν οἰκοδομημάτων του· μ' αὐτές τρεφόμενος χαίροταν περισσότερο ἀπό κείνους πού καμαρώνουν γιά τά μαρμάρια καί χρυσοστόλιστα σπίτια τους».

(Γρηγορίου Νύσσης, Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον, Ρ.Γ. 46, 816 Β – Μετά-
φραση Ι.Κ.)

7. Ἐλπίδα μας ὁ Θεός:

«Ἄς παραδώσουμε λοιπόν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐντελῶς στόν Κύριο, γιά νά μπορέσουμε νά τόν ἀπολαύσουμε ὀλόκληρο. Ἄς γίνουμε Θεοί γι' αὐτόν, γιατί γι' αὐτό ἀκριβῶς ἔγινε ἄνθρωπος, ἄν καί ἀπό τή φύση του εἶναι Θεός καί Δεσπότης. Ἄς ὑπακούσουμε σ' αὐτόν καί αὐτός ἀκούραστα θά ἀποκρούσει τοὺς ἐχθρούς μας. «Ἐάν ὁ λαός μου μέ ἄκουγε, λέγει (στήν Ἁγία Γραφή), καί ἐάν ὁ Ἰσραηλιτικός λαός βάδιζε στό δρόμο μου μέ τό τίποτα θά ταπεινῶνα τοὺς ἐχθρούς τους καί θά ἔβαζα τό δυνατό χέρι μου πάνω σ' αὐτούς πού τοὺς λυποῦσαν. Κάθε ἐλπίδα μας ἄς τή στηριξοῦμε μόνο πάνω σ' αὐτόν». Καί κάθε φροντίδα μας ἄς τή ρίξουμε μόνον σ' αὐτόν καί αὐτός θά μᾶς γλυτώσει ἀπό κάθε θλίψη καί σ' ὅλη μας τή ζωή θά μᾶς διαθρέψει. Κάθε ἄνθρωπο νά τόν ἀγαπήσουμε μέ τήν ψυχή μας· σέ κανέναν ὁμως ἀπό τοὺς ἀνθρώπους νά μὴ στηριξοῦμε τήν ἐλπίδα μας· διότι ἐφόσον ὁ Κύριος μᾶς συντηρεῖ, τότε ὅλοι οἱ φίλοι μᾶς περιτοιχίζονται καί ὅλοι οἱ ἐχθροί εἶναι ἀδύνατοι ἐναντίον μας. Μόλις ὁμως μᾶς ἐγκαταλείπει ὁ Κύριος, τότε καί ὅλοι οἱ φίλοι μᾶς ἐγκαταλείπουν καί ὅλοι οἱ ἐχθροί ἐναντίον μας δυναμώνουν. Ἄλλά καί κείνος πού ἔχει ἐμπιστοσύνη στόν ἑαυτό του, θά πέσει σέ πολύ μεγάλο πῆσιμο, ἐνῶ ἐκεῖνος πού φοβᾶται τόν Κύριο θά ὑψωθεῖ. Για τοῦτο ἔλεγε ὁ Δαβίδ· «Δέ στηρίζω τήν ἐλπίδα στό τόξο μου καί ἡ ρομφαία μου δέ θά μέ σώσει».

(Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Λόγος ἀσκητικός, Ρ.Γ. 90, 956 – Μετάφραση Ι.Κ.)

8. Ἡ Ξεκούραση τοῦ ὕπνου:

«Ὁ Θεός, πού ἐπλασε τὰ πάντα,
Ὁ ρυθμιστής τῶν οὐρανῶν,
Πού φωτίζει τὴν ἡμέρα μέ τῆ λάμψη τοῦ φωτός
Καί χαρίζει τοῦ ὕπνου τ' ἀγαθὰ τῆ νύχτα,
Γιὰ ν' ἀναπαύει ἀπὸ τὸ μόχθο τῆς ἡμέρας
τὸ ἐξαντλημένο σῶμα,
Ν' ἀνακουφίζει τὸ κατακουρασμένο πνεῦμα
Καί νὰ καταπραῖνει τὴν ἀγωνία τῆς ὀδύνης...».

(Ἀμβροσίου, Ὑμνος, P.L., τ. 16, στ. 409 – Μετάφραση Α. Δαλεζίου)

9. Ἡ ἀγάπη τοῦ Αὐγουστίνου γιὰ τὸ Θεό:

«Δώσε τόν Ἐαυτὸν Σου σ' ἐμένα, Θεέ μου, παραδώσου σ' ἐμένα. Ἐάν εἶναι ἀκόμη ἀσθενική ἡ ἀγάπη μου κάνε τὴν δυνατώτερη. Δέν εἶμαι ἰκανός νὰ μετρήσω ὅ,τι λείπει ἀπὸ τὴν ἀγάπη μου, γιὰ νὰ εἶναι ἀρκετὴ, γιὰ νὰ πέσει μέσα στὴν ἀγκαλιά Σου ἡ ζωὴ μου καί νὰ μὴν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτὴ, μέχρις ὅτου βρεῖ καταφύγιο στὴ θεϊκὴ Σου παρουσία. Μόνο αὐτὸ ξέρω: μακριὰ ἀπὸ σένα, καί μέσα μου καί γύρω μου, δέ δοκιμάζω τίποτ' ἄλλο παρά ὀδύνη, καί κάθε πλοῦτος, πού δέν εἶναι ὁ Θεός μου, εἶναι φτώχεια γιὰ μένα καί ἀνάγκη».

(Αὐγουστίνου, Ἐξομολογήσεις, Βιβλίον ΙΓ' – Μετάφραση Α. Δαλεζίου)

10. Οἱ ἅγιες εἰκόνες:

«...Ἀλλὰ ἀκόμη ποῖός μπορεῖ νὰ κάνει ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἀόρατος καί ἀσώματος καί ἀπερίγραφτος καί ἀσχημάτιστος; Τό νὰ ζωγραφίζει κανεῖς τὸ Θεό εἶναι δεῖγμα τῆς πῶς μεγάλης παραφροσύνης καί ἀσέβειας. Γι' αὐτό στὴν Παλαιὰ Διαθήκη δέν ἦταν συνηθισμένη ἡ χρῆση τῶν εἰκόνων. Ἀφοῦ ὁμως ὁ Θεός ἀπὸ τῆ μεγάλη του εὐσπλαχνία ἔγινε ἀληθινὰ ἄνθρωπος γιὰ τὴ δική μας σωτηρία... ἔζησε πάνω στῆ γῆ «καί συναστράφηκε μέ τούς ἀνθρώπους», ἔκαμε θαύματα, ἔπαθε, σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε, καί ὅλα αὐτὰ ἔχουν γίνε ἀληθινὰ, καί τόν εἶδαν οἱ ἄνθρωποι, γράφτηκαν λοιπόν γιὰ νὰ τὰ θυμόμαστε καί νὰ διδάσκονται αὐτοὶ πού δέν ἦταν παρόντες τότε, μέ σκοπὸ νὰ μακαριστοῦμε ἀπὸ τόν Κύριο ἐμεῖς πού, ἂν καί δέν εἶδαμε, ἀκούσαμε ὁμως καί πιστεύσαμε. Ἐπειδὴ ὁμως δέ γνωρίζουν ὅλοι γράμματα, οὔτε καταγίνονται μέ τὴν ἀνάγνωση, οἱ πατέρες ἔκριναν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζωγραφιστοῦν αὐτὰ σέ εἰκόνες, γιὰ μά μᾶς τὰ θυμίζουν περιληπτικά, ὅπως γίνεται μέ μερικές ἥρωικές πράξεις. Χωρὶς ἀμφιβολία, ἐνὼ πολλές φορές δέν ἔχουμε στό νοῦ μας τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, ὅταν δοῦμε τὴν εἰκόνα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, φέρνουμε στὴ μνήμη μας τὸ σωτήριο πάθος, πέφτουμε καί προσκυνοῦμε ὄχι τὴν ὕλη, ἀλλὰ αὐτόν πού εἰκονίζεται, ὅπως καί δέν προσκυνοῦμε οὔτε τὴν ὕλη τοῦ Εὐαγγελίου, οὔτε τὴν ὕλη τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ τὸ σχῆμα. Γιατὶ σέ τί διαφέρει ὁ σταυρός

πού δέν ἔχει τό ἀπεικόνισμα τοῦ Κυρίου ἀπό κείνον πού τό ἔχει; Τό ἴδιο συμβαίνει καί καί μέ τήν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, γιατί ἡ τιμὴ πού τῆς ἀποδίδουμε, πηγαίνει σ' αὐτόν πού σαρκώθηκε ἀπό αὐτή. Παρόμοια εἶναι καί τά ἀνδραγαθήματα τῶν ἁγίων, πού μᾶς παρακινοῦν στήν ἀνδρεία καί τό ζῆλο καί τή μίμηση τῆς ἀρετῆς τους καί τή δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅπως εἶπαμε, ἡ τιμὴ πού δείχνουμε στοὺς ἁγίους, εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀγαθῆς διαθέσεως πρὸς τόν κοινὸ Δεσπότη καί ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνας καταλήγει στό πρωτότυπο. Εἶναι ἀγραφή παράδοση, ὅπως ἀκριβῶς ἡ προσκύνηση πρὸς τό μέρος τῆς ἀνατολῆς, ἡ προσκύνηση τοῦ σταυροῦ καί πάρα πολλά ἄλλα ὅμοια μέ αὐτά...».

(Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Δ' 16 – Μετάφραση Χ.Γ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

34. Τό σχίσμα

Διαφορές Ἀνατολῆς καί Δύσεως

Τούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες χαιρόταν ἡ Ἐκκλησία τήν ἐνότητά της. Ἦταν μία καί καθολική, δηλ. ὀρθόδοξη.

Μέ τό πέρασμα ὅμως τῶν αἰώνων οἱ διαφορές, πού εἶναι φυσικό νά ὑπάρχουν ἀνάμεσα σέ δυό περιοχές πού βρίσκονται τόσο μακριά ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη, φάνηκαν περισσότερο. Ἡ γεωγραφική ἀπόσταση, ἡ πολιτική διαίρεση, οἱ περιπέτειες πού ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι στήν Ἀνατολή καί στή Δύση καί οἱ διαφορετικές συνθῆκες ζωῆς δημιούργησαν δυό διαφορετικούς κόσμους. Ὁ συνδετικός κρίκος τῶν δυό αὐτῶν περιοχῶν, ἡ ἑλληνική γλώσσα, ἔσπασε. Στή Δύση ἐπικράτησε ἡ λατινική γλώσσα ἐνῶ στήν Ἀνατολή ἡ ἑλληνική. Ἔτσι ἡ ἀπομάκρυνση τῆς Ἀνατολικῆς ἀπό τή Δυτική Ἐκκλησία γινόταν σιγά-σιγά ἀλλά μέ σταθερό βῆμα.

Τά αἶτια τοῦ σχίσματος

Τό σχίσμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας κομμάτισε τό θεοῦφαντο χιτῶνα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Τά κυριότερα αἰτία του ἦταν:

- 1) Τό *παπικό πρωτεῖο*, ἡ ἀξίωση δηλ. τοῦ πάπα νά ἐξουσιάζει τήν Ἐκκλησία.
- 2) Ἡ ἰδρυση τοῦ *παπικοῦ κράτους* τόν 8ο αἰῶνα πού ἔκαμε τόν πάπα πολιτικό ἄρχοντα.
- 3) Ἡ προσθήκη στό Σύμβολο τῆς Πίστεως ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται καί ἀπό τόν Υἱό (Filioque).

4. Διαφορές στη διοίκηση και στη λατρεία της Ἐκκλησίας.

Ἡ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶδαμε σέ προηγούμενα μαθήματα, δέν εἶναι κοσμική, ἀλλά πνευματική. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἐνδιαφέρεται γιά τά βασίλεια τοῦ κόσμου, ἀλλά γιά τή *Βασιλεία τοῦ Θεοῦ*.

Ἀπό τά ἀποστολικά χρόνια ἡ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δημοκρατική. Ὅπου ὑπάρχουν πρωτεῖα, δέν εἶναι πρωτεῖα ἐξουσίας, ἀλλά τιμῆς. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος οὔτε ἡγεμόνας τῶν Ἀποστόλων ἦταν οὔτε ἔγινε ἐπίσκοπος Ρώμης, γιά νά ἔχει δικαίωμα ἐξουσίας ὁ πάπας ὡς διάδοχός του, ὅπως ἰσχυρίζεται.

Οἱ ἀφορμές τοῦ σχίσματος-Φώτιος

Ὅταν ἄρχισε τό σχίσμα, στό πηδάλιο τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας βρέθηκε ὁ *Φώτιος*. Ἦταν ἄνθρωπος μέ πολλά προσόντα. Εἶχε ἀπέραντη μόρφωση (τόν παρομοιάζουν μέ τόν Ἀριστοτέλη) καί πλούσια δράση: διδακτική καί ἐκκλησιαστική. Ἐγινε πατριάρχης τό 858 ἀπό λαϊκός παρά τή θέλησή του, γιατί ὁ καίσαρας *Βάρδας* γιά προσωπικούς λόγους συγκρούστηκε μέ τόν πατριάρχη *Ἰγνατίο*.

Ἡ διένεξη Ἰγνατίου-Φωτίου εἶναι ἡ πρώτη ἀφορμή τοῦ σχίσματος. Ὁ πάπας *Νικόλαος Α΄* διαμαρτυρήθηκε γιατί δέ ζήτησαν τή γνώμη του. Εἶχε τίς ἀντιρρήσεις του γιατί ὁ Φώτιος ἔγινε ἀπό λαϊκός πατριάρχης, παρ' ὅλο πού αὐτό συνηθιζόταν τότε καί στήν Ἀνατολή καί στή Δύση.

Ἡ ἐπέμβαση τοῦ πάπα προχώρησε περισσότερο. Τό *βουλγαρικό ζήτημα* στάθηκε ἡ δεύτερη ἀφορμή. Κληρικοί τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἤρθαν στή Βουλγαρία, πού ὑπαγόταν στό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, καί διέδιδαν διδασκαλίες καί παραδόσεις ἄγνωστες στήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Ὅλα αὐτά κατάγγειλε μέ ἐγκύκλιό του ὁ Φώτιος, ἐνῶ Σύνοδος τό 867 καταδίκασε τόν πάπα.

Τό δράμα τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν, παρ' ὅλη τή φιλοδυτική πολιτική τοῦ αὐτοκράτορα *Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα* (867-886), προχωροῦσε στήν τελική του πράξη. Αὐτή παίχτηκε τόν 11ο αἰώνα. Πρωταγωνιστές ἦταν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως *Μιχαήλ ὁ Κηρουλάριος* καί ὁ πάπας *Λέοντας Θ΄*. Τό παπικό πρωτεῖο καί οἱ καινοτομίες τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀπειλήσαν καί πάλι τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιπροσωπεῖα τοῦ πάπα δημιούργησε ἐπεισόδια στήν Κωνσταντινούπολη καί ἀφόρισε μέ ἔγγραφο τῆς τούς ὀρθοδόξους. Στίς 20 Ἰουλίου 1054 ὁ πατριάρχης Μιχαήλ μέ Σύνοδο ἀναθεμάτισε τούς βλάστημους παπικούς. Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας διασπάστηκε. Τό σχίσμα ἔγινε ἡ ἀνεπούλωτη πληγή τῆς.

Ὁ πατριάρχης Ἀθηναγόρας Α΄ καί ὁ πάπας Παῦλος ΣΤ΄.

Συνέπειες τοῦ σχίσματος

Τό σχίσμα εἶχε ὡς συνέπεια τόν τελικό χωρισμό τῆς Ἐκκλησίας σέ Δυτική καί Ἀνατολική. Ἡ κάθε μιά πῆρε τό δικό της δρόμο. Ἡ διάσπαση γέννησε τήν καχυποψία, τό φανατισμό, τήν προπαγάνδα. Τά χρόνια τῶν σταυροφοριῶν καί τῆς τουρκοκρατίας εἶναι ἀδιάψευστοι μάρτυρες γιά ὅσα ἔπαθε ἡ Ὀρθοδοξία ἀπό τήν ἐχθρότητα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἄν ἡ χριστιανοσύνη ἦταν τότε ἐνωμένη, θά ἀναχαίτιζε τό μωαμεθανικό κίνδυνο καί σήμερα θά ἦταν μιά ὑπολογίσιμη φωνή γιά τήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης καί τῆς δικαιοσύνης στόν κόσμο. Τό 1965 ὁ πάπας Παῦλος ΣΤ΄ καί ὁ πατριάρχης Ἀθηναγόρας ἔσβησαν ἀπό τή μνήμη τῆς Ἐκκλησίας τά ἀναθέματα τοῦ 1054 μέ τήν ἀμοιβαία ἄρση τους. Ἦταν μιά γενναία πράξη ἀγάπης καί κατανοήσεως, πού διευκολύνει τήν ἐπιστροφή τῆς Ἐκκλησίας στό κοινό παρελθόν, ὅπου ὑπάρχει ἡ σωστή βάση γιά μιά μελλοντική ἔνωση τῶν χριστιανῶν Ἀνατολῆς καί Δύσεως.

Οί φάσεις του σχίσματος

- 858 Καθαίρεση του Ἰγνατίου καί ἀνύψωση τοῦ Φωτίου.
861 Ἡ Πρωτοδευτέρα Σύνοδος ἐπικυρώνει τὰ παραπάνω.
863 Παπική Σύνοδος καθαιρεῖ τό Φώτιο.
866 Ἐπέμβαση τοῦ πάπα στή Βουλγαρία.
867 Σύνοδος καθαιρεῖ τόν πάπα γιά τήν ἐπέμβασή του (Α' σχίσμα).
869 Παπόφιλη Σύνοδος στήν Κων/πολη καταδικάζει τό Φώτιο καί ἀναγνωρίζει τό πρωτεῖο τοῦ πάπα!
879 Σύνοδος ἐπικυρώνει τήν ἐκλογή τοῦ Φωτίου.
1054 Σύνοδος καταδικάζει τίς παπικές ἀυθαιρεσίες. Τό σχίσμα ὀριστικό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό ρόλο ἔπαιξε στό σχίσμα ἡ ἀποξένωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως;
2. Γιατί οἱ ἀξιώσεις τοῦ πάπα δέ συμβιβάζονται μέ τό Εὐαγγέλιο καί τή δημοκρατικότητα τῆς Ἐκκλησίας;
3. Γιατί ὁ Φώτιος ὀνομάζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία μας «προασπιστής τῶν ὀρθόδοξων»;
4. Ποιές εἶναι οἱ συνέπειες τοῦ σχίσματος;

35. Προσπάθειες γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας

Ἐνωτικές προσπάθειες

Τό σχίσμα ἀνάμεσα στήν Ἀνατολή καί στή Δύση εἶναι τό τραγικότερο γεγονός στήν πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ ἀπαρχή τῆς μεγαλύτερης κρίσεως στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Μιά χωρισμένη Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά εἶναι χριστιανική Ἐκκλησία. Ἔτσι δέ λείψανε πρωτοβουλίες καί προσπάθειες, γιά νά γεφυρωθεῖ τό χάσμα ἀνάμεσα στήν Ἀνατολή καί στή Δύση καί νά ξαναβρεῖ ἡ Ἐκκλησία τήν ἐνότητά της.

Οἱ σημαντικότερες ἐνωτικές πρωτοβουλίες καί προσπάθειες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1. Ἡ σύνοδος τῆς Βάρης (1098). Ἀποτελεῖ προοίμιο τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν. Σ' αὐτή πήραν μέρος καί ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι τῆς Ν.

Ἰταλίας. Ἀπέτυχε ὅμως, γιατί ἀνέπτυξε μονομερῶς τίς ρωμαιοκαθολικές θέσεις καί ἐπιχείρησε τήν ἐπιβολή τους.

2. Ἡ πρωτοβουλία τῶν *Παλαιολόγων*. Στήν ἐποχή τους λόγοι πολιτικοί καί ἐθνικοί ὠθοῦσαν στήν ἔνωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως. Τό Βυζάντιο διατρέχει τόν κίνδυνο τοῦ Ἰσλαμισμού, πού μόνο μιά βοήθεια ἀπό τή Δύση θά μπορούσε νά ἀποτρέψει. Ἀλλά ὁ πάπας, ὡς ἀντάλλαγμα γιά τή στρατιωτική βοήθεια, ζητοῦσε τήν ἐκκλησιαστική ἔνωση. Ἡ Σύνοδος μάλιστα τῆς *Λυών* (1274) κήρυξε τήν ἔνωση, χωρίς βέβαια νά βρεῖ ἀπῆχηση στήν Ἀνατολή.

3. Ἡ κυριότερη προσπάθεια εἶναι ἡ Σύνοδος *Φερράρας-Φλωρεντίας* (1438-1439). Ἡ ἐμφάνιση τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου ἀνάγκασε τούς Βυζαντινούς, νά στραφοῦν πρός τόν πάπα. Ἔτσι οἱ ὀρθόδοξοι δέχτηκαν νά πάρουν μέρος, μέ μεγάλη ἀντιπροσωπεΐα, στή Σύνοδο τῆς *Φερράρας* (1438), πού ἀργότερα μετατέθηκε στή *Φλωρεντία* (1439). Οἱ ὀπαδοί τῆς συμβιβαστικῆς λύσεως, πού εὐνοοῦσε τούς ρωμαιοκαθολικούς ἐπέβαλαν τίς θέσεις τους. Τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου υπέγραψαν 16 ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι.

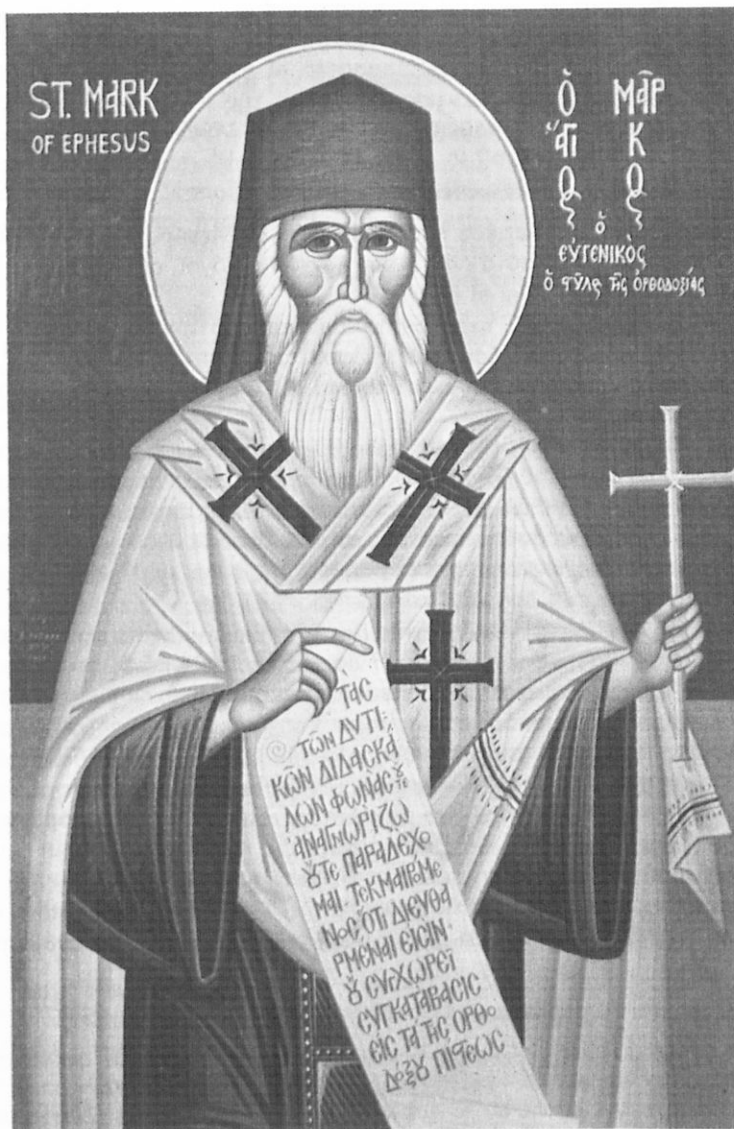
Μορφή τῆς Συνόδου ἦταν ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου *Μάρκος ὁ Εὐγενικός*, πού ἀρνήθηκε νά ὑπογράψει τίς ἐνωτικές ἀποφάσεις. Εἶναι συγκινητικοί οἱ λόγοι του στή σύνοδο:

«Σᾶς παρακαλοῦμε πατέρες καί ἀδερφοί καί τιμιότατοι κύριοι, ὅπως καί πρῖν σᾶς παρακαλέσαμε, στό ὄνομα τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού μᾶς ἀγάπησε, ἐνῶ εἴμαστε ἀχρεῖοι καί ἀμαρτωλοί καί ἀπελπισμένοι, νά ἐπιστρέψουμε στήν καλή συμφωνία μεταξύ μας καί μέ τούς ἁγίους Πατέρες, τήν ὁποία εἴχαμε πρωτύτερα, ὅταν ὅλοι λέγαμε τά ἴδια πράγματα καί δέν ὑπῆρχε ἀνάμεσά μας κανένα σχίσμα. Ἄς γνωρίσουμε βαθιά καί ἀδερφικά ὁ ἕνας τόν ἄλλο· ἄς σεβαστοῦμε τούς κοινούς μας Πατέρες· ἄς τιμήσουμε τίς παραδόσεις, ὡστε ὅλοι μαζί, μέ ἕνα στόμα καί μιά καρδιά νά δοξάζουμε τό πάντιμο καί μεγαλόπρεπο ὄνομα τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τώρα καί πάντοτε καί στούς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

Ὅπως φαίνεται ἀπό τό κείμενο, ὁ ἐπίσκοπος Μάρκος δέν ἦταν κατά τῆς ἐνώσεως, ἤθελε ὅμως τό χάσμα πού θά κλείσει μέ τήν ἔνωση, νά μὴν ἀφανίσει τήν Ὁρθοδοξία. Ὅταν ὁ πάπας πληροφορήθηκε ὅτι ὁ Μάρκος δέν υπέγραψε τίς συμφωνίες τῆς ἐνώσεως, εἶπε ἐπιγραμματικά:

«Ἐποιήσαμεν λοιπόν οὐδέν»

Γιά τούς ἀγῶνες του ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός χαρακτηρίστηκε «ἀτλαντάς τῆς Ὁρθοδοξίας». Ἡ Ἐκκλησία μας τόν ἀναγνώρισε Ἄ-

Ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός
(Εἰκόνα τοῦ Β. Λέπουρα στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

γιο και τόν γιορτάζει στις 19 Ιανουαρίου.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η αντίδραση του ὀρθόδοξου πληρώματος ἔκαμε, ὥστε να μείνουν ἀνεφάρμοστες οἱ ἐνωτικές ἀποφάσεις τῆς Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας. Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔθεσε τέρμα στις προσπάθειες γιὰ τὴν ἔνωση Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

Ἀποτελέσματα - Συντελεστές ἀποτυχίας

Καμιά ἀπὸ τὶς ἐνωτικές προσπάθειες πού ἀναφέραμε δὲν εἶχε θετικό ἀποτέλεσμα. Σ' αὐτὸ συντέλεσαν ἀρκετοὶ λόγοι, οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι οἱ ἑξῆς:

1. Οἱ προσπάθειες ἦταν διαποτισμένες ἀπὸ πνεῦμα *προκαταλήψεως* καὶ *ἐχθρότητας*, *δογματικῆς ἀποκλειστικότητας* καὶ *ἄγνοιας*. Οἱ Δυτικοὶ κατηγοροῦνται σάν αἰρετικοὶ καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι ἀτενίζονται σάν εἰδωλολάτρες.

2. Ὁ ἐκκλησιαστικός χαρακτήρας τῶν προσπαθειῶν *νοθεύτηκε* ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ἀκμὴ τοῦ παπισμοῦ καὶ τὸν ἀγῶνα του γιὰ κοσμοκρατορία. Οἱ προσπάθειες ἐπιβάλλονταν ἀπὸ *πολιτικὴ σκοπιμότητα* καὶ δὲν ἦταν ἔκφραση τοῦ ὀρθόδοξου φρονήματος. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ζητοῦσε τὴν ἔνωση ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ βοήθειά της στὴν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, πού κινδύνευε ἀπὸ τὸν Ἰσλαμισμό.

3. Τὰ διάφορα *τεχνάσματα* τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας στὴν ἐποχὴ αὐτῆ, ὅπως οἱ σταυροφορίες καὶ ἡ Οὐνία, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ δώσουμε στοιχεῖα σὲ ἐπόμενο κεφάλαιο, ἀποκάλυψαν τὰ πραγματικὰ σχέδια τῆς Δύσεως γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία. Ἰδιαίτερα οἱ σταυροφορίες, πού εἶχαν μεγαλύτερο ἀντίκτυπο ἀπὸ τὰ ἀναθέματα τοῦ 1054, ὄχι μόνο δὲ βοήθησαν τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ συντέλεσαν στὴν αὐξηση τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Στάθηκαν τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο στὴν ἱστορία τῶν προσπαθειῶν γιὰ τὴν ἔνωση τῆς χωρισμένης Ἐκκλησίας.

Ὅλα αὐτὰ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παγίωση τοῦ σχίσματος καὶ τὴ μονιμότητα τῆς κρίσεως στὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὀρθοδοξία καὶ Δύση θὰ βαδίσουν καθεμιά χωριστά καὶ σὲ διαφορετικὴ κατεύθυνση.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί μιά χωρισμένη Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι χριστιανικὴ Ἐκκλησία;
2. Ποιὰ ἀπὸ τὶς ἐνωτικές προσπάθειες θεωρεῖς σημαντικότερη καὶ γιατί;
3. Τί κατὰ τὴ γνώμη σου συντέλεσε περισσότερο στὴν ἀποτυχία τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν;
4. Θαυμάζεις τὴ μορφή τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ; Θὰ ἤθελες νὰ μιμηθεῖς τὸ θάρρος καὶ τὴν εὐθύνη του ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησία;

36. Ὁ Χριστιανισμός στή Δύση μετά τό σχίσμα

Κύριες ἐξελίξεις στή ζωή τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας

Ἀπό τόν 9ο αἰώνα ὡς τά μέσα τοῦ 11ου, ἡ Δυτική Ἐκκλησία βρέθηκε σέ κατάπτωση. Ἡ κοσμική ἐξουσία, οἱ βασιλεῖς στά διάφορα εὐρωπαϊκά κράτη δέσποζαν πάνω στήν ἐκκλησιαστική ἐξουσία. Οἱ ἐπίσκοποι καί ὁ πάπας ἦταν ὄργανα τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων. Ὁλος ὁ κληρικός χρειαζόταν νά καθαρθεῖ ἀπό τή διαφθορά καί τή σιμωνία. Τότε βρέθηκαν δυνατοί πάπες πού ἔβαλαν σκοπό τους νά ἀνυψώσουν τήν Ἐκκλησία καί νά τήν ἀπαλλάξουν ἀπό τήν κοσμική ἀξουσία. Ἀκόμα περισσότερο, νά ὑποτάξουν τήν κοσμική στήν παπική ἐξουσία.

Ἄκμή τοῦ παπισμοῦ

Ὁ Γρηγόριος Ζ΄ (11ος αἰώνας) καθόρισε ὅτι ὑπάρχουν δυό ἐξουσίες, ἡ παπική καί ἡ βασιλική. Ἡ πρώτη εἶναι ὁ ἥλιος, ἡ δευτέρα ἡ σελήνη. Ἀνώτερη λοιπόν ἡ Ἐκκλησία, ἔχει δικαίωμα νά δίνει τήν πορφύρα καί τό στέμμα στό βασιλιά. Μέ τήν ἐρμηνεία αὐτή, ὁ Φρειδερίκος Α΄ ὁ Βαρβαρόσας ἔφτασε σέ σημεῖο νά κάμει καθήκοντα ἵπποκόμου γιά τόν πάπα, γιά νά στεφθεῖ ἀπό αὐτόν αὐτοκράτορας τῶν Γερμανῶν στή Ρώμη (12ος αἰώνας). Ἀργότερα ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ΄ ταπεινώσε τό βασιλιά τῆς Ἀγγλίας, ἀφόρισε τό βασιλιά τῆς Γαλλίας, ἔκαμε παπικό κτῆμα τήν Ἰσπανία, ἔκαμε φόρου ὑποτελή τήν Οὐγγαρία. Στήν ἐποχή του οἱ σταυροφόροι κυρίεψαν τήν Κωνσταντινούπολη (1204) καί ὁ πάπας φαινόταν κύριος καί τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ παπισμός εἶχε ἐπιβληθεῖ σάν κοσμοκρατορία. Ἡ ἀκμή τῆς παπικῆς ἐξουσίας συνεχίστηκε ὡς τίς ἀρχές τοῦ 15ου αἰώνα, τότε πού ὑπῆρχαν δυό πάπες, ἕνας στήν Ἀβινιόν καί ἕνας στή Ρώμη. Ὁ ἕνας ἀφόριζε τόν ἄλλο καί τούς πιστούς του. Ὅλοι οἱ πιστοί τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἦταν σ' ἀφορισμό.

Διοργάνωση τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας

Τούς αἰῶνες τῆς ἀκμῆς τοῦ παπισμοῦ (12-14ος) ὁ πάπας ἦταν:

1. Ἀνώτατη ἐξουσία στόν κόσμο. Οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες πλήρῶν φόρους σ' αὐτόν.

2. Ἀνώτατος δικαστής τῆς Ἐκκλησίας. Εἶχε δικαίωμα νά δικάζει τούς κληρικούς καί νά καθιερώνει ἀγίους (ἀγιοποίηση).

3. Ἀλάθητος, ἔτσι πίστευε, ὅταν ἀποφαινόταν σέ ζητήματα πίστεως.

Ὅπλα γιά νά ὑπερασπίζει αὐτές τίς ἐξουσίες του εἶχε τόν ἀφορι-

σμό, τήν ἐκθρόνιση καί τήν ἀπαγόρευση. (Ἡ θεία λατρεία γινόταν δίχως ἐκκλησίασμα, ἢ ἐξομολόγηση, ἢ θ. Εὐχαριστία δινόταν μόνο σ' ἐτοιμοθάνατους κλπ.). Δηλωτικά τῶν ἐξουσιῶν αὐτῶν τοῦ πάπα ἦταν τό βασιλικό στέμμα, πού ἀργότερα ἐγίνε διπλό (ἐκκλησιαστική καί πολιτική ἐξουσία) καί μέχρι σήμερα τριπλό (λέγεται τιάρα), δηλαδή ἐξουσία στά ἐπίγεια (ἀφορισμοί), στά οὐράνια (ἀγιοποίηση) καί στά καταχθόνια (ἀφέσεις).

Τά οικονομικά τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας

Ἡ μεγάλη ἀκίνητη περιουσία της, τό «δηνάριο τοῦ Πέτρου» καί οἱ φόροι ὑποτέλειας, τῆς ἀπέδιναν ἀρκετά. Πολλά χρήματα ἔφερναν καί οἱ ἀφέσεις, τά περίφημα «συγχωροχάρτια». Οἱ πιστοί μπορούσαν νά ἐξαγοράσουν τή συγχώρηση γιά τόν ἑαυτό τους ἢ γιά ὅποιον ἄλλον, ἀπό τόν πάπα, πού «διαχειριζόταν» τό θησαυρό τῶν καλῶν ἔργων τῶν ἁγίων! Ἦταν πραγματικά μιά σοβαρή ἐκτροπή ἀπό τό νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ τό νά προσφέρεται μέ χρήματα ἢ χάρη τοῦ Θεοῦ.

Τά μοναχικά τάγματα

Μεγάλες ὑπηρεσίες πρόσφεραν καί προσφέρουν στή Δυτική Ἐκκλησία ἀπό τήν ἰδρυσή τους τά μοναχικά τάγματα. Τέτοια εἶναι:

1. Οἱ Κιστερσιανοί μοναχοί, τάγμα πού διοργάνωσε ὁ ἅγιος Βερνάρδος τό 12ο αἰώνα, καί ἔδρασε πολιτιστικά σ' ὅλη τή Δύση.

2. Οἱ Φραγκισκανοί μοναχοί, τάγμα ἐπαιτικό. Ἰδρυτής του εἶναι ὁ ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσίζης, δυνατή καί σεβαστή προσωπικότητα. Ἐζήσε σέ ἀπόλυτη φτώχεια, ἔδειξε ἀπεριόριστη ἀγάπη στούς ἀνθρώπους καί στά ζῶα καί σ' ὅλη τή φύση καί – κατά τήν παράδοση τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας – ταυτίστηκε μυστηριακά μέ τό σταυρωμένο Χριστό. Ποιητική φύση, (ἔργα του: Ὕμνος τοῦ Ἡλίου – Φιορέττι = λουλουδάκια), εἶχε μεγάλη ἐπίδραση ὄχι μόνο στή χριστιανική σκέψη καί ζωή, ἀλλά καί στή λογοτεχνία, στή ζωγραφική, στή μουσική, σέ κάθε τέχνη.

3. Οἱ Δομινικανοί, ἐπαιτικό τάγμα καί αὐτό, πού τό ἰδρυσε ὁ Ἰσπανός μοναχός Δομίνικος, πρόσφερε ἐπιστημονικές ὑπηρεσίες στήν Ἐκκλησία.

4. Οἱ Ἰωαννίτες καί οἱ Ναῖτες, τάγματα πού συνδύαζαν τό στρατιωτικό καί τό μοναχικό βίο, ὀνομάστηκαν Ἱπποτικά. Ἐδρασαν κυρίως στίς σταυροφορίες, προσφέροντας προστασία καί νοσοκομειακές βοήθειες στούς χριστιανούς.

Μεγάλη ἦταν ἡ συμβολή τῶν μοναχικῶν ταγμάτων στήν ἀκμή τῆς

Δυτικής Έκκλησίας. Τόν 15ο αιώνα όμως σημειώθηκε παρακμή και σ' αυτά και σέ όλη τή Δυτική Έκκλησία. Ή όκνηρία, ή πολυτέλεια, ό έγωισμός και ό φανατισμός, ή έκμετάλλευση του θρησκευτικού συναισθήματος και τής άφέλειας του ανθρώπου, έφεραν τήν άνάγκη τής Μεταρρυθμίσεως και τήν άναστάτωση του 16ου αιώνα.

Διαφορές από τήν όρθόδοξη Έκκλησία

Οί κυριότερες διαφορές τής Δυτικής από τήν Άνατολική Έκκλησία είναι:

Στή *διοίκηση*. Στή Δυτική Έκκλησία άνώτατη έξουσία είναι ό πάπας. Στήν Άνατολική οί άποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων. Στά *Μυστήρια*: Τό *Βάπτισμα* γίνεται σάν ράντισμα στή Δυτική Έκκλησία. Τό *Χρίσμα* και ή *θ. Εύχαριστία* δίνονται στήν ήλικία των 12 περίπου χρόνων. Στήν Άνατολική γίνεται τό Βάπτισμα μέσα σέ νερό, τό Χρίσμα και ή *θ. Εύχαριστία* παρέχονται άμέσως μετά τό Βάπτισμα. Οί πιστοί στή Δυτική Έκκλησία κοινωνούσαν μόνο τό Σώμα του Χριστού, σέ «όστια», και μόνο οί κληρικοί κοινωνούσαν και τό αίμα. Στή *Μετάνοια*, οί άφέσεις, ή διδασκαλία γιά καθαρτήριο, τά συγχωροχάρτια, άποτέλεσαν μεγάλες διαφορές. Στήν *Ιερωσύνη*, στή Δυτική Έκκλησία όλοι οί κληρικοί είναι άγαμοι, γίνονται όμαδικές χειροτονίες, δόθηκε ως άνωτερος βαθμός ό τίτλος του Καρδινάλιου, ό πάπας ύψώθηκε πάνω και από τούς τρεις βαθμούς του κλήρου. Τό *Εύχέλαιο* δίνεται στή Δυτική Έκκλησία στους έτοιμοθάνατους ως τελευταίο έφόδιο, στήν Άνατολική ως πνευματική και σωματική ενίσχυση σέ κάθε περίσταση.

Οί διαφορές αυτές, πού οί περισσότερες είναι δογματικές, προστέθηκαν στήν άλλη δογματική διαφορά, γιά τήν εκπόρευση του Άγίου Πνεύματος. Άλλες διαφορές είναι στήν τελετουργία και στο έθιμο. Πάντως αίτια σ' όλες είναι παρερμηνεία τής Άγίας Γραφής. Ή αντίδραση θά σημειωθεί μέ στόχο νά καταργηθεί ή Ίερή Παράδοση πού γινόταν πρόφαση γιά παρερμηνείες. Πόσο καλύτερη είναι ή στάση τής όρθόδοξης Έκκλησίας! Διατηρεί τήν Ίερή Παράδοση και θέλει νά τήν έρμηνεύει σωστά, άφου τή θεωρεί πηγή ίσου κύρους μέ τήν Άγία Γραφή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί τά συγχωροχάρτια είναι αντίθετα στο νόημα τής Θρησκείας μας;
2. Γιατί ή Οικουμενική Σύνοδος είναι άνώτερη από τό παπικό αξίωμα;
3. Τί είναι ή άγιοποίηση;
4. Γιατί ή Ί. Παράδοση είναι σεβαστή στήν όρθόδοξη Έκκλησία;

37. Ἡ Μεταρρύθμιση

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς

Ἦταν φανερό ὅτι πολλά ἔπρεπε νά ἀλλάξουν στή Δυτική Ἐκκλησία. Τό εἶχε παραδεχτεῖ καί ἡ ἴδια τό 14ο καί 15ο αἰώνα. Ὁ πάπας, μέ τήν κοσμική ἐξουσία πού εἶχε ἀποκτήσει, ἔχασε τήν πνευματική. Δέν ἦταν πιά ἀντάξιος ἀντιπρόσωπος τοῦ ταπεινοῦ καί φτωχοῦ Ἰησοῦ. Ἡ Ἱερή Ἐξέταση, πού ἀπό τόν 13ο αἰώνα καταδίκαιζε, φυλάκιζε, ἔκαιε ἀνθρώπους, δέν ἦταν ἰκανή νά σταματήσῃ τήν ἀντίδραση. Δυναμικοί πιστοί, φωτισμένοι ἄνθρωποι, μέ θάρρος κατηγορήσαν τά τρωτά τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἔρασμος σατύριζε τίς ὑπερβολές καί τίς καταχρήσεις. Μεγάλοι ποιητές, ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης, ὁ Βοκκάκιος, καταδίκαιζαν μέ τό ταλέντο τους κάθε παράβαση. Ὁ Οὐίκλιφ στήν Ὁξφόρδη, πού δίδασκε ὅτι κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός καί ὄχι ὁ πάπας, καταδιώχτηκε. Ὁ Χούς στήν Πράγα, πού χτύπησε τή διαφθορά τοῦ κλήρου, κήκε ζωντανός. Τό ἴδιο καί ὁ Σαβοναρόλα κακοποιήθηκε στή Φλωρεντία.

Οἱ ἀφέσεις καί τά συγχωροχάρτια ἀπέδιδαν στή Δυτική Ἐκκλησία πλοῦτη καί μέ αὐτά ἔχτιζε μεγάλες ἐκκλησίες. Τότε χτίστηκε καί ὁ ναός τοῦ ἁγίου Πέτρου στή Ρώμη πού εἶναι ὁ μεγαλύτερος ναός τοῦ κόσμου. Μάζεψαν τότε στή Δύση θησαυρούς (ἀρχαιότητες, σπάνια χειρόγραφα, καλλιτεχνήματα, κειμήλια). Ὁργανώθηκαν ἱεραποστολές, ἔγινε ἐπιβλητική ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας μέ τελετές.

Κάποιες ὀργανώσεις θέλησαν νά ἀντιδράσουν μεθοδικά. Αὐτοί ἦταν προπάντων οἱ Βάλδιοι καί οἱ Καθαροί, πού κήρυξαν τήν ἐπιστροφή στόν ἀποστολικό βίο καί διέδιδαν τήν Ἁγία Γραφή. Ἀπέρριπταν τά συγχωροχάρτια, θεωροῦσαν ἄκυρα τά μυστήρια πού ἔκαναν ἀνάξιο κληρικό. Φυσικά αὐτές τίς ὀργανώσεις τίς πολέμησε περισσότερο ἡ Ἱερή Ἐξέταση.

Τήν ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς μαρτυροῦσαν καί δυό Σύνοδοι πού ἔγιναν στή Δυτική Ἐκκλησία καί ὀνομάστηκαν «μεταρρυθμιστικές»: Στήν Κωνσταντία καί στή Βασιλεία, ὅπου καταργήθηκαν πολλά δικαιώματα τοῦ πάπα. Ὅμως τήν πλήρη ἀλλαγὴ ἔφεραν τόν 16ο αἰώνα οἱ τρεῖς μεγάλοι μεταρρυθμιστές, ὁ Λούθηρος, ὁ Ζβίγγλιος καί ὁ Καλβίνος.

Οἱ τρεῖς μεγάλοι μεταρρυθμιστές

Ὁ *Μαρτίνος Λούθηρος*, ἀπό τή Σαξωνία, μοναχός καί ἱερέας, ἦταν καθηγητής στό Πανεπιστήμιο τῆς Βιττεμβέργης. Δέχτηκε τή διδασκαλία τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου «περί ἀπολύτου προορισμοῦ», ὅτι δηλαδή

ζήτημα Θεοῦ εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἀπαραίτητη εἶναι ἡ πίστη, καί δέ χρειάζεται ἡ μεσολάβηση κανενός. «Ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται» (Ρωμ. 1, 17). Σέ κηρύγματα καί συγγράμματά του δίδασκε τήν ἐσωτερική εὐσέβεια καί λατρεία καί ἀπέρριπτε τά ὀρατά μέσα σωτηρίας, τά ἔργα.

Ἐκείνη τήν ἐποχή οἱ μοναχοί καί οἱ ἱερεῖς γύριζαν σ' ὄλο τό δυτικό κόσμο καί πουλοῦσαν ἀφέσεις. Στή Σαξωνία τήν ἀποστολή αὐτή ἔκαμε ὁ δομινικανός μοναχός Τέτσελ. Κίνησε τήν ἀντίδραση τοῦ Λουθήρου. Ὁ Λούθηρος στίς 31 Ὀκτωβρίου τοῦ 1517 τοιχοκόλλησε στήν ἐκκλησία τῶν ἀγίων Πάντων 95 «θέσεις» ἐναντίον τῶν ἀφέσεων. Ἡ ἐνέργεια αὐτή προκάλεσε ὀξύ θεολογικό καί ἐκκλησιαστικό ζήτημα. Τό 1520 καταδικάστηκε μέ «βούλα» (ἐπίσημο παπικό ἔγγραφο) ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου, διατάχθηκε νά καοῦν τά συγγράμματά του, ἐκείνος ὁμως ἔκαψε σέ δημόσια συγκέντρωση τήν παπική βούλα. Σ' ἀπάντηση, δέχτηκε «ἀναθεματισμό». Σέ συμβούλιο γερμανῶν ἡγεμόνων πού προσπάθησαν νά τόν πείσουν, ἀπάντησε: «Δέν μπορῶ διαφορετικά. Ἐδῶ στέκομαι. Ὁ Θεός βοηθός. Ἄμην».

Ἀπό τότε αὐτοκρατορικά καί παπικά διατάγματα ἀπαγόρεψαν τή νέα διδασκαλία. Σέ συνέδριο κηρύχτηκαν σέ διωγμοῦ οἱ ὁπαδοί τοῦ Λουθήρου, πού ὀνομάστηκαν Διαμαρτυρόμενοι (Προτεστάντες). Ὅμως οἱ νέες ιδέες κατέχτησαν πολλούς, οἱ ὁπαδοί καί οἱ διῶκτες ἤρθαν σέ πόλεμο, ὥσπου τό 1555 ἡ εἰρήνη τῆς Αὐγούστας ἀναγνώρισε τόν Προτεσταντισμό ὡς νόμιμη ὁμολογία. Ὁ Λούθηρος εἶχε πεθάνει ἕνα χρόνο πρίν. Εἶχε ἐπιτύχει στούς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τή μεγάλη ἀλλαγῆ, πού τή συνέχισαν, σέ πολλές παραλλαγές, ἑκατομμύρια πιστοί σ' ὄλο τόν κόσμο.

Στήν Ἑλβετία τίς μεταρρυθμιστικές ιδέες τίς διέδωσε ὁ ἱερέας Ζβίγγλιος, πιό ὀρηκτικός ἀπό τό Λούθηρο. Ἐμπόδισε τήν πώληση συχωροχαρτιῶν στή Ζυρίχη, κυκλοφόρησε πολλά κείμενα ἐναντία στίς παπικές ἀξιώσεις καί καταχρήσεις, μετέτρεψε μοναστήρια σέ ἐκπαιδευτήρια. Ὁ Ζβίγγλιος φονεύτηκε σέ μάχη τῶν ρωμαιοκαθολικῶν μέ τούς ὁπαδούς του, τό 1531.

Στήν Ἑλβετία ἐπίσης ἔδρασε κατά τό πλεῖστον καί ὁ μοναχός Καλβίνος. Δέχτηκε τίς νέες ιδέες καί θέλησε νά κάμει τή Γενεύη πρότυπη χριστιανική πόλη. Μέ αὐστηρότητα ἀπαίτησε ἀπό τούς πιστούς ἀγνά ἦθη, ζωή σύμφωνη μέ τό νόμο τοῦ Θεοῦ. Ἐφτασε ἔτσι στήν ὑπερβολή καί στή βία, γιατί ὁ ἰδρυτής τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἄφηνε ἐλεύθερη τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό «ὅποιος θέλει» πού δίδαξε.

Ἡ διδασκαλία τους βασικά

Καί οἱ τρεῖς μεταρρυθμιστές ἀσχολήθηκαν βασικά μέ δύο ζητήματα:

1. Ποιά εἶναι ἡ ἀληθινή αὐθεντία στή χριστιανική Ἐκκλησία; Ἀπάντησαν ὅτι οὔτε ὁ πάπας, οὔτε οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι, οὔτε ἡ Ἱερή Παράδοση. Μόνο ἡ Ἁγία Γραφή ἔχει τήν ἀλήθεια καί τό κύρος τῆς αὐθεντίας, ὡς Θεόπνευστη πού εἶναι.

2. Πῶς κατορθώνεται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου; Εἶπαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος, μέ τόν «ἀπόλυτο προορισμό» πού ἔχει ἀπό τό Θεό, σώζεται μέ τήν πίστη του καί μέ τή θεία χάρη. Ὁ Θεός προορίζει σέ ὅσους θέλει τή χάρη του καί ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νά προσφέρει μόνο πίστη. Ἀρνήθηκαν τά εὐσεβή ἔργα, τούς ἀγίους, τίς εἰκόνες, τήν τιμή τῶν ἁγίων λειψάνων καί ὅ,τι ἀποτελεῖ τήν ἐξωτερική λεγόμενη λατρεία.

Ἄξιζει νά σημειωθεῖ ὅτι γιά τή δική μας, ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, οἱ δύο πηγές, ἡ Ἁγία Γραφή καί ἡ Ἱερή Παράδοση πού τήν ἐρμηνεύει, περιέχουν τήν ἀλήθεια ὅπως τή δίδαξε ὁ Χριστός καί ἔχουν τό ἴδιο κύρος. Σ' αὐτές τίς δύο πηγές βασιζονται οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Στό ζήτημα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ Ἐκκλησία μας παραδέχεται ὅτι ὁ Θεός συνεργάζεται μέ τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεός δίνει τή χάρη, ὁ ἄνθρωπος προσφέρει τήν πίστη ἀλλά καί τούς καρπούς της, δηλαδή τά καλά ἔργα. Τά ἔργα αὐτά πρέπει νά γίνονται μέ κίνητρο καί σκοπό τήν ἀγάπη.

Ἄν οἱ χριστιανοί εἶχαν κίνητρο, μεσο καί σκοπό τῆς ζωῆς τους τήν ἀγάπη, οἱ διαφορές, οἱ αἱρέσεις καί τά σχίσματα δέ θά διαιροῦσαν τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ σωτηρία τῆς κάθε μιᾶς ψυχῆς καί ἡ εὐτυχία ὅλου τοῦ κόσμου, θά ἦταν κατορθωμένη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πῶς μπορεῖ ὁ πλοῦτος νά χρησιμοποιηθεῖ γιά τό καλό;
2. Γιατί εἶναι ἀπαραίτητα καί τά καλά ἔργα γιά τό χριστιανό;
3. Γιατί ἡ ἀγάπη θά προστάτευε τήν Ἐκκλησία ἀπό κάθε σχίσμα;

38. Ὁ Δυτικός Χριστιανισμός μετά τή μεταρρύθμιση

Ἐξελίξεις στή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία: Ἀντιμεταρρύθμιση

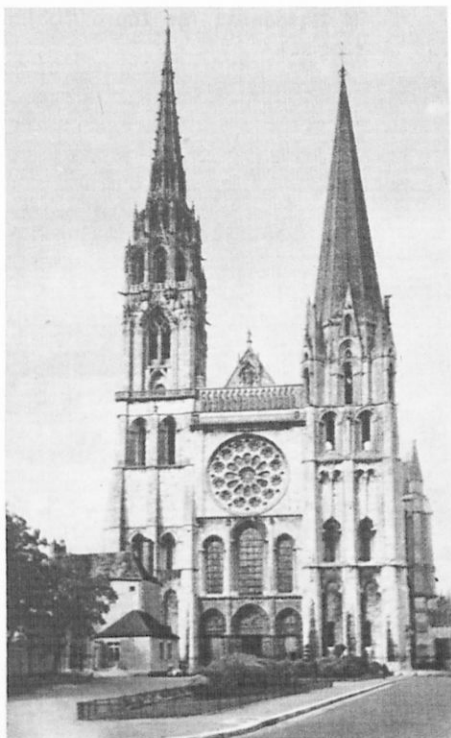
Ἡ Δυτική Ἐκκλησία, ὅταν εἶδε τούς ὁπαδούς της νά ἐπαναστατοῦν, πῆρε τά μέτρα της. Μάζεψε τίς δυνάμεις της, κατοχύρωσε τή διδασκαλία της καί κήρυξε πόλεμο κατά τῶν Διαμαρτυρόμενων. Ἡ ἄμυνα αὐτή καί ἡ ἐπίθεση εἶναι γνωστή στήν ἱστορία ὡς *ἀντιμεταρρύθμιση*.

Ἡ ἀντιμεταρρύθμιση ἐκδηλώθηκε μέ δύο κυρίως μέτρα: 1. Ἡ παπική Ἐκκλησία χρησιμοποίησε τά νέα τάγματα τῶν Ἰησουϊτῶν. 2. Ὁργάνωσε τή Σύνοδο τοῦ Τριδέντου.

Οἱ Ἰησουῖτες ὀργανώθηκαν σέ τάγμα ἀπό τόν Ἰγνάτιο Λουύολα, τό 1540. Σκοπός τους ἦταν νά γυρίσουν οἱ αἰρετικοί καί οἱ «ἄπιστοι» στήν ἐξουσία τοῦ πάπα. Ἐργάστηκαν μέ ἀφοσίωση καί μέ φανατισμό. Ἡ ἀπόλυτη ὑπακοή ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀρετή τους. Στήν προσπάθειά τους χρησιμοποίησαν ἰδιαίτερες ἠθικές ἀρχές, ὄχι τόσο σύμφωνες μέ τή χριστιανική ἀλήθεια. Μποροῦσαν π.χ. νά κρύψουν στό νοῦ τους τήν ἀλήθεια καί νά ἀφήσουν νά ἐννοηθεῖ τό ψέμα. Μποροῦσαν νά θέσουν στήν ὑπηρεσία ἀγαθοῦ σκοποῦ ἀθέμιτα μέσα. Σ' αὐτούς ἀποδίδεται τό «ὁ σκοπός ἀγιάζει τά μέσα», πού δέν εἶναι σύμφωνο μέ τή χριστιανική ἠθική.

Στό *Τριδεντο* τῆς Ἰσπανίας συγκροτήθηκε μεγάλη Σύνοδος, πού κράτησε μέ διαλείμματα 18 χρόνια (1545-1563). Σ' αὐτή τή Σύνοδο καθορίστηκε ἡ δογματική διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καί ἡ λατρευτική ζωή της. Ὁρίστηκε ἡ ἀξία πού ἔχει ἡ Ἱερή

Ἄρχαία ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Πέτρου καί πύργος τῆς ἀναγεννήσεως (*Γαλλία, 16ος αἰ.*).

Παράδοση και τὰ εὐσεβῆ ἔργα, ὅ,τι δηλαδή ἀρνήθηκαν οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Ἡ Σύνοδος ἐπέμεινε καί στή διδασκαλία της γιά τὸ Καθατήριον, τίς ἀφέσεις καί τὰ συγχωροχάρτια, παρ' ὅλο πού κατάργησε πολλές καταχρήσεις.

Ἡ ἀντιμεταρρύθμιση δὲν ἔφερε τὰ ἀποτελεῶματα πού ἡ παπική Ἐκκλησία περιέμενε. Ἡ ἀποκοπή τῶν Διαμαρτυρόμενων ἦταν ὀριστική.

Νεώτερες ἐξελίξεις στὸν Καθολικισμό. Τέχνες - Γράμματα

Τὸ 18ο καί 19ο αἰῶνα ἔγιναν πολλά σχετικά μέ τὴ διοίκηση, τὴ λατρεία, τίς τέχνες στή Δυτική Ἐκκλησία.

Τὸ 1870 Σύνοδος στὸ Βατικανὸ στήριξε ἐπίσημα ὡς δόγμα, τὸ Ἐκκλησιαστικὸ ἀλάθητον τοῦ πάπα. Ὅσοι τὸ ἀρνήθηκαν σχημάτισαν ἰδιαίτερη Ἐκκλησία, τοὺς Παλαιοκαθολικούς. Ὁ πάπας κηρύχθηκε μέ τὴ συγκατάθεση τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἀρχηγὸς τοῦ κράτους τοῦ Βατικανοῦ, ἀ-

Ἡ Μητρόπολη τῆς Σάρτρ (Γαλλία, 12ος αἰ.).

φοῦ, ὅπως ἐρμηνεύτηκε, «ὅ ἐπί γῆς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὑπήκοος ἐπίγειου κράτους». Νέες γιορτές θεοσπίστηκαν, ὅπως ἡ Ἄσπιλη Σύλληψη τῆς Παρθένου, ἡ γιορτὴ τῆς Ἰερῆς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ καί τῆς Θεοτόκου.

Ἀπὸ τὸ 16ο αἰῶνα οἱ τέχνες σημείωσαν μεγάλη πρόοδο στὰ πλαίσια τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ὑψώθηκαν πολλοὶ ναοί-μέ τὸ ρυθμὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, πού εἶναι ἐπιστροφή στή μεγαλόπρεπη ἀπλότητα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ. Μεγάλοι γλύπτες καί ζωγράφοι, ὅπως ὁ Ντά-Βίντσι, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ Ραφαὴλ Σάντι, δημιούργησαν ἔργα αἰώνιας ὁμορφιάς καί ἀξίας. Στὰ σύνορα τοῦ 16ου καί 17ου αἰῶνα ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (ὁ Ἑλληνας, EL Greco) διασώζει καί μεταφέρει βυζαντινὰ στοιχεῖα στὰ γεμάτα μυστικοπάθεια ἔργα του, σχεδὸν ὅλα μέ θρησκευτικὰ θέματα.

Τό 17ο αιώνα αναπτύχθηκε ὁ ρυθμός *Μπαρόκ*, πού πρόσθεσε πολλά διακοσμητικά στοιχεία, ἐξωτερικά καί ἐσωτερικά στους ναούς. Τό 18ο αιώνα ἐξελιχθηκε σέ *Ροκοκό*, ὅταν ἡ διάθεση γιά τό περιττό στολίδι καί ἡ ἐπιτήδευση ἔφτασαν στήν ὑπερβολή. Ἀνάλογα μέ τούς δύο αὐτούς ρυθμούς εἶναι τά ἔργα τῶν ζωγράφων Ροῦμπενς, Βελλάσκουεθ, Μουρίλλο.

Οἱ τέχνες στό Λατινικό κόσμο τόνισαν τή φυσικότητα, τή λεπτομέρεια, τό γήινο. Ὅ,τι δηλαδή θέλησαν νά ξεπεράσουν καί νά ἀγνοήσουν οἱ Διαμαρτυρόμενοι.

Ὅσο γιά τά γράμματα, ἡ παπική θεολογία πῆρε ἀπολογητικό καί πολεμικό χαρακτήρα ἀπέναντι στους προτεστάντες. Ὅμως καί ἡ πνευματική καθοδήγηση δέν παραμελήθηκε. Σπουδαῖοι συγγραφεῖς καί κήρυκες αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἦταν ὁ Μποσουέ, ὁ Φενελόν, ὁ Μπορνταλοῦ, κ.ἄ.

Μεγάλες ὑπηρεσίες πρόσφεραν οἱ ἐκδότες τῶν ἔργων Λατίνων καί Ἑλλήνων Πατέρων: Τό 18ο αιώνα ὁ Μοντφοκόν, τό 19ο ὁ Μίν (Migne) μέ τήν «Πατρολογία» του, πού ἀριθμεῖ ἑκατοντάδες τόμους. Οἱ Βολλανδιστές, ἕνας κλάδος Ἰησουϊτῶν, ἀπό τό 17ο αιώνα ὡς σήμερα, ἐκδίδουν τούς βίους τῶν ἁγίων καί σώζουν ἔτσι ἕνα μεγάλο θησαυρό ἀπό μαρτυρολογία καί συναξάρια.

Ἅ Ο Προτεσταντισμός. Διαμόρφωση καί ἐξάπλωση ὁμολογιῶν

Οἱ ἰδέες τῆς Μεταρρυθμίσεως ἔφεραν ἀναστάτωση. Στά θρησκευτικά αἵτια προστέθηκαν καί πολιτικά, καί ξέσπασαν πόλεμοι. Στόν Τριακονταετή πόλεμο οἱ προτεστάντες νικήθηκαν. Ἡ εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας ὅμως, τό 1648, πρόσφερε στή Διαμαρτύρηση τήν ἄνεση νά ἐξαπλωθεῖ.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου (Λουθηρανισμός) ἐπικράτησε στή Γερμανία καί στή Δανία, ὅπως καί στή Νορβηγία καί στή Σουηδία. Οἱ ὀπαδοί τοῦ Καλβίνου (Καλβινισμός) ἄπλωσαν στίς Κάτω Χῶρες, στή Σκωτία, στήν Ἀγγλία, ὅπου διακρίθηκαν πολλές διαφορετικές «ὁμολογιές», οἱ Ἐπισκοπιανοί, (διατηροῦν τό βαθμό τοῦ ἐπισκόπου), οἱ Πρεσβυτεριανοί (τό βαθμό τοῦ πρεσβυτέρου), οἱ Κουάκεροι κλπ. Στή Γαλλία οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὀνομάστηκαν Οὐγενότοι. Αὐτοί ἤρθαν σέ σύγκρουση μέ τούς Καθολικούς, πού κράτησε 50 χρόνια. Τή νύχτα τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου (1572) οἱ καθολικοὶ ἔσφαξαν 20.000 Οὐγενότους. Μέ τό διάταγμα τῆς Νάντης (1598) δόθηκε κάποια ἐλευθερία στους Διαμαρτυρομένους τῆς Γαλλίας, μά ὁ Λουδοβίκος 14ος τήν ἀνακάλεσε καί 500.000 προτεστάντες ἔφυγαν γιά τήν Ὁλλανδία, Ἀγγλία, Γερμα-

νία. Στη Γαλλία έμειναν ώς σήμερα λίγοι προτεστάντες. Μικρές μειοψηφίες από αυτούς υπάρχουν σ' όλες τίς χώρες.

Οί Διαμαρτυρόμενοι διαιρέθηκαν καί σ' άλλες όμολογίες, μέ μικρές ή μεγάλες διαφορές στήν πίστη καί στή λατρεία. "Έτσι υπάρχουν οί Εύσεβιστές, οί Μεθοδιστές, οί Εύαγγελικοί, οί Βαπτιστές, ό Στρατός Σωτηρίας καί πλήθος άλλα παρακλάδια. "Όλες οί όμολογίες καί οί κλάδοι μεταφέρθηκαν στήν Άμερική στά χρόνια του άποικισμού της.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί είναι ή άντιμεταρρύθμιση;
2. Γιατί ό σκοπός δέν αγιάζει τά μέσα;
3. Άν οί Διαμαρτυρόμενοι κρατούσαν τήν 'Ι. Παράδοση δέ θά χώριζαν σέ τόσους κλάδους. Γιατί;
4. Γιατί ή χριστιανική τέχνη πρέπει νά είναι άπλή;

39. Όρθοδοξία καί Δύση

Όρθοδοξία καί ρωμαιοκαθολική Έκκλησία

Τά γεγονότα του 1054 δέ σταμάτησαν τίς σχέσεις Όρθοδοξίας καί ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας. Οί πατριάρχες τής Άνατολής έχουν έπαφές μέ τούς Λατίνους (δηλαδή τούς ρωμαιοκαθολικούς πού έγκαταστάθηκαν στήν Κπολη) καί στήν Κωνσταντινούπολη ιδρύονται λατινικές έκκλησίες καί μοναστήρια. Η όριστική ρήξη Όρθοδοξίας καί Καθολικισμού συντελέστηκε μέ τίς σταυροφορίες. Δέ λείψανε βέβαια καί οί ένωτικές προσπάθειες, όπως αναφέραμε σέ προηγούμενο κεφάλαιο, γιά νά γεφυρωθεί τό χάσμα ανάμεσα στήν Όρθοδοξία καί στή Δύση. Οί προσπάθειες όμως αυτές, πού τερματίζονται μέ τήν άλωση τής Κωνσταντινουπόλεως, ήταν προβληματικές καί καταδικασμένες σέ άποτυχία γιά τούς λόγους πού μνημονεύσαμε παραπάνω.

Σταυροφορίες - Φραγκοκρατία - Ουνία

Τά κυριότερα έμπόδια στίς σχέσεις Όρθοδοξίας καί ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας καί στήν εύόδωση τών προσπαθειών γιά τήν ένωση τους, ήταν:

1. Οί σταυροφορίες. Ός επιδίωξή τους πρόβαλαν τόν άγώνα του

Χριστιανισμού κατά του Ἰσλάμ καί τῶν ἀπίστων καί τήν ἀπελευθέρωση τῶν Ἁγίων Τόπων ἀπό τούς Μουσουλμάνους. Τά πράγματα ὁμως ἀπέδειξαν ὅτι ἦταν πρόσχημα γιά μιὰ ἐπέκταση τῆς Δύσεως στήν Ἀνατολή, ἓνα ὄργανο στήν παπική κοσμοκρατορία. Ἐπιχειρήθηκαν ἐφτά σταυροφορίες ἀνάμεσα στά ἔτη 1099-1270, πού ὀργάνωσαν οἱ πάπες καί οἱ αὐτοκράτορες τῆς Δύσεως. Τό στρατό τους ἀποτελοῦσαν ἄνθρωποι, πού κάτω ἀπό τό φαινόμενο θρησκευτικό ζῆλο ἔκρυσαν τόν πόθο τῆς περιπέτειας καί τοῦ πλουτισμοῦ. Πρόκειται γιά παπικό στρατό, πού σύμβολό του εἶχε τό σταυρό καί ἡγέτη τόν παπικό ἀντιπρόσωπο.

2. Ἡ *φραγκοκρατία*. Ἡ φοβερότερη γιά τήν Ἀνατολή σταυροφορία ἦταν ἡ τέταρτη, πού ὀργάνωσε ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ΄. Οἱ σταυροφόροι, κυρίως Γάλλοι καί Βενετοί, κατέλαβαν τό 1204 τήν Κωνσταντινούπολη. Ἡ πόλη γνώρισε φρικιαστικές στιγμές βαρβαρότητας καί καταστροφῆς. Ἡ βυζαντινή αὐτοκρατορία μοιράστηκε ἀνάμεσα στούς σταυροφόρους καί ἰδρύθηκαν τά φραγκικά βασίλεια. Ἐτσι ἀρχίζει ἡ ἐποχή τῆς φραγκοκρατίας. Οἱ Λατίνοι γίνονται πατριάρχες καί οἱ ὀρθόδοξοι κληρικοί καταδιώκονται καί ταπεινώνονται. Στίς θεολογικές διαφορές καί τό ἐκκλησιαστικό χάσμα προστέθηκε καί τό ἐθνικό μίσος. Καθετί τό δυτικό καί λατινικό ἔγινε ἐχθρικό γιά τούς ἀνατολικούς λαούς, πού προτιμοῦν τήν ὑποταγή στούς Τούρκους παρά στόν πάπα τῆς Ρώμης.

3. Ἡ *Οὐνία*. Εἶναι μιὰ ἐφεύρεση τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας γιά τήν προσέγγιση τῆς Ὀρθοδοξίας. Προκάλεσε πολλές δυσχέρειες στίς σχέσεις ἀνάμεσα στίς δύο Ἐκκλησίες καί πολλές ἀντιδράσεις, γιατί ἔκρυσε τήν ἐπιδίωξη τῆς ὑποταγῆς τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὅπαδοί τῆς Οὐνίας (Οὐνίτες) εἶναι αὐτοί πού προσχώρησαν στή Δυτική Ἐκκλησία, ἀφοῦ δέχτηκαν τήν ἀπόφαση τῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Ὀνομάζονται καί «ἡνωμένοι ρωμαιοκαθολικοί» ἢ «ἀνατολικοί καθολικοί», γιατί πρόκειται γιά ἀνατολικούς χριστιανούς, πού ἐνῶ διατηροῦν τό λειτουργικό τους ρυθμό, ἀναγνωρίζουν τά δυτικά δόγματα καί τήν παπική ἐξουσία.

ἽΟρθοδοξία καί προτεσταντικές ὁμολογίες

Ἡ Ἀνατολή ἦταν ἀρχικά ἀδιάφορη στήν κίνηση τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἐπικρατοῦσε μᾶλλον ἀμοιβαία ἄγνοια, ἄν καί οἱ προτεστάντες στόν ἀγῶνα τους κατά τοῦ Παπισμοῦ ἤθελαν τούς ὀρθοδόξους μέ τό μέρος τους. Γι αὐτό καί ἐπιδιώκουν ἐπαφές μέ τήν Ἀνατολή. Φρονοῦσαν μάλιστα ὅτι μέ αὐτήν ἔχουν πολλά κοινά σημεῖα. Τελικά καί ἡ Ὀρ-

θοδοξία, παρά την επιφύλαξη της, ανέλαβε σειρά από σημαντικές ενέργειες στο θέμα των σχέσεων της με τους προτεστάντες. Δέ λείψανε βέβαια από την πλευρά του Προτεσταντισμού και οι προσπάθειες διεισδύσεως στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και προσηλυτισμού των ὀρθοδόξων. Τοῦτο προκάλεσε αντιδράσεις και ἔνταση στις ἐπιδιωκόμενες σχέσεις.

Ἐπίπορες προσεγγίσεις

Γιά τήν προσέγγιση Ὀρθοδοξίας και Προτεσταντισμοῦ ἔγιναν οἱ ἐξῆς σημαντικές ἐπίπορες:

1. Ὁ πατριάρχης *Ἰωάννης Β'* στέλνει στή Βυτεμβέργη (1559) τό διάκονο Δημήτριο Μυσό, γιά νά γνωρίσει τή διδασκαλία και τή λατρεία τῶν προτεσταντῶν. Ὁ ἀποσταλμένος τοῦ πατριάρχου ἐπιστρέφοντας, φέρνει μαζί του τήν Αὐγουσταία ὁμολογία (= τό βασικότερο βιβλίο τοῦ λουθηρανικοῦ Προτεσταντισμοῦ) σέ ἑλληνική μετάφραση και μία ἐπιστολή πρὸς τόν πατριάρχη, ὁ ὁποῖος ὁμως δέ δίνει ἀπάντηση. Ἡ ὁμολογία αὐτή μεταφράστηκε ἀπό τό Μελάγχθωνα μέ τή βοήθεια τοῦ διακόνου Δημητρίου Μυσοῦ, μέ σκοπό, σύμφωνα μέ τά σχέδια τοῦ πρώτου, τή διάδοση τοῦ Προτεσταντισμοῦ στους ὀρθοδόξους.

2. Οἱ βυτεμβέργιοι Θεολόγοι τῆς Σχολῆς τῆς *Τυβίγγης* ἔστειλαν στόν πατριάρχη *Ἰερεμία Β'* ὀχτώ ἐπιστολές (1573-1580) και τήν ἑλληνική μετάφραση τῆς Αὐγουσταίας ὁμολογίας. Ὁ πατριάρχης ἀπάντησε μέ πέντε ἐπιστολές (1574-1581). Μέ τίς ἀπαντήσεις του ἔκαμε ὀρθόδοξη κριτική στις προτεσταντικές θέσεις και συγχρόνως πρόβαλε τήν ὀρθόδοξη πίστη και διδασκαλία. Εἶναι ἡ *πρώτη* οὐσιαστική και ἀμοιβαία προσέγγιση Ὀρθοδοξίας και Προτεσταντισμοῦ.

3. Ὁ πατριάρχης *Κύριλλος Α' Λούκαρης* (1612-1636) ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στις σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου μέ τους προτεστάντες. Ἦταν ἐχθρός τῶν Λατίνων, δηλαδή τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν πού ἐγκαταστάθηκαν στήν Κωνσταντινούπολη, ἀλλά στους προτεστάντες ἔδειχνε κάποια συμπάθεια. Φαίνεται ὅτι περίμενε τή σωτηρία τῆς Ἐκκλησίας του ἀπό τους προτεστάντες, ἐνῶ ἐκεῖνοι σχεδίαζαν τόν προσηλυτισμό τῶν Ὀρθοδόξων.

Συμπεράσματα και προοπτικές

Ἡ ἔως τώρα πείρα ἀπό τίς σχέσεις μας μέ τή ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία και τίς προτεσταντικές Ὀμολογίες, δείχνει ὅτι μία πραγματική συνάντηση πού θά ἔχει ὡς σκοπό τήν ἔνωση Ἀνατολῆς και Δύσεως, θά πρέπει νά γίνει πάνω στό ἔδαφος τῆς *κοινῆς παραδόσεως*.

Είναι γνωστοί οί λόγοι πού όδήγησαν στην άποτυχία τών ένωτικών προπαθειών καί στην παγίωση του σχίσματος. Τώρα πρέπει νά επικρατήσει ή ένότητα της πίστεως καί ή κοινωνία της αγάπης, ή προσευχή καί ή μετάνοια. Μόνο έτσι θά ξαναβρούμε τήν ένωση της Έκκλησίας, πού πραγματοποιήθηκε μέ τό Χριστό. Τό τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου αύτου αναφέρεται στίς προσπάθειες πού καταβάλλονται σήμερα γιά τήν ένότητα του χωρισμένου χριστιανικού κόσμου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ήταν τά μεγαλύτερα έμπόδια στίς σχέσεις Όρθοδοξίας καί ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας;
2. Ποιά είναι ή σπουδαιότερη άπόπειρα προσεγγίσεως όρθοδόξων καί προτεσταντών καί γιατί;
3. Τί χρειάζεται γιά νά ξαναβρεί ή Έκκλησία τήν ένωση της;
4. Σέ άπασχολεί τό θέμα της ένώσεως της Έκκλησίας; Τί μπορείς έσύ νά κάνεις;

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Οί καινοτομίες τών Δυτικών:

«Πρώτα-πρώτα έβαλαν προσθήκη στο ίερώτατο Σύμβολο, πού οί Πατέρες μας τό σφάλισαν ώστε νά μήν μπορεί κανείς ούτε νά προσθέσει ούτε νά αφαιρέσει τίποτε. Ύστερα καινοτόμησαν καί σε πολλά άλλα πού είναι έξω από τήν αρχαία συνήθεια της Έκκλησίας, γιατί προσφέρουν άζιμο άρτο στο μυστήριο της θείας Εύχαριστίας. Δέν τηρούν, καθώς ακούμε, τίς νηστείες πού έχουμε από τούς άποστόλους καί τούς Πατέρες, δηλ. της Τετάρτης καί τών πρώτων ημερών της Άγίας Σαρακοστής, καθώς καί μερικές άλλες πού μās παραδόθηκαν...

Νηστεύουν ακόμη τά Σάββατα, παρά τόν άποστολικό κανόνα καί τίς νομοθεσίες τών Πατέρων. Γιατί αύτοί παραγγέλλουν νά νηστεύουμε μόνο τό Μεγάλο Σάββατο καί όχι άλλο Σάββατο. Τό Μ. Σάββατο είναι μέρα πού εύχαριστούμε τόν Θεό γιά τή δημιουργία του κόσμου, καθώς κάνουμε τήν Κυριακή γιά τήν Άνάσταση. Τό Σάββατο είναι προοίμιο της Άναστάσεως, γιατί τή μέρα αύτή ό Σωτήρας μας κατέβηκε μέ τήν ψυχή Του στον άδη χαρίζοντάς μας τήν έλευθερία καί

τήν ανάσταση. Αυτό επιβεβαιώνει η Έκκλησία μας με τὰ ψυχωφελή μνημόσυνα πού τελει κάθε Σάββατο γιά κείνους πού κοιμήθηκαν πιστεύοντας...

Νεωτερίζουν ἀκόμη καί στό βάπτισμα, γιατί δέ βαφτίζουν μέ τρεῖς καταδύσεις καί ἀναδύσεις, ἀλλά χύνοντας πάνω στό βαφτιζόμενο νερό καί ραντίζοντάς τον καί χωρίς μύρο. Οὔτε τὰ βαφτιζόμενα βρέφη κοινωνοῦν οὔτε τὰ παιδιά ὡς ὀρισμένη ἡλικία...».

(Συμεών ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, Τά ἅπαντα, ἔκδ. Ρηγοπούλου (Θεσ/νίκη), σελ. 33-34 – Γλωσσική ἀπλοούστευση)

2. Διάλογος ὀρθόδοξων ἀρχιερέων καί λαοῦ γιά τή Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας:

«...Πουλήσαμε τήν πίστη μας, ἀνταλλάξαμε τήν εὐσέβεια μέ τήν ἀσέβεια, γίναμε ἀζυμίτες μέ τό νά προδώσουμε τήν καθαρή θυσία (τῆς θείας Εὐχαριστίας)... Γιατί ἄν τούς ρωτοῦσε κανείς καί γιατί ὑπογράφατε, ἔλεγαν φοβόμεστε τούς Φράγκους. Καί ὅταν πάλι τούς ρωτοῦσαν, ἄν οἱ Φράγκοι βασάνισαν κανέναν, ἄν μαστίγωσαν, ἄν φυλάκισαν. Ὁχι. Ἀλλά τότε πῶς ἔγινε; Αὐτό τό δεξι χέρι ὑπέγραψε, ἔλεγαν, ἄς κοπεῖ ἡ γλώσσα. ὁμολόγησε, ἄς ἐκριζωθεῖ...».

(Δούκας, ἔκδ.. Βόννης, σελ. 216-Μετάφραση Χ.Γ.)

3. Θεία χάρις καί ἀγώνας τοῦ ἀνθρώπου:

«Χρειάζεται ἀγώνας μεγάλος καί δίκαιος, γιά νά μὴ μείνουμε ἔξω ἀπό τή χάρις τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ «ἐν Χριστῷ». Ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή συμμαχία τοῦ Θεοῦ, γιά νά φτάσουμε στήν ἀρετή. Ἀκολουθώντας τό δρόμο τῆς ἀρετῆς, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή θεία ὠθηση. Δέν πρέπει νά ἔχουμε πεποίθηση στήν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, πού εἶναι εὐτελής καί ἀτελής, ἀλλά στή θεία δικαιοσύνη καί συμμαχία, γιά νά ὀδηγηθοῦμε στόν οὐρανό χωρίς πλάνη. Ὁ παρῶν βίος ἔχει ἀνάγκη ἀπό τή θεία χειραγωγή. Γιατί, ἄν προκειμένου νά μπουῦμε σέ μιά πόλη ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό ἄκείνον πού θά μᾶς γνωρίσει τό δρόμο, πολύ περισσότερο, προκειμένου νά ἀποδημήσουμε στόν οὐρανό, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή θεία ὠθηση, γιά νά μᾶς δεῖξει τό δρόμο, νά μᾶς στηρίξει καί νά μᾶς χειραγωγήσει. Εἶναι πολλά τὰ μονοπάτια, πού μᾶς βγάζουν ἀπό τόν ἴσιο δρόμο· γι' αὐτό μᾶς παρακολουθεῖ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Καί τό νά ὀδηγηθοῦμε σωστά εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, τό νά εἴμαστε ὅμως ἀξιοί γιά νά κρατηθοῦμε ἀπό τό χέρι τοῦ Θεοῦ, αὐτό πρέπει νά γίνει δική μας φροντίδα. Ἄν εἴμαστε ἀκάθαρτοι, δέ θά μᾶς ὀδηγήσει τό χέρι αὐτό. Ἔχουμε λοιπόν ἀνάγκη ἀπό ἀγαθὰ ἔργα καί ὀφείλομε νά ἴμαστε καθαροί, γιά νά μᾶς συμπαρασταθεῖ ἡ θεία βοήθεια».

(Ἰερεμία Β', Ἀπόκρισις Α', Βλ. Ἱ. Καρμίρη, Τά δογματικά καί συμβολικά μνημεία τῆς Ὄρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τ. Ι, Ἀθήνα 1952, σελ. 366 – Μετάφραση Μ.Κ.)

4. Ἐκκλησία, Γραφή, Παραδόσεις:

«Ἡ Ἐκκλησία εἶναι φύλακας καί ὀδηγός τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Φύ-

λακας, γιατί τή φυλάει πιστά καί ἄδολα· ὄχι γιατί προσθέτει ἢ ἀφαιρεῖ κάτι ἀπό αὐτήν, ἀλλά γιατί ἐκείνους πού θά τολμήσουν κάτι τέτοιο τούς ἐλέγχει καί τους ἐμποδίζει. Ὁδηγός, γιατί μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτήν, κάνοντας σαφῆ τά ἀσαφῆ καί κρυμμένα μέ τρόπο ὀρθόδοξο καί θεάρεστο. Ἡ καθολική καί ἀποστολική Ἐκκλησία εἶναι «στῦλος καί ἐδραῖωμα» τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πού εἶναι ἡ ἀλήθεια, γιατί τήν ὑπερασπίζεται καί τή διατηρεῖ καί τήν ἐρμηνεύει· τήν ὑπερασπίζεται ὡς τό θάνατο... Οἱ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας λέγονται ἄγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ, τίς ὁποῖες τό Ἅγιο Πνεῦμα παρέδωσε σ' αὐτήν ἄγραφα καί μυστικά. Ἀναφέρονται στίς τελετές τῶν ἁγίων μυστηρίων καί σέ ἄλλα χρῆσιμα, πού στολιζοῦν τήν Ἐκκλησία, ὅταν βέβαια χρησιμοποιοῦνται μέ ἐπίγνωση καί χωρίς κατάχρηση. Τίς παραδόσεις τίς φυλάμε, ὄχι γιατί ἀπαραίτητα συμβάλλουν στή σωτηρία μας, ἀλλά γιά τήν ὁμορφιά καί εὐπρέπεια τῆς Ἐκκλησίας, γιά τήν τιμῆ τῶν ἁγίων Πατέρων, πού μᾶς τίς παρέδωσαν καί γιά νά μῆ φαινόμεστε ὑπερήφανοι καί ἰσχυρογνώμονες καί φιλόνοικοι, ἀδιαφορώντας καί ὑβρίζοντας τήν Ἐκκλησία».

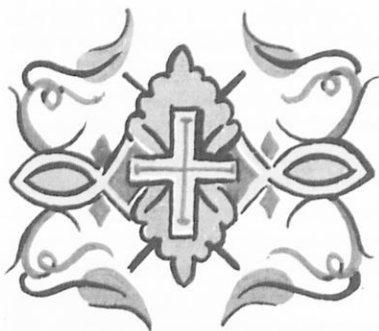
(Μητροφάνους Κριτοπούλου, Ὁμολογία, Βλ. Ἰ. Καρμίρη, ὄπ. παρ. τ. II, σελ. 530, 545, 557 – Μετάφραση Μ.Κ.)

5. Τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας:

«Πιστεύουμε ὅτι τά μέλη τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι ὅλοι οἱ πιστοί, πού ἀδίστακτα δέχονται τήν καθαρῆ πίστη τοῦ σωτήρα Χριστοῦ (αὐτήν, πού παραδόθηκε, κηρύχθηκε καί ἐρμηνεύτηκε ἀπό τό Χριστό καί τούς Ἀποστόλους καί τίς ἅγιες οἰκουμενικές Συνόδους) καί ὅταν ἀκόμη μερικοί ἀπό αὐτούς διέπραξαν κάθε εἶδους ἁμαρτία. Γιατί ἂν δέν ἦταν μέλη τῆς Ἐκκλησίας αὐτοί πού ζοῦν μαζί μέ τήν ἁμαρτία, δέ θά κρίνονταν ἀπό τήν Ἐκκλησία. Καί τώρα κρινόμενοι ἀπό τήν Ἐκκλησία, προσκαλοῦνται σέ μετάνοια καί καθοδηγοῦνται στό δρόμο τῶν σωτήριων ἐντολῶν, καί ὅταν ἀκόμη θά μπορούσαν νά λερώνονται ἀπό τήν ἁμαρτία. Μόνο γιά τοῦτο τό λόγο, ὅτι δέν ἔχουν πέσει σέ ἀπόγνωση καί ὅτι ἀκόμη ἀκολουθοῦν τήν ὀρθόδοξη καί εὐσεβῆ πίστη, εἶναι καί γνωρίζονται μέλη τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας».

(Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Ὁμολογία πίστεως, Βλ. Ἰ. Καρμίρη, ὄπ. παρ. σελ. 755 – Μετάφραση Μ.Κ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄: Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΩΣ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

40. Ἡ πρόκληση τοῦ Ἰσλάμ καί ὁ ἀγώνας τῆς Ἐκκλησίας

Ἄ ὀ θρησκευτικός καί πολιτικός χαρακτήρας τοῦ Ἰσλαμισμού

Ἡ διάσπαση τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἦταν μιά ἀρχή στίς περιπέτειες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μετά τό σχίσμα. Ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετώπισε ἀργότερα καί νέους κινδύνους. Τόν 7ο αἰῶνα τήν ἀπειλήσε ὁ *Μωαμεθανισμός*. Τό πλήγμα πού τῆς κατέφεραν οἱ ὀρδές του, φάνηκε στούς αἰῶνες πού ἀκολούθησαν.

Τό 610 ὁ *Μωάμεθ* ἄρχισε τό κήρυγμά του στή *Μέκκα* τῆς Ἀραβίας. Κήρυσσε στούς ὁμοεθνεῖς του μιά νέα θρησκεία, πού ἦταν ἓνα μίγμα εἰδωλολατρίας, Χριστιανισμοῦ καί Ἰουδαϊσμοῦ. Ἡ θρησκεία αὐτή ὀνομάζεται *Ἰσλαμισμός* πού σημαίνει ὑποταγή στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τό ἱερό βιβλίο τοῦ Μωαμεθανισμοῦ εἶναι τό *Κοράνιο*. Βασικό δίδαγμα τοῦ Κορανίου εἶναι: «ἓνας Θεός ὑπάρχει καί ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης του». Συσιστᾷ τήν προσευχή, τή νηστεία, τήν ἐλεημοσύνη, τό ἱερό προσκύνημα στή Μέκκα. Διδάσκει ὅμως καί τή μοιρολατρία ἢ τό πεπρωμένο (κισμέτ) καί ὑπόσχεται ὑλικές ἀμοιβές στόν οὐρανό.

Ἐντολές τοῦ Κορανίου καί παραδόσεις γύρω ἀπό τίς πράξεις τοῦ Μωάμεθ καί τῶν διαδόχων του διαμόρφωσαν τόν ἱερό νόμο τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ νόμος αὐτός ρύθμιζε τόσο τίς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας ὅσο καί τά θέματα τῆς θρησκείας.

Τό κήρυγμα τοῦ Μωάμεθ ἔδωσε πολιτικό χαρακτήρα στόν Ἰσλαμισμό. Δέν περιορίστηκε στούς Ἀραβες. Προοριζόταν γιά ὅλο τόν κόσμο. Φιλοδοξοῦσε νά φτιάξει μιὰ νέα κοινωνία, γιατί ἡ παλιά δέν ἀνταποκρίθηκε στήν κλήση τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μωάμεθ ἔπεισε τούς ὀπαδοῦς του ὅτι ὁ Θεός τούς ἔχει ἐμπιστευτεῖ μιὰ ἱερή ἀποστολή: νά φέρουν κοντά Του ὅλους τούς ἀνθρώπους. Ἔτσι ἐκεῖνοι φανατίστηκαν. Ἐπρεπε νά ἐργαστοῦν γιά τή νίκη καί τή δόξα τοῦ Ἰσλαμισμού. Στήν ἀρχή χρησιμοποιήθηκαν εἰρηνικά μέσα. Μετά ὅμως ἐπικράτησαν ἡ βία, ὁ ἐξαναγκασμός, ὁ «ἱερός πόλεμος». Ἡ μουσουλμανική θρησκεία πῆρε πολιτικό χρώμα. Ἐγινε ἡ θρησκεία τοῦ ξίφους.

Σύγκρουση Χριστιανισμοῦ καί Ἰσλαμισμού

Στήν ἀρχή ὁ Ἰσλαμισμός ἔδειξε ἀνοχή στόν Χριστιανισμό καί στόν Ἰουδαϊσμό ἐξαιτίας τῶν ἀληθειῶν πού δανείστηκε ἀπό τίς δύο αὐτές θρησκείες. Τό Κοράνιο ἀλλωστε διδάσκει ὅτι «ἡ θρησκεία δέν ἐπιβάλλεται». Σ' ἄλλες ὅμως σελίδες του χύνει τό δηλητήριό του κατά τῶν χριστιανῶν. «Μέ τούς ὀνομαζόμενους χριστιανούς ἐκάμαμε συνθήκη, ἀλλ' αὐτοὶ λησμόνησαν μερικά πού διδάχτηκαν (ἀπό τίς ἅγιες Γραφές). Ἡ ἔχθρα καί τό μίσος θά διατηρηθοῦν ὡς τή συντέλεια τοῦ αἰῶνα».

Ἡ σύγκρουση Χριστιανισμοῦ καί Ἰσλαμισμού ἦταν ἀναπόφευκτη. Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ, ἐνῶ ἔχει πάρει πολλά στοιχεῖα ἀπό τήν Παλαιά καί Καινή Διαθήκη, ἀρνιέται βασικά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Σύμφωνα μέ τό Κοράνιο, ὁ Θεός δέν εἶναι Τριαδικός, ὁ Χριστός δέν εἶναι Υἱός τοῦ Θεοῦ, τό μέλλον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καθορισμένο («αὐτό πού εἶναι νά γίνει, θά γίνει»), ὁ παράδεισος εἶναι γεμάτος ὑλικές ἀπολαύσεις.

Ἡ κατάσταση πού διαμορφώθηκε γιά τήν Ἐκκλησία καί τό ἑλληνικό ἔθνος

Ἡ προέλαση τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἦταν ἀκάθεκτη. Οἱ βυζαντινές ἐπαρχίες, ἡ μιὰ μετά τήν ἄλλη, ἔπεσαν στά χέρια τῶν ὀπαδῶν του. Τά Πατριαρχεῖα Ἀλεξάνδρειας, Ἀντιόχειας καί Ἱεροσολύμων στέναζαν ἀπό τόν 7ο αἰῶνα κάτω ἀπό τό μουσουλμανικό πέλημα. Δημιουργήθηκε μιὰ νέα κατάσταση γιά τήν Ἐκκλησία καί τό ἔθνος.

Ἡ Ἐκκλησία ἀναγκάστηκε νά ἀντιμετωπίσει τήν τραγωδία τῶν πιστῶν της μέ σύνεση καί αὐταπάρνηση. Ἡ ἀντίσταση στόν κατακτητή δέν ἦταν δυνατή. Οἱ χριστιανοί ἢ θά ἐξισλαμιζόνταν ἢ θά ἐξαγόραζαν

τή ζωή τους με τήν καταβολή φόρου. Ἡ Ἐκκλησία ἐζήσῃ καί πάλι τή ζοφερή κατάσταση τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Ἡ λατρεία ἦταν τώρα ἀπλῶς ἀνεκτὴ. Θεωρητικά ἦταν ἐλεύθερη, στήν πράξη ὅμως μέ διάφορα προσχήματα ἐμποδιζόταν. Μαζί μέ τή θρησκευτικὴ ἐλευθερία περιορίστηκε καί ἡ πολιτικὴ. Οἱ ἄνθρωποι διαιρέθηκαν σέ δύο στρατόπεδα: τῶν πιστῶν (Μωαμεθανῶν) καί τῶν ἀπίστων (ὑποδούλων). Οἱ ἄπιστοι ἔπρεπε νά ξεχωρίζουν ἀπό τοὺς πιστούς; στήν ἐνδυμασία, στήν κατοικία, στίς κοινωνικὲς σχέσεις. Δέν μπορούσαν νά πάρουν μέρος στά δημόσια πράγματα. Τά κρατικά ἀξιώματα δέν ἦταν γι' αὐτούς. Ἡ φορολογία ἔγινε ἀβάσταχτη. Τά προνόμια πού δόθηκαν στοὺς ὑποδούλους, δέ βελτίωσαν οὐσιαστικά τή θέση τους. Ἡ καταπάτησή τους ἀπό τοὺς κατακτητές ἦταν συχνή καί εὐκόλη.

Τό ἀγεφύρωτο χάσμα μεταξύ τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων καί τῶν μουσουλμάνων εἶχε καί τά καλά του ἀποτελέσματα. Οἱ Ἕλληνες, μπροστά στό μίσος τῶν μουσουλμάνων, ὀρθωσαν τήν ἐθνική τους συνείδηση καί κράτησαν τίς παραδόσεις τους. Ἀπέφυγαν ἔτσι τήν ἀφομείωσή τους μέ τοὺς κατακτητές.

Μωαμεθανισμός: ἡ θρησκεία τοῦ ξίφους

«Τό ξίφος εἶναι τό κλειδί τοῦ παραδείσου καί τῆς κολάσεως· ὅλοι ἐκεῖνοι πού θά τραβήξουν τό σπαθί τους γιά τήν πίστη, θά ἀνταμειφθοῦν καί κάθε σταγόνα αἵματος, κάθε στέρησή τους καί κάθε κίνδυνος σημειώνεται στόν οὐρανό γιά νά ἀνταμειφθεῖ καλύτερα ἀπό ὅποιαδήποτε νηστεία ἢ προσευχή».

(Ἀπό διακήρυξη τοῦ Μωάμεθ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ πόλεμος κατά τῶν ἀπίστων ἦταν ἱερός γιά τοὺς μωαμεθανούς. Γιατί;
2. Σύγκρινε τό Χριστιανισμό μέ τό Μωαμεθανισμό ὡς πρός τά μέσα διαδόσεως τῶν ἰδεῶν τους.
3. Γιατί οἱ Ἕλληνες, παρ' ὅλη τή δεινὴ θέση τους, δέν ἀφομείωθηκαν μέ τοὺς κατακτητές;
4. Οἱ καιροὶ πού ζοῦμε, ἐπιβάλλουν νά ξεχάσουμε τά ὅσα μᾶς ἔκαμαν στό παρελθόν οἱ ἀλλόθρησκοι;

41. Ἡ Ὁρθοδοξία στοὺς Σλάβους

Κύριλλος καὶ Μεθόδιος

Οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοί, πού κατάγονταν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἔχουν συνδέσει τὸ ὄνομά τους μὲ τὴν ἱεραποστολὴ στὰ βυζαντινὰ χρόνια. Ἔζησαν ὅταν αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ἦταν ὁ *Μιχαήλ Γ'* (842-867) καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ *Μέγας Φώτιος*. Διέθεταν μεγάλη μόρφωση καὶ γλωσσομάθεια. Ἀφοῦ ὑπηρέτησαν ὡς λαϊκοὶ σὲ διάφορες σπουδαίες θέσεις τοῦ κράτους, ἐγίναν τελικὰ μοναχοί. (Ὁ Κύριλλος πρὶν γίνει μοναχός, ὀνομαζόταν Κωνσταντῖνος καὶ ἦταν καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας).

Τὸ 862 ὁ ἡγεμόνας τῶν Σλάβων τῆς Μοραβίας *Ραστισλάβος* ἔστειλε πρεσβεία στὸ βασιλιά Μιχαήλ καὶ τοῦ εἶπε: «Ὁ λαός μας ἔχει ἀπαρνηθεῖ τὴν πολυθεΐα καὶ τηρεῖ τὸ χριστιανικὸ νόμο. Ἄλλὰ δὲν ἔχουμε δάσκαλο, πού νὰ μπορεῖ νὰ μᾶς διδάξει τὴν ἀληθινὴ πίστη στὴ γλώσσα μας, ὥστε καὶ ἄλλοι νὰ γίνουν ὅμοιοι μὲ μᾶς. Στείλε μας λοιπόν, Κύριε, ἕναν τέτοιο δάσκαλο. Γιατί ἐσεῖς ἔχετε τὸ Νόμο τὸν καλό».

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε διαδοθεῖ στὴ Μοραβία ἀπὸ λατίνους ἱεραπόστολους, πού δροῦσαν ἐκεῖ ὡς ἀποσταλμένοι τῆς φραγκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' οἱ Μοραβοὶ δὲν ἤθελαν οὔτε τὴ λατινικὴ γλώσσα οὔτε τοὺς Φράγκους. Ζητοῦσαν συνεργασία μὲ τοὺς βυζαντινοὺς.

Ὁ Μιχαήλ ἔστειλε στὴ Μοραβία τὴν ἀνοιξη τοῦ 863 τοὺς ἀδερφοὺς Κύριλλο καὶ Μεθόδιο. Αὐτοὶ μὲ βάση τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο καὶ τὴν προσθήκη σλαβικῶν φθόγγων μπόρεσαν νὰ φτιάξουν τὸ σλαβικὸ ἀλφάβητο πού ἀπλουστεύθηκε ἀργότερα καὶ ὀνομάστηκε «*Κυρίλλειο*».

Οἱ δύο μοναχοὶ ἔμειναν στὴ Μοραβία περίπου τρία χρόνια. Μετέφεραν στὴ σλαβικὴ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ λειτουργικὰ βιβλία. Κήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιο παντοῦ καὶ μὲ πολλὴ ἐπιτυχία. Ὁ Ραστισλάβος βαπτίστηκε καὶ ἔδωσε τὸ παράδειγμα στοὺς ὑπηκόους του.

Οἱ δύο ἱεραπόστολοι δὲν ἐργάστηκαν μόνο χριστιανικά· ἔκαναν πλούσια κοινωνικὴ ἐργασία καὶ δημιούργησαν μαθητὲς πού συνέχισαν τὸ ἔργο τους. Ἕλληνες δάσκαλοι δίδασκαν στὰ σχολεῖα καὶ Ἕλληνες ἱερεῖς λειτουργοῦσαν σὲ ναοὺς πού ἐγίναν κατὰ τὸ σχέδιο τῶν βυζαντινῶν ναῶν. Ἔτσι οἱ Σλάβοι μαζί μὲ τὸ Χριστιανισμὸ γνῶρισαν καὶ τὸν πολιτισμὸ. Δικαιολογημένα εὐγνωμονοῦν καὶ τιμοῦν τοὺς δύο Θεοσάλορικεῖς. Τοὺς ἔχουν ἁγίους καὶ φωτιστὲς τους.

Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων

Στὴν ἀπέραντη Ρωσία τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα (ἐκκλησίες, μοναστή-

Οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος (Π. Βαμπούλη).

ρια) πού σώζονται, προκαλούν και σήμερα τό θαυμασμό. Έντυπωσιάζουν μέ τόν ὄγκο τους και τούς θησαυρούς τους. Θυμίζουν ακόμη τό Βυζάντιο και τήν παράδοσή του.

Ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στούς Ρώσους δέν ἦταν εὐκόλη. Ἡ χώρα ἦταν ἀχανής και πολλοί βάρβαροι λαοί εἶχαν περάσει ἀπό τό ἔδαφος της. Ἔτσι ὁ σπόρος τοῦ Εὐαγγελίου σπάρθηκε στή ρωσική γῆ σέ διάφορες ἐποχές και ἀπό διάφορα πρόσωπα. Δυό ὅμως ἄνθρωποι βοήθησαν μέ τό ἀξίωμά τους στήν ἐξάπλωση τῆς πίστεως στή χώρα τους. Εἶναι ἡ βασίλισσα Ὀλγα και ὁ πρίγκιπας Βλαδίμηρος.

Ἡ βασίλισσα Ὀλγα (945-957) πού εἶχε φιλικές σχέσεις μέ τό Βυζάντιο, ἤρθε στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τῆς ἐγίνε θερμή ὑποδοχή. Ἐδῶ βαπτίστηκε. Ὅταν γύρισε στή χώρα της, ἐργάστηκε γιά τή μεταστροφή στό Χριστιανισμό τῶν ὑπηκόων της. Δίκαια ἡ Ἐκκλησία τήν τιμᾶ ὡς ἁγία και ἰσαπόστολο.

Ὁ πρίγκιπας Βλαδίμηρος ἦταν ἐγγονός τῆς Ὀλγας. Οἱ σχέσεις του μέ τό Βυζάντιο ἐγίναν στενότερες, γιατί ἡ γυναίκα του ἦταν βυζαντινῆ πριγκίπισσα. Ὁ γάμος του ἐγίνε αἰτία νά βαπτιστεῖ. Οἱ ὑπηκοοί του τόν ἀκολούθησαν. Τό 988 κατά χιλιάδες βαπτίστηκαν στό Δνείπερο ποταμό. Τά εἶδωλα στήν ἀχανή Ρωσία εἶχαν γκρεμιστεῖ και στή θέση τους ὑψώθηκαν οἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ρωσική Ἐκκλησία ἔχει τό Βλαδίμηρο ἀνάμεσα στούς μεγάλους ἁγίους της.

Μιά ρωσική παράδοση συνδέει τόν ἐκχριστιανισμό τῶν Ρώσων μέ τήν ὁμορφιά τῆς ὀρθόδοξης λατρείας. Ἀπέσταλμένοι τοῦ Βλαδίμηρου, ἀφοῦ ἐπισκέφτηκαν διάφορους λαούς, ἤρθαν και στούς Ἕλληνες. Γιά ὅσα εἶδαν στήν ὀρθόδοξη λατρεία, εἶπαν στούς συμπατριῶτες τους:

«Δέ γνωρίζαμε ἂν ἤμαστε στόν οὐρανό ἢ στή γῆ, γιατί στή γῆ δέν ὑπάρχει τέτοια ὠραιότητα. Οὔτε γνωρίζουμε τί

Ὁ καθεδρικός ναός τῆς Μόσχας.

πρέπει να πούμε. "Ένα μόνο πράγμα γνωρίζουμε: ότι ο Θεός ζούσε εκεί με τους ανθρώπους και η λατρεία τους είναι από όλες η καλύτερη. Δεν μπορούμε να λησμονήσουμε την ωραιότητα αυτή. Άκριβως όπως ένας άνθρωπος αρνιέται να φάει ό,τι είναι πικρό μετά τη γεύση του γλυκού, έτσι και μεις δεν μπορούμε να παραμείνουμε εδώ με σās».

Διαμόρφωση τών νέων Έκκλησιών

Η διάδοση του Χριστιανισμού τόν 9ο και 10ο αιώνα είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση νέων Έκκλησιών στους σλαβικούς λαούς. Για πολλά χρόνια οι Έκκλησίες αυτές ήταν έξαρτημένες από τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, πού είναι γι' αυτές «Μητέρα Έκκλησία». Άργότερα απέκτησαν αυτόνομία και διαμόρφωσαν τή ζωή τους σύμφωνα με τίς παραδόσεις και τήν ιδιοσυγκρασία τών λαών τους.

Οι άγιοι Σάββας και Συμεών, γιός και πατέρας, έχουν σφραγίσει με τή ζωή και τή δράση τους τήν ιστορία τής σερβικής Έκκλησίας. Ένας άγιος τής ρωσικής Έκκλησίας, ό Σεραφείμ του Σάρωφ φωτίζει με τή μορφή του τους χριστιανούς όλου του κόσμου.

Σκέψου πάνω σ' αυτό:

Είσαι και σύ ένας ιεραπόστολος.
Ο Θεός σ' έχει προικίσει με χαρίσματα, πού μπορείς να χρησιμοποιήσεις γιά τή δόξα Του.

Η Έκκλησία σου δίνει καθημερινές εύκαιρίες. Έτσι μπορείς να είσαι ένας άγγελιοφόρος του Θεού στους συνανθρώπους σου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος είναι οι θεμελιωτές του σλαβικού πολιτισμού;
2. Ποιές δυσκολίες συναντούσαν οι ιεραπόστολοι στό έργο τους στους βυζαντινούς χρόνους;
3. Σέ συγκινεί ή θεία Λατρεία; Εξήγησε.
4. Σύγκρινε έναν ιεραπόστολο τής βυζαντινής έποχής με έναν τής δικής μας. Σέ τί μοιάζει και σέ τί διάφέρει ή εργασία τους;

42. Θεολογία - Τέχνη

Θεολογικές τάσεις: Σχολαστικισμός, τό κίνημα τῶν ζηλωτῶν, Ἑσυχασμός

Ἐνας ἄλλος τομέας δράσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτός ἀπό τή διάδοση τῆς πίστεως, εἶναι καί ἡ στερέωσή τῆς στίς καρδίες τῶν πιστῶν. Στήν πολυτάραχη ἐποχή μετὰ τό σχίσμα πολλοί παράγοντες βοήθησαν τούς πιστούς νά γνωρίσουν καλύτερα τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐχουμε καί στήν περίοδο αὐτή ἀξιόλογους συγγραφείς. Ἐπειδή οἱ ἀλήθειες τῆς πίστεως εἶχαν διατυπωθεῖ ἀλάθητα ἀπό τίς 7 Οἰκουμενικές Συνόδους, πολλοί συγγραφείς αὐτή τήν ἐποχή προσπαθοῦν νά τίς συστηματοποιήσουν καί νά τίς διατυπώσουν μέ λογικά ἐπιχειρήματα. Σ' αὐτό βοήθησε ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη καί τοῦ Πλάτωνα. Ἡ μέθοδος αὐτή θά ὀνομαστεῖ ἀργότερα Σχολαστικισμός (ἀπό τίς θεολογικές σχολές τῆς Δύσεως ὅπου διδάχτηκε). Ὁ *Λεόντιος ὁ Βυζάντιος*, ὁ *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός*, οἱ πατριάρχες *Φώτιος*, *Γεννάδιος Σχολάριος* κ.ἄ. εἶναι οἱ βυζαντινοί σχολαστικοί θεολόγοι. Στή Δύση ἡ σχολαστική θεολογία πῆρε ἄλλους δρόμους· βρέθηκε ἔξω ἀπό τήν ὀρθόδοξη πίστη καί παράδοση.

Οἱ συνθήκες τῆς ταραγμένης αὐτῆς ἐποχῆς ἦταν φυσικό νά φέρουν στό προσκήνιο τίς δύο παρατάξεις πού ὑπῆρχαν πάντοτε στό Βυζάντιο: τοῦς «*ζηλωτές*» καί τοῦς «*πολιτικούς*».

Στοῦς ζηλωτές ἀνήκαν οἱ συντηρητικοί, οἱ αὐστηροί, οἱ προσηλωμένοι στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πολιτικοί ἦταν οἱ συγχρονισμένοι, οἱ ἐπιεικεῖς, αὐτοί πού ἀγαποῦσαν τήν πρόοδο καί τά γράμματα.

Οἱ δύο αὐτές μερίδες ὑπάρχουν πάντοτε στή ζωῆ τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι ἀπαραίτητες. Μερικές ὅμως ἀντιλήψεις καί ἐνέργειές

Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος.

τους πού εκφράζουν άκραϊες θέσεις, δέν εΐναι πάντοτε σύμφωνες μέ τό πνεύμα τής 'Αγίας Γραφής.

Τούς τελευταίους αϊώνες του Βυζαντίου οί ζηλωτές έχουν μεγάλη λαϊκή βάση. Οί ζηλωτές τό 14ο αϊώνα υπεράσπισαν τούς μοναχούς του 'Αγίου Όρους πού εΐναι γνωστοί μέ τό όνομα *ήσυχαστές*.

Οί μοναχοί αυτοί επιδιώκουν τή μυστική ένωση τους μέ τό Θεό, τή θέωση τους. Τήν πετυχαίνουν μέ τήν αδιάλειπτη, δηλ. τήν αδιάκοπη προσευχή, τήν άγια ήσυχία του σώματος καί τής ψυχής, τήν καθημερινή άσκηση. Μπορούν ακόμη νά δούν καί τό θεϊκό φώς, όπως τό εΐδαν οί μαθητές του Κυρίου στη Μεταμόρφωση Του.

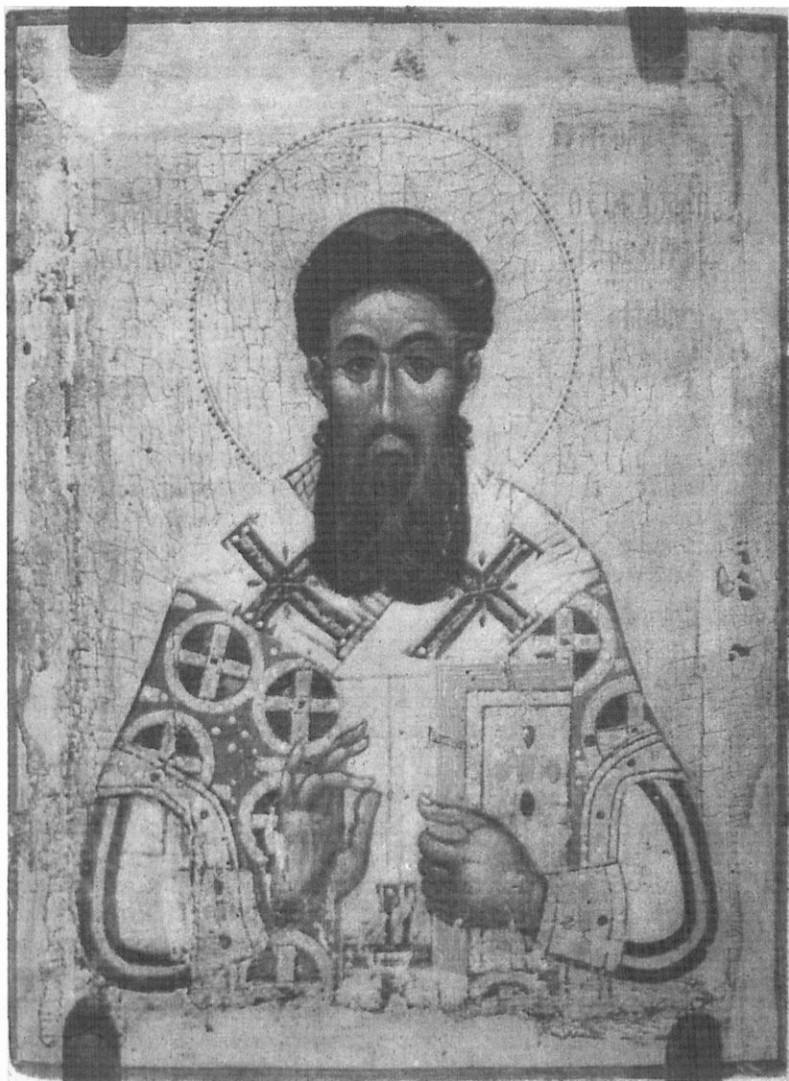
Στό "Άγιο Όρος οί μοναχοί καλλιεργούσαν, όπως γίνεται καί σήμερα, τή *νοερή προσευχή*. 'Επικαλούνταν αδιάκοπα τό όνομα του 'Ιησού: «*Κύριε 'Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, έλέησόν με τόν άμαρτωλόν*». 'Η προσευχή αυτή εΐναι σύνοψη τής 'Αγίας Γραφής, γιατί μέ αυτή όμολογούμε τήν Κυριότητα του Χριστού, τή γέννησή Του από τό Θεό-Πατέρα, τήν πτώση μας στην άμαρτία καί τή λύτρωσή μας μέ τό έλεος του Θεού.

'Η ζωή των ήσυχαστών παραξηγήθηκε. 'Ο Έλληνας μοναχός *Βαρλαάμ ο Καλαβρός* (από τήν Καλαβρία τής 'Ιταλίας) έγινε ό κυριότερος αντίπαλός τους. Τούς υπεράσπισε όμως σθεναρά ό άγιος *Γρηγόριος ο Παλαμάς*, πού μόναζε τότε στό "Άγιο Όρος καί έγινε άργότερα αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Τρεις Σύνοδοι στην Κωνσταντινούπολη (1341, 1347, 1351) τόν δικαίωσαν. 'Ο άνθρωπος δέν μπορεί βέβαια νά κοινωνήσει μέ τήν ουσία του Θεού, κοινωνεί όμως μέ τίς ενέργειες τής ουσίας Του, τίς φανερώσεις Του στον κόσμο. Τή διάκριση αυτή άρνούσαν ό Βαρλαάμ καί οί όμόφρονές του.

Θεολογικές μορφές: Συμεών ο Νέος Θεολόγος, Γρηγόριος ο Παλαμάς

Τή μυστική ένωση του ανθρώπου μέ τό Θεό δίδαξαν, μέ τή θεωρία καί τήν πράξη, εκτός από άλλους, οί άγιοι Συμεών ο Νέος Θεολόγος καί Γρηγόριος ο Παλαμάς.

'Ο άγιος *Συμεών ο Νέος Θεολόγος* καταγόταν από τήν Παφλαγονία τής Μ. 'Ασίας (γεννήθηκε τό 857). Μόνασε στη μονή του 'Αγίου Μάμαντα, όπου έγινε ηγούμενος. 'Η γύμνασή του ήταν πολύχρονη καί ή προσευχή του αδιάλειπτη. "Ετσι απέκτησε τή χάρη νά συναναστρέφεται μέ οικειότητα τό Θεό, νά εΐναι βυθισμένος σ' Αυτόν. "Εκλαιγε καί υπέφερε γιά τά άμαρτήματα των ανθρώπων. Ταυτόχρονα χαιρόταν,

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς
(15ος αἰ.).

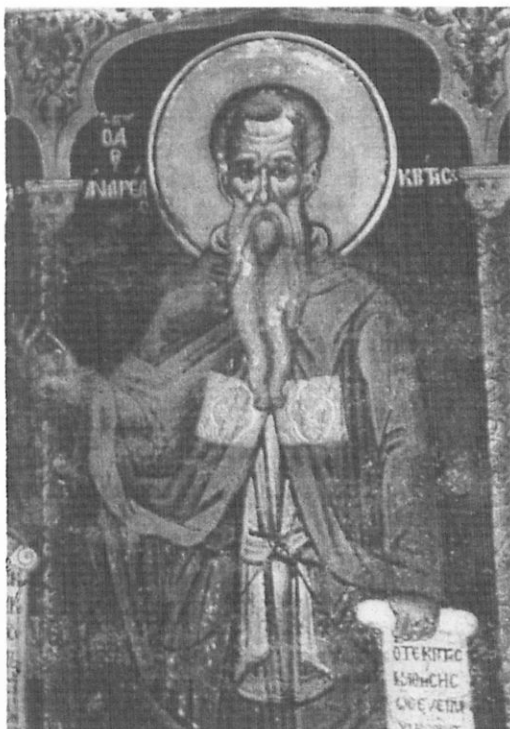
ὅταν ὁ Θεός τόν ἐλουζε μέ τό φῶς Του στέλοντας τή χάρη Του. Ὑμνησε τόν Θεό μέ ποιήματα, τούς «ἔρωτες τῶν θείων ὕμνων». Γιά τό Συμεών ἀποκορύφωμα τῆς μυστικῆς ζωῆς εἶναι ἡ συνάντηση τῆς ψυχῆς μέ τό Χριστό, ἡ ἔνωση μαζί Του.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς γεννήθηκε στή Κωνσταντινούπολη τό 1296. Ὑστερα ἀπό λαμπρές σπουδές κατέληξε στό Ἅγιο Ὄρος. Ἀπό ἐδῶ πολέμησε μέ τά συγγράμματά του τό Βαρλαάμ ὑπερασπίζοντας τούς ἡσυχαστές. Ὄνομάστηκε «φωστήρας τῆς Ὁρθοδοξίας» καί γιορτάζεται τή Β' Κυριακή τῶν Νηστειῶν πού θεωρεῖται ὡς δευτέρη νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας. Δίδασκε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέ φτάνει στή θέωση μέ τό νοῦ. Αυτό ἦταν ἡ πλάνη τῶν ἀντιπάλων του. Ὁ ἄνθρωπος ἐνώνεται μέ τό Θεό παίρνοντας βοήθεια ἀπό τή θεία χάρη. Ἡ ἔνωση αὐτή δέ γίνεται μέ τήν οὐσία, ἀλλά μέ τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Ὑμνογραφία καί τέχνη

Ἡ ζωή τῆς Ἐκκλησίας, καθώς κυλάει μέσα στούς αἰῶνες, ἐπιπρεάζει τήν ὕμνογραφία καί τήν τέχνη πού περνοῦν ἀπό διάφορες φάσεις. Ἀπό τόν 8ον αἰῶνα καί μετά ἔχουμε τήν τρίτη περίοδο τῆς ἐκκλησι-

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ ποιητής
(Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερρών, 14ος αἰ.).

Ο άγιος Άνδρέας Κρήτης.

αστικής ύμνογραφίας. Σ' αυτή κυριαρχοῦν οἱ ὕμνοι, πού λέγονται *Κανόνες*. Ὁ «Κανών» ἀποτελεῖται ἀπό πολλούς ὕμνους, χωρισμένους σέ ἔννεα ὠδές = ἐνότητες. Τό εἶδος αὐτό τῆς λειτουργικῆς ποιήσεως τελειοποίησαν ὁ Ἄνδρέας, ἀρχιεπίσκοπος *Κρήτης* (εἶναι ὁ ποιητής τοῦ «Μεγάλου Κανόνα»), ὁ Ἰωάννης *Δαμασκηνός* καί ὁ *Κοσμάς*, ἐπίσκοπος *Μαΐουμᾶ* τῆς Φοινίκης.

Ὁ Ἰωάννης *Δαμασκηνός* καθόρισε τούς ὀχτώ ἤχους τῆς ψαλμωδίας καί ἔγραψε ὀλόκληρη σχεδόν τήν *Ὀκτώηχο* (λειτουργικό βιβλίο).

Ἡ τέχνη χαρίζει στήν ἀρχιτεκτονική νέους ρυθμούς καί στή ζωγραφική λαμπρές συνθέσεις. Ἀπό τό 10ο αἶώνα ὡς τήν ἄλωση τῆς *Κωνσταντινουπόλεως* καί ὕστερα ἀπό αὐτή κυριαρχεῖ ὁ ναός σέ σχῆμα σταυροῦ («σταυροειδῆς ἐγγεγραμμένος»). Τέσσερις κολόνες στηρίζουν ἕναν τροῦλο, πού ὑψώνεται ἐκεῖ ὅπου οἱ καμάρες διασταυρώνονται. Ἐξωτερικά τόν ὁμορφαίνουν οἱ λαξευτές πέτρες πού περιβάλλον-

Ὁ ναός τῶν ἁγίων Ἀποστόλων στήν Ἀρχαία Ἀγορά τῆς Ἀθήνας (11ος αἰ.).

ται μέ πλίνθους. Στό ἐσωτερικό ἀπλώνονται οἱ βυζαντινές ἀγιογραφίες σέ τρεῖς εἰκονογραφικούς κύκλους:

α) τό δογματικό (Παντοκράτορας, Πλατυτέρα)

β) τό λειτουργικό (Κοινωνία Ἀποστόλων, μορφές μεγάλων Ἱεραρχῶν κ.ά.) καί

γ) τόν ἱστορικό (γιορταστικό, μέ σκηνές ἀπό τό βίο τοῦ Κυρίου καί τῆς Θεοτόκου).

Οἱ βυζαντινές εἰκόνες ἔχουν διδακτικό χαρακτήρα. Στίς εἰκόνες τοῦ Κυρίου βλέπουμε τό Πρόσωπό Του, πού εἶναι συνάμα θεῖο καί ἀνθρώπινο. Στίς εἰκόνες τῆς Παναγίας θαυμάζουμε τήν παρθενική μορφή της, τή μητρική στοργή της, τή Βασίλισσα τοῦ κόσμου. Τέλος, οἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων προβάλλουν τίς ἐξαύλωμένες μορφές τους, τίς ἡρεμες καί εἰρηνικές, τίς γεμάτες χάρη καί οὐράνια δόξα.

Ἡ Παντάνασσα τοῦ Μυστρᾶ μέ τίς κομπῆς στέγες τῆς (15ος αἰ.).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί καί οἱ συντηρητικοί καί οἱ φιλελεύθεροι, μέ τήν καλή ἔννοια, χριστιανοί εἶναι ἀπαραίτητοι στό σώμα τῆς Ἐκκλησίας;
2. «Ἐπί τήν ἀσάλευτον, Χριστέ, πέτραν τῶν ἐντολῶν σου τήν Ἐκκλησίαν σου στερέωσον» (τροπᾶριο ἀπό τό «Μεγάλο Κανόνα»). Ποιά εἶναι ἡ σημασία του;
3. Ποιές ἀλήθειες τῆς πίστεως ἐκφράζουν οἱ εἰκόνες τοῦ Παντοκράτορα καί τῆς Πλατυτέρας; (Διάβασε τό Σύμβολο τῆς πίστεως).

1. Ἀποσπάσματα ἀπό τό Κοράνιο:

«Ὡ ὀπαδοὶ τῶν Γραφῶν! Μὴν ὑπερπηδάτε τὰ ὄρια τῆς θρησκείας σας, μὴν ἀποδίδετε στοῦ Θεοῦ παρὰ μόνῃ τὴν ἀλήθεια. Ὁ Μεσσίας Ἰησοῦς, υἱὸς τῆς Μαρίας, εἶναι Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος τοῦ ποῦ ἔστειλε ἐπὶ τὴν Μαρίαν, εἶναι πνεῦμα ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Πιστεῦτε λοιπὸν στοῦ Θεοῦ καὶ στὸν Ἀπόστολό του καὶ μὴ λέγετε ὅτι ὑπάρχει Τριάδα. Πάψτε νὰ λέγετε αὐτὸ καὶ θὰ ὠφεληθεῖτε, γιατί μόνο ἕνας εἶναι ὁ Θεός. Δοξαζαμένο ἄς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· αὐτὸς δὲν ἔχει υἴο...» (Κεφ. Δ' 169).

«Κανεῖς δὲν πεθαίνει χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πεθαίνει ὅταν καὶ ὅπως εἶναι γραμμένο στοῦ βιβλίου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ὀρίζει τὴ διάρκεια κάθε πλάσματος στὸν κόσμον» (Κεφ. Γ' 139).

«Θὰ ἀνταμειφθεῖτε ἐπάξια γιὰ τὶς πράξεις σας. Οἱ πιστοὶ δούλοι τοῦ Θεοῦ θὰ λάβουν πολὺτιμα δῶρα, εὐχάριστους καρπούς καὶ θὰ τιμηθοῦν. Θὰ βρεθοῦν στοὺς κήπους τῶν ἀπολαύσεων. Θὰ ἀναπαύονται πάνω σὲ ἀνάκλιτρα κοιτάζοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Θὰ περιφέρεται σ' αὐτοὺς ἡ φιάλη γεμάτη νερό, καθαρὸ, εὐχάριστο...» (Κεφ. ΛΖ' 38-45).

«Ὅποιαδήποτε ἐλεημοσύνη κάνετε, ὅποιαδήποτε εὐχὴ εὐχηθεῖτε, ὁ Κύριος τὰ γνωρίζει. Οἱ κακοὶ ὅμως καμιά βοήθεια δὲ θὰ λάβουν. Ἐὰν ἐλεεῖτε φανερὰ εἴστε ἀξιέπαινοι· ἐὰν ἐλεεῖτε κρυφὰ τοὺς φτωχοὺς, αὐτὸ θὰ σᾶς ὠφελήσει περισσότερο. Μιὰ τέτοια συμπεριφορὰ θὰ ἐξιλεώσει τὶς ἁμαρτίες σας. Ὁ Κύριος ξέρει τὶς πράξεις σας» (Κεφ. Β' 273).

«Τὸ κακὸ δὲν μπορεῖ νὰ συμβαδίσει μὲ τὸ καλὸ. Κάνε καλὸ ἀντὶ γιὰ κακὸ καὶ θὰ δεῖς τὸν ἐχθρὸ σου νὰ μεταβάλλεται σὲ προστάτη. Ἄλλὰ κανεῖς ἄλλος, ἐκτός ἀπὸ κεῖνον ποῦ ἔχει ὑπομονή, δὲ θὰ φθάσει σ' αὐτὴν τὴν τελειότητα. Κανεῖς ἐκτός ἀπὸ τὸ μακάριο. Ἄν ὁ Σατανὰς σὲ σπρώχνει στοῦ κακοῦ, ζήτησε καταφύγιον στοῦ Θεοῦ, ποῦ ἀκούει καὶ τὰ γνωρίζει ὅλα» (Κεφ. ΜΑ' 34-36).

«Ὅταν συναντᾶτε τοὺς ἀπίστους νὰ τοὺς φονεύετε καὶ νὰ τοὺς κατασφάζετε. Τὰ δεσμά τοῦ αἰχμαλώτου νὰ τὰ κρατᾶτε γερά. Ὅταν σταματήσει ἡ μάχη, νὰ τὸν ἀφήνετε ἐλεύθερο ἢ νὰ τὸν ἀνταλλάξετε μὲ λύτρα. Ἔτσι νὰ κάνετε, γιατί ἂν ἤθελε ὁ Θεός, θὰ θριάμβευε ὁ ἴδιος πάνω τους. Σᾶς ρίχνει σὲ πόλεμον γιὰ νὰ δοκιμάσει καὶ τὶς δυὸ παρατάξεις» (Κεφ. ΜΖ' 4).

(Τὸ Κοράνιον, μετάφρ. Γ. Πεντάκη, Ἀθήνα 1928 – Γλωσσικὴ ἀπλούστευση)

2. Ὁ Κωνσταντῖνος – Κύριλλος φωτιστὴς τῶν Σλάβων:

«Ὁ βασιλιάς, (ὁ Μιχαὴλ Γ'), ἀφοῦ συγκάλεσε τὸ συμβουλίό του, προσκάλεσε τὸν Κωνσταντῖνο τὸ φιλόσοφο καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἀκόλουθα λόγια: Γνωρίζω, φιλόσοφε, ὅτι εἶσαι κουρασμένος. Ἄλλὰ πρέπει νὰ μᾶς βοηθήσεις, γιατί κανένας ἄλλος ἐκτός ἀπὸ σένα δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλάβει αὐτὴν τὴν ἀποστολή. Ὁ φιλόσοφος τοῦ ἀπαντᾶ: Παρὰ τὴν κόουραση, θὰ πάω μὲ χαρὰ, ἀλλὰ μὲ τὸν ὄρον νὰ ἔχουν (οἱ Σλάβοι) μιὰ γραφὴ προσαρμοσμένη ἐπὶ τὴν γλῶσσαν τους. Ἄλλὰ ὁ βασιλιάς τοῦ

ἀπαντᾶ: Πατέρα μου, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι, τὴ ζήτησαν καὶ δὲν τὴ βρῆκαν. Ὁ φιλόσοφος τότε τοῦ λέει: Δὲν θὰ εἶναι λοιπόν σά νά θέλει κανεὶς νά γράψει ἐπάνω στοῦ νεροῦ καὶ νά πάρει τὴν ὀνομασία τοῦ αἰρετικοῦ; Ὁ βασιλιάς καὶ ὁ θεῖος τοῦ Βάρδας τοῦ ἀπάντησαν καὶ πάλιν: Ἄν θέλει ὁ Θεὸς θά σέ βοηθήσει γιατί δίνει σ' ἐκείνους πού ζητοῦν μὲ ἐμπιστοσύνη καὶ ἀνοίγει τὴ θύρα σ' ἐκείνους πού χτυποῦν. Ὁ φιλόσοφος ἔφυγε καὶ ἀκολουθώντας τὴν παλιά του συνήθεια προσευχήθηκε μὲ τοὺς ἄλλους ἀδερφοὺς του. Καὶ ὁ Θεὸς ἄκουσε τίς προσευχάς τῶν δούλων του. Τοὺς ἐνέπνευσε καὶ ἔτσι σύνθεσε τὸ ἀλφάβητο. Καὶ ἄρχισε νά γράφει τὸ Εὐαγγέλιο. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος...».

(Ἀπὸ τὸν παλαιοσλαβονικό βίο τοῦ Κωνσταντίνου, «Ἐκκλησία» 43 (1966), σελ. 440 – Μετάφραση Β. Λαοῦρδα)

3. Ποιά εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ:

«...Νὰ κάθεται (ὁ Θεὸς) ἐπάνω εἰς ἡμᾶς ὡσάν εἰς ἄμαξαν, καὶ νὰ κρατῇ μὲ τὰ χέρια του τὰ θελήματα τῶν ψυχῶν μας, ὡσάν χαλινάρια, καὶ εὐρίσκοντάς μας ὑπηκόους, νὰ μᾶς φέρῃ εἰς ἐκεῖνα ὅπου θέλει, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὰ θελήματα μας, ὡσάν ἵππους, εἰς τὸ ἐδικόν του θέλημα, ὅπου νὰ ὑποτασώμεθα προθύμως εἰς τὰς ἐντολάς καὶ νομοθεσίας του. Μὲ τέτοιον τρόπον βασιλεύει ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους ὅπου ποτὲ δὲν ἐβασίλευσεν, ὅταν καθαρίζονται διὰ μέσου τῶν δακρύων, καὶ τῆς μετανοίας, καὶ γίνονται τέλειοι διὰ τῆς πνευματικῆς σοφίας, καὶ γνώσεως. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἄνθρωποι γίνονται εἰς τοῦτον τὸν κόσμον καὶ ὡσάν τὰ Χερουβίμ, καὶ ἔχουν ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους τῶν ψυχῶν τους τὸν Θεόν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσοσ ἄγνωστος, καὶ ἀναισθητος, ὅπου νὰ μὴ ποθήσῃ, καὶ ἀγωνισθῇ διὰ νὰ ἰδῇ καὶ νὰ πάθῃ αὐτὴν τὴν θεῖαν δόξαν, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμήσῃ καλλίτερα νὰ ἀποκτήσῃ πλοῦτον, ἢ δόξαν, ἢ ἀξίαν κοσμικὴν; ἢ νὰ εἰπῶ καλλίτερα ποῖος εἶναι τόσοσ ἄθλιος, καὶ ἔξω φρενῶν, ὅπου νὰ στοχασθῇ πῶς ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν, καὶ δόξαν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄλλο τι μεγαλύτερον, ἢ δόξα, ἢ βασιλεία, ἢ πλοῦτος, ἢ τιμὴ, ἢ ἐξουσία, ἢ τρυφή, ἢ ἄλλο τι ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου λέγονται, καὶ νομίζονται καλὰ εἰς τὴν γῆν, ἢ εἰς τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ διαλέξῃ καλλίτερα νὰ ἔχῃ ἐκεῖνα, παρὰ αὐτὴν; ἀληθινὰ εἰς ἐκείνους ὅπου ἔχουν γνῶσιν, δὲν εἶναι κανένα ἄλλο ἀγαθόν, ἔξω ἀπὸ αὐτὴν. Διὰ τοῦτο ἄς μὴν ἀποδιώξῃ τις ἀνοήτως τὸν Χριστὸν ὅπου περιέρχεται καὶ ζητεῖ νὰ βασιλεύσῃ εἰς ὅλους μας...».

(Συμewν τοῦ Νέου Θεολόγου, Τὰ εὐρίσκόμενα, ἐκδ. Ζαγοραίου, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 269)

4. Οἱ ὀρθόδοξοι ναοί:

«Ἄν οἱ ὀρθόδοξοι ναοὶ εἶναι τόσο γεμάτοι ἀπὸ φῶς, ζεστασιά, οἰκειότητα, τοῦτο ὀφείλεται στοῦ ὅτι κάθε σημεῖο στοὺς τοίχους τῶν ἀποκτὰ ψυχὴ καὶ παριστάνει τὸν οὐρανόν, φέρνοντας τὸν ἄνθρωπο σὲ κοινωνία μὲ τοὺς πρεσβύτερους ἀδερφοὺς του: ἀγγέλους, προφήτες, ἀποστόλους, μάρτυρες καὶ ἁγίους· ὁ ἄνθρωπος γίνεται πραγματικὰ ἐπισκέπτης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν οὐρανῶν. Μέσα ἀπὸ

τήν εικόνα ή λατρεία, οί λειτουργικοί τύποι, πού μετέχουν έντελώς φυσικά στίς λεπτομέρειες τής καθημερινής ζωής, καί ή Βίβλος άποκτοϋν καταπληκτική ζωντάνια καί ό οϋρανός γίνεται πολύ κοντινός, οικείος, σχεδόν άπτός... 'Η μακρά οικειώση μέ τίς παρουσίες αυτές σφυρηλατεί τόν άκρόεστο πόθο πρός τό καθαρό καί τό άπόλυτο· τά φλογοστεφανωμένα κεριά μιλοϋν γιά τή φλόγα τής πίστεως καί οί βίοι τών άγιων, πού ψάλλονται στίς ώδές καί παρουσιάζονται στίς εικόνες, διδάσκουν ότι οί κλήσεις τοϋ Θεοϋ μέσα στά άγια Εϋαγγέλια είναι άπόλυτα πραγματοποιήσιμες καί άπευθϋνονται πρός όλους».

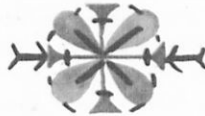
(Π. Εϋδοκίμοφ, 'Η όρθοδοξία, Θεσσαλονίκη 1972,-σελ. 322)

5. 'Ο πνευματικός χαρακτήρας τής 'Ορθοδοξίας:

«Στήν όρθοδοξία, όλα είναι πνευματικά, μέ τήν πραγματική σημασία πού έχει τό πνευματικό. Γιά τοϋτο ό Ντοστογιέφσκη έλεγε σέ κάποιο φίλο του Εϋρωπαϊό: «'Εμείς σάς καταλαβαίνουμε έσάς τούς Εϋρωπαίους σέ ό,τι σκεφτόμαστε καί σέ ό,τι αισθανόσαστε, αλλά έσείς δέν μπορείτε νά μάς καταλάβετε. 'Εμείς εΐμαστε όρθόδοξοι. Μιά όρθόδοξη καρδιά όλα μπορεί νά τά καταλάβει».

Αϋτός ό πνευματικός χαρακτήρας πού έχει ή όρθοδοξία, εκφράζεται μέ τή λατρεία καί μέ τίς εκκλησιαστικές τέχνες, πού είναι ή άρχιτεκτονική, ή άγιογραφία, ή ψαλμωδία, ή ύμνολογία κλπ. Μιά τέτοια θρησκεία άπτείνεται στόν έσωτερικό άνθρωπο, καί όποιος τήν πιστεύει, καταυγάζεται ολοένα, λεπτϋνεται, γίνεται πνευματικός καί άποκτά «πνευματικόν όφθαλμόν» καί «πνευματικά ώτα». Νά γιατί έλεγε ό Ντοστογιέφσκησ αϋτό πού έλεγε...».

(Φ. Κόντογλου, 'Η πονεμένη ρωμισσϋνη, 'Αθήναι 1963, σελ. 98-99)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

43. Τό οίκουμενικό Πατριαρχείο κέντρο τής 'Ορθο-δοξίας καί τών υπόδουλων λαῶν

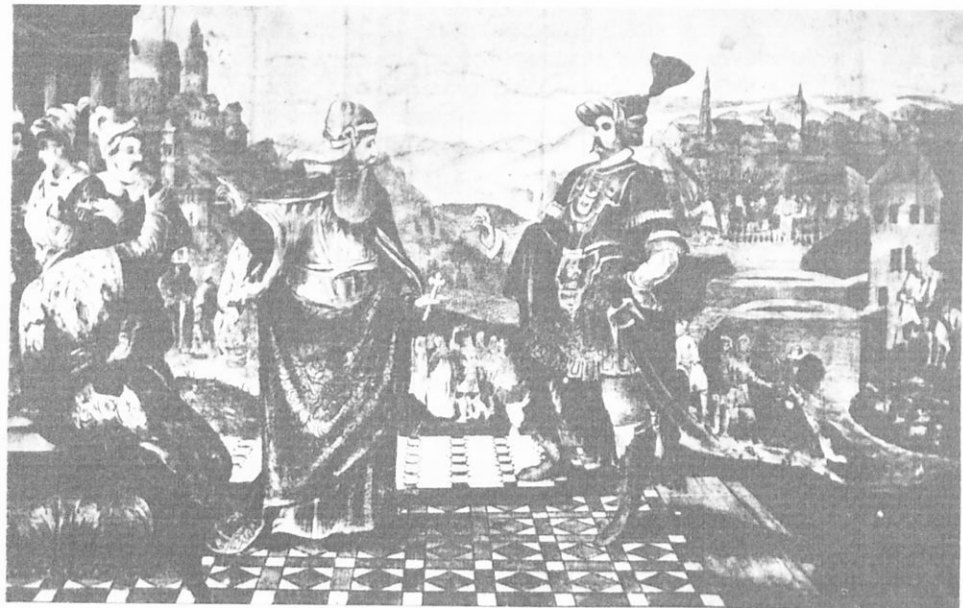
Σχέσεις ισλαμικοῦ κράτους καί 'Εκκλησίας μετά τήν ἄλωση

Ἡ ἄλωση τής Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τούς Τούρκους στίς 29 Μαΐου 1453 ἄνοιξε μιά καινούργια σελίδα στήν ἱστορία τής 'Εκκλησίας. Ὁ ἀλλόθρησκος δυνάστης ἔγινε κύριος τῶν πραγμάτων της. Δημιουργήθηκε ἔτσι θέμα σχέσεως κατακτητῆ καί χριστιανικῆς 'Εκκλησίας.

Στή σχέση αὐτή δύο παράγοντες ἔπαιξαν ἀποφασιστικό τόλο: 1) ἡ ἀνοχή τῶν μουσουλμάνων στούς «λαούς τῆς Βίβλου» (χριστιανούς καί Ἰουδαίους) καί 2) ἡ στάση τῆς 'Εκκλησίας στούς κάθε λογῆς δυνάστες μέσα στήν πολυκύμαντη ἱστορία της.

Ὁ ἱερός νόμος τῶν μουσουλμάνων ἀνεχόταν τούς ὁπαδούς τῶν θρησκειῶν, πού στήριζαν τήν πίστη τους σέ ἅγιες Γραφές. Τέτοιοι ἦταν οἱ χριστιανοί καί οἱ Ἑβραῖοι. Ἀργότερα προστέθηκαν καί οἱ ὁπαδοί τοῦ Ζωροάστρη. Ὅλοι αὐτοί μπορούσαν, ἀντί νά ἐξισλαμισθοῦν, νά ἐξαγοράσουν τήν πίστη τους μέ τήν καταβολή φόρου. Ἐξασφάλιζαν ἔτσι ἓνα εἶδος αὐτοδιοικήσεως. Εἶχαν ὀρισμένα *προνόμια*, δηλαδή μερικές ἐλευθερίες.

Ὁ δεῦτερος παράγοντας πού ρύθμισε τίς σχέσεις τῆς 'Εκκλησίας μέ τό ισλαμικό κράτος ἦταν τά παραγγέλματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Αὐτά

‘Ο Μωάμεθ Β΄ ό Πορθητής δίνει τά προνόμια στόν πατριάρχη Γεννάδιο Σχολάριο.

ύπαγόρευαν στήν Έκκλησία τή στάση της άπέναντι σ’ ένα τυρανικό καθεστώς. Οί χριστιανοί έπρεπε νά μήν άντιστέκονται στήν κοσμική έξουσία, νά πληρώνουν τούς φόρους πού εκείνη άπαιτεί καί νά έμπιστεύονται στήν πρόνοια του Θεοϋ. Άργότερα, όταν οί έθνικές καί κοινωνικές συνθηκες άλλαξαν, ή Έκκλησία πρωτοστάτησε στήν άποτίναξη του τουρκικού ζυγοϋ.

‘Ο οικουμενικός πατριάρχης κέντρο τής ‘Ορθοδοξίας καί Έθνάρχης των ύποδούλων

‘Η Κωνσταντινούπολη καί μετά τήν πώση της δέν έπαψε νά συγκεντρώνει τά βλέμματα των ραγιαδων. Τό Πατριαρχείο της ήταν ένας φάρος παρηγορίας. Γρήγορα αναδείχτηκε κέντρο τής ‘Ορθοδοξίας. Σ’ αυτό τό βοήθησαν ή ιστορία του καί τά προνόμια πού έδωσαν οί Τουρκοί στόν πρώτο πατριάρχη, τό Γεννάδιο (Γεώργιο Σχολάριο).

‘Ο κατακτητής είχε κάθε λόγο νά κρατήσει τήν ‘Ανατολή μακριά

από την επιρροή της Δύσεως. Έτσι τοποθέτησε στην κορυφή της Όρθοδοξίας ικανό πατριάρχη και ενίσχυσε τη θέση του με τὰ προνόμια πού του παραχώρησε.

Σύμφωνα μέ αυτά ό πατριάρχης ήταν ό θρησκευτικός ηγέτης τών όρθοδόξων. Ρύθμιζε τὰ θέματα τής λατρείας, διαχειριζόταν τήν έκκλησιαστική περιουσία, έπόπτευε τὰ θρησκευτικά ίδρύματα. Δίκαιζε άκόμη τίσ υποθέσεις τών χριστιανών και τούς φορολογούσε για τίσ ανάγκες τής Έκκλησίας. Μέ τίσ δικαιοδοσίες αυτές τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως πήρε ήγετική θέση μέσα στον κόσμο τής Όρθοδοξίας. Σ' αυτό στήριξε τίσ έλπίδες του τό κατατρεγμένο Γένος.

«Ό Μεχμέτ μέ έγγραφο πού είχε τή βασιλική ύπογραφή του, έδωσε προνόμια στον πατριάρχη για να μην τον ενοχλήσει κανείς ή να 'ρθει σε αντίθεση μαζί του, αλλά να είναι άπαλλαγμένος από κάθε φορολογία και άσφαλισμένος από κάθε έχθρική ένέργεια και έλεύθερος από τέλη αυτός και οι μεταγενέστεροι πατριάρχες για πάντα, καθώς και οι άρχιερείς τής δικαιοδοσίας του».

(Γ. Φραντζή, «Χρονικόν», έκδ. Βόννης, σελ. 308 - Μετάφραση Χ.Γ.)

Δυσκολίες και προοπτικές τής Έκκλησίας στή νέα κατάσταση

Τά προνόμια ήταν μιά άναλαμπή στή ζοφερή νύχτα τής δουλείας. Οί κατακτητές όμως πολλές φορές τὰ καταπάτησαν και τὰ περιόρισαν. Στους χρόνους πού άκολούθησαν, δέν έλειψαν οί έξισλαμισμοί, οί διωγμοί, τό κλείσιμο τών ναών, οί κάθε είδους πιέσεις. Οί πατριάρχες έδιναν για τὰ προνόμια μεγάλα χρηματικά άνταλλάγματα. Αυτά αύξάνονταν ανάλογα μέ τή βουλιμία τών σουλτάνων, πού δέ δίσταζαν να κατεβάζουν πατριάρχες από τό θρόνο τους και να άνεβάζουν εκείνους πού ίκανοποιούσαν τίσ χρηματικές απαιτήσεις τους. Όλα αυτά δημιούργησαν μιά πνιγρή άτμόσφαιρα. Ή θέση τών χριστιανών από τό 17ο αιώνα χειροτέρεψε.

Στά δύσκολα χρόνια τής τουρκοκρατίας ή Έκκλησία άνέδειξε πολλές ήγετικές μορφές. Πολλοί πατριάρχες και έπίσκοποι τών έπαρχιών μέ μεγάλη μόρφωση, αυταπάρνηση και κοινωνική δράση έδωσαν στήν Έκκλησία άναγεννητική πνοή. Χάρη σ' αυτούς και άλλους λόγιους κληρικούς τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως από τὰ μέσα του 16ου αιώνα έγινε κέντρο μιάς πνευματικής κινήσεως. Άπέκτησε αίγλη και άκτινοβολία. Έκαμε αισθητή τήν παρουσία του όχι μόνο στους όμογενοείς αλλά και στους ξένους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πού στηρίχτηκε η στάση της Έκκλησίας απέναντι στον κατακτητή;
2. Ξεχώρισε τὰ προνόμια τοῦ πατριάρχη, ὅπως τὰ ἀναφέρει τὸ κείμενο τοῦ Φραντζῆ.
3. Τί δυσκολίες ἀντιμετώπισε ἡ Έκκλησία;
4. Γιατί στήν τουρκοκρατία τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἦταν τὸ κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας;

44. Τά ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς

Στοιχεῖα γιά τή ζωή καί τή δράση τους

Ἐκτός ἀπό τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως καί τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Ἀντιόχειας καί τῶν Ἱεροσολύμων φημίστηκαν γιά τή ζωή καί τή δράση τους μέσα στήν ἱστορία τῆς Έκκλησίας. Γνώρισαν καί αὐτά ἐποχές ἀκμῆς καί παρακμῆς. Ἀπό τότε (μέσα 7ου αἰ.) πού οἱ Ἀραβες καταπάτησαν τὰ ἅγια χώματά τους, τὰ ἀπειλοῦσε διαρκῶς ὁ κίνδυνος τοῦ ἀφανισμοῦ.

Τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Ἀλεξάνδρειας. Αὐτὸ ὑπέφερε ἀπὸ τὸ Μωαμεθανισμό μέ ἀποτέλεσμα νά μείνει ὁ θρόνος του κενός γιά πολλά χρόνια. Οἱ σταυροφόροι τὸ ἐριξαν σέ νέες δοκιμασίες. Στήν τουρκοκρατία εἶχε ἔδρα τὸ Κάιρο καί οἱ πατριάρχες του ἀντιμετώπιζαν τὰ δυὸ του μόνιμα προβλήματα: τὴν ἀραίωση τοῦ ποιμνίου καί τὴ φτώχεια πού τὸ μᾶστιζε. Παρ' ὅλα αὐτὰ κατὰ καιροὺς τὸ ποίμαναν πατριάρχες πού τὸ δόξασαν μέ τὴ μὀρφωση, τὴν ἀρετὴ καί τὴ δράση τους. Εἶναι ὁ Ἰωακείμ ὁ «Πάνυ» (1486-1565), ὁ Μελέτιος Πηγᾶς (1590-1601), ὁ Κύριλλος Λούκαρης (1601-1620), ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος (1636-1639) κ.ἄ. Οἱ ἐλληνικὲς παροικίες, πού ἰδρύθηκαν στήν περιοχή του, δυνάμωσαν τὸ Πατριαρχεῖο καί τὸ προστάτεψαν.

Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιόχειας. Δεινοπάθησε καί αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση, τίς σταυροφορίες, τοὺς Τούρκους καί τὴ λατινικὴ προπαγάνδα. Ἔτσι ἀποδυναμώθηκε καί ἔπεσε σέ μαρασμό. Δέν ἔλειψαν καί ἐδῶ οἱ δραστήριοι καί λόγιοι πατριάρχες πού περίσωσαν τὸν ἑλληνοβυζαντινὸ χαρακτήρα του.

Τὸ Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων. Τὸ Πατριαρχεῖο αὐτὸ ἔχει τὸ μεγάλο προνόμιο, ἀλλὰ καί τὴ μεγάλη εὐθύνη, νά προστατεύει τὰ ἱερά προ-

σκυνήματα: τό ναό τῆς Ἀναστάσεως στήν Ἱερουσαλήμ, τό μνήμα τῆς Θεοτόκου στή Γεθσημανή, τό προσκύνημα τῆς Ἀναλήψεως στό Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου στή Βηθλεέμ κ.ἄ. Τό ἔργο αὐτό ἔχει ἀναλάβει ἡ Ἀγιοταφική Ἀδελφότητα μέ ἐπικεφαλῆς τόν πατριάρχη.

Τά ἱερά προσκυνήματα ἦταν καί εἶναι ἡ ἄγρυπνη φροντίδα τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ ἔπαιρναν χρήματα, ἀποσποῦσαν πότε τό ἓνα καί πότε τό ἄλλο προσκύνημα ἀπό τοὺς ὀρθόδοξους καί τό παραχωροῦσαν στοὺς καθολικούς. Οἱ πατριάρχες ἀναζητοῦσαν τότε χρήματα ἀνάμεσα στοὺς ὁμογενεῖς τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς, γιά νά τά ξαναπάρουν στή δικαιοδοσία τους. Ὁ Ἑλληνισμός περιβάλλει μέ στοργή τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων καί μέ κάθε τρόπο τό ἐνισχύει.

Ἀντιπροσωπευτικές πατριαρχικές μορφές

Μητροφάνης Κριτόπουλος. Πρὶν γίνει πατριάρχης Ἀλεξάνδρειας (1636-1639), σπούδασε θεολογία στά πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας καί Γερμανίας, ὅπου εἶχε τήν εὐκαιρία νά γνωρίσει ἀπό κοντά τόν Προτεσταντισμό καί νά διαδῶσει τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία. Οἱ ξένοι νόμιζαν ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία εἶχε σβῆσει στήν Ἀνατολή. Γι' αὐτοὺς συνέταξε «ὁμολογία πίστεως», ὅπου ἐκθέτει τήν ὀρθόδοξη πίστη. Ἡ δρᾶση του, κυρίως συγγραφική, τόν τοποθετεῖ ἀνάμεσα στοὺς διακεκριμένους πατριάρχες τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἤξερε νά συνδυάζει τό συντηρητικό μέ τό φιλελεύθερο πνεῦμα.

Μακάριος Γ' (1647-1685). Ὁ Μακάριος Γ' εἶναι ἡγετική μορφή τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιόχειας. Ἐργάστηκε δραστήρια γιά νά ἀνακουφιστεῖ τό Πατριαρχεῖο ἀπό τά χρέη. Γιὰ τό σκοπό αὐτό περιόδευσε στό ἐσωτερικό καί ταξίδεψε στό ἐξωτερικό. Δυό φορές πῆγε στή Ρωσία καί ὀφέλγησε τήν ἐκεῖ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Μετέφρασε διάφορα ἐκκλησιαστικά συγγράμματα ἀπό τήν ἑλληνική στήν ἀραβική γλώσσα.

Δοσίθεος Ἱεροσολύμων (1669-1707). Καταγόταν ἀπό τήν Ἀράχωβα τῆς Κορινθίας. Σέ ἡλικία 28 χρονῶν ἐγίνε πατριάρχης. Διακρίθηκε γιά τή μόρφωσή του, τήν ἐργατικότητα καί τή δρᾶση του. Συγκρίνεται μέ τοὺς ἀρχαίους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Πολέμησε τίς κακοδοξίες τοῦ Παπισμοῦ καί τοῦ Προτεσταντισμοῦ μέ διάφορα συγγράμματά του. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζει ἡ «ὁμολογία πίστεως», ὅπου συγκρίνει τήν ὀρθόδοξη πίστη μέ τίς προτεσταντικές δοξασίες.

«Τίποτε στήν ἐκκλησία δέ γίνεται τυχαία, ἀλλά ὅλα ἔχουν τό ρυθμό καί τήν τάξη τους» (Μητροφάνης Κριτόπουλος).

«Ζητᾶμε πάντοτε τή βοήθεια τοῦ Κυρίου, γιατί εἶναι δεσπότης καί σωτήρας μας καί τῶν ἁγίων, γιατί εἶναι δούλοι ἐκείνου, βοηθοί καί μεσίτες μας» (Δοσίθεος Ἱεροσολύμων).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποῦ ὀφείλονται οἱ περιπέτειες τῶν τριῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς;
2. Τό οικονομικό εἶναι καί σήμερα ἓνα ἀπό τά προβλήματα τῶν Πατριαρχείων. Γιατί;
3. Στή θεία λατρεία ζητᾶμε τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ μέ τίς *ικεσίες* τῶν ἁγίων. Τί σημαίνει αὐτό;
4. Ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος συνδύαζε τό συντηρητικό μέ τό φιλελεύθερο πνεῦμα. Πῶς τό καταλαβαίνει αὐτό;

45. Παιδεία καί θεολογικά γράμματα

ἹΟργάνωση τῆς παιδείας ἀπό τήν ἹΕκκλησία

Ἐνα ἀπό τά δεινά, τό φοβερότερο, τῶν Ἑλλήνων τῆς τουρκοκρατίας ἦταν ἡ ἀμάθεια. Ἦταν ὁ πρῶτος πικρός καρπός τῆς σκλαβιάς. Τήν ἔφεραν ὅμως καί ἄλλοι λόγοι: ἡ ἀναστάτωση τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ φτώχεια καί ἡ φυγή τῶν λογίων στή Δύση. Ἐπί διακόσια περίπου χρόνια οἱ Ἕλληνες εἶναι πεσμένοι σέ πνευματικό μαρασμό. Στήν κρίσιμη αὐτή κατάσταση πρωτοστατεῖ ἡ ἹΕκκλησία, πού σιγά-σιγά ὀργανώνει τήν παιδεία.

Ὅπως στά βυζαντινά χρόνια, ἔτσι καί τώρα τά μοναστήρια γίνονται φυτώρια τῶν γραμμάτων. Σ' ἓνα κελί δίπλα στήν ἐκκλησία ἢ στό νάρθηκα τά παιδιά μαθαίνουν ἀπό τό ρασοφόρο δάσκαλό τους γραφή καί ἀνάγνωση. Βιβλία τους εἶναι συνήθως ἡ ἹΟκτώηχος, τό Ψαλτήρι καί τ' ἄλλα λειτουργικά βιβλία. Ἀλλά καί αὐτά τά «*κρυφά σχολειά*» ἦταν σπάνια ὡς τά μέσα τοῦ 16ου αἰώνα.

Τό 1593 μία τοπική Σύνοδος στήν Κωνσταντινούπολη ἔδωσε ὠθηση στήν παιδεία, γιατί παράγγειλε στούς κατά τόπους μητροπολίτες νά φροντίσουν γιά τήν ἴδρυση σχολείων καί νά ἀναλάβουν τή σχετική δα-

Τό κρυφό σχολειό (Ν. Γκόζη).

πάνη. Έτσι ή Έκκλησία παίρνει τά σχολεία υπό τήν προστασία της. Τό 1627 ό πατριάρχης *Κύριλλος Λούκαρης* ιδρύει στήν Πόλη τό πρώτο τυπογραφείο.

Στήν αναγέννηση τής παιδείας συντέλεσαν καί οί παροικίες του έξωτερικού. Η βοήθειά τους ήταν πολύπλευρη: σέ χρήματα, βιβλία, δασκάλους. Καί εδώ πρωτοστατούν οί κληρικοί.

Τά σχολεία διακρίνονται σέ τρείς κατηγορίες: α) τά κοινά, (δημοτικά), β) τά άνώτερα (γυμνάσια) καί γ) οί Άκαδημίες, πού ήταν τρείς: ή *Πατριαρχική στήν Κωνσταντινούπολη* (στή θέση της χτίστηκε άργότερα ή Μεγάλη του Γένους Σχολή), ή *Πατμιάδα στήν Πάτμο καί ή Άθωνιάδα στόν Άθω*. Όλα αυτά τά σχολεία στηρίζονταν στήν Έκκλησία. Τά δύο τρίτα καί περισσότερο από τούς δασκάλους τους ήταν κληρικοί.

Ήγετικές πνευματικές μορφές

α) *Παχώμιος Ρουσάνος* (1509-1553). Ό Ζακυνθινός αυτός μοναχός διακρίθηκε ως γόνιμος συγγραφέας, ιεροκήρυκας καί παιδαγωγός. Περιόδευσε σέ διάφορα μέρη καί, άφού δίδαξε στή Μυτιλήνη δυό

περίπου χρόνια, κατέληξε στο "Άγιο Όρος". Άφησε πολλά έργα και επιστολές.

β) *Ίερεμίας Β΄* ο Τρανός. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1572- 1595 με μικρές διακοπές). Προστάτεψε τά γράμματα (ο ίδιος ίδρυσε σχολείο στην Πόλη) και ή απόφαση της Συνόδου του 1593 να ιδρύσουν οι επίσκοποι σχολεία, πάρθηκε με πρωτοβουλία του. Είναι γνωστός από την αλληλογραφία του με διαμαρτυρούμενους Γερμανούς θεολόγους, όπου παρουσιάζει την ορθόδοξη πίστη. Είναι ή μεγαλύτερη θεολογική φυσιογνωμία του 16ου αιώνα.

γ) *Ήλιος Μηνιάτης* (1669-1714). Γεννήθηκε στο Ληξούρι της Κεφαλονιάς και σπούδασε στο Φλαγγίνειο φροντιστήριο της Βενετίας, όπου έγινε καθηγητής. Αργότερα δίδαξε στά Έφτάνησα, στο Ναύπλιο και στην Κωνσταντινούπολη. Ύπηρέτησε την Έκκλησία ως ιεροκήρυκας, παιδαγωγός και επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων. Έγινε διάσημος με τή ρητορεία του. Έγραψε: «Πέτρα σκανδάλου» (άντιπαπικό έργο), «Διδαχαί (κηρύγματα) κ.ά.

δ) *Ευγένιος Βούλγαρης* (17-17-1806). Ο Ευγένιος Βούλγαρης, κληρικός με λαμπρές σπουδές και πλατιά μόρφωση, δίδαξε σε διάφορα σχολεία της δούλης πατρί-

Πάνω: Ο Ήλιος Μηνιάτης.
Κάτω: Ήλια Μηνιάτη «Διδαχαί».

Φησιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

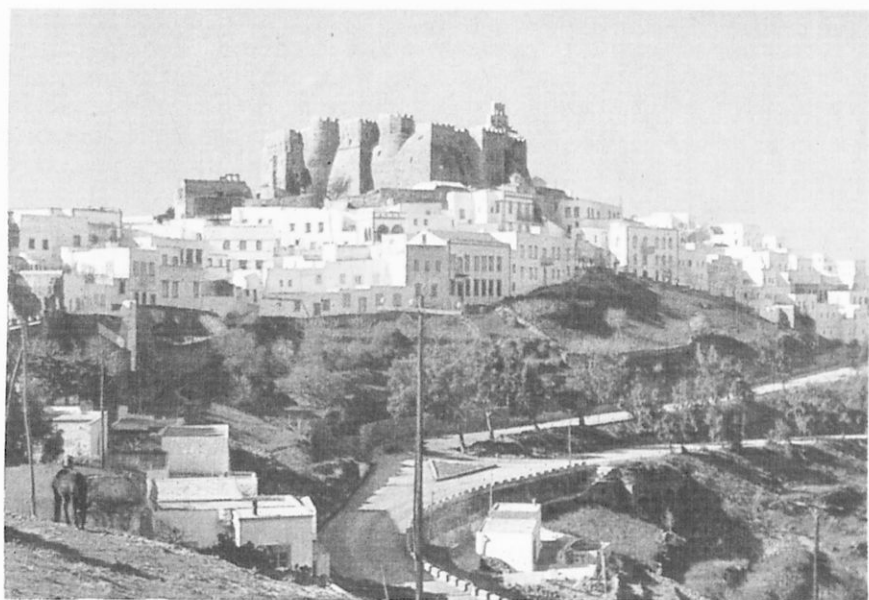
Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

δας, ὅπως στήν Ἀθωνιάδα Σχολή, στήν Πατριαρχική Ἀκαδημία καί ἄλλοῦ. Τά τελευταῖα του χρόνια τά πέρασε στή Ρωσία, ὅπου καί πέθανε ὡς ἐπίσκοπος. Τά ἔργα του, πολλά καί διάφορα, εἶναι καταπληκτικά καί φανερώνουν τήν πολυμάθεια καί τή σφία του.

Ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή στήν Κωνσταντινούπολη.

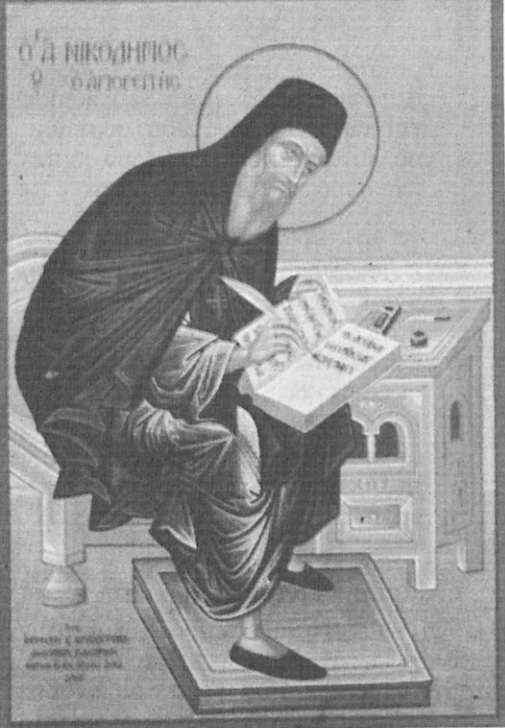
Ἡ Πάτμος μέ τή μονή τοῦ Θεολόγου.

Ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

ε) *Νικηφόρος Θεοτόκης* (1731-1800). Βάδισε στὰ ἀχνάρια τοῦ προηγούμενου. Κερκυραῖος καί αὐτός ὅπως ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης μετὰ τίς σπουδές του ἐργάστηκε στὴν πατρίδα του, στὴν Πόλη, στό Ἴασιο,

στή Ρωσία. Έδω γίνεται επίσκοπος καί πεθαίνει. Άνάμεσα στά πάμπολλα έργα του ξεχωρίζουν τά Κυριακοδρόμια καί οί Λόγοι του.

στ) Νικόδημος ό Άγιορείτης (1749-1809). Γεννήθηκε στή Νάξο, σπούδασε στή Σμύρνη καί έζησε ως μοναχός στό Άγιο Όρος, όπου έγραψε τά έργα του. Τό κελί του σώζεται καί ό επίσκοπτος μέ θαυμασμό φέρνει στή μνήμη του τή μόρφωση, τή φιλοπονία καί τήν αγιότητα του άγιορείτη αυτού μοναχού.

ζ) Άθανάσιος ό Πάριος (1721-1813). Γεννήθηκε στήν Πάρο καί σπούδασε στή Σμύρνη καί στήν Άθωνιάδα Σχολή. Μέ τή διδασκαλία του καί τά έργα του αναδείχτηκε σέ φλογερό υπερασπιστή τής Όρθοδοξίας. Άγωνίστηκε γιά τήν πίστη καί τίς παραδόσεις της, πού κινδύνευαν στίς μέρες του από τήν προπαγάνδα του Παπισμού καί του Προτεσταντισμού.

Πάνω:
Ό άγιος Νικόδημος ό Άγιορείτης
(Άδερφών Παχωραίων, Καρυές Άγίου Όρους).

Κάτω:
Ό Άθανάσιος ό Πάριος (Ρ. Κοψιδου).

Θεολογικά γράμματα

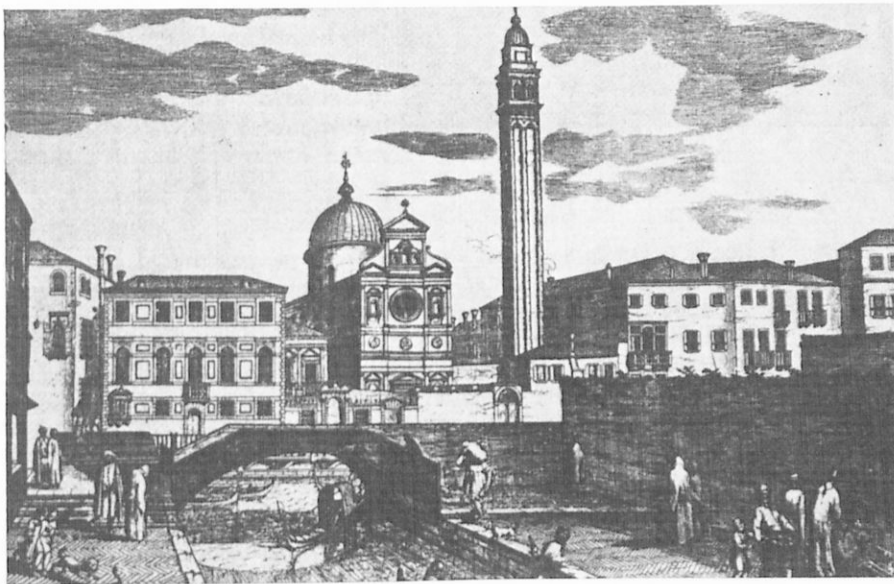
Ἡ τουρκοκρατία μέ τίς συμφορές πού ἔφερε, δέν ἦταν ἡ κατάλληλη ἐποχή γιά τήν καλλιέργεια τῶν θεολογικῶν γραμμάτων. Παρ' ὅλα αὐτά οἱ παραπάνω μεγάλοι θεολόγοι καί Διδάσκαλοι τοῦ Γένους, καθώς καί ἄλλοι λόγιοι, τά πλούτισαν καί τά καλλιέργησαν.

Ὅλοι τους ἀγρυπνοῦν γιά τή διατήρηση τῆς πίστεως καί τῆς εὐσεβείας στίς ψυχές τῶν ὑποδούλων. Γι' αὐτό κηρύττουν, διδάσκουν, γράφουν μέ ἀπλό καί συναρπαστικό τρόπο. Ταυτόχρονα πολεμοῦν τοὺς παραχαράκτες τῆς πίστεως: τοὺς παπικούς καί τοὺς προτεστάντες. Στό 18ο αἰώνα οἱ θεολόγοι καί συγγραφεῖς, ἐκτός ἀπό τά ἐκκλησιαστικά, ἀγκαλιάζουν καί ἄλλα θέματα. Ἀσχολοῦνται μέ τή φιλοσοφία καί τίς φυσικές ἐπιστήμες. Σχολιάζουν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς, ἀπλοποιοῦν ξένα βιβλία, φέρνουν στή δούλη πατρίδα τά φυσικομαθηματικά καί συντελοῦν στό φωτισμό τοῦ Γένους.

Ἐκκλησία καί Διαφωτισμός

Ἡ εἰσαγωγή τῆς φιλοσοφίας καί τῶν φυσικομαθηματικῶν στά σχο-

Ἄο ναός τοῦ ἀγίου Γεωργίου καί τό Φλαγγινιανό Φρονιστήριο στή Βενετία.

ΚΥΡΙΑΚΟΔΡΟΜΙΟΝ

ΗΤΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤ' ΑΥΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΑΣΑΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΔΙΔΑΧΑΙΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΚΟΜΕΝΟΝ ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΝ,

ΣΥΝΤΕΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΟΞΙΜΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΝΤΗΝ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΚΔΟΣΘΕΝ

ΤΟΜΟΣ Β.

ΕΝ ΙΑΣΙΩ

Έν τῷ

δι' ἐξέλιξ των φιλομέσων νεογρηγέντι Τυπογραφίῳ.

1816.

Νικηφόρου Θεοτόκη «Κυριακοδρόμιον».

λεῖα ἔφερε ἓνα νέο πνεῦμα στό ἐκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ἐπνευσε καί στήν Ἑλλάδα ὁ ἄνεμος τοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ἐμπνευσμένοι λαϊκοί καί κληρικοί πού σπούδασαν στήν Εὐρώπη, ἔφεραν στήν πατρίδα τους νέες ἐπιστήμες καί νέες ἰδέες. Ὅπως ὅλα τά πρωτοποριακά κινήματα, ἔτσι καί τό δικό τους συνάντησε στήν ἀρχή ἀντιδράσεις. Τελικά ὅμως οἱ κληρικοί πού διοχέτευσαν τό νέο αἷμα στίς φλέβες τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, καθιερώθηκαν ὡς Διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ὁ Μεθόδιος ὁ Ἀνθρακίτης, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Βενιαμίν Λέσβιος, ὁ Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός, ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος κ.ά. εἶναι οἱ φωτισμένοι παιδαγωγοί πού ἀναγέννησαν τά ἑλληνικά γράμματα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πῶς ἡ Ἐκκλησία ὀργάνωσε καί προστάτεψε τά γράμματα;
2. Γιατί ὀρισμένοι λαϊκοί καί κληρικοί ὀνομάστηκαν Διδάσκαλοι τοῦ Γένους;
3. Σχολίασε μέ τούς συμμαθητές σου τό παρακάτω κείμενο: «Σέ μιά ἐποχή ὅπου στή Δύση ὁ Γαλιλαῖος διώκεται, καταδικάζεται καί φυλακίζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία, τό Πατριαρχεῖο τῆς Πόλης συσταίνει σχολεῖα» (Κ. Θ. Δημαρᾶς).
4. «Δέν ὑπάρχει ἄμαρτία πού νικάει τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ». Τί σημαίνει ἡ φράση αὐτή τοῦ Ἱερεμῖα Β' γιά σένα;

46. Οί Νεομάρτυρες

Καταπίεσεις και διωγμοί τῶν χριστιανῶν

Ἡ εἰσβολή τῶν Τούρκων στήν ἑλληνική ἐδάφη εἶχε πολλές συνέπειες. Στραγγάλισε τήν ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων καί πέρασε στόν τράχηλό τους τό ζυγό τῆς σκλαβιάς. Ἀκολούθησαν μετὰ οἱ καταπίεσεις καί οἱ διωγμοί.

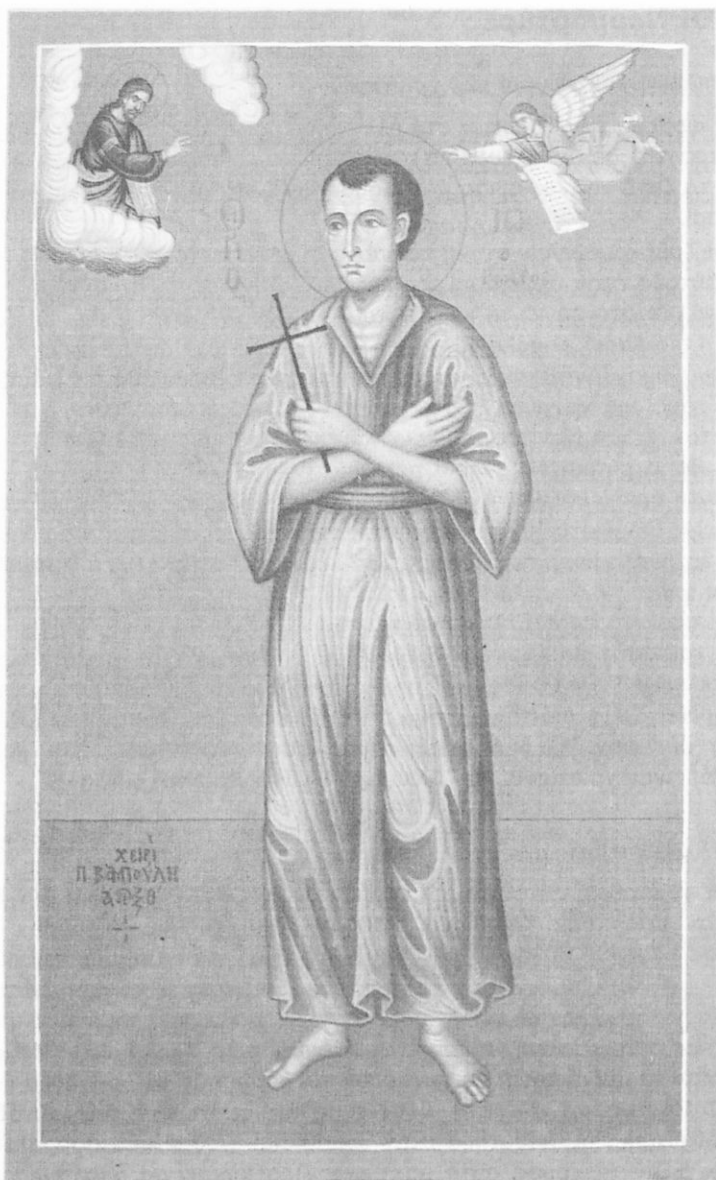
Οἱ Τούρκοι ἔβαλαν στούς ραγιάδες δυσβάσταχτους φόρους. Ἐνας ἀπό αὐτούς ἦταν ὁ λεγόμενος «κεφαλικός φόρος». Ἡ πληρωμή του ἐξασφάλιζε στό ραγιά τό κεφάλι του (γι' αὐτό λεγόταν ἔτσι), τή ζωή του. Ἡ πιό βαριά φορολογία ἦταν ἡ «φορολογία τοῦ αἵματος», δηλ. τό παιδομάζωμα. Ἀνήλικοι χριστιανοί ἀρπάζονταν βία ἀπό τίς οἰκογένειες τους, γιά νά γίνουν ὕστερα ἀπό κατάλληλη ἐκπαίδευση στρατιῶτες τοῦ Ἰσλάμ (γενίτσαροι) καί ἀνώτεροί κρατικοί ὑπάλληλοι.

Ἡ θρησκευτική ἐλευθερία περιορίστηκε. Ἐκκλησίες δύσκολα χτίζονταν ἢ ἐπισκευάζονταν. Τό χτύπημα τῆς καμπάνας καί οἱ δημόσιες λιτανεῖες δέν ἐπιτρέπονταν. Σ' αὐτά πρέπει νά προσθέσουμε τίς καθημερινές λεηλασίες, τίς πιέσεις τῶν Τούρκων, τούς ἐξευτελιστικούς ὅρους ζωῆς.

Οἱ περισσότεροι Ἕλληνες ἀντιμετώπισαν τήν τουρκική θύελλα μέ πίστη καί καρτερία. Ἀρκετοί ὅμως λύγισαν. Νόμισαν ὅτι ὁ Θεός τούς ἐγκατέλειψε. Γιά νά σώσουν τά παιδιά τους ἀπό τό παιδομάζωμα καί τίς περιουσίες τους ἀπό τήν ἀρπαγή ἢ γιά ἄλλες αἰτίες, ἔγιναν ἐξωμότες, δηλ. τούρκεψαν. Ἄλλοι ἀλλαξοπίστησαν φαινομενικά, ἀλλά στήν ψυχή τους ἔμειναν χριστιανοί καί Ἕλληνες. Ἐγιναν *Κρυπτοχριστιανοί*.

Κρυπτοχριστιανοί

Οἱ συμπαθεῖς αὐτοί Ρωμιοί ζοῦσαν διπλή ζωή. Ἐξωτερικά δέν ξεχώριζαν ἀπό τούς Τούρκους. Ζοῦσαν ὅπως ἐκεῖνοι, μιλοῦσαν τή γλώσσα τους καί πῆγαιναν μαζί τους στό τζαμί γιά νά προσευχηθοῦν. Στήν ψυχή τους ὅμως ἦταν διαφορετικοί. Σέ μυστικές συγκεντρώσεις μιλοῦσαν τήν ἑλληνική γλώσσα καί στίς ἐκκλησίες πού εἶχαν στή ὑπόγεια τῶν σπιτιῶν τους, τελοῦσαν τίς ὀρθόδοξες ἀκολουθίες. Κρυφά βάφτιζαν τά παδιά τους, κοιννοῦσαν καί τηροῦσαν τά ὀρθόδοξα ἔθιμα. Ὁ Πόντος καί ἡ Κρήτη εἶχαν τούς περισσότερους ἀπό αὐτούς. Πολλοί κατέληξαν ἀργότερα στόν Ἰσλαμισμό. Ἄλλοι, πιό θαρραλεοί, δέν ἄντεξαν τό κρυφό αὐτό μαρτύριο. Προτίμησαν νά ὁμολογήσουν φανερά τήν πίστη τους καί πλήρωσαν τήν ὁμολογία τους μέ τό θάνατό

Ο άγιος Ίωάννης ο Ρώσος (Π. Βαμπούλη).

τους από τούς Τούρκους. Τέλος μερικοί πού ζοῦν καί σήμερα ανάμεσα στους Τούρκους, σηκώνουν ἀκόμη τό σταυρό τοῦ μαρτυρίου τους.

Οἱ Νεομάρτυρες

Οἱ Νεομάρτυρες εἶναι τό καύχημα καί ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας μας. Προέρχονται ἀπό ὅλα τά κοινωνικά στρώματα. Ὁ κατάλογός τους ἔχει ἀνθρώπους τῆς πόλεως καί τῆς υπαίθρου, νέους καί ἠλικιωμένους, λαϊκοῦς καί κληρικοῦς. Δέ λείπουν καί οἱ Κρυπτοχριστιανοί. Ὅλοι τους μᾶς θυμίζουν τούς μάρτυρες τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, γιατί εἶναι μιμητές καί συνεχιστές τους. «Καί ὅταν καταδικάζονταν σέ θάνατο», γράφει ἓνας Ἄγγλος πρόξενος στή Σμύρνη, «βάδιζαν πρὸς τό μαρτύριο μέ τὴν ἴδια χαρά καί υπέφεραν μέ τὴν ἴδια σταθερότητα τῶν πρώτων μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας, πού θυσιάζονταν κάθε μέρα ὑπερασπίζοντας τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ».

Ἀνάμεσα στή στρατιά τῶν ἀναρίθμητων Νεομαρτύρων ξεχωρίζουν δυὸ ἀντιπροσωπευτικὲς μορφές: ἡ ἁγία Φιλοθέη καί ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός.

Οἱ κυριότεροι Νεομάρτυρες

Ραφαήλ, Νικόλαος καί Εἰρήνη τῆς Λέσβου (1463),
Ἰωάννης Τραπεζούντιος (1492),
Φιλοθέη ἡ Ἀθηναία (1589),
Διονύσιος Σκυλόσοφος (1611),
Ἀναστάσιος τοῦ Ναυπλίου (1655),
Μιχαήλ Πακνανᾶς (1711),
Κωνσταντίνος ὁ Ὑδραῖος (1800),
Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (1779),
Γεώργιος τῶν Ἰωαννίνων (1838),
Γρηγόριος Ε΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1821).

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (Σκηνές ἀπὸ τῆ ζωῆ του).

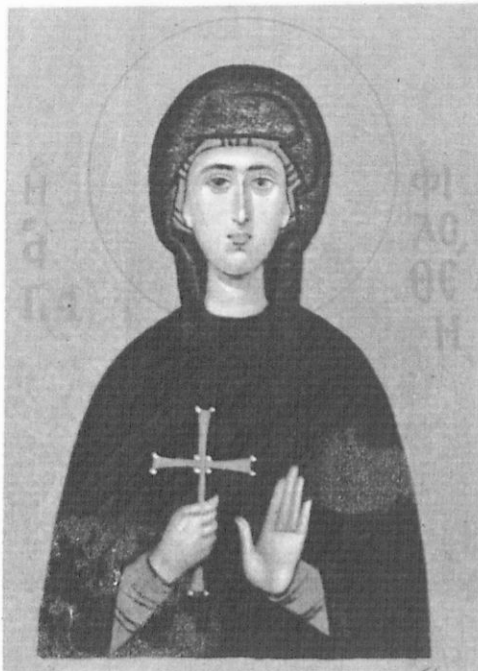
Οι άγιοι Ραφαήλ, Νικόλαος καί Ειρήνη (Φ. Κόντογλου καί Π. Βαρπούλη).

Φιλοθέη Μπενιζέλου. Κοσμάς ὁ Αἰτωλός

Ἡ ἁγία Φιλοθέη (1522-19 Φεβρουαρίου 1589) ἦταν Ἀθηναία ἀρχοντοπούλα ἀπό τήν οἰκογένεια τῶν Μπενιζέλων. Εἶχε διπλή μὴ μορφή: τοῦ νοῦ καί τῆς καρδιάς. Μὲ χρήματά της ἔχτισε τό γυναικεῖο μοναστήρι τοῦ ἁγίου Ἀνδρέα (στή θέση του εἶναι σήμερα τά γραφεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν). Τό μοναστήρι στέγαζε νοσοκομεῖο, γηροκομεῖο, ὄρφανοτροφεῖο, ὑφαντουργεῖο, πού ἦταν μιὰ πραγματική ἐπαγγελματική σχολή. Ἀνακούφιζε τή δυστυχία καί ἔδινε ἐργασία καί μόρφωση σέ πολλά φτωχά κορίτσια. Σ' αὐτό ἔβρισκαν καταφύγιο καί οἱ καταδιωγμένοι ἀπό τοὺς Τούρκους.

Τό ἔργο τῆς Φιλοθέης εἶχε κοινωνική ἀκτινοβολία. Προξένησε τό θαυμασμό τῶν Ἀθηναίων, ἀλλά καί γέννησε τίς ὑποψίες τῶν Τούρκων, πού κατέστρεψαν τή μονή καί φυλάκισαν τήν ἁγία. Ὑστερα ἀπό ἀπάνθρωπα βασανιστήρια ἡ Φιλοθέη πέθανε στίς 19 Φεβρουαρίου 1589. Τό

Ἡ ἁγία Φιλοθέη.

λείψανό της φυλάγεται στό μητροπολιτικό ναό τῆς Ἀθήνας. Μὲ τή γιορτῆ της θυμόμαστε τό κοινωφελές της ἔργο.

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός γεννήθηκε τό 1714 στό Μεγαδένδρο τῆς Αἰτωλίας. Ἀφοῦ μορφώθηκε σέ διάφορα σχολεῖα τῆς ἐποχῆς του, ὄργωσε μέ τίς ὁδοιπορίες του 19 χρόνια τά περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδας. Μιλοῦσε ἀπλά, συγκινοῦσε μέ τή διδαχή του, συνέπαιρνε τίς ψυχές μέ τήν ἐθνική καί χριστιανική φλόγα πού ἔκαιγε στήν ψυχή του. Ἔτσι ἐγκαρδίωνε τοὺς ραγιάδες καί τοὺς τροφοδοτοῦσε πνευματικά. Τοὺς παρακινούσε νά χτίσουν σχολεῖα καί ἐκκλησίες, νά βαπτίζουν τά παιδιά τους. Τά βάπτιζε ὁ ἴδιος, γιατί πολλά ἦταν ἀβάπτιστα ἀπό ἔλλειψη ἱερέων. Παρέδωσε τήν ψυχή του στό Θεό μέ μαρτυρικό θάνατο στίς 24 Αὐγούστου 1779. Ἡ Ἐκκλησία

μας τόν ανακήρυξε ἅγιο καί τό ἔθνος τόν ἔχει ἀπόστολό του. Ἡ γιορτή του μᾶς βοηθά νά θυμῆθοῦμε καί νά τιμήσουμε τόν κόπο του γιά τό ἔθνος καί τήν Ἐκκλησία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Χαρακτήρισε μέ λίγα λόγια τούς Ἕλληνες ἀνάλογα μέ τή στάση πού πήραν ἀπέναντι στόν Ἰσλαμισμό.
2. Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός εἶναι ἓνας ἀπό τούς Διδασκάλους τοῦ Γένους. Γιατί;
3. Τί ὀφείλομε στούς Νεομάρτυρες ὡς Ἕλληνες καί χριστιανοί καί πῶς θά ἐξοφλήσουμε τό χρέος μας αὐτό;
4. Τό ἔργο τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ καί τῆς ἁγίας Φιλοθέης εἶναι ἀξιο θαυμασμοῦ. Γιατί;

ΚΕΙΜΕΝΑ

Οἱ Κρυπτοχριστιανοί:

1. Ὁ Κρυπτοχριστιανός Κιαμήλ μπέης διηγείται: «...Σάν ἐμᾶς κρυφοῦς χριστιανούς ἔχουμε πολλούς στήν Πόλη. Ὅλοι τους εἶναι πλούσιοι καί στίς μεγάλες τίς θέσεις. Ὡς τοῦ βασιλιᾶ τό παλάτι καί ὡς τό Ὑπουργικό Συμβούλιο μέσα βρίσκονται ἀπ' αὐτούς. Τούς βλέπεις ἀπ' ἔξω καί φοβάσαι. Τί ἄγριοι κι ἀνήμεροι Τοῦρκοι εἶναι, λές... Ὅταν φθάσω στήν Πόλη, ἦ στοῦ συμπεθέρου μου τοῦ Σουλεϊμάν πασᾶ τό κονάκι θά πάω ἢ στοῦ Φερίτ πασᾶ, τοῦ συνταγματάρχη. Ὁ πατέρας του εἶναι ἀπ' ἐδῶ κοντά στό Κάνι, ἀπό τή Γόδωνα. Ὁ Φερίτ πασᾶς εἶναι μέγας καί τρανός. Μέ τόν ἴδιο τό σουλτάνο κάθεταί καί κουβεντιάζει. Τό ἀρχοντικό του εἶναι κοντά στήν Ἁγιά Σοφιά. Ἐνα ἀρχοντικό μεγάλο ὅσο ἡ μισή Ζερμούδα. Δέν ἔχει μέση κι ἄκρη. Πέντε πατώματα. Οἱ πόρτες, τά παράθυρα, οἱ σκάλες, ὅλα μαρμάρινα. Λιμπίζεσαι νά τά βλέπεις. Ἀπό κάτω μέσα στή γῆ ἔσκαψαν κι ἔχτισαν μιά ἐκκλησιά, πού μπαίνεις μέσα καί θαμπώνουν τά μάτια σου. Ὅλα λάμπουν. Τά εἰκονίσματα, τά καντήλια ὅλα χρυσά. Κάθε χρόνο, τή Μεγάλη Σαρακοστή, φέρνει κρυφά ἕναν παπά καί τοῦ ἐξομολογεῖ καί τοῦ μεταλαβαίνει καί βαφτίζει τά παιδιά τους, καί τοῦ γεμίζει τόν κόρφο λίρες καί τόν στέλνει πίσω. Στή γειτονιά του οἱ περισσότεροι Τοῦρκοι εἶναι κρυφοί Χριστιανοί. Ἐρχονταν ἐκεῖ στήν ἐκκλησιά... Τό χρόνο πού πήγα στήν Πόλη γιά τά μάτια μου, εἶναι ἀπό τότε πέντε χρόνια, πήγα μουσαφίρης στό σπίτι τους. Σαρακοστή ἦταν. Τή μέρα φανερά τρώγαμε κρέας καί τό βράδυ νηστεύαμε. Φασόλια καί φακή μέ τό λάδι. Τῶν Βαΐων τό βράδυ καθόμασταν στή σάλα καί κουβεντιάζαμε, ὅταν βλέπω

πώς μαζεύτηκαν μέσα ως εκατό νομάτοι, άντρες, γυναίκες και παιδιά. Έγώ σάσισσα. Τί γύρευαν τόσοι νομάτοι; Ό Φερίτ πασάς γέλασε και μου λέει. «Όλοι είναι από τους δικούς μας». Και άρχισαν όλοι να μιλούν ελληνικά. Όλοι ήξεραν τά ελληνικά φαρσί, σπουδασμένοι, και νά λένε τά χριστιναικά τους όνόματα. Έγώ περιμένω νά δω τί θά γίνει...Ό Φερίτ πασάς λέει τότε. «Άπόψε έχουμε τά Νυμφία. Οί Χριστιανοί πήγαν στίς έκκλησιές τους και τώρα γύρισαν στά σπίτια τους ήσυχοι. Κανείς δέν τους πειράζει, κανείς δέν τους λέει τίποτε. Ή δική μας τύχη όμως ήταν νά δοξάσουμε τό Θεό κρυφά, μέ χίλιους φόβους. Άλλά κι έμάς δίχως άλλο ό Θεός δέ θά μάς έγκαταλείψει. Κάποτε θά δούμε φώς και μέρα».

Δέν τελείωσε τό λόγο του και μπήκε μέσα ό εφημέριος τής Παναγίας του Γαλατά, ό Μελέτιος, γέρος έβδομήντα χρονών. Ό Φερίτ είχε στείλει δυό παιδιά και του είπαν ψέματα. «Έλα νά κοινωνήσεις έναν άρρωστο πού πεθαίνει». Όταν μπήκε μέσα ό Μελέτιος και είδε τόσο κόσμο, πασάδες μέ τά χρυσά φορέματά τους, μολλάδες μέ τά σαρίκια, τρόμαξε και σάσισε. «Μή φοβάσαι», του είπε ό Φερίτ πασάς και του ιστόρησε τή δουλειά...Άμέσως όλοι κατεβήκαμε στήν εκκλησία και ψάλαμε τά Νυμφία. Όλη τήν εβδομάδα κράτησαν εκεί τό Μελέτιο και τους ξομολογούσε και τους μεταλάβαινε. Τήν άλλη μέρα οί εφημερίδες έγγραφαν: χάθηκε ό Μελέτιος. Και οί αστυφύλακες και οί χωροφύλακες έτρεχαν νά τόν βρούν, ένώ αυτός καθόταν ήσυχος στού Φερίτ πασά τό άρχοντικό. Και τό νόστιμο ήταν πώς ό Διευθυντής τής Άστυνομίας από βραδύς έρχόταν μαζί με στήν εκκλησία νά τόν κοινωνήσει ό Μελέτιος και όλη τήν ημέρα έστελνε δεξιά και άριστερά τους χωροφύλακες και τους αστυφύλακες και γύρευαν τό Μελέτιο...Αυτούς τους κρυφούς Χριστιανούς όλους τους ξέρουν στό Πατριαρχείο, και όταν έχουν ζόρι, σ' αυτούς τρέχουν. Πόσες φορές αυτοί γλύτωσαν τους Χριστιανούς.

Μιά μέρα πήγα στήν Άγιά Σοφιά. Σάν καλός Τούρκος, πλύθηκα, έβγαλα τίς κουντουρες μου και φόρεσα παντουφλες πού έχουν μπροστά στήν πόρτα. Ένας Χότζας μ' ένα πελώριο σαρίκι στό κεφάλι του ήρθε νά μου δείξει τά άξιοθέατα τής Άγιά Σοφιάς. Έγώ είχα πάει πολλές φορές εκεί και τά ήξερα όλα, αλλά σκέφτηκα. Άς δω τί θά μου πεί κι αυτός. Ό Χότζας μέ πήρε, μέ όδηγησε κοντά στό άγιο βήμα, γιά νά μή μάς άκούσει κανείς, και μέ βλέπει και γελά. «Δέ μέ γνώρισες;» μου λέει. Τόν καλοκοιτάζω, ήταν ό Χατζή Χαμζάς, ό πατέρας του Άππουλά μπέη, Σταυριώτης από τό Άκ Ντάγ. Χαράλαμπος ήταν τό ελληνικό του όνομα. Φανατικός Χριστιανός. «Όλη τή μέρα», μου είπε, «κρυφοψάλλω» μέσα στήν Άγιά Σοφιά».

2. «...Όταν πέθανε ό Άλή αγάς, του Χουραϊτ ό πατέρας, οί Τούρκοι μαζεύτηκαν στό σπίτι του και μέ τό μολλά πήραν τό λείψανο στούς ώμους των και πήγαν και τό έθαψαν στό νεκροταφείο. Ύστερα πήγαν στού Χουραϊτ έφέντη νά τόν συλλυπηθούν, ήπιαν σεμπέρτια και καφέδες, έφαγαν τά νεκρόδειπνα και έφυγαν στά σπίτια τους. Νύχτωσε. Σκοτάδι, πίσσα. Έβρεχε κιόλας. Έξω κανείς δέ φαινόταν. Όλοι κοιμούνταν. Ό παπά Μιχάλης λαφροπατώντας ήρθε από τό

χωριό Κορκωτᾶ καί χτύπησε τήν πόρτα τοῦ Χουρσίτ. Ἐκεῖνος δέν εἶχε κοιμηθεῖ. Πετάχτηκε, ἄνοιξε τοῦ παπᾶ καί οἱ δυό μαζί, ἀλλοῦ γλιστρώντας, ἀλλοῦ πέφτοντας, πῆγαν στά μνήματα, πάνω στόν τάφο τοῦ Ἀλή ἀγά. Ὁ παπᾶς ἄρχισε σιγά σιγά καί διάβασε τήν νεκρώσιμη ἀκολουθία, σταύρωσε τόν τάφο καί γύρισαν στό σπίτι...

Αὐτό πού ἔκανε ὁ Χουρσίτ γιά τόν πατέρα του τό ἔκαναν ὅλοι οἱ Κλωστοῖ (Κρυπτοχριστιανοί). Πολλοί μάλιστα τή νύχτα ἔσκαβαν τά μνήματα, ἐβγαζαν τό νεκρό καί τόν ἔθαφταν στά χριστιανικά νεκροταφεῖα».

(Ν.Π. Ἀνδριώτη, «Κρυπτοχριστιανικά κείμενα», Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 30-31, 110)

47. Ἡ Ἐκκλησία στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους

Ἡ παράκληση τοῦ λαοῦ

Ἡ πολύχρονη σκλαβιά καί οἱ δύσκολες περιστάσεις, κάτω ἀπό τίς ὁποῖες βρέθηκαν οἱ Ἕλληνες στήν τουρκοκρατία, ἔφεραν τήν ἀπελπισία καί τήν ἀπόγνωση. Χρειαζόταν ἕνας φάρος παρηγορίας καί ἐλπίδας. Αὐτόν πρόσφερε στό Γένος ἡ Ἐκκλησία.

Ἡ πρώτη προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας ἦταν ἡ διατήρηση τῆς πίστεως καί ἡ δευτέρα ἡ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ.

Τό καντήλι τῆς πίστεως κρατήθηκε ἀναμμένο ἀπό δυό παράγοντες: τή θεία λατρεία καί τήν παιδεία. Ἡ θεία λατρεία ἀνακούφιζε, παρηγοροῦσε, ἐνίσχυε τούς πιστούς. Τούς ἔνωνε ψυχικά καί ἐθνικά τούς συνταύτιζε. Ἐδῶ ἄκουγαν τά τροπάρια καί τίς εὐχές τῆς Ἐκκλησίας. Ὅρισμένες φράσεις τους θέρειναν καί τίς ἀποσταμένες ἐθνικές ἐλπίδες. («Σῶσον, Κύριε, τόν λαόν σου», «Ἵπὲρ τοῦ ρυσθῆναι ἡμᾶς ἀπό πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καί ἀνάγκης», «Καθεῖλε δυνάστας ἀπό θρόνων καί ὑψωσε ταπεινούς» κ.ἄ.).

Στούς ναοῦς οἱ χριστιανοί ἔβλεπαν τίς μορφές τῶν ἁγίων, τά μαρ-

τύριά τους, ζούσαν τις παραδόσεις της Έκκλησίας. Οί γιορτές καί ιδιαιτέρα ή 'Ανάσταση τούς τόνωναν ψυχικά. Τό «Χριστός 'Ανέστη» καί ή εύχή «Καλή 'Ανάσταση» έπαιρναν άλληγορικό νόημα.

Ή παιδεία μέ τά σχολεία της έπαιξε, όπως είδαμε, σημαντικό ρόλο. Οί κληρικοί δάσκαλοι καί τά βιβλία της Έκκλησίας μετάγγιζαν στους μαθητές τά νάματα της πίστεως καί τή σοφία τών πατέρων μας.

Οί Τούρκοι θεωρούσαν τόν κληρο αντίπρόσωπο του λαού. Αύτός σήκωνε στους ώμους του τις άπαιτήσεις τους καί πρώτος αύτός πληρωνε τά ξεσπάσματα της όργης καί της θηριωδίας τους. Οί ιερείς ζούσαν κοντά στους ραγιάδες, τηρούσαν εύλαβικά τις γιορτές, τις νηστείες, τά έθιμα της Όρθοδοξίας. Παρηγορούσαν έτσι μέ τό παράδειγμα καί τήν έμμونه τους στά πάτρια.

Ήγετικές πρωτοβουλίες του κλήρου

Τίς δυνάμεις του έθνους, όπως είναι γνωστό, ένωσε καί αξιοποίησε ή Φιλική Έταιρεία πού ιδρύθηκε τό 1814. Σ' αύτή μυήθηκαν από τούς πρώτους γνωστοί κληρικοί: οί άρχιμανδρίτες *Άνθιμος Γαζής, Γρηγόριος Δικαίος* ή *Παπαφλέσσας* καί ό *Ίγνάτιος* μητροπολίτης *Ούγγροβλαχίας*. Τούς άκολούθησαν καί άλλοι διακεκριμένοι κληρικοί, όπως ό *έπίσκοπος Σαλώνων* *Ήσαΐας* καί ό *Παλαιών Πατρών Γερμανός*.

Στήν Κωνσταντινούπολη ή συνετή πολιτική του πατριάρχη *Γρηγορίου Ε'* καί της Ίερής Συνόδου απέτρεψε τις πρώτες μέρες της επαναστάσεως τή γενική σφαγή τών όρθόδοξων χριστιανών πού είχαν σχεδιάσει οί Τούρκοι. Όταν όμως ήρθε ή ώρα της θυσίας, ό πατριάρχης τή δέχτηκε άφοβα καί ήρωικά. Μαρτυρικό θάνατο είχαν πριν καί ύστερα από αύτόν έντεκα πατριάρχες. Στήν Άλαμάνα ό *Άθανάσιος Διάκος* γίνεται όλοκαύτωμα-σύμβολο καί στό Μεσολόγγι ό *έπίσκοπος Ρωγών* *Ίωσήφ* μέ τό σταυρό στό χέρι έμψυχώνει τούς πολεμιστές καί θυσιάζεται μαζί τους. Στήν Πελοπόννησο ό *έπίσκοπος Ανδρούσης* *Ίωσήφ* συμμερίζεται μέ τούς άγωνιστές τις δοκιμασίες, τις φυλακίσεις, αλλά καί γεύεται τούς καρπούς του Άγώνα. «Οί αυτοθυσιασθέντες χάριν του έθνικού καθήκοντος κληρικοί, καθ' όλην τήν περίοδο τής τουρκοκρατίας είναι τόσοι ώστε άποτελούν ήρωϊκήν λεγεώνα» (Δ. Κόκκινος).

Τό άγωνιστικό φρόνημα. Ό τύπος του άγωνιστή κληρικού

Ό άγώνας τών κληρικών στά χρόνια της τουρκοκρατίας καί της επαναστάσεως είναι πολυμέτωπος. Άγκαλιάζουν όλα τά προβλήματα

‘Ο άπαγχονισμός του πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄
(‘Αθήνα, ‘Εθνικό ‘Ιστορικό Μουσείο).

τῶν Ἑλλήνων: οἰκονομικά, πολιτικά, ἐκπαιδευτικά, ἐκκλησιαστικά. Ἔχουμε κληρικούς πού ταξιδεύουν στό ἐξωτερικό, μετακινούνται στό ἐσωτερικό ἀπό τόπο σέ τόπο γιά τίς ἀνάγκες τοῦ ἔθνους. Συγκεντρῶνουν χρήματα ἀπό ὁμογενεῖς, ἔχουν διπλωματικές ἐπαφές μέ σημαντικά πρόσωπα, παίρνουν μέρος σέ συμβούλια ὀπλαρχηγῶν, βρίσκονται στίς πρώτες γραμμές τῆς μάχης.

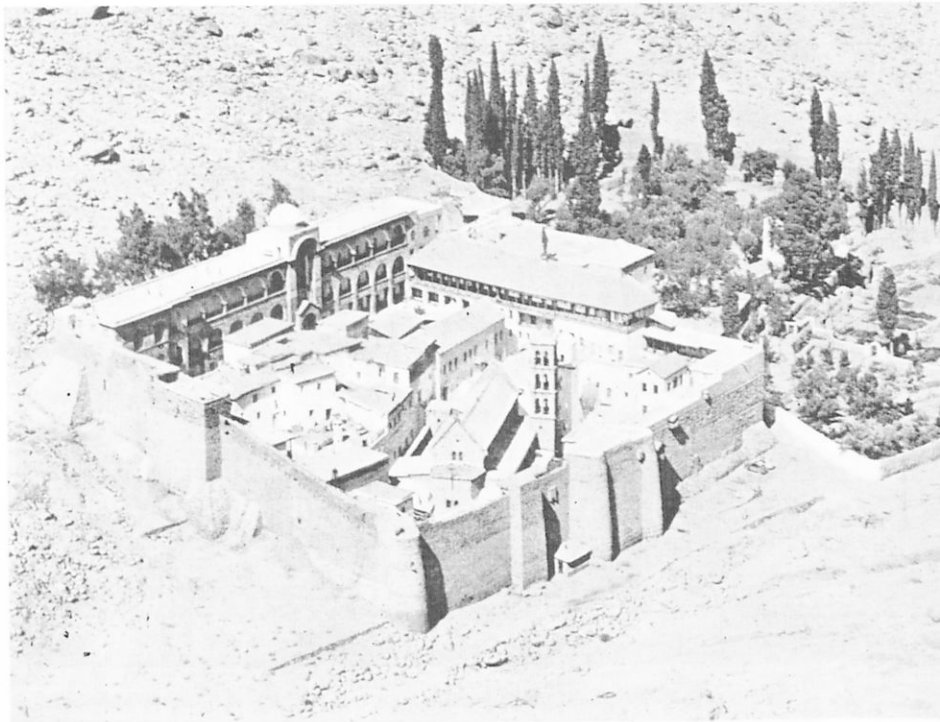
Μιά τέτοια δραστηριότητα χρειάζοταν καί τό ἀνάλογο ἀγωνιστικό φρόνημα. Τό βρίσκουμε στά λόγια τοῦ *Νεκταρίου Τέρπου*, κληρικοῦ καί Διδασκάλου τοῦ Γένους: «Βάστα λοιπόν παιδευσες! Καί ἂν σέ δέσουν μὴν πικραίνεσαι! Καί ἂν σέ βάλουν εἰς φυλακὴν ἢ εἰς σίδηρα καί εἰς τό τρομπούκι (= ὄργανο βασανισμοῦ), ὑπόφερε χαρούμενος τό Σταυρό σου καί κήρυττε τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ».

Ὁ ρόλος τῶν μοναστηριῶν

Τά μοναστήρια συνεχίζουν καί στή περίοδο αὐτὴν τὴν πολύπλευρη

Ἡ μονή τοῦ ἀγίου Στεφάνου (Μετέωρα).

Ἡ μονή τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης (Σινᾶ).

δράση τους: ἀνεφοδιάζουν τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ ἔθνος μὲ κληρικούς καὶ λόγιους, συντηροῦν τὰ γράμματα μὲ τὰ σχολεῖα πού στεγάζουν, στηρίζουν καὶ τονώνουν τοὺς πιστοὺς. Στὰ χρόνια τῆς ἐπανάστασως γίνονται «προμαχῶνες πολύκροτοι τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας» (Παπαρρηγόπουλος).

Οἱ μονές τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῶν Μετεώρων, τοῦ Σινᾶ, τῆς Πάτμου, τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος στὰ Ἱεροσόλυμα, καθὼς καὶ πολλές ἄλλες, εἶναι μοναστικά κέντρα μὲ δράση καὶ ἀκτινοβολία.

Οἱ ἐξαιρέσεις

Σέ κάθε ἀγῶνα δέν εἶναι ὅλοι ἀγωνιστές. Ἔχουμε καὶ τοὺς δειλοὺς, τοὺς ὀλιγόπιστους, τοὺς καιροσκόπους. Ἔτσι ἀνάμεσα στοὺς λαμπροὺς κληρικούς πού θυσιάστηκαν σὸ ἐθνικὸ καθήκον ὑπάρχουν –

Ἡ μονή Διονυσίου (Ἅγιο Όρος).

πρέπει νά τό ὁμολογήσουμε – καί κληρικοί μέ μικρό ψυχικό ἀνάστημα, πού δέν ἀνταποκρίθηκαν στήν ἀποστολή τους. Τέτοιοι ὅμως κληρικοί ἦταν λίγοι. Τούς δημιούργησε ὁ κατακτητής μέ τή διαφθορά καί τήν ἀμάθεια πού σκόρπισε ἀνάμεσα στό λαό.

Πίνακας τῶν κυριότερων μορφῶν τοῦ Ἀγῶνα

Γρηγόριος Ε΄
(1745-1821)

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μέ παραγμένη πατριαρχία (δύο φορές ἔχασε τό θρόνο του). Εἶναι μαρτυρική φυσιογνωμία. Κρυφά υπεράσπισε τήν ἐπανάσταση καί φανερά ὑποκρίθηκε ἀγνοία. Ἡ ζωή καί ὁ θάνατός του εἶναι γιά ὅλους μας λαμπρό μάθημα. «Μή λησμονεῖτε τό σχοινί, παιδιά, τοῦ Πατριάρχη» (Ἄρ. Βαλαωρίτης).

<p>Ἄνθιμος Γαζής (1758-1828)</p>	<p>Πηλιορείτης Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Μέρη ὅπου ἔδρασε: στή Βιέννη ὡς διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος», στό Πήλιο ὡς ἐπαναστάτης καί ὡς σχολάρχης στήν Τήνο καί Σύρο.</p>
<p>Ἰγνάτιος Οὐγγροβλαχίας (1765-1828)</p>	<p>Διακεκριμένος κληρικός μέ ἀκαταπόνητη δραστηριότητα. Πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση ἰδρύει σχολεῖα, φιλολογικούς συλλόγους, ἐκδίδει βιβλία καί περιοδικά. Στόν Ἄγωνα εἶναι ὁ πρεσβευτής τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως στό ἔξωτερικό.</p>
<p>Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός (1771-1826)</p>	<p>Εὐλόγησε τή σημαία τῆς ἐπαναστάσεως στήν Ἁγία Λαύρα καί τήν ὑψωσε στήν Πάτρα. Ὁλοκληρωμένη προσωπικότητα πού συνδύαζε σύνεση, σταθερότητα καί τόλμη.</p>
<p>Ρωγῶν Ἰωσήφ (1776-1825)</p>	<p>Εἶναι ὁ ἐμψυχωτής τῶν πολιορκημένων στό Μεσολόγγι, πού «τό ράσο τοῦ Δεσπότη του φορεῖ γιά σαβανό του».</p>
<p>Ἄνδρούσης Ἰωσήφ (1775-1842)</p>	<p>Ἐπέροχος κληρικός, μορφωμένος καί δραστήριος. Ἐγίνε ὑπουργός τῶν ἐκκλησιαστικῶν στήν πρώτη κυβέρνηση ὕστερα ἀπό τήν Α΄ συνέλευση στήν Ἐπίδαυρο. Τραυματίστηκε πολεμώντας τόν Ἴμπραῆμ.</p>
<p>Σαλώνων Ἡσαΐας (1778-1821)</p>	<p>Ἐδρασε στή Φωκίδα, ὅπου ἦταν ἐπίσκοπος Σαλώνων (Ἄμφισσας) ὡς πρωτεργάτης τῆς ἐπαναστάσεως. Ὀρκισε στή μονή τοῦ ὁσίου Λουκά τόν Ἄθανάσιο Διάκο καί τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Λιβαδιᾶς. Πολέμησε τίς ὀρδές τοῦ Ὁμέρ Βρυῶνη καί ἔπεσε στή μάχη.</p>
<p>Γρηγόριος Δικαῖος ἡ Παπαφλέσσας (1778-1825)</p>	<p>Στίς παραμονές τῆς ἐπαναστάσεως ὀργώνει τό Μοριά, ἐμψυχώνει, πυρπολεῖ τίς ψυχές. Παρά τίς ἀδυναμίες τοῦ χαρακτήρα του, ὑπηρέτησε πιστά τήν πατρίδα. Γι' αὐτή ἔδωσε τό αἷμα του στό Μανιάκι.</p>

Ο "Ανθιμος Γαζής (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Ὁ μητροπολίτης Ἀγιάλου Εὐγένιος Καραβίας ἐμφυχώνει τοὺς κληρικοὺς πρὶν ἀπὸ τὸν ἀπαγχονισμό τους ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆ νύχτα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ 1821 (Ἐκτορα Δούκα).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ νομομαθὴς Νικόλαος Σαρίπολος φώναξε στὴ Β' ἐθνοσυνέλευση τὸ 1864: «Ἐσώθημεν διὰ τῆς Ἐκκλησίας». Τί ἤθελε νὰ πεῖ;
2. Ποιά παρηγοριά χάριζε ἡ ὀρθόδοξη λατρεία στοὺς ὑποδούλους;
3. Ποιές ἦταν οἱ ἐθνικὲς ὑπηρεσίες πού πρόσφεραν τὰ μοναστήρια;
4. Γιατί ὁ Γρηγόριος Ε' ὀνομάζεται ἐθνομάρτυρας; (Διάβασε στὰ κείμενα πῶς δικαιολόγησε τὴν αὐτοθυσία του).

1. 'Απόσπασμα από την «ὁμολογία πίστεως», πού ἔδωσε ὁ πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος στό Μεχμέτ Β΄ τόν Πορθητή:

«...Τρίτον, ὅτι ἐδέξαντο ταύτην τὴν πίστιν, νέαν οὖσαν καὶ παράδοξον, οἱ ἄνθρωποι πανταχοῦ μετὰ σπουδῆς καὶ μετὰ κινδύνων πολλῶν, καὶ οὐ μόνον ἰδιῶται, ἀλλὰ καὶ οἱ φρόνιμοι καὶ οἱ σοφοί· καὶ διὰ τοῦτο κατελύθη τελειῶς ἡ πλάνη τῶν Ἑλλήνων.

Τέταρτον, ὅτι ἡ πίστις αὕτη οὐδὲν περιέχει ἀδύνατον, οὐδὲν ἀσύμφωνον, οὐδὲν σωματικόν, ἀλλὰ πάντα πνευματικά· καὶ ἔστιν ὁδὸς φέρουσα τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς τῆς μελλούσης.

Πέμπτον, ὅτι ὅσοι ἔλαβον ταύτην τὴν πίστιν καὶ ἐπολιτεύσαντο ἐναρέτως κατὰ τὸν τοῦ Ἰησοῦ νόμον, ἔλαβον μεγάλα χαρίσματα ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ δυνάμεις ἐποίησαν πολλὰς ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ· ὅπερ οὐκ ἂν ἦν, εἰ ἡ πίστις αὕτη ἦν ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ.

Ἔκτον, ὅτι ὅσα λέγουσι τινες κατὰ τῆς πίστεως ταύτης, δυνάμεθα λύειν εὐκόλως καὶ εὐλόγως.

Ἔβδομον, ὅτι τῇ πίστει ταύτῃ ἐπολέμησαν διὰ πολλῶν τιμωριῶν καὶ φόνων οἱ βασιλεῖς τότε καὶ οἱ ἑπαρχοὶ αὐτῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ, τῆς (= 318) χρόνους, πολὺθεοὶ ὄντες καὶ εἰδωλόλατραι, καὶ οὐδὲν ἴσχυσαν· ἀλλὰ ἐνίκησεν ἡ πίστις καὶ διαμένει μέχρι τοῦ νῦν, καὶ ἐλθὼν ὁ Κύριος εὕρησει αὐτήν. Καὶ εἰ μὴ ἦν ἡ πίστις αὕτη ἐκ θελήματος τοῦ Θεοῦ, διελύθη ἂν τότε εὐκόλως. Αὐτῷ τῷ Θεῷ δόξα. Ἀμήν».

2. Οἱ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας:

«...Ὅπως οἱ γιατροὶ δὲν ἀπορρίπτουν τὰ φάρμακα, ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπερίσκεπτοι κάνουν κατάχρησιν σ' αὐτά, ἀλλὰ συνιστοῦν σέ κείνους πού εἶναι λογικοὶ καὶ φροντίζουσιν γιὰ τὴν ὑγεία τους νά τὰ χρησιμοποιοῦν σωστά καὶ νά ὠφελοῦνται ἀπὸ τῆς θεραπείας τους, ἔτσι καὶ ἡ ἀληθινὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δέ θεωρεῖ ἀχρηστες τίς παραδόσεις, ἐπειδὴ μερικοὶ τίς τηροῦν ἀπερίσκεπτα καὶ χωρὶς κοσμιότητα, ἀλλὰ προτρέπει τοὺς εὐσεβεῖς νά τίς τηροῦν μέ εὐσέβεια καὶ νά μὴ στεροῦνται τὴν ὠφέλειά τους».

(Μητροφάνους Κριτοπούλου, «Ὁμολογία πίστεως», κεφ. ιδ' – Μετάφραση Χ.Γ.)

3. Ἡ δύναμη τῆς φαντασίας τοῦ Μηνιάτη:

«Εἰς ἓνα καιρόν, ὁποῦ ὡσάν μεσημέρι λάμπει ἡ Ὁρθοδοξία, ἀνάπτω καὶ ἐγὼ τὸν λύχνον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἔρχομαι εἰς μίαν ἐκκλησίαν, γεμάτην ἀπὸ χριστιανούς, καὶ ζητῶ χριστιανόν, ζητῶ χριστιανόν. Μὰ πῶς; τοῦτοι ὁποῦ βλέπω ἐδῶ καὶ ἀλλοῦ, εἰς πόλεις, εἰς κάστρα, εἰς ἐπαρχίας, εἰς βασιλεία, εἰς τὸ περισσότερο μέρος τῆς οἰκουμένης, δὲν εἶναι χριστιανοί;... ζητῶ ἓνα εἰς μίαν πολυάριθμον πολιτείαν τῶν χριστιανῶν, καὶ δὲν τὸν εὕρισκω· ζητῶ χριστιανόν,

ζητώ χριστιανόν. Περιπατώ ἀπό τόπον εἰς τόπον διὰ τὸν εὐρω. Τὸν ζητῶ εἰς τὰς ἀγορὰς ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄρχοντας, καὶ ἐδῶ βλέπω μίαν ὑψηλόφρονα ὑπερηφανίαν· δὲν τὸν εὐρίσκω. Τὸν ζητῶ εἰς τὰ παζάρια ἀνάμεσα εἰς τοὺς πραγματευτὰς, καὶ ἐδῶ βλέπω μίαν ἀχόρταγον φιλαργυρίαν· δὲν τὸν εὐρίσκω. Τὸν ζητῶ εἰς τοὺς δρόμους ἀνάμεσα εἰς τὴν νεότητα, καὶ ἐδῶ βλέπω μίαν μεγάλην ἀσωτίαν· δὲν τὸν εὐρίσκω... Ὡ μεγάλη ἐντροπή τῆς πίστεως! ὦ μεγαλωτάτη καταδίκη τῶν χριστιανῶν!».

(Ἡλία Μηνιάτη, «Διδαχαὶ καὶ λόγοι» (ἐκδόσεις «Φῶς»), Ἀθήναι 1974, σελ. 53-54).

4. Ἡ ἀντοχή τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν στὴν τουρκοκρατία:

«Ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί, ἂν δὲν ἔχωμεν σοφίαν ἐξωτέραν (ἐξωτερικήν, τοῦ κόσμου τούτου), ἔχομεν, χάριτι Θεοῦ, σοφίαν ἐσωτέραν καὶ πνευματικήν, ἡ ὁποία στολίζει τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μας, καὶ εἰς τοῦτο πάντοτε εἴμεσθεν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς Λατίνους, εἰς τοὺς κόπους, εἰς τὰς σκληραγωγίας καὶ εἰς τὸ νὰ σηκῶνουμε τὸν σταυρὸν μας καὶ νὰ χύνουμε τὸ αἷμά μας διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἄν εἶχε βασιλεύσει ὁ Τούρκος εἰς τὴν Φραγκίαν δέκα χρόνους, χριστιανοὺς ἐκεῖ δὲν εὐρίσκεις. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τώρα τριακοσίου χρόνους εὐρίσκεται, καὶ κακοπαθοῦσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ βασανίζονται διὰ τὸ στέκεναι εἰς τὴν πίστιν των, καὶ λάμπει ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας, καὶ ἐσεῖς μοῦ λέγετε ὅτι δὲν ἔχομεν σοφίαν; Τὴν σοφίαν σου δὲν ἐθέλω, ὀμπρὸς εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ».

Κύριλλος Λούκαρης (Φ. Κόντογλου, «Ἡ πολεμένη ρωμοσύνη», Ἀθήναι 1963, σελ. 140-142)

5. Ἡ αὐτοθυσία τοῦ Γρηγορίου Ε΄.

«Μὴ μὲ προτρέπετε νὰ φύγω. Μάχαιρα θὰ περάσῃ τοὺς δρόμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Θέλετε νὰ καταφύγω μετημφισπόμενος εἰς ἓνα πλοῖον, ἢ νὰ κλεισθῶ εἰς ἓνα σπῆτι κάποιου εὐεργετικοῦ πρεσβευτοῦ καὶ ν' ἀκούω ἐκεῖ πῶς οἱ δῆμιοι κατακρουροῦν τὸν χηρεῦσαντα λαόν; Ὁχι. Διὰ τοῦτο εἶμαι πατριάρχης. Διὰ τὸ νὰ σώσω τὸ ἔθνος μου. Ὁχι διὰ τὸ νὰ ἐξολοθρευθῆ ἕξ αἰτίας μου διὰ χειρὸς τῶν γενετισάρων. Ὁ θάνατός μου θὰ ὠφελήσῃ περισσότερο παρά ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι χριστιανοὶ ἡγεμόνες θὰ καταπλαγοῦν ἀπὸ τὸν ἄδικον θάνατόν μου καὶ δὲν θὰ μείνουν ὑδιάφοροι ὅταν ἡ πίστις των ἐξυβρισθῆ εἰς τὸ πρόσωπόν μου. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ἄνδρες τῆς μάχης, θὰ πολεμήσουν με μεγαλύτεραν μανίαν. Καὶ τοῦτο φέρει ὡς δῶρον τὴν νίκην. Εἶμαι βέβαιος δι' αὐτό. Νὰ ἔχετε ὑπομονήν ὁ,τιδήποτε καὶ ἂν μοῦ συμβῆ. Σήμερα – ἦτο Κυριακὴ τῶν Βαΐων – θὰ φᾶμε ψάρια, ἀλλὰ μετὰ τινος ἡμέρας ἴσως τὰ ψάρια θὰ φᾶνε ἐμᾶς... Ἄς μὴ γίνω ἡ χλεύη τῶν ζώντων. Δὲν θὰ ἀνεχθῶ νὰ περνῶ ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς Ὁδησοῦ ἢ τῆς Κερκύρας ἢ τῆς Ἀγκῶνος καὶ νὰ

μέ δακτυλοδεικτοῦν λέγοντες: «Ἴδου ὁ φονεὺς πατριάρχης». Τετάρτην φορὰν δὲν θὰ ὑπάγω εἰς τὸν Ἄθωνα... Δέν θέλω. Ἦθελα νὰ ἰδρῶσω σχολεῖον εἰς τὴν πατρίδα μου... Ἀλλὰ χαίρετε. Ὁ τόπος μου εἶναι ἡ Δημητσάνα. Πηγαίνω ἐκεῖ πού με καλεῖ ὁ νοῦς μου, ὁ μέγας κληρὸς τοῦ ἔθνους καὶ ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος, ὁ μάρτυς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων.

Δ. Κοκκίνου, Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις, ἔκδ. γ', τόμ. Α', Ἀθήναι 1956, σελ. 397)

6. Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Ἱγνατίου μητροπολίτη Οὐγγροβλαχίας πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἑλλην. ἐκκλησίας τοῦ Λιβόρνου (πόλεως τῆς Ἰταλίας):

«... Διὰ νὰ πληρῶσῃ δὲ ὁ καθεὶς τὸ χρέος του πρὸς τὴν πατρίδα καὶ νὰ συντείνῃ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους του, ἐπαναλαμβάνων λέγω, ὅτι δὲν εἶναι χρεῖα μῆτε νὰ εἶναι πλούσιος, μῆτε νὰ κάμῃ θυσίας ὑπὲρ δύναμιν, ἀλλὰ φθάνει νὰ ἔχῃ καλὴν θέλησιν, νὰ γνωρίσῃ τὸ χρέος του πρὸς τὴν πατρίδα, νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς, καὶ τότε οἰκονομώντας ἀπὸ τὰ περιττὰ ἐξόδα, θεάτρου δηλαδὴ, καφέ καὶ ἄλλων τοιούτων ξεφαντώσεων... νὰ κάμῃ εἰς τὸ διάστημα τοῦ χρόνου μίαν ποσότητα, ἥτις ὅσον μικρά καὶ ἂν εἶναι, ὅταν γίνεται ἀπὸ πολλοὺς, κατασταίνεται μεγάλη καὶ ἰκανὴ διὰ τὰς χρεῖας τῆς πατρίδος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ καλὰ δὲν μένουσιν μόνιμα, ὅταν δὲν εἶναι μία διοίκησις καὶ δύναμις διὰ νὰ τὰ κρατῇ, ἄς ἀναλάβῃ τοῦτο τὸ θεάρεστον καὶ ἐπωφελεὲς ἔργον ἡ Ἐκκλησία σας καὶ τὸ διοικῶν κατ' ἔτος σῶμα τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἄς ἀποφασισθῇ διὰ πέντε μόνον χρόνους μία ποσότης κατ' ἔτος ἀνάλογος μὲ τὴν παροῦσαν ἀνάγκην τῆς πατρίδος, μὲ τὴν φιλοτιμίαν σας καὶ μὲ τὴν δύναμίν σας, ἡ ὁποία ποσότης νὰ ἐξοδεύεται εἰς νέους εἰδήμονας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, χρηστο-ῆθεις καὶ ἀποφασισμένους, διὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διδάσκαλοι, ἀφοῦ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὰ βιβλία δὲ ἡμποροῦν νὰ τὰ ἔχωσι τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος μας, ὅταν, ἀκολουθοῦντες τὴν καλὴν συνήθειαν, γινώμεθα συνδρομηταὶ καὶ εὐκολύνοντες τοὺς πεπαιδευμένους ὁμογενεῖς μας εἰς τὸ νὰ ἐκδίδωσι διὰ τοῦ τύπου τοὺς κόπους των, στέλλωμεν ἀπὸ αὐτὰ μερικά σῶματα εἰς τὰ ἐκεῖσε σχολεῖα, ἢ καὶ ὅταν ἀγοράζωμεν ὅσα εὕρισκομεν κατὰ καιροὺς εἰς μετρίαν τιμὴν βιβλία καὶ τὰ στέλλωμεν δῶρον εἰς τὰς ἐλληνικὰς βιβλιοθήκας· μὲ τοιαῦτα μικρὰ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δαπάνας θέλει πλουτισθῇ ἡ Ἑλλάς καὶ ἀπὸ βιβλία...».

(Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, Ἱγνάτιος μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, Ἀθήναι 1961, σελ. 155-156)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

48. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας

Ἡ ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου

Ὑστερα ἀπὸ σφοδρούς αἱματηρούς ἀγῶνες ἑννέα ἐτῶν (1821-1830) ἡ Ἑλλάδα ἀνακηρύχθηκε ἀνεξάρτητο κράτος μὲ πρῶτο κυβερνήτη τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια.

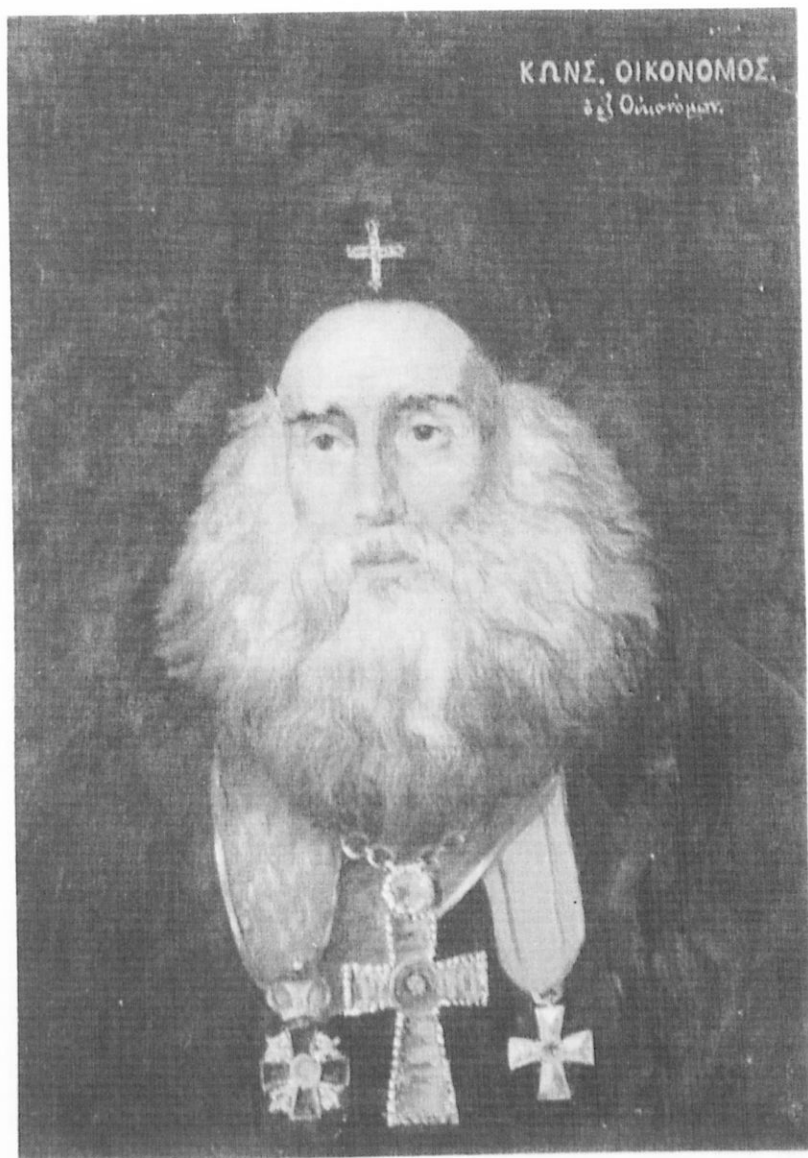
Ὅταν ἀκόμα διαρκοῦσε ἡ Ἐπανάσταση, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας θά ἔπρεπε νὰ ἀνακηρυχτεῖ ἐλεύθερη διοικητικά ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Τὴ γνώμη αὐτὴ τοῦ Κοραῆ ὑποστήριξε πιὸ θερμὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὁ μορφωμένος κληρικός Θεόκλητος Φαρμακίδης († 1860). Ἔτσι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Γ. Μάουρερ, πού ἦταν μέλος τῆς ἀντιβασιλείας τοῦ Ὄθωνα καὶ ρυθμιστῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1833 ἀνακηρύχθηκε ἀπὸ συνέλευση τῶν ἐπισκόπων στὸ Ναῦπλιο αὐτοκέφαλη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας, χωρὶς νὰ ὑπάρχει συγκατάθεση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ διοργάνωσή της

Ὅπως ἦταν φυσικό, ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἰδρύσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας προκάλεσε μεγάλη ἀντίδραση. Ἀρχηγὸς τῆς ἀντιδράσεως ἦταν ὁ σπουδαῖος καὶ λόγιος κληρικός Κων-

Ό Άδαμάντιος Κοραΐς (Άθήνα, Έθνικό Ίστορικό Μουσείο).

Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

Τό μνημείο καί ό τάφος του Κωνσταντίνου Οικονόμου στόν περίβολο τής μονής
Ύσσωμάτων-Πετράκη (Άθήνα).

σταντίνος Οικονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων († 1857). Τότε πολλοὶ κληρικοὶ πού καί αὐτοὶ ἀντιδρούσαν ἐξορίστηκαν ἀπὸ τὴν ἀντιβασιλεία. Εὐτυχῶς ὅμως ἡ ταραχὴ αὐτὴ ἔληξε ὕστερα ἀπὸ 18 χρόνια γιὰτί ἀπὸ τίς ἐξηγήσεις πού δόθηκαν τὸ 1850, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μὲ Συνοδικὸ Τόμο ἀναγνώρισε τὸ αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας.

Ἔτσι τῆ διοίκηση ἀνέλαβε Ἱερά Σύνοδος πού τὴν ἀποτελοῦσαν πέντε μέλη μὲ πρόεδρο τὸ μητροπολίτη Ἀθηνῶν. Μέλος ἦταν καί ὁ λαϊκὸς βασιλικὸς ἐπίτροπος πού εἶχε μεγάλη δύναμη, γιὰτί χωρὶς τὴν ὑπογραφή του οἱ ἀποφάσεις ἦταν ἄκυρες.

Ζωὴ καὶ δράση

Ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας κυλοῦσε μᾶλλον ἤσυχα. Ὑπῆρξαν ὅμως καί μερικὲς ἀναταραχές. Ὁ Θεόφιλος Καΐρης († 1853) θέλησε νὰ δημιουργήσει ἕνα νέο εἶδος θρησκείας, τὴ «θεοσέβεια», καὶ ἀφορίστηκε. Σπουδαία κίνηση ἔκαμε ὁ λαϊκὸς θεολόγος Ἀπόστολος Μακράκης († 1905), ἔπεσε ὅμως σὲ μερικὲς πλανημένες διδασκαλίες. Τὸ 1901 τάρaxαν τὴν Ἐκκλησία τὰ λεγόμενα «Εὐαγγελικά», ταραχές δηλ. πού ξέσπασαν μὲ ἀφορμὴ τῆ μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου στὴ δημοτικὴ. Τέλος τὸ 1924 ἐφαρμόστηκε τὸ διορθωμένο ἡμερολόγιο στὴν Ἐκκλησία. Αὐτοὶ πού δὲν τὸ ἀκολούθησαν ὀνομάστηκαν «παλαιοημερολογίτες».

Τὰ μέλη τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας καλλιεργήθηκαν πνευματικὰ μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν κατήχηση. Στούς τομεῖς αὐτοὺς διακόνησαν πολλοὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, εἴτε ὡς ἄτομα, εἴτε ὡς ὀμάδες. (Ἀδελφότητες «Ζωῆς» «Σωτήρα», «Σταυροῦ», «Ὀρθόδοξες Χριστιανικὲς Ἐνώσεις»).

Ἀξιόλογο εἶναι τὸ φιλανθρωπικὸ καὶ κοινωνικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας πού γίνεται μὲ τὰ φιλόπτωχα ταμεῖα καὶ τὰ ἰδρύματα τῶν κατὰ τόπους μητροπόλεων.

Ἡ σημερινὴ κατάσταση

Σήμερα ἀνώτατο διοικητικὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας, στὴν ὁποία προστέθηκαν καὶ οἱ περιοχές πού ἀπελευθερώθηκαν ὕστερα, εἶναι ἡ Σύνοδος ὄλων τῶν μητροπολιτῶν, πού ὀνομάζεται Ἱεραρχία. Αὐτὴ μὲ τὸ νέο Καταστατικὸ Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας, πού ψήφισε πρόσφατα ἡ Βουλὴ (1977), συνεδριάζει κάθε Ὀκτώβριο. Τὸν ὑπόλοιπο καιρὸ διοικεῖ, ὡς ὄργανο τῆς Ἱεραρχίας, ἡ «Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος», πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο ὡς πρόεδρο καὶ 12 μητροπολίτες, ἕξι ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα καὶ ἕξι ἀπὸ τίς Νέες Χῶρες, δηλ. τίς ἐπαρχίες πού ἐνώθηκαν μὲ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας τὸ 1928 (Ἡπειρος, Μακεδονία, Θράκη, νησιά).

Ἡ μονή Ἀρκαδίου στήν Κρήτη.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, πού ἀποτελεῖται ἀπό τὴν ἀρχιεπισκοπὴ Κρήτης καὶ ἑπτὰ μητροπόλεις, εἶναι ἡμιαυτονομὴ καὶ ἐξαρτάται ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Τους μητροπολίτες ἐκλέγει ἡ Ἐπαρχιακὴ Σύνοδος ὄλων τῶν ἀρχιερέων τῆς νήσου. Ἐνῶ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Ἀξιόλογη εἶναι ἡ δράση τῆς Ὁρθόδοξης Ἀκαδημίας Κρήτης στὴ Γωνιά Χανίων, ὅπου γίνονται ἐκκλησιαστικὰ συνέδρια, συνάξεις κληρικῶν καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις πολιτιστικοῦ περιεχομένου.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Δωδεκανήσου – Τὸ Ἅγιον Ὄρος

Ἡ Δωδεκάνησος, πού ἀπελευθερώθηκε μετὰ τὸ β' παγκόσμιον πόλεμον, ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 μητροπόλεις πού ὑπάγονται στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Ἐκ τῆς ἀπορίας αὐτῆς ἀναδίδεται ὅτι τὸ Ἅγιον Ὄρος μὲν τίς 20 μεγάλης μονῆς τοῦ καὶ τὰ παραρτήματά του. Αὐτὸ ὅμως εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἀνεξάρτητο καὶ αὐτοδιοίκητο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας δὲν θεωρεῖται ὁμαλή;
2. Τί διαφορές ἔχουν ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας οἱ παλαιομερολογίτες;
3. Ποιά πλεονεκτήματα ἔχει ἡ διακυβέρνηση τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν Ἱεραρχία;
4. Πόσες ἐκκλησιαστικὲς ἐπικράτειες ὑπάρχουν στὸ ἑλληνικὸ κράτος;

49. Ἡ Ἐκκλησία στοὺς μεταγένεστερους ἀγῶνες τοῦ ἔθνους

Ἡ διαιώνιση τοῦ ἀγωνιστικοῦ πνεύματος στὴν Ἐκκλησία

Τὸ 1830 ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἀνεξάρτητο κράτος. Οἱ μακροχρόνιοι καὶ αἰματηροὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων εἶχαν δικαιωθεί. Οἱ ἀγῶνες ὅμως τοῦ ἔθνους γιὰ τὴν ἐλευθερία δὲ σταμάτησαν. Ἀρκετὰ τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἦταν ἀλύτρωτα. Ὁ ἀγῶνας ἔπρεπε νὰ συνεχιστεῖ. Ἡ Ἐκκλησία στάθηκε καὶ πάλι στὸ πλευρὸ τοῦ ἔθνους. Ἡ ἐλευθερία, γιὰ νὰ ἀποκτηθεῖ, χρειάζεται ἐνθουσιασμό, πρωτοπόρους, πίστη, ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονή.

Σ' αὐτὴ τὴν πολυμέτρητη προσπάθεια στρατεύθηκε ἡ Ἐκκλησία. Ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, μοναχοὶ ρίχτηκαν στὸν ἀγῶνα: μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Οἱ μονῆς ἔγιναν, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, φυτώρια τῆς παιδείας, τῆς πίστεως καὶ τῆς φιλοπατρίας. Ἔτσι τὸ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας δὲ σβήνει, ἀλλὰ θεριεύει καὶ διαιώνεται.

Χαρακτηριστικὲς περιπτώσεις συμπαράστασης στοὺς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων

Ἀδιάψευστη μαρτυρία τῆς προσφορᾶς καὶ συμπαράστασης τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἐθνικὴ ὑπόθεση εἶναι τὸ *ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου*.

Ἡ μὲν Ἀρκαδίου, χτισμένη κοντὰ στὸ Ρέθυμνο τῆς Κρήτης, ἦταν στὴν τουρκοκρατία σπουδαῖο πνευματικὸ κέντρο. Ἦταν ἐστία γραμμά-

των καί τεχνῶν. Ἐδῶ κατέφευγαν ὅσοι καταδιώκονταν ἀπό τούς Τούρκους καί ἀπό ἐδῶ ὀρμούσαν οἱ ἀγωνιστές, πού μάχονταν γιά τήν ἐλευθερία τοῦ νησιοῦ.

Πολλές συγκρούσεις Ἑλλήνων καί Τούρκων εἶχαν γίνει στή μονή Ἄρκαδιου. Ἡ ἐνδοξότερη ἔγινε στήν ἐπανάσταση τοῦ 1866. Οἱ ὑπερασπιστές τῆς μονῆς, ἀφοῦ μετέλαβαν τά ἀχραντα μυστήρια ἀπό τά χέρια τοῦ ἡγουμένου *Γαβριήλ*, ἀνατίναξαν τήν πυριτιδαποθήκη στίς 9 Νοεμβρίου 1866 καί ἐγίναν ὀλοκαύτωμα. Ὁ ὀρθόδοξος μοναχισμός εἶχε γράψει μιὰ ἀκόμη σελίδα αὐτοθυσίας στό βωμό τῆς πίστεως καί τῆς πατρίδας.

Στή Δυτική Μακεδονία οἱ ἀγῶνες τῆς Ἐκκλησίας ἐνσαρκώθηκαν στό πρόσωπο τοῦ *Γερμανοῦ Καραβαγγέλη*. Ὁ φλογερός αὐτός κληρικός ἔδρασε ὡς ἐπίσκοπος στήν Καστοριά (1900-1907) καί στήν Ἀμάσεια τοῦ Πόντου. Στήν Καστοριά ἀντιμετώπισε τούς Βουλγάρους πού ἤθελαν τόν ἀφελληνισμό τῆς Μακεδονίας. Ἦταν ὁ πρωτοπόρος, ὁ ὀργανωτής, ἡ ψυχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα. Ἡ δρᾶση του ἐγίνε θρύλος.

Στήν Ἀμάσεια ὁ Γερμανός Καραβαγγέλης ἐζήσηε τό δράμα τοῦ διωγμοῦ τῶν συμπατριωτῶν του ἀπό τούς Νεότουρκους. Προστάτευσε τά ὀρφανά καί τούς πρόσφυγες μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς του. Καταδικάστηκε σέ θάνατο ἀπό τούς Τούρκους, ἀλλά κατόρθωσε νά διαφύγει. Κατέβηκε στήν Ἑλλάδα, ὅπου ἐγίνε γιά λίγο ἐπίσκοπος Ἰωαννίνων. Πέθανε τό 1935 στή Βιέννη, ὅπου ὑπηρέτησε ὡς ἐξάρχος τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Πατριαρχείου στήν κεντρική Εὐρώπη. Στή διαθήκη του ἐγράψε: «Εἰς τό ἔθνος προσέφερον ὅ,τι ἦτο δυνατόν ὡς ἱεράρχης τοῦ 21». Στά «Ἀπομνημονεύματά» του θαυμάζουμε τό θάρρος, τή φιλοπατρία καί τή συναίσθηση τῆς ἀποστολῆς του πού εἶχε.

Ἕνας ἄλλος ἐθνικός ἀγωνιστής εἶναι ὁ *Σμύρνης Χρυσόστομος*. Ἡ ζωὴ του εἶναι πολυτάραχη καί ἡ δρᾶση του πολύπλευρη. Ὑπηρέτησε τήν Ἐκκλησία ὡς μητροπολίτης Δράμας (1902-1910) καί Σμύρνης (1910-1922). Ταυτόχρονα ὑπηρετεῖ καί τό ἔθνος. Οἱ Τούρκοι τόν ἀπομάκρυναν κατά καιρούς ἀπό τό ποίμνιό του, γιατί ἀναμείχθηκε στό Μακεδονικό Ἀγῶνα. Στό πρόσωπό του ἐβλεπαν ἀκόμη τόν ἱεράρχη πού ματαίωνε τά σχέδιά τους, διαμαρτυρόταν γιά τίς ὀμότητές τους καί ἦταν τό σύμβολο τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ ἐπίλογος τῆς ζωῆς του γράφτηκε στή Σμύρνη τόν Αὐγούστο τοῦ 1922. Ὁ Ἑλληνισμός τῆς Ἰωνίας ζοῦσε τό δράμα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Μέ ἀπόφαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε νά ἐγκαταλείψουν τή Μικρά Ἀσία. Ὁ Χρυσόστομος Σμύρνης δέ

θέλει νά ὑπακούσει. Σ' ἐκείνους πού θά τόν συμβουλευέσουν νά φύγει, θά πει: «Ὁ καλός ποιμὴν ὀφείλει νά παραμείνῃ μὲ τὸ ποίμνιό του».

Ὁ πασάς τῆς πόλεως ἀφοῦ τόν συνέλαβε, τόν παρέδωσε στό μαινόμενο ὄχλο, πού μὲ ἀγριότητα τόν θανάτωσε. Τό ἔθνος τόν τιμᾷ ὡς ἐθνομάρτυρα καί ἡ Ἐκκλησία καμαρώνει γιὰ ἓνα τέτοιο ἀξιωματοῦχο της. Οἱ ἀνδριάντες του, ὅπου εἶναι στημένοι, ἐμπνέουν καί διδάσκουν. Διατρανώνουν ἀκόμη τὴν ταύτιση Ἐκκλησίας καί ἔθνους στὴν προ-ἀσπιση τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀξιοπρέπειας τῶν Ἑλλήνων.

Τὰ χρόνια τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου συνθέτουν μιὰ ὀδυνηρὴ πτυχή τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας. Ἡ δύσκολη αὐτὴ περίοδος εἶναι μιὰ ἐποχὴ ἐκπληκτικῆς δράσεως τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι γνωστὲς οἱ πληγές τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου. Θάνατοι, κατοχὴ τῆς πατρίδας μας ἀπὸ ξένα στρατεύματα, πείνα, ἐξαθλίωση, ἐθνικὸς διχασμὸς.

Ἡ Ἐκκλησία κλήθηκε ἀπὸ τίς περιστάσεις αὐτές νά ἀνακουφίσει τὴ δυστυχία καί νά σηκώσει, μαζί μὲ τὸ δικό της, καί τὸ σταυρὸ τοῦ ἔθνους. Ἐμπνευσμένοι ἀρχιεπίσκοποι (Χρύσανθος καί Δαμασκηνός), φωτισμένοι ἐπίσκοποι, ἀκούραστοι ἱερεῖς καί ταπεινοὶ μοναχοὶ ὑπῆρ-τησαν τὸ λαὸ μὲ αὐταπάρνηση καί αὐτοθυσία. Πολλοὶ προστέθηκαν στό πάνθεο τῶν ἡρώων της, γιὰ τὴν ἔγιναν μάρτυρες καί ὁμολογητές. Ἡ Ἐκκλησία, ὅπως πάντοτε, ἔγινε «σωστὸ ραχοκόκαλο τοῦ ἐθνικοῦ σώ-ματος».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί τὸ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας διαιωνίζεται;
2. Τί ἐννοεῖ ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης μὲ αὐτὰ πού ἔγραψε στὴ διαθήκη του;
3. «Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ ραχοκόκαλο τοῦ ἐθνικοῦ σώματος». Τί σημαίνει ἡ φράση; Ἀνάπτυξέ την στό τετράδιό σου.
4. Τί γνωρίζεις σχετικὰ μὲ τὸ Μακεδονικὸ Ἄγωνα;

50. Τό Οικουμενικό Πατριαρχείο καί οί λοιπές αυτοκέφαλες ἐκκλησίες

Ἡ συγκρότηση τῶν ὀρθόδοξων αυτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν

Σήμερα ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία παρουσιάζει τήν εἰκόνα μιᾶς ὁμοσπονδίας αυτοκέφαλων ἀνεξάρτητων Ἐκκλησιῶν. Τίς Ἐκκλησίες αὐτές μποροῦμε νά κατατάξουμε σέ τρεῖς ομάδες: α) τά τέσσερα παλαιά Πατριαρχεῖα, β) τά νεώτερα σλαβικά Πατριαρχεῖα, γ) τίς ὑπόλοιπες αυτοκέφαλες Ἐκκλησίες.

α) Τά τέσσερα παλαιά Πατριαρχεῖα

1. Τό *Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο* ἢ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως. Ἔχει ὑπό τή διοίκησή του τοὺς χριστιανούς πού ζοῦν στήν Τουρκία καί ὑπάγονται στήν Ἀρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως καί σέ 4 μητροπόλεις. Σ' αὐτό ὑπάγονται ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, οἱ 4 μητροπόλεις τῆς Δωδεκανήσου καί οἱ ὀρθόδοξοι τῆς διασποράς, δηλ. αὐτοί πού ζοῦν στήν Εὐρώπη, στήν Ἀσία, στήν Ἀμερική καί στήν Αὐστραλία ἀνάμεσα σέ ἑτερόδοξους καί ἀλλόδοξους πληθυσμούς. Ἔτσι τό ἱστορικό αὐτό κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας πού ἐδρεύει στό φτωχικό Φανάρι ἔχει τήν πρώτη θέση μεταξύ ὄλων τῶν ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ Θεολογική Σχολή Χάλκης ἦταν ἕνας πνευματικός φάρος, πού μόρφωνε τόν κλῆρο τοῦ Πατριαρχείου. Δυστυχῶς ἀναγκάστηκε νά κλείσει τό 1971.

2. Τό *Πατριαρχεῖο Ἀλεξάνδρειας*. Διοικεῖ ὅλους τοὺς ὀρθόδοξους τῆς Ἀφρικής. Περιλαμβάνει 13 μητροπόλεις. Ἀξιόλογη εἶναι ἡ ἱεραποστολή σέ ὀρισμένες χώρες μαύρων ἰθαγενῶν, ὅπως στό Ζαῖρ, στήν Κένυα καί στήν Οὐγκάντα. Στίς χώρες αὐτές ἔδρασε καί πέθανε τά τελευταῖα χρόνια ὁ Ἑλληνας ἱεραπόστολος ἀρχιμ. Χρυσόστομος Παπασαραντόπουλος († 1972).

3. Τό *Πατριαρχεῖο Ἀντιόχειας*. Ἔχει ἔδρα τή Δαμασκό, πρωτεύουσα τῆς Συρίας καί διοικεῖ τοὺς ἀραβόφωνους ὀρθόδοξους χριστιανούς πού ζοῦν κυρίως στή Συρία καί ἀπό Λίβανο. Τό Πατριαρχεῖο ἔχει ἀκόμη 3 μητροπόλεις στήν Τουρκία, 1 στήν Ἀραβία καί 3 στήν Ἀμερική ἀπό ἀπόδημους ἀραβόφωνους. Ὁ πατριάρχης, οἱ ἱεράρχες καί ὁ κλῆρος εἶναι ἐπίσης ἀραβόφωνοι. Ἀνώτερη Ἱερατική Σχολή λειτουργεῖ στή μονή Μπελεμέντιου κοντά στήν Τρίπολη, πού διευθύνεται ἀπό Ἑλληνα καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

4. Τό *Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων*. Περιλαμβάνει τήν Ἀγιοταφική Ἀδελφότητα, πού φρουρεῖ τά ἱερά προσκυνήματα καί διαποιμαίνει

Θεολογική Ἀκαδημία Σόφιας.

τούς ὀρθοδόξους πού ζοῦν στό κράτος τοῦ Ἰσραήλ. Ἀπό αὐτό ἐξαρτᾶται καί ἡ αὐτόνομη Ἀρχιεπισκοπή τοῦ Θεοβάδιστου Ὀρους Σινᾶ.

β) Τά νεώτερα Πατριαρχεῖα

1. *Πατριαρχεῖο Ρωσίας*. Τό 1448 ἀνακηρύχθηκε Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία καί τό 1589 ἐγίνε Πατριαρχεῖο. Ἔχει 73 ἐπισκοπές στή Σοβιετική Ἑνωση καί τρεῖς ἐξαρχίες στό ἐξωτερικό. Παρά τούς σκληροῦς διωγμούς τοῦ κράτους κατά τῆς θρησκείας ἐπέζησε καί ζεσταίνει τήν πίστη τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Διαθέτει δύο Θεολογικές Ἀκαδημίες (Μόσχα καί Λένινγκραντ) καί τρεῖς Ἱερατικές Σχολές.

2. *Πατριαρχεῖο Σερβίας*. Τό 1879 ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία καί τό 1920 ἀναγνωρίστηκε ὡς Πατριαρχεῖο. Περιλαμβάνει 31 ἐπισκοπές καί διαθέτει μία Θεολογική Σχολή στό Βελιγράδι καί 5 Ἱερατικές Σχολές.

3. *Πατριαρχεῖον Ρουμανίας*. Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία ἐγίνε τό 1885 καί ὡς Πατριαρχεῖο ἀναγνωρίστηκε τό 1925. Ἔχει 5 μητροπόλεις καί 12 ἐπισκοπές, 2 ἐπισκοπές στό ἐξωτερικό, 2 Θεολογικές Σχολές (στό

Βουκουρέστι και στο Σίμπιου) και 6 Ίερατικές. Διακρίνεται για τή ζωντάνια τῶν πιστῶν του και τή θεολογική μὀρφωση τῶν ποιμένων του.

4. *Πατριαρχεῖο Βουλγαρίας*. Ἀπό τό 1872 ἡ Βουλγαρική Ἐκκλησία εἶχε ἀποσχιστεῖ ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Τό σχῖσμα τέλειωσε τό 1945. Τό 1953 αὐτοανακηρύχθηκε σέ Πατριαρχεῖο, γεγονός πού ἀναγνωρίστηκε ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τό 1961. Ἔχει 23 μητροπόλεις και ἐπισκοπές, τή Θεολογική Ἀκαδημία τῆς Σόφιας και Ἱερατική σχολή. Ἀγωνίζεται νά κηρύξει τό Εὐαγγέλιο μέσα σ' ἓνα περιβάλλον πού δέν εἶναι φιλικό.

γ) Οἱ ὑπόλοιπες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες

1. *Ἐκκλησία τῆς Κύπρου*. Εἶναι αὐτοκέφαλη ἀπό τήν Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο (431). Ἐκτός ἀπό τήν ἀρχιεπισκοπή ἔχει και 5 μητροπόλεις και Ἱερατική Σχολή στή Λευκωσία. Οἱ ἱεράρχες τῆς βρέθηκαν ἐπικεφαλῆς τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνων τοῦ νησιοῦ γιά τήν ἐλευθερία.

2. *Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας*. Ἔχει 77 μητροπόλεις ἀπό τίς ὁποῖες οἱ 42 εἶναι τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδας και 35 τῶν Νέων Χωρῶν, 2 Θεολογικές Σχολές (Ἀθηνῶν και Θεσσαλονίκης) και 13 Ἱερατικές Σχολές, ἀπό τίς ὁποῖες 3 σέ περιοχές πού ὑπάγονται στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (Ἀθωνιάδα, Πατμιάδα, Κρήτης). Γιά περισσότερες λεπτομέρειες κοίταξε τό μάθημα 48.

Φιλάρετος Μόσχας.

3. *Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας*. Ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη τό 1924. Περιλαμβάνει 4 μητροπόλεις και ἔχει Θεολογικό Τμήμα στή Χριστιανική Ἀκαδημία τῆς Βαρσοβίας και Ἱερατική Σχολή. Ἀγωνίζεται νά διατηρήσει τήν Ὁρθοδοξία μέσα σ' ἓνα κράτος πού δέν ἐνδιαφέρεται γιά τή θρησκεία και ἀνάμεσα σέ ἑτεροδόξες πλειονότητες.

4. *Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας*. Ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη τό 1937 και ἔχει 4 μητροπόλεις. Σή-

μερα όμως καταπιέζεται σκληρά εξαιτίας του έχθρικού κρατικού καθεστώτος και ουσιαστικά στερείται από κανονικούς ιεράρχες.

Αυτόνομες Έκκλησίες

Όρισμένες Έκκλησίες, μολονότι είναι ανεξάρτητες και αυτοδιοικήτες, δέν έχουν ακόμη αναγνωριστεί γενικά ως αυτοκέφαλες. Αυτές ονομάζονται αυτόνομες και είναι οι εξής:

1) Η Έκκλησία της Γεωργίας στον Καύκασο της Ρωσίας. Ο άρχηγός της ονομάζεται καθολικός και πατριάρχης και έχει έδρα στην Τιφλίδα της Γεωργίας.

2) Η Έκκλησία της Τσεχοσλοβακίας με έδρα την Πράγα.

3) Η Έκκλησία της Φινλανδίας με έδρα τό Κουόπιο.

Σύγχρονες σχέσεις

Οι διάφορες όρθόδοξες Έκκλησίες αντιμετώπιζουν τά προβλήματα πού τίς άπασχολούν σέ κοινές συνδιασκέψεις, πού είναι όπως οι παλαιές Σύνοδοι της Έκκλησίας. Έτσι τά τελευταία χρόνια έγιναν οι ακόλουθες Πανορθόδοξες Διασκέψεις: Α' στή Ρόδο τό 1961, Β' στή Ρόδο τό 1963, Γ' στή Ρόδο τό 1964 και Δ' στή Γενεύη τό 1968. Στήν πόλη αυτή επίσης συνεδρίασε τό Νοέμβριο του 1976 ή πρώτη Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη ή όποία καθόρισε τά θέματα πού θά συζητηθούν στή Μεγάλη Σύνοδο της Όρθοδοξίας μελλοντικά.

Τίς σχέσεις μεταξύ των όρθόδοξων Έκκλησιών καλλιεργούν οι επισκέψεις των προέδρων των ιεραρχών και των κληρικών των Έκκλησιών, οι ύποτροφίες και ανταλλαγές φοιτητών και οι επισκέψεις των εκκλησιαστικών πληρωμάτων. Έτσι αισθάνονται οι όρθόδοξες Έκκλησίες ότι είναι άδερφές μεταξύ τους και κλήματα της αυτής άμπέλου, της όρθόδοξης καθολικής Έκκλησίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί μορφή παρουσιάζουν σήμερα οι όρθόδοξες Έκκλησίες;
2. Ποιά όρθόδοξη χώρα επιθυμείς νά επισκεφθείς και γιατί;
3. Σέ τί διαφέρει ή δική μας Έκκλησία άπέναντι στις άλλες Όρθόδοξες σήμερα;
4. Τί διδάσκει ή μορφή του σύγχρονου ιεραπόστολου Χρυσόστομου Παπασαραντόπουλου για τή δύναμη της Όρθοδοξίας;

51. Ὁρθοδοξία καί οἰκουμένη

Ἡ σύγχρονη ὀρθόδοξη κοινωνία

Παρακολουθήσαμε ὡς τώρα τή ζωή καί τή δράση τῆς Ἐκκλησίας μέσα στούς αἰῶνες. Εἶδαμε τήν ἀναμορφωτική καί σωτήρια ἐπίδραση τῆς στούς ἀνθρώπους. Θαυμάσαμε τή συμβολή τῆς στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους καί καυχήθηκαμε γιατί εἴμαστε μέλη τῆς.

Ἡ Ὁρθοδοξία ὅμως δέν περιορίζεται στούς Ἕλληνες. Καί ἄλλοι λαοί, γειτονικοί καί μακρινοί, γεύονται τούς καρπούς τοῦ δέντρου τῆς μέ τό νά ἀνήκουν στίς τοπικές ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Κάθε μία ἀπό τίς Ἐκκλησίες αὐτές σηκώνει τό σταυρό τῆς. Πολλά εἶναι τά ἐμπόδια πού παρεμβάλλονται στό ἔργο τους: πολιτικά, κοινωνικά, οἰκονομικά. Παρ' ὅλα αὐτά ἡ Ὁρθοδοξία, ὅπου καί ἂν βρίσκεται, ἀγωνίζεται νά σκορπίσει τό μήνυμά τῆς. Στόν ἀγῶνα τῆς ἡ κάθε τοπική Ἐκκλησία δέν εἶναι μόνη. Ἔχει τή βοήθεια καί συμπάρασταση τῶν ἄλλων, γιατί ὅλες ἔχουν κοινά προβλήματα καί κοινούς στόχους. Ἡ κοινωνία σήμερα μαστίζεται ἀπό πολέμους, τή δυστυχία, τή βία, τήν ἀνισότητα, τίς φυλετικές διακρίσεις. Στά θέματα αὐτά ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει νά πεῖ κάτι σημαντικό, νά δώσει μία μαρτυρία πίστεως.

Οἱ σχέσεις τῶν ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἶναι ἓνα ἀπό τά θέματα πού θά ἀπασχολήσει τήν Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο τῆς Ὁρθοδοξίας.

Πρός τήν Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνας ζωντανός ὀργανισμός. Σάν τέτοιος, δέ ζεῖ μόνο μέ τό παρελθόν. Τήν ἀπασχολοῦν καί σύγχρονα προβλήματα, πού παρουσιάζονται στήν κοινωνική καί στήν ἐκκλησιαστική, ζωή.

Μέ τά προβλήματα αὐτά θά ἀπασχοληθεῖ μελλοντικά ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος. Ἡ σύγκλησή τῆς χρειάζεται προσεκτική καί συστηματική προπαρασκευή. Πρέπει νά καθοριστοῦν οἱ στόχοι καί τό περιεχόμενο τῆς Συνόδου. Γιά τό σκοπό αὐτό γίνονται συζητήσεις καί παίρνονται ἀποφάσεις στίς Πανορθόδοξες Διασκέψεις.

Τόν κατάλογο τῶν θεμάτων τῆς Ἁγίας καί Μεγάλῃς Συνόδου κατάρτισε ἡ Α' Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου τό 1961. Ἐπειδή τά θέματα αὐτά ἦταν πολλά, ἡ Α' Προσυνοδική Διάσκεψη πού συγκλήθηκε τό 1976 στή Γενεύη, τά περιόρισε σέ λίγα καί ἀναγκαῖα. Τέτοια εἶναι: σχέσεις τῶν ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν μέ τό λοιπό χριστιανικό κόσμο, ἡ ἐφαρμογή τῶν ἱερῶν κανόνων στίς σύγχρονες συνθήκες, προβλήματα κλήρου καί λαοῦ, τό ἡμερολογιακό ζήτημα κ.ἄ.

Μέ τή Σύνοδο αὐτή ἡ Ὁρθοδοξία θά ὁμολογήσει τήν πίστη της, θά ἀποδείξει τήν ἐνότητα τῶν τοπικῶν της Ἐκκλησιῶν, θά συμβάλει στή χριστιανική ἐνότητα καί θά ἀνταποκριθεῖ στίς προσδοκίες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, πού περιμένει τή ζωντανή παρουσία τῆς Ἐκκλησίας μέσα στή σύγχρονη ἐποχή.

Οἰκουμενικός διάλογος καί ἱεραποστολή

Οἰκουμενικός διάλογος λέγεται αὐτός, πού γίνεται ἀπό θεολόγους διάφορων Ἐκκλησιῶν γύρω ἀπό θεολογικά καί ἐκκλησιαστικά θέματα, μέ σκοπό τή συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν καί τή μελλοντική ἔνωση τους.

Στό διάλογο αὐτό συμμετέχει καί ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, γιατί κατέχει ἀνόθευτο τό θησαυρό τῆς πίστεως καί πρέπει νά τόν μεταδώσει καί στόν ὑπόλοιπο χριστιανικό κόσμο. Προσεύχεται στή λατρεία της «ὑπέρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως» καί θλίβεται γιά τίς αἰρέσεις, τίς διαιρέσεις καί τίς ἐχθρότητες πού κατατυραννοῦν τούς χριστιανούς τοῦ κόσμου.

Ὁ διάλογος, πού βρίσκεται ἀκόμη στήν ἀρχή ἢ στό προπαρασκευαστικό στάδιο, γίνεται πρὸς πολλές κατευθύνσεις: μέ τίς Ἀνατολικές ἢ Ἀντιχαλκηδόνειες Ἐκκλησίες (ἰδρύθηκαν μετά τή Δ΄ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας καί ἀπό ἀντίθεση σ' αὐτή). Αὐτές στήν πίστη καί στήν λατρεία τους ἔχουν λίγες διαφορές ἀπό τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία· μέ τήν Παλαιοκαθολική Ἐκκλησία (εἶναι παρακλάδι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας πού ἀποσπάστηκε ἀπό τόν κορμό της τό 1870)· μέ τήν Ἀγγλικανική, τή Ρωμαιοκαθολική, τή Λουθηρανική, καί μέ ἄλλες προτεσταντικές ὁμολογίες.

Ἡ προσέγγιση τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιδιώκεται στίς διάφορες διασκέψεις πού γίνονται, καθῶς καί στούς κόλπους τοῦ *Παγκόσμιου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν*. (Π.Σ.Ε.). Τά κεντρικά θέματα τῶν γενικῶν συνελεύσεων τοῦ Π.Σ.Ε. πού ἔχουν συγκληθεῖ ὡς σήμερα, δείχνουν τήν ἀγωνία τῶν χριστιανῶν γιά τά προβλήματα τοῦ κόσμου καί τή λύση πού προτείνουν. Αὐτά εἶναι:

1. Ἡ ἀκαταστασία τοῦ κόσμου καί τό σωτήριο σχέδιο τοῦ Θεοῦ.
2. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἡ ἐλπίδα τοῦ κόσμου.
3. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τό φῶς τοῦ κόσμου.
4. Τά πάντα καινούργια.
5. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐλευθερώνει καί ἐνώνει.

“Ένας αξιόλογος τομέας προβολής και διαδόσεως της ορθόδοξης πίστεως είναι η *ιεραποστολή*. Η Έκκλησία μας βλέπει την ιεραποστολή ως συμμόρφωση στα λόγια του Κυρίου: «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» καί ως ὑποχρέωση στά δυό δισεκατομμύρια ἀνθρώπους, πού δέν ἔχουν χαρεῖ ἀκόμη τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου. Στήν Ἀφρική, στήν Ἀσία, στήν Ἄπω Ἀνατολή καί σ' ἄλλα μέρη ορθόδοξοι ιεραπόστολοι κάτω ἀπό σκληρές συνθήκες ψαρεύουν ψυχές γιά τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό μήνυμα φέρνει ὁ Χριστιανισμός στόν παραγμένο σημερινό κόσμο; (Βλέπε τά κεντρικά θέματα τῶν συνελεύσεων τοῦ Π.Σ.Ε.).
2. Γιατί εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν;
3. Γιατί ἡ Ὁρθόδοξη προετοιμάζει τή σύγκληση Μεγάλης Συνόδου;
4. Ἡ ορθόδοξη Ἐκκλησία συμμετέχοντας στό διάλογο μέ τίς ἄλλες χριστιανικές Ἐκκλησίες κάνει ἕνα ἔργο ιεραποστολῆς. Τί σημαίνει αὐτό; Ἐξήγησε.

ΚΕΙΜΕΝΑ

Ὁ Γερμανός Καραβαγγέλης καί ὁ Μακεδονικός Ἀγώνας:

«Στίς 6 Αὐγούστου τοῦ 1906, ἑορτή τῆς Μεταμορφώσεως, ἔπρεπε κατά ἀρχαία συνήθεια τῶν Μητροπολιτῶν Καστοριάς νά ἐπισκεφθῶ τήν κωμόπολη Νεστράμι, ἔδρα φανατικῶν Βουλγάρων, νά λειτουργήσω ἐκεῖ μέ τό ἑλληνικό κόμμα καί ἀπό κεῖ περνώντας λίγα βουλγαρικά χωριά, νά περιοδεύσω τά ἀλβανικά χωριά τῆς ἐπαρχίας μου... Τό ταξίδι ἀπό τήν Καστοριά στό Νεστράμι ἦταν πολύ ἐπικίνδυνο, γιατί οἱ Βούλγαροι τό ἤξεραν πῶς στίς 6 Αὐγούστου ἔπρεπε νά πάω στό Νεστράμι. Πρῖν ἀπό λίγους μήνες στήν κωμόπολη αὐτή εἶχε μπεῖ νύχτα πολυμελῆς βουλγαρική συμμορία... Οἱ κομιτατζήδες εἶχαν πιάσει σέ δυό σημεία ἐπικαίρες θέσεις καί μέ περίμεναν. Καί ἦταν τόσο βέβαιοι πῶς θά περάσω, γιατί εἶχα εἰδοποιήσει κιόλας στό Νεστράμι νά μου στείλουν ἄλογα γιά νά πάρουν τίς κλινοστρωμές καί τούς ἀνθρώπους μου... Βέβαιοι ἀντιλαμβάνομουν τόν κίνδυνο πού διέτρεχα. Ἄν ὁμως πάλι δέν πῆγαινα, αὐτό θά ἐθεωρεῖτο δειλία καί ἦττα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Νεστραμιοῦ (στό Νεστράμι ἦταν δυό κοινότητες, ἑλληνική καί βουλγαρική), οἱ δικοί μας θά ἔχαναν τό θάρρος τους, ἐνῶ οἱ Βούλγαροι θά ἀποθρασούνταν. Σκέφτηκα λοιπόν καλά καί εἶδα πῶς ἔπρεπε νά πάω. Ὅταν ἔμαθαν τήν ἀπόφασή μου στή Μητρόπολη, ἀναστατώθηκαν. Ὁ Πρωτοσύγκελλός μου ἀείμνηστος Πλάτωνα προσπάθησε νά μέ ἀποτρέψει ἀπό τό ταξίδι καί βλέποντας τήν ἐπιμονή μου ἔβαλε τόν πατέρα μου νά μέ ἐμποδίσει. Αὐτός ἄρχισε νά κλαίει καί νά μέ ἰκευτεύει νά μὴν τοῦ κάνω αὐτό τό κακό τό γερμάματό του,

γιατί, ἔλεγε, ἔμαθε πώς ὁ θάνατός μου εἶναι βέβαιος. Ἐγὼ τὸν καθουόχασα ὅσο μποροῦσα, τοῦ εἶπα νὰ μὴ φοβᾶται, γιατί ἔχω λάβει τὰ μέτρα μου καὶ θὰ γυρίσω πίσω σῶος καὶ ἔπειτα ξεκίνησα μὲ τὸν Ἐμίν (τουρκαλβανὸ ὑπηρέτη του) καὶ τοὺς ἄλλους δύο ἀνθρώπους μου. Κατέφυγα ὁμως στὸ ἐξῆς τέχνασμα. Ἄντὶ νὰ πᾶω κατευθεῖαν στὸ Νεστράμι μέσον Ζελενιοῦ καὶ ἄλλων βουλγαρικῶν χωριῶν, ἔκανα ἓνα μεγάλο ἡμικύκλιο, μεταξύ Καστοριᾶς καὶ Νεστραμιοῦ καὶ πῆγα ἀπὸ τὴ λίμνη στὸ Ντουπιάκο, ἀπὸ κεῖ σπῆ Χρούπιστα καὶ ἀπὸ κεῖ ἀπὸ τὰ βουνά, ἀπὸ ὅπου δὲν φανταζόταν κανεὶς πὼς θὰ περάσω, ἔφτασα ξαφνικά στὸ Νεστράμι ὕστερα ἀπὸ ταξίδι δέκα ὥρῶν ἀντὶ ἑξί. Οἱ δικοὶ μας στὸ Νεστράμι ἦταν κατατρομαγμένοι καὶ ἀπόρησαν ἅμα μὲ εἶδαν ζωντανό. Τὴν ἄλλη μέρα λειτούργησα, μίλησα στὴν ἐκκλησία καὶ τοὺς ἔδωσα θάρρος καὶ ἔπειτα ἔμεινα ἀκόμα λίγες μέρες καὶ φρόντισα γιὰ τὰ σχολικά καὶ ἐκκλησιαστικά ζητήματα. Ἀπὸ κεῖ ἔπρεπε νὰ φύγω γιὰ τὴν τακτικὴ μου περιοδεῖα πρὸς τὸ βουνὸ Γράμμοστα.

Στὸ Νεστράμι τίς μέρες πού ἤμουν ἐκεῖ ἦρθε ἓνας τσοπάνης καὶ εἶπε πὼς τὴν περασμένη νύχτα ληστὲς τοῦ εἶχαν ἀρπάξει κάμποσα πρόβατα. Ὅταν τὸν ρωτήσαμε τί ἀνθρωποὶ ἦταν, μᾶς ἀπάντησε πὼς μιλοῦσαν βουλγάρικα. Καὶ οἱ χωρικοὶ μᾶς ἐξήγησαν πὼς ἦταν ἡ συμμορία πού μὲ περίμενε καὶ ἅμα εἶδε πὼς πέρασα, ἦρθε στὸ Νεστράμι καὶ ἄρπαξε πρόβατα νὰ φάει...».

(Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, «Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγῶν» (Ἀπομνημονεύματα).
Θεσσαλονίκη 1958, σελ. 57-58)

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ: ΤΑΣΟΣ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Είσαγωγή (Μιχ. Καρδαμάκης: σελ. 1-61)	
Ίστορία τής 'Εκκλησίας: ή πορεία του λαού του Θεού	5
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': 'Η 'Εκκλησία τών άποστόλων	
1. 'Η Πεντηκοστή.	10
2. 'Η πρώτη έκκλησιαστική κοινότητα τών 'Ιεροσολύμων.	15
3. Οί πρώτες αντίδράσεις κατά τής 'Εκκλησίας.	18
4. 'Ο πρωτομάρτυρας Στέφανος.	21
5. Τό έργο τών άποστόλων γιά τή θεμελίωση τής 'Εκκλησίας.	24
6. 'Ο άπόστολος Παῦλος.	33
7. 'Ο άπόστολος Παῦλος, άπόστολος τών έθνών.	39
8. 'Ο άπόστολος Παῦλος καί ή 'Ελλάδα.	44
9. Προβλήματα ένότητας τής 'Εκκλησίας.	48
10. 'Η όργάνωση τής 'Εκκλησίας.	54
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': 'Η 'Εκκλησία τών μαρτύρων (Κ. Λουκάκης: σελ. 62-107)	
α) αντίδραση του κόσμου στο λαό του Θεού	
11. 'Η 'Εκκλησία στο ρωμαϊκό κράτος	62
12. 'Η στάση τής διωκόμενης 'Εκκλησίας.	67
13. Τό «νέφος» τών μαρτύρων.	71
14. 'Η 'Εκκλησία τών κατακομβών.	75
β) Οί έκκλησιαστικοί συγγραφείς στην περίοδο τών μαρτύρων	
15. Οί άποστολικοί Πατέρες.	87
16. Οί 'Ελληνες άπολογητές του Β' αιώνα.	91
17. 'Ιουστίνος ό φιλόσοφος καί μάρτυρας.	93
18. 'Ανάπτυξη τής ζωής τής 'Εκκλησίας.	96
19. 'Η 'Εκκλησία καί ό Μέγας Κωνσταντίνος.	100
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': 'Η 'Εκκλησία τών Συνόδων ('Ι. Κωνσταντινίδης: σελ. 107-153 καί 172-176. Χρ. Γκότσης σελ. 154-171 καί 176-177)	
20. Οί πρώτες θεολογικές σχολές.	107
21. Νέες θεολογικές πλάνες-Μεγάλες αίρέσεις.	111
22. Οίкуμενικές Σύνοδοι Α'.	113
23. Οίкуμενικές Σύνοδοι Β'.	121
24. Οί Πατέρες τής 'Εκκλησίας.	122
25. Πατερικές μορφές Α'. Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ό Θεολόγος.	124

26. Πατερικές μορφές Β'. Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος.	128
27. Πατερικές μορφές Γ'. Γρηγόριος Νύσσης, Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής.	132
28. Πατερικές μορφές στή Δύση.	135
29. Μοναχισμός.	137
30. Ἡ ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στόν κόσμο.	144
31. Ἡ ἱεραποστολή.	151
32. Ἡ τέχνη, ἡ ποίηση καί ἡ μουσική στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας.	154
33. Τό ζήτημα τῶν εἰκόνων.	165

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Ἡ κρίση στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας (Χρ. Γκότσης: σελ. 178-181 καί 197-198, Μιχ. Καρδαμάκης: σελ. 181-184, καί 194-197 καί 198-199, Κ. Λουκάκης: σελ. 185-194).

34. Τό σχίσμα.	178
35. Προσπάθειες γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας.	181
36. Ὁ Χριστιανισμός στή Δύση μετά τό σχίσμα.	185
37. Ἡ μεταρρύθμιση.	188
38. Ὁ δυτικός Χριστιανισμός μετά τή μεταρρύθμιση.	191
39. Ὁρθοδοξία καί Δύση.	194

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Ἡ ὀρθόδοξη ἀνατολική Ἐκκλησία ἀπό τό σχίσμα ὡς τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Χρ. Γκότσης: σελ. 200-250)

40. Ἡ πρόκληση τοῦ Ἰσλάμ καί ὁ ἀγώνας τῆς Ἐκκλησίας.	200
41. Ἡ Ὁρθοδοξία στούς Σλάβους.	203
42. Θεολογία-Τέχνη.	207
43. Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας.	217
44. Τά ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς.	220
45. Παιδεῖα καί θεολογικά γράμματα.	222
46. Οἱ Νεομάρτυρες.	231
47. Ἡ Ἐκκλησία στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους.	239

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Ἡ ἀνατολική Ἐκκλησία μετά τήν ἀπελευθέρωση (Ἰ. Κωνσταντινίδης: σελ. 251-256 καί 260-263, Χρ. Γκότσης: σελ. 257-259 καί 264-267.).

48. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας.	
49. Ἡ Ἐκκλησία στούς μεταγενέστερους ἀγῶνες τοῦ ἔθνους.	257
50. Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί οἱ λοιπές Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες.	260
51. Ὁρθοδοξία καί οἰκουμένη.	264

Ἐπιλογή καί σχολιασμός εἰκόνων; Χρ. Γκότσης

«Τά αντίτυ - τοῦ βιβλίου φέρουν τό κάτωθι βιβλιοσήμ - δειξη
τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐπίτιπο στερούμενο τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται ὡς οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν. Ὁ
διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτό διώκεται κατὰ τὸν ἀρθρον 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Α' 108)».

ΕΚΔΟΣΗ Δ, 1980 (VI) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 170.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3434/30.5.80
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Δ. ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ & ΣΙΑ Ο. Ε.

